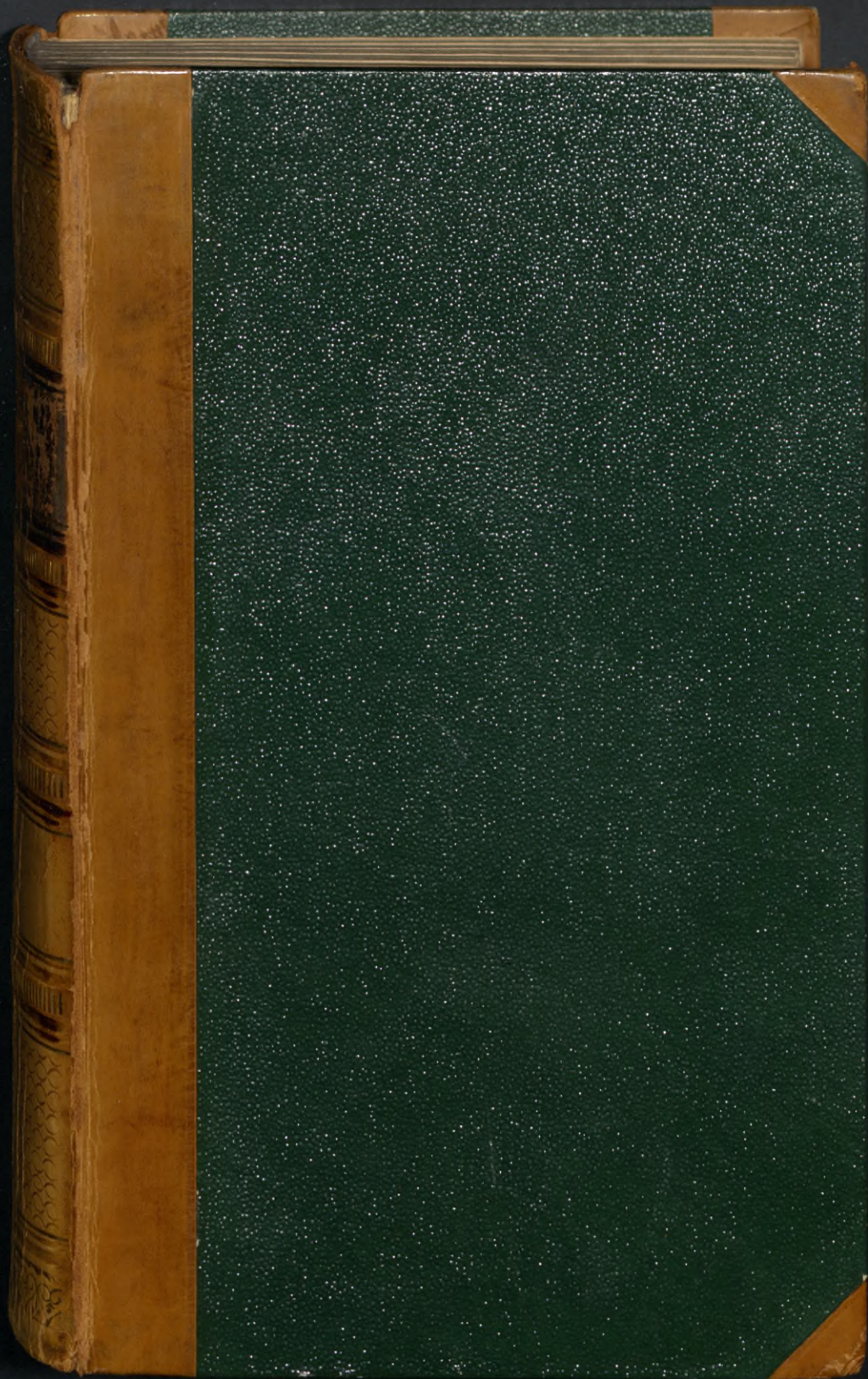

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

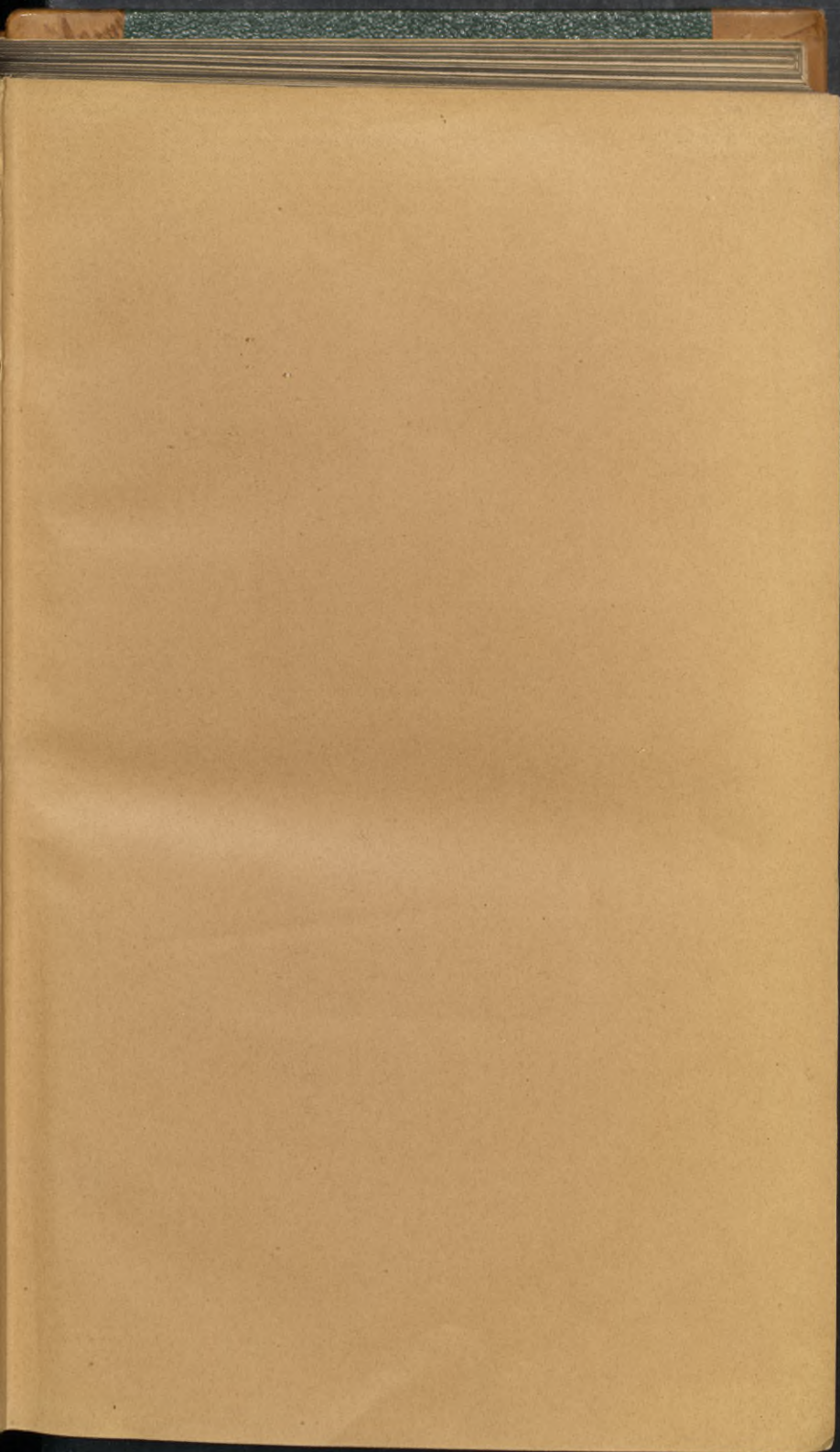

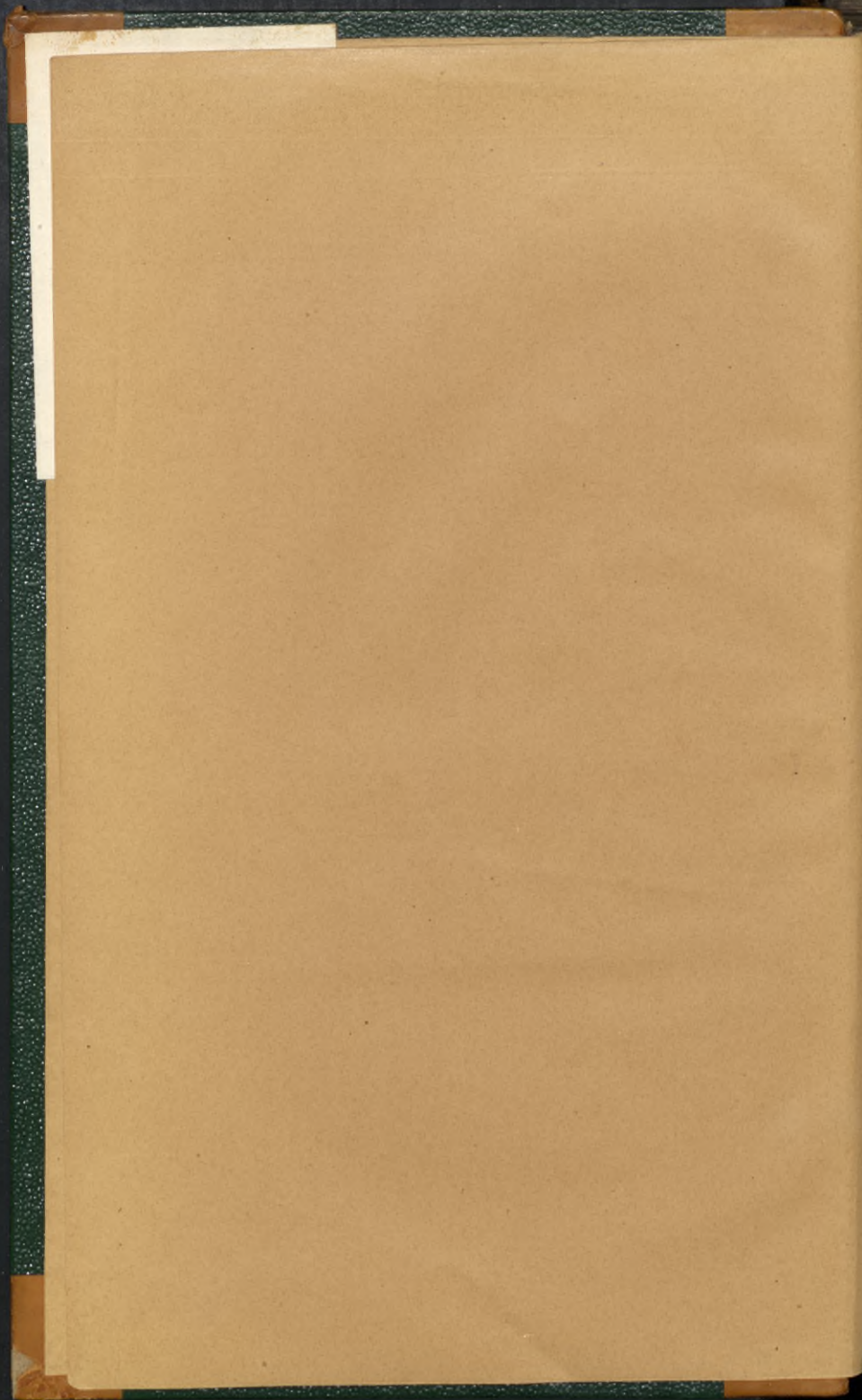

Allmänna Sektionen

Jurid.
Sv.

LÄROBOK

I

SVERIGES ALLMÄNNA NU GÄLLANDE

CIVIL-RÄTT,

AF

FREDRIK SCHREVELIUS,

PROFESSOR VID LUNDS UNIVERSITET.

FÖRSTA DELEN:

INLEDNING

ELLER

ALLMÄNNA PRÆNOTIONER.

ANDRA UPPLAGAN (TILLÖKT OCH FÖRBÄTTRAD).

LUND,

TRYCKT UTI BERLINGSKA BOKTRYCKERIET,

PÅ FR. BERLINGS FÖRLAG,

1854.

LAROBOK

STENIGES HÄLLNING PÅ KALLISOD

CIVIL-RÄTT.

FREDRIK SÖDERVALL

PROFESSOR I RÄTTSLÄRA

INLEDNING

ALLMÄNNA FÖRFÖRNINGEN

ANDRA FÖRFÖRNINGEN

1878

UTGITT PÅ BEHÖRANDE HÖRNINGEN

AV H. KRISTINERSSON

1878

Förord till första upplagan.

Angående anledningen till denna Läroboks utgifvande och det ändamål, som dermed äsytas, torde det, på det att Läsaren så mycket bättre må kunna bedömma, från hvad synpunkt den rätteligen bör betraktas, icke vara alldeles öfverflödigt, att nämna följande. Sedan jag, på tillstyrkan af Juridiska Fakulteten vid Lunds Akademi, af Akademiens då varande Cansler, vår nuvarande allernådigste Konung, år 1840 blifvit förordnad att hålla offentliga Föreläsningar öfver Fäderneslandets nu gällande allmänna Lagfarenhet, har jag under de näst förflutna åren hållit exegetiska Föreläsningar öfver de till Civil-Rätten hörande Balkarna i vår Lagbok, för att derigenom lägga en i möjligaste måtto fast och säker grund för en sedan tillämnad systematisk framställning af denna del af vår Lagfarenhet. Sedan dessa Föreläsningar nu snart äro slutade, ämnar jag i blifvande Föreläsningar dogmatiskt föredraga, Sveriges nu gällande Civil-Rätt. Men på det att detta må kunna ske med så mycket större nytta för de studerande, har jag ansett mig böra utarbета en Lärobok, som i korthet framställer denna Rätts förnämsta grundsatser, hvilken af de studerande kan begagnas såsom ledtråd vid Föreläsningarna, hvori jag tänker, att utförligare utveckla mycket, som här endast blifvit i concentrerad

framställning antydt. Möjligtvis kan jag i en framtid såsom Bihang till denna Lärobok utgifva en samling af särskilda afhandlingar, hvori åtskilliga hit hörande ämnen blifva till mina åhörarens tjänst utförligen utvecklade. — Den upplyste Läsaren finner, att jag vid utarbetandet af denna Lärobok begagnat icke blott inhemska författares skrifter, utan äfven utländska, isynnerhet sådana, som förklarar Romerska Lagen, hvaribland jag företrädesvis bör nämna den berömda *Savigny*, af hvilkens skrifter jag med tacksamhet erkänner mig halva lärt ganska mycket. Äfven den utmärkte Danske Juristen *Örsteds* skrifter har jag mycket begagnat. Men att detta skett med behörig urskiljning af hvad som öfverensstämmer med vår Lag, hoppas jag att den opartiske granskaren skall medgifva. Ätminstone har mitt bemödande gått derpå ut. — Det är långt ifrån att jag inbillar mig, att detta arbete är fritt från fel. Tvärtom anser jag det ganska sannolikt, att jag äfven sjelf framdeles kan hafva ganska mycket att deremot anmärka. Jag emottager derföre med tacksamhet de Inkast, som af kunniga Läsare emot mitt arbete göras, och skall icke underlåta att, om jag finner dem grundade, både erkänna deras riktighet och så vida möjligt är låta dem tjena mig till framtida efterrättelse. Men en önskan har jag ganska giltiga skäl att här framställa, den nemligen, att om någon finner sig befogad att klandra något antingen i detta eller något af mina öfriga arbeten, detta måtte ske *offentligen*, så att jag blir i tillfälle att deremot försvara mig.

Lund i Maji 1844.

Förord till andra upplagan.

Att en ny upplaga af denna Lärobok redan behöfves synes bevisa, att den befunnits brukbar och ändamålsenlig. Vål har den icke i sin helhet varit underkastad offentlig granskning af någon sakkunnig person, men af de muntliga underrättelser, jag erhållit af fullt tillförlitliga personer, har jag full anledning att tro, det den vunnit vårt lands förnämsta så väl theoretiska som praktiska Juristers bifall. Visserligen har uti en tidning också ett Försök blifvit gjordt, att genom åtskilliga deri förekommande lärosatsers lösryckning ur sitt sammanhang framställa den samma för allmänheten såsom innehållande idel orimligheter; men denna utgjutelse af vanmäktig illska förtjenar alldeles icke något afseende. Vål är det långt ifrån, att jag anser mitt arbete såsom felfritt, och om ett försök af nyssnämnde beskaffenhet blifvit gjordt af någon verkeligen sakkunnig person skulle det utan tvifvel hafva varit lätt, att förevisa åtskilliga deri befintliga verkeliga fel. Sådana finnas äfven i det bästa, som vår juridiska Litteratur har att förete. Hade detta varit händelsen, så hade jag så till vida varit anmärkaren tacksamhet skyldig och skulle visserligen icke underlåtit, att begagna mig af hans tillrättavisningar. Men sådant det ofvannämnda försöket nu är, kunde det snarare förmå mig att tro, det mitt arbete

är bättre än jag sjelf kunnat förmoda, enär det icke lyckats en person, som visserligen icke saknade god lust, att deri upptäcka fel, att verkligen uppdaga några sådana. — Men nog härom. Af helt annan beskaffenhet äro de anmärkningar mot åtskilliga ställen i min Lärobok, som blifvit gjorda i en nyligen i Upsala, såsom specimen för en Profession i Civilrätten, utgifven afhandling. (Om lagbestämd Giftorätt i Bo. Af *Olivecrona*. Ups. 1851). Dessa äro gjorda med den humanitet, att de förtjena, att på samma sätt besvaras. Men ehuru villig jag skulle varit, att rätta hvad jag verkligen ansåge vara felaktigt, så måste jag dock öppet bekänna, att de flesta icke åstadkommit någon ändring i min öfvertygelse, och jag anser mig derföre här böra något närmare redogöra *hvarföre* jag icke af dem blifvit förmådd till någon ändring af hvad jag förut sagt och påstått. Läsaren sättes derigenom bättre i tillfälle, att dömma oss emellan och att välja det, som han sjelf anser vara det rätta. — Sid. 128 antager Författaren, att ett ofullkomligt äktenskap kan uppkomma derigenom, att en under äktenskapslöfte häfdad qvinna af domaren förklaras för äkta hustru. Härvid har han förbisett, att detta nu är ändradt genom Kongl. Förordn. d. 3 April 1810. Numera är det icke så som förr, att, om mannen var "motvillig" d. v. s. vägrade att underkasta sig vigsel, det skulle vara "lag som förr sagdt är" d. v. s. i 9 §, utan nyssnämnde Förordning föreskrifver i sådant fall ett helt annat procedere. Äfven om äktenskapslöftet af domaren anses vara "bevist och gällande" så uppkommer dock icke derigenom något verkligt äktenskap; endast ett "utfäst äktenskap" en "äktenskapsförbindelse" d. v. s. en förbindelse eller skyldighet att ingå äktenskap, äger rum ända till dess att "målet är af Kongl. Maj:t afgjort". — Då Författaren sid. 134 antager, att Giftorätt äger rum i "bördköpt jords värde" d. v. s. i den derföre erlagda köpeskilling, så synes väl detta öf-

verensstämma med Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1807, men det bör anmärkas, att denna Förklaring i sjelfva verket är mycket confus och att dermed menas något helt annat än hvad orden innehålla. Då nemligen jord är, såsom det der heter, löst i börd, så finnes köpeskillingen icke i Boet och någon verkelig Giftorätt deri kan således icke äga rum, ehuru det visserligen är sannt, att när jorden är löst för penningar som tillhörde båda makarna, den ena maken erhåller en fordran hos den andra svarande mot dess förutvarande Giftorätt i dessa penningar; men detta är ingenting annat än hvad 11: 5. GB. innehåller, och att i sådant fall tala om "Giftorätt i bördköpt jords värde" leder allenast till förvirring af begreppen. Är återigen jorden hvad 1807 års Förklaring kallar "köpt i börd" så är det uppenbart, att alldeles ingen fråga kan vara om "Giftorätt i den bördköpta jordens värde", enär i sådant fall Giftorätt äger rum i sjelfva jorden, men det vore orimligt om den oskylda maken skulle hafva Giftorätt både i denna och dess värde. — Angående den sid. 135 uppkastade frågan, om grufvor äro att anse som fastigheter eller lösören, torde det vara tillräckligt att åberopa hvad derom pag. 124 följ. i 1:sta Delen af denna nya upplaga blifvit sagdt. — Sid. 137 antages, att alla sådana rättigheter, som uti penningar eller varor kunna uppskattas t. ex. servitutsrättigheter, äro att hänföra till lösören. För detta påstående har Författaren intet bevis anfört och jag tviflar ganska mycket, att det är riktigt. Att nemligen servituter kunna förvärfvas genom urminnes häfd lär icke kunna nekas; men vore de såsom lösören att ause, så vore väl detta knappast antagligt. Ätminstone känner jag icke någon lag, som innehåller, att lösören hos oss kunna vara föremål för urminnes häfd. — Sid. 141 säges, att Giftorätt icke kan äga rum i sådant gods, som är gifvet i hemföljd, emedan hemföljdgaren icke dertill erhåller full äganderätt och den andra

makan icke deri kan erhålla *bättre* rätt än hemföljdtagaren sjelf. Härpå kan svaras, att Giftorätt icke alltid är gemensam äganderätt, utan kan äfven vara gemensam besittningsrätt, gemensam fordran o. s. v. och att det är tillräckligt, att den andra maken erhåller *lika* rätt som hemföljdtagaren sjelf. — Sid. 145 och 157 anmärkes såsom oriktigt, att jag anser det vara *tvifvelaktigt* om Giftorätt äger rum, eller icke, i sådana lösören och stadsfastigheter, som äro satta i arfvejords ställe. Härpå svaras, att hvad jag derom yttrat var skrifvet förr än Kongl. F. d. 6 Febr. 1849 utkommit. Sedan har jag bland rättelserna vid 3:dje Delen af min Lärobok anmärkt, att *numera* stadsfastigheter och lösören, som sättas i arfvejords ställe, icke äro som arfvejord att anse, hvaraf tydligt följer, att jag nu *ingalunda tviflar*, att Olivecrona har orätt då han Loc. cit. påstår, att Giftorätt i sådant gods icke äger rum. — Sid. 150 anföres såsom ett undantag från den reglen, att Giftorätt äger rum i aflingejord å landet, som är förvärfvad under äktenskapet, det Giftorätt icke äger rum i aflingejord, som är vederlag för arfvejord. Detta är oriktigt, ty *ärsd aflingejord* är enligt vår Lag *verkelig arfvejord*. Detsamma synes äfven kunna sägas om aflingejord, som är gifven i hemföljd, enär hemföljd icke är annorlunda att anse, än som ett *anticiperadt arf*; hvarföre det icke heller är såsom något verkligt undantag från den nyss nämnda reglen att anse, det Giftorätt i sådan jord icke äger rum. — Sid. 173 säges, att ehuru i 13: 5 GB. icke nämnes huru förhållas skall med den förrymdes lott i stadsfastigheter, så bör likväl den hemmavarande maken få behålla äfven den andres andel deri, emedan fastighet i stad är, hvad Giftorätt deri beträffar *"närmast att hänföra"* till *"lösören och aflingegodset"*. Detta kunde möjligen låta säga sig om det ginge an, att tolka dessa orden extensivt; men då man besinnar, att reglen är: *"går hon i annat gifte;*

njute ej mer än thet hon var gift och gifven till" och att det fall, då hustrun ej behöfver gifva något ut af "lösören och aflingegodset", är ett *undantag* från denna regel, så synes det vara alldeles uppenbart, att det är stridande mot en sund lagtolknings grundsätser, att i en sådan undantagslag gifva åt ordet "aflingegodset" en så vidsträckt betydelse, att det skall innefatta äfven *ärfda* stadsfastigheter. Slutligen bör jag erkänna, att den nämnda afhandlingen sid. 123 innehåller en anmärkning, som jag nu anser vara till en del grundad. I Andra Delen af min Lärobok sid. 16 har jag, i likhet med flere Tyska Jurister, antagit, att i samegendom hvar och en delägare kan anses hafva en äganderätt till hela tinget, som endast är inskränkt genom de andras äganderätt. Häremot har Olivecrona L. cit. not. 5 anmärkt, att denna theorie förkastas af Tysklands utmärktare Jurister och serdeles af *Mittermaier*. Härvid får jag dock påminna, att det är just från *Mittermaier*, i fjerde upplagan af hans Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts (den enda hvarå jag hade tillgång) pag. 338, som jag hentat den lära om samegendom, som på det anförda stället i min Lärobok förekommer, och att han der yttrar sig derom alldeles icke ogillande. Han säger t. ex. "der Begriff von Gesamteigenthum hat sich im deutschen Rechte ausgebildet" "ist einmal durch deutsche Praxis rezipirt" etc. Sedan har jag haft tillfälle att se sjette upplagan af samma bok och finner deraf, att *Mittermaier* nu yttrar sig derom på ett annat sätt. Numera är jag också af den tankan, att inga tillräckliga skäl förefinnas, att afvika från de Romerska Juristernas theorie om Condominium. Deremot kan jag icke ovilkorligen medgifva, att det innefattar en orimlighet eller motsägelse, att antaga, det flere personer kunna samtidigt, hvar för sig, vara ägare till *hela* tinget. Det kommer derpå an hvad man dermed menar. "Vom römischen standpunkte aus erscheint zwar ein solches Gesamteigenthum

nicht denkbar" säger Mittermaier Loc. cit. Likväl bör det anmärkas, att äfven de Romerska Juristerna antaga, att flere kunde hvar för sig hafva *totius corporis dominium*" se fr. 5 § 15 D. 13: 6, i hvilket fall den ene icke kunde råda öfver någon del af tinget utan den andres samtycke, eller, som är det samma, den enes rätt var inskränkt genom den andres; och det är just detta, som i Romerska Lagen kallas *Condominium*. Men ett sammansatt ting kunde också af flere ägas "*pro partibus divisis*". Jfr. Hall. Lærebog i den Romerske Privatret. Kiöbenhavn 1851 pag. 144, 145. Rättast torde det derföre också vara, att i enligt med denna lag sålunda distingueras mellan dessa båda arter, att det förra kallas antingen helt simpelt *Condominium* eller *Condominium pro indiviso* (*pro partibus indivisis*) och det sednare *Condominium pro divisio*. — Utom den nu nämnda afhandlingen hafva tvenne andra afhandlingar, nemligen en om Ägoskiltnader af *Forssell* och en om Dana-arf af *Juel* blifvit utgifna såsom specimina för den i Upsala lediga Professionen i Civilrätt. Den förstnämnda, som är helt och hållet historisk, innehåller inga anmärkingar mot min Lærobok. Den sistnämnda deremot innehåller några sådana, som jag här skall upptaga och besvara. Sid. 101 anmärkes såsom oriktigt, att jag i tredje Delen sid. 256 antagit, det kronan, om den vill undgå att likasom andra arfvingar betala den dödes gäld, bör i rättan tid göra sig urarfva. Härvid anmärkes hufvudsakligen, att kronans rätt till Danaarf icke skall vara någon verkelig arfsrätt utan occupationsrätt. Härpå skulle kunna svaras, att äfven annan intestatarfsrätt ursprungligen varit ett slags occupationsrätt, men att detta icke hindrar, att den nu såsom arfsrätt anses och behandlas. För öfrigt anföres sid. 102, att min åsigt skall vara stridande mot "det allmänna omdömet"; men att Rikets Ständer år 1766 varit af den tankan, att Kongl. Majt

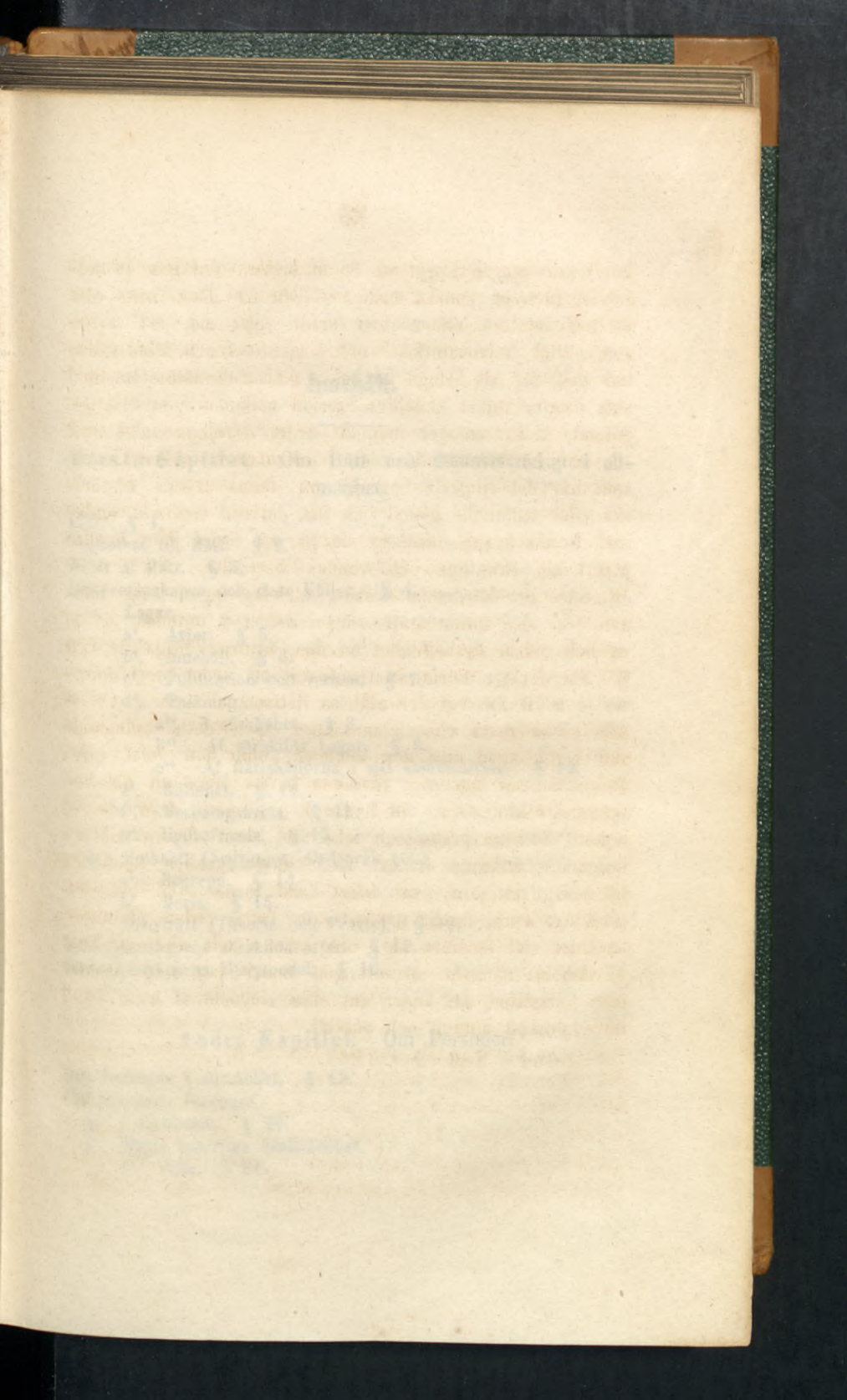
och Kronan kan "afsäga sig arfsrätt", har han sjelf på föregående sida visat; deremot har han icke styrkt, att allmänna omdömet angående denna fråga sedan förändrat sig. För öfrigt är det en allmän grundsats, att en arfvinge ansvarar för den dödes gäld; följaktligen lär han icke heller kunna anses från denna skyldighet frikallad, om han icke iakttagit det vilkor, under hvilket lagen undantagsvis medgifvit frihet från en sådan skyldighet. — Sid. 103 not. 1 anmärkes, att jag i tredje Delen af min Lärobok sid. 198 försummat, att citera Kongl. Br. d. 26 Maj 1827, hvarigenom ovissheten, huruvida sterbhus, innan tiden till urarfvagörelse förflutit, får sökas för gäld, förmenas vara undanröjd. Härpå svaras att detta skett med berädd mod. Det nämnda Brevet innehåller hvarken ny lag; dertill fordrades Konungs och Ständers gemensamma samtycke, som i detta fall icke ägt rum; icke heller någon Förklaring öfver förut gällande lag; det heter tvertom, att den äldre lag, om hvars förklaring fråga var, "vore så tydlig och klar, att någon förklaring deröfver ej erfordrades". Det innehåller således allenast Kongl. Majts afslag på en gjord hemställan, med åtskilliga raisonnementer, som skola motivera detta afslag. I sammanhang härmed får jag i allmänhet nämna följande: Det är icke alldeles ovanligt, att både i Förordningar och Förklaringar oriktiga raisonnementer förekomma öfver rätta förståndet af förut gällande Lagar; i sådant fall är det visserligen uppenbart, att sjelfva stadgandet eller Förklaringen måste till efterrättelse gälla; men häraf följer alldeles icke, att de motiver, på hvilka det nya stadgandet eller förklaringen stödjer sig, också äro såsom lag att anse. Det samma gäller utan tvifvel om Rikens Ständers yttrade mening om Lagens rätta förstånd; äfven om de uti ingressen till någon Lag eller Förklaring åberopas. Af samma skäl kan jag icke annat än ogilla Juels sid. 103 not. 3 yttrade mening, att Kongliga pro-

positioner till Rikets Ständer kunna såsom autentiska förklaringar anses. Den af mig nu nämnda grundsatsen tror jag vid all lagtolkning vara af största vikt; ty antages motsatsen och anses sådana raisonnementer såsom lag eller autentisk förklaring af lag, så är det verkligt en fara värdt, att innan man vet ordet af en ny lag är stiftad, som långt ifrån att vara grundad på behörig och mogen öfverläggning ofta icke har annan grund än Conciipientens tillfälliga hugskott. Det vore ganska lätt, att med exempel styrka detta; men jag anser det vara öfverflödigt. — Sid. 111 klandras min i öfverensstämmelse med Nehrman yttrade mening, att enka, om hon åter flyttar till Riket inom ett år efter mannens död, återvinner det arf, som under hennes vistande utomlands kan hafva fallit. Denna mening synes Juel (sid. 64) "icke hafva några, ännu mindre *goda* skäl för sig". Återstår att undersöka om hans skäl äro *bättre*. Han säger, att "hvarken våra lagar, eller våra seder behandla qvinnan såsom så viljelös, att hon kan anses lika tvungen till sin boningsort, som barn, hvilka i omyndiga år vistas hos sina föräldrar". Härpå kan svaras, att både enligt vår och alla andra länders lagar, ja jag kunde gerna säga enligt Gudomlig lag, hustrun är *skyldig*, att bo hos sin man, och är hon en beskedlig hustru så *vill* hon det äfven; men att hon derföre skall lida en förlust är *icke skäligt*. — Att särskildt upptaga och besvara hvad af handlingen innehåller derom, att arf är en successio singularis, att arfsrätten regulariter icke inträder förr än boet är utredt, att den, som försutit sin tid att taga arf, icke derföre är hindrad, att klandra testamente, med mera dylikt, torde vara mindre nödigt. Men deremot bör jag icke försumma att erkänna, det Författaren sid. 67 not. 1 anmärkt ett verkeligt af mig i tredje Delen af min Lärobok sid. 255 begånget fel, som dock icke består deri, att jag sagt eller påstått något oriktigt, utan deri, att jag under-

lätit att citera en Författning, nemligen Kongl. Kung. d. 30 Nov. 1833, hvarmed jag hade kunnat och bort bestyrka hvad jag sagt. Hvarföre jag kommit att förbise en Författning, som låg så nära till hands, är mig ännu i denna stund oförklarligt. — Slutligen bör jag nämna, att en liten afhandling af en anonym Författare, som finnes intagen i Juridiska Föreningens tidskrift 2:dra häftet sid. 75—96. (Försök till svar på de i Juridiska Föreningens Programmer för år 1851 under allmän Civillag framställda fyra första frågor, af —t—) innehåller åtskilligt, som står i rak strid med hvad jag i min Lärobok antagit. Väl är det sannt, att denna icke på något ställe citeras; ja det är till och med mycket tvifvelaktigt om Författaren ens läst densamma; åtminstone är det säkert, att alldeles intet afseende blifvit gjordt å åtskilliga der förekommande skäl mot de af författaren försvarade satsar, som väl hade bort tagas i öfvervägande; men detta hindrar dock icke, att min Lärobok borde och skulle rättas i öfverensstämmelse med Författarens åsigt, om han verkligen bevisat hvad han ville bevisa. Men det är just detta som jag anser honom icke hafva gjort. Först och främst har Författaren, enligt min tanka, varit allt för litet sorgfällig om, att säkert begrunda de prämisser, hvaraf han sedan dragit sina slutsatser. Sålunda t. ex. utgår han från den förutsättningen, att ordet *gåfva* i 1: 1, 2 JB. äfven innefattar testamente. För att bevisa detta är det honom nog, att talesättet ”i Testamente *gåfva*” i Ärfdabalken förekommer, och han besinnar icke, att när ett ord stundom förekommer i en, stundom i en annan betydelse, så är det, för att riktigt förstå ett lagrum, der detta ord förekommer, för ingen del nog, att ordet *möjligen kan* tagas i en viss betydelse, utan det kommer derpå an, att man visar, det ordet på det i fråga varande stället *verkeligen har* denna betydelse. Sedan kan det väl icke nekas, att Författaren med någor-

lunda consequens byggt på de af honom antagna grundsatser, men på ganska många ställen är dock hans sätt att argumentera, såsom han också sjelf sid. 81 synes ana, alltför "advocatoriskt" och sophistiskt och icke sällan har han, för att bringa Lagboken i öfverensstämmelse med sina åsikter tolkat åtskilliga lagrum uppenbarligen oriktigt. Sålunda t. ex. antager han, att ordet "arfvångarna" i 9: 9 JB. betyder detsamma som bördemännen; ehuru ingen, som har det ringaste begrepp om denna lagens historiska eller rationella grund och det dermed åsyftade ändamål, borde kunna misstaga sig på, att ordet här brukas just i sin egentliga och vanliga betydelse. Att i 9: 7 JB. talas om bördemän bevisar alldeles ingen ting här- emot; ty den lösningsrätt, som i denna § omtalas, är af en helt annan beskaffenhet än den, hvarom fråga är i 9 §. Då derföre Författaren antager, att ordet "arfvångarna" i 9: 9 JB. betyder alldeles detsamma, som i 17: 3 ÄB., så är detta visserligen riktigt, men detta antagaude står i rak strid med den tolkning, som han velat gifva åt sistnämnde lagrum. Slutligen bevisa äfven en del besynnerliga slutsatser, till hvilka han kommit från de af honom antagna premisser, icke litet emot dessas tillförlitlighet. Sålunda t. ex. låter den ovanliga bördsrätt till bortgifven jord, som enligt hans förmenande sid. 95 skall äga rum, fastän uppbud och fasta redan åkommit, på intet sätt försvara sig, och saknar allt stöd af Lag. Af den nu nämnda afhandlingen finner jag mig således icke föranlåten, att ändra det allra ringaste af hvad jag i min Lärobok antagit och påstått.

Lund i September 1851.

Innehåll.

Första Kapitlet. Om Rätt och Rättsvetenskap i allmänhet.

Rätt. § 1.

Upphofvet till Rätt. § 2.

Arter af Rätt. § 3.

Rättsvetenskapen och dess Källor. § 4.

a. Lagar.

a⁴. Arter. § 5.

b⁴. Innehåll. § 6.

c⁴. Publication och verkan. § 7.

d⁴. Tolkning.

a⁶. I allmänhet. § 8.

b⁶. Af särskilda Lagar. § 9.

c⁶. Af Rättskällorna i sitt sammanhang. § 10.

e⁴. Billighet. § 11.

f⁴. Verkningskrets. § 12.

g⁴. Upphävande. § 13.

b. Folk rätt (Sedvänjor, Ordspråk etc.)

a⁴. Begrepp. § 14.

b⁴. Bevis. § 15.

c. Juristrätt (Theorie och Praxis). § 16.

Rättsvetenskapens särskilda arter. § 17.

Rättsvetenskapens Hjälpmedel. § 18.

Andra Kapitlet. Om Personer.

Om Personer i allmänhet. § 19.

Om Fysiska Personer.

a. I allmänhet. § 20.

b. Deras naturliga beskaflenhet.

a⁴. Kön. § 21.

- b^t. Ålder. § 22.
- c^t. Sundhet.
 - a^{tt}. Till kroppen. § 25.
 - b^{tt}. Till själen. § 24.
- c. Skyldskaps- och Svågterskapsförhållanden.
 - a^t. Skyldskap.
 - a^{tt}. Begrepp och Betekning. § 25.
 - b^{tt}. Arter och Verkan. § 26.
 - b^t. Svågterskap. § 27.
- d. Ställning i samhället.
 - a^t. Äkta och oäkta födsel. § 28.
 - b^t. Svensk medborgarerätt. § 29.
 - c^t. Frihet. § 30.
 - d^t. Afhängighet. § 31.
 - e^t. Existimation. § 32.
 - f^t. Stånd. § 33.
 - g^t. Förmögenhet. § 34.
 - h^t. Religion. § 35.
 - i^t. Bonings- och Vistelseort. § 36.
- Juridiska Personer.
 - a. Begrepp. § 37.
 - b. Arter.
 - a^t. Kronan. § 38.
 - b^t. Corporationer. § 39.
 - c^t. Stiftelser. § 40.
 - c. Uppkomst och upphörande. § 41.
 - d. Administration. § 42.

Tredje Kapitlet. Om Ting.

- Om Ting i allmänhet. § 45.
- Ting, som äro in Commercio, och extra commercium. § 44.
- Lösören.
 - a. I allmänhet. § 45.
 - b. Lefvande Ting. § 46.
 - c. Fungibla Ting. § 47.
- Fastigheter.
 - a. I allmänhet. § 48.
 - b. Jord å Landet. § 49.
 - c. Stadsfastigheter. § 50.

Delbara och Odelbara Ting. § 51.

Särskildta och sammansatta Ting. § 52.

Hufvudsaker och Bisaker.

a. I allmänhet. § 53.

b. Tillbehör. § 54.

c. Afkomst. § 55.

d. Kostnad. § 56.

Fjerde Kapitlet. Om Rättsförhållanden.

Begrepp. § 57.

Uppkomst och Upphörande.

a. I allmänhet. § 58.

b. Genom sådana handlingar, hvarigenom den handlande vill åstadkomma eller upphäfva ett Rättsförhållande. (Rätts-handlingar, Rättsreder, Negotia juris).

a^t. Viljans existens. § 59.

b^t. Viljans omfång.

a^{tt}. Vilkor.

a^{ttt}. Begrepp. § 60.

a^{ttt}. Arter. § 61.

c^{tt}. Verkan. § 62.

b^{tt}. Tidsbestämmelser. § 63.

c^{tt}. Ändamålsbestämmelser. § 64.

d^{tt}. Goda mäns pröfning. § 65.

c^t. Viljans tillkännagifvande. § 66.

d^t. Den verkliga och tillkännagifna viljans öfverensstämmelse. § 67.

e^t. Tolkning. § 68.

f^t. Ogiltighet. § 69.

g^t. Convalescens. § 70.

h^t. Arter.

a^{tt}. Aftal. § 71.

b^{tt}. Gåfva.

a^{ttt}. Begrepp. § 72.

b^{ttt}. Arter. § 73.

c^{tt}. Återkallelse. § 74.

c^{tt}. Ratihabition. § 75.

d^{tt}. Renunciacion. § 76.

c. Tidens inflytande.

- a'. Rättsförhållanden, på hvilkas uppkomst eller upphörande tiden har inflytande. § 77.
- d'. Kalendern.
 - a⁴. Historia. § 78.
 - b⁴. Beskaffenhet. § 79.
 - c⁴. Bruk. § 80.

Arter.

- a. I allmänhet. § 81.
- b. Förmögenhetsförhållanden.
 - a⁴. Sakrätter. § 82.
 - b⁴. Obligationer. § 83.
- c. Familjeförhållanden. § 84.
- d. Jemförelse mellan båda. § 85.

Collision. § 86.

Detta arbetes plan. § 87.

Femte Kapitlet. Svenska Civil-Rättens Källor, Litteratur och Hjelpmedel.

Källor.

- a. Omedelbara. § 88.
- b. Medelbara.
 - a⁴. Inländska. § 89.
 - b⁴. Utländska.
 - a⁴. Romerska Lagen.
 - a⁴. Dess historiska vikt. § 90.
 - b⁴. Andra orsaker, som rekommendera denna Lagens Studium. § 91.
 - c⁴. Dess beskaffenhet. § 92.
 - b⁴. Canoniska Lagen. § 93.
 - c⁴. Andra medelbara Källor. § 94.

Litteratur.

- a. De inhemska Källornas.
 - a⁴. Skrifter som innehålla upplysning om Svenska Civil-Rättens Litteratur. § 95.
 - b⁴. Källorna. § 96.
 - c⁴. Skrifter, som innehålla bearbetning af Källorna.
 - a⁴. Öfversättningar. § 97.
 - b⁴. Exegetiska Arbeten. § 98.
 - c⁴. Dogmatiska Arbeten. § 99.

- d'. Skrifter af rent praktiskt syfte. (Handböcker, Form-
lärböcker etc.) § 100.
e'. Monografier och Skrifter af blandadt innehåll. § 101.
f'. Förslaget till ny Civil-Lag. § 102.
b. De utländska Källornas.
a'. Romerska Lagens. § 105.
b'. Canoniska och Mosaiska Lagarnas. § 104.
Hjelpmedel. § 105.

Första Kapitlet.

Om Rätt och Rättsvetenskap i allmänhet.

§. 1.

Rätt.

Hvarhelst menniskor komma i förhållande till hvarandra, der bildar sig tillika regler, som bestämma detta förhållande, af den beskaffenheten, att de åt hvar och en anvisa likasom ett visst område, inom hvilket hans vilja skall herrska. Icke sällan föreställer man sig detta område, såsom en honom omgifvande sfer, hvori det icke är tillåtet för andra, att göra något ingrepp och hvilken man derföre kallar hans *rättssfer*. Det, som öfverensstämmer med en sådan Regel, kalla vi *Rätt* (af *Regere, Rectum*) och ett sålunda reguleradt förhållande ett *Rättsförhållande*. Ofta kallar man dock äfven det sålunda åt hvar och en anvista område, hans *Rätt*. Somliga skilja dock emellan båda sålunda, att de kalla det förra *Rätt i objectiv betydelse*, det sednare åter *Rätt i subjectiv betydelse*. Vanligare är likväl, att man kallar det sednare en *Rättighet* och att man förstår med *Rätt ett inbegrepp af antingen alla eller en viss class af Rättsreglor*, t. ex. Privat-Rätt, Civil-Rätt o. s. v. I denna betydelse taga vi derföre ordet *Rätt* alltid då det icke särskildt angifves, att det tages i en annan betydelse. Man kallar äfven en massa af sådana Rättssatser, som regulera en viss class

af Rättsförhållanden, ett *Rätts-Institut*. T. ex. alla de rättssatser, som regulera förmyndares förhållande till sina pupiller, rättsinstitutet Förmynderskap o. s. v. Ett Folks *Rätt* består således af Rätts-Institut och dessa åter af särskilda Rättssatser. Vissserligen finnas ännu andra betydelse af ordet *Rätt*. Sålunda t. ex. är det icke ovanligt, att det i vår Lag också betyder en Domstol, emedan den består af Personer, som i ett serskildt fall säga eller förklara hvad som är rätt o. s. v.; men dessa andra betydelse af ordet *Rätt* kunna, såsom varande af mindre vikt, här med tysthet förbigås.

§. 2.

Upphovet till Rätt.

Christiernin. De sensu communi justii et injusti. Upps. 1773.

Fråga vi nu hvarifrån de förutnämnda Rättsreglorna hafva sitt egentliga ursprung, så hafva meningarna derom alltid varit och äro ännu ganska delade. Många hafva trott, att de hafva sin grund i förnuftet; men ingen har ännu kunnat verkligen bevisa detta. Rådfrågar man åter historien, så erhåller man icke heller något svar på frågan; ty, man må gå tillbaka i tiden så långt som helst, hvarhelst man träffar ett folk, der har det äfven sin Rättsförfattning. Ett folks Rätt förekommer således alltid såsom något i och med sjelfva folket redan existerande, och det är just med hänseende härtill man kallar den *Positiv* Rätt, ty *positivt* är det, som är i erfarenheten gifvet (id quod *positum* est). Ett mera tillfredsställande svar på frågan erhåller man om man närmare undersöker naturen och beskaffenheten af ett folks *positiva* Rätt. Man finner då, att vissa Rättssatser äro så rotfästade i ett folks öfvertygelse, att ingen finnes, som icke erkänner deras sanning och som icke har en slags känsla af de-

ras inre nödvändighet. Just i denna folkets gemensama *öfvertygelse* synes derföre folkets Rätt hafva sin egentliga rot. Men vill man gå än längre och frågar, hvarifrån då sjelfva denna öfvertygelse härleder sig, så blir svaret: den härleder sig från *Gud*, som är all Rättvishets heliga källa. Den är af honom likasom *inskrifven* i människornas hjertan; jfr. Pauli Bref till Romarna 2: 14, 15. I denna mening är således ordspråket *Vox populi, vox Dei* ganska riktigt. Deremot vore det mycket oriktigt, om man ville förstå detta så, som skulle ett folks Rätt uppstå genom folkets gemensama *vilja*. En jämförelse mellan ett folks Rätt och ett folks språk är i detta hänseendet mycket upplysande. Icke uppkommer ett folks språk sålunda, att folket samlar sig och kommer öfverens, att de eller de orden skola brukas för att betekna de eller de begreppen; utan hvarhelst ett folk finnes, der har det redan sitt språk, och hvar och en som vill göra sig begriplig för andra *måste* begagna sig af de brukliga orden och talesätten. Likasom emellan särskildta folks språk ofta mycken likhet äger rum, så äfven emellan de Rättsreglor, som gälla hos särskilda nationer, i synnerhet om de stå med hvarandra i en närmare beröring eller på ungefärligen samma grad af cultur. Sålunda t. ex. skall hvar och en som vill jämföra de Europeiska folkens Rättsreglor finna, att de med hvarandra hafva den största likhet, likasom det äfven emellan deras språk finnes en sådan likhet. Vidare, likasom ett folks språk har sina Provincialismer, så ha äfven särskildta Landskap sina Landsseder, vissa Corporationer sina sedvanor o. s. v. En jämförelse emellan särskildta folks Rätt (*comparativ juridik*) är i detta och flera andra hänseenden högst lärorik och det vore tilläfventyrs icke omöjligt, att genom sådan jämförelse construera en *allmän Rättslära* innehållande det gemensamma i alla de hos särskildta folk gällande rättsreglor. Det är märkvärdigt nog att man härmed knappast gjort

ett eller annat försök, då man deremot har mångfaldiga systemer i den så kallade *Naturrätten*.

§. 3.

Arter af Rätt.

Den ofullkomligaste arten af Rätt är den, som regulerar Rättsförhållandena mellan särskildta Folk eller den så kallade *Folkkrätten*. Man kan visserligen icke neka att en sådan Rätt verkligen finnes, men dels är innehållet deraf ofullständigt, dels osäkert, oaktadt de Rättsreglor, som denna Rätt innehåller, uti Rättsförhållandena mellan de Europeiska folken i sednare tider visserligen allt mer och mer utvecklat sig. Dessutom saknas i denna Rätt det skydd för rättigheterna, som uti de enskilda staterna öfverhet och domaremaktt gifva. Af sådan beskaffenhet är äfven i samhällenas början den enskilda emellan gällande Rätten. Både våra och andra Nationers äldsta Lagar bära deraf omisskänneliga spår. Långt fullkomligare är den Rätt, som nu gäller hos särskildta folk. Orsaken dertill är den, att hos dem finnes alltid en Regering eller öfverhet till skydd för rättigheter; och det är just detta som förvandlar ett folk till en stat. I staten existerar således två hufvudclasser af Rättsförhållanden, nemligen Rättsförhållanden mellan Regeringen och de enskilda, och Rättsförhållanden mellan de sednare inbördes. Inbegreppet af de rättssatser, som regulerar de förstnämnda förhållandena kallar man *Stats-Rätt* och Inbegreppet af de Rättssatser, som regulerar de sistnämnda förhållandena, *Privat-Rätt*. Den sednare sönderfaller åter i trenne hufvudclasser, *Civil-Rätt*, eller inbegreppet af de rättsreglor, som bestämma, hvilka rättigheter tillkomma enskilda personer, *Criminal-Rätt* eller inbegreppet af de rättssatser, som genom utsatta straff äro ämnade till skydd för dessa rät-

tigheter, (båda innefattas stundom under ett gemensamt namn *materiell Rätt, jus constitutum*) och *Process-Rätten*, som innehåller de rättsbestämmelser, som visa huru dessa rättigheter skola bibehållas, försvaras eller återvinnas, eller huru, i händelse de laederas, de utsatta straffen skola bringas till verkställighet. I förra fallet är Processen *Civilprocess*, i sednare fallet *Criminalprocess*. Det bör dock anmärkas, att Civilprocessen äfven kan betraktas såsom en del af Civil-Rätten och Criminalprocessen såsom en del af Criminal-Rätten. Äfven bör det icke lemnas obemäldt, att många, men knappt med rätta, (jfr. angående Criminal-Rätten *Örsted. Supplement till Nörregaards Private Ret 1:sta Bandet pag. 114.*) icke räkna hvarken Criminal- eller Process-Rätten till Privat-Rätten, utan anse dem utgöra arter af en särskild såkallad *Öfentlig Rätt*, som äfven inbegriper Stats-Rätten. — Slutligen kan man med hänseende till rättsreglornas härkomst indela all Rätt i tvenne hufvudclasser, nemligen *Allmän* eller *Regelmässig Rätt* (*jus commune*) och *Anomalisk Rätt* (*jus singulare*). De rättsreglor, som höra till den förra hafva, såsom förut är nämndt, sin grund i folkets öfvertygelse; de som höra till den sednare hafva åter ett främmande ursprung, och derigenom att dessa såsom främmande Elementer ingripa i ett folks Rätt, blifva dess rena grundsatser modifierade. Den sednare förhåller sig till den förra såsom ett undantag till sin regel och förekommer alltid såsom inskränkt till vissa klasser af personer, ting eller rättsförhållanden. Man bör dock akta sig att sammanblanda den med hvad man vanligen kallar *Privilegier*, eller af högsta Statsmagten gjorda individuella undantag från rättsreglornas användande. (Se Savigny. System, des Römischen Rechts 1:sta Bandet pag. 61—65.) Annars skiljer man också icke sällan mellan *Allmän* och *Partikulär Rätt* sålunda, att man med den förra förstår inbegreppet af de rättsnormer, som äro allmänt gällande

inom hela Statens område; med den sednare åter sådana, som blott gälla inom vissa Districter inom Landet. Äfvenledes är det ganska vanligt att man skiljer mellan *Allmän Rätt (Jus generale)* och *Speciell Rätt (Jus speciale)* sålunda, att man med den förra förstår inbegreppet af de rättsbestämmelser, som angå alla undersåtare; med den sednare åter inbegreppet af sådana rättsatser, som användas endast på vissa classer af personer eller rättsförhållanden. Att i Detail classificera alla de särskilda arterna af Rätt, är svårt. Alla de försök, som i detta hänseendet hittills blifvit gjorda, äro i ett eller annat hänseende otillfredsställande, och vi vilja icke försöka något nytt; i synnerhet som en sådan classification hör till en särskild branche af Rättsvetenskapen, nemligen den juridiska Encyclopedien.

§. 4.

Rättsvetenskapen och dess Källor.

Colling. De jure non scripto. Lund 1763.

Vetenskapen om Rätt kallar man *Rättsvetenskap*, hos oss dock ännu oftare *Lagfarenhet*, emedan *Lag* är den Källa hvaraf detta vetande hämtas. Ordet *Lag* tages dock både uti en vidsträcktare betydelse t. ex. då fråga är om *naturalagar, tankelagar* etc. hvilka icke egentl. äro källor för Rättsvetenskapen, och en inskräntare, då dermed betecknas endast en särskild art af Rättsvetenskapens källor. Förhållandet med denna sistnämnda art af Lag, eller Lag i sin vanligaste betydelse, är följande: Det är i allmänhet ganska svårt att i förekommande fall med visshet och bestämdhet veta hvad som är öfverensstämmande med folkets öfvertygelse och således Rätt. Derföre är det nyttigt, ja nödvändigt, att i Staten finnes en eller flera Per-

soner, som äga förklara att det eller det är Rätt. Den eller de, åt hvilka detta är uppdraget, sägas hafva *Lagstiftande magt*, och deras så beskaffade förklaringar kallar man *Lagar* i ordets inskränktere men dock vanligaste betydelse. I äldre tider tillhörde hos oss en sådan magt Lagmännerna i hvarje Landskap; jfr. *Sturleson*. Olof den heliges saga 76 Cap. "þat skulu Laug vera er han (Lagmannen) ræpur upp at qveþa". Numera tillhör den antingen Konungen, eller, ännu vanligare, Konungen och Ständerna gemensamt. Det är klart att sedan Lagstiftande magten förklarar, att något är öfverensstämmande med folkets öfvertygelse, eller Rätt, kan det icke vidare ifrågasättas, att denna förklaring är riktig, ty då vore det nödvändigt, att i Staten funnes en ännu högre magt, som ägde afgöra om den förras förklaringar vore riktiga eller icke, och då vore det denna, som vore lagstiftande magt. Emedlertid vore det oriktigt, att anse sådana Lagar, såsom den enda källan, hvaraf man kan inhämta hvad som är öfverensstämmande med folkets öfvertygelse, eller hvad som är Rätt. Här gifvas äfven andra. Har nemligen en rättssats en längre tid oafbrutet och utan motsägelse såsom sådan blifvit använd, så kan man i allmänhet anse detta såsom ett bevis på, att den är öfverensstämmande med folkets öfvertygelse. En sådan rättssats plägar man kalla en *Sedvänja*, ett *vanligt bruk*, en *Landssed*. 20 Domarereglen. 1: 11 RB. 16: 5 JB. och den Rätt, som ur denna källa hämtas, *Sedvanerätt* (*jus consuetudinarium*). Sednare jurister kalla den i motsats mot en annan art af Rätt, hvarom vi straxt skola nämna, *Folkrätt*; en benämning som är ganska passande, äfven i det hänseendet, att den till sin natur är af enahanda beskaffenhet med den vanligen så kallade Folkrätten (jfr. §. 3). Ännu bättre vore dock om vi, såsom Tyskarne, hade benämningar, som äfven utmärkte skillnaden mellan båda. De kalla nemligen den sistnämnda *Völkerrecht*, den förra åter

Volksrecht. — Den tredje Rättskällan har största likhet med den sistnämnda. Förhållandet dermed är följande. Då ett folks Rätt kommit till en större utveckling, kan folket icke mera hafva en någorlunda fullständig och säker kunskap derom. Der bildar sig då ett serskildt stånd af Rättskunniga, som blifva det juridiska vetandets Representer. Genom deras bearbetande komma rättssatser i dagen, som förut väl lågo förborgade i folkets Rätt, men hvaraf likväl hvarken folket eller den egentligen så kallade lagstiftande magten kommit till klart medvetande. På detta sätt blir både *Theorien*, sådan den förekommer i de rättslärdas skrifter, och munteliga föredrag, och Domstolarnas *Praxis* en verkelig källa för det juridiska vetandet. Sednare författare bruka att utmärka den Rätt, som ur denna källa inhämtas, *Vetenskaplig Rätt* eller *Jurist-Rätt*. Det är klart, att denna Rätt, likasom den nyss förut nämnda, icke är så säker och otvifvelaktig som den förstnämnda. Graden af dess giltighet beror till en stor del på den större eller mindre *Auctoritet*, som de theoretiska eller praktiska Juristerna förmått att förskaffa sig, ty Auctoritet gäller öfverhufvud ganska mycket i Rättsvetenskapen. Båda dessa sistnämnda Rättskällor, ehuru de äfvensom den förstnämnda, såsom förut är nämnt, inbegripas under den gemensamma benämningen *Lag*, jfr. 16 Domarereglen, pläga dock skiljas från den första sålunda, att denna kallas *beskrifven Lag* 1: 11 RB. och den Rätt, som deraf inhämtas *jus scriptum*, då deremot den Rätt, som ur de sednare källorna inhämtas, kallas *jus non scriptum*. Sedan vi förutskickat dessa allmänna anmärkningar om Rättsvetenskapens källor, skola vi nu taga hvardera i särskildt betraktande.

§. 5.

a) Lagar. a') Arter.

Tybelius. De Legibus conventionalibus. Upps. 1757.

Waltrave. De Privilegiis, eorumque in Patria usu et abusu, cum brevi applicatione ad statum Regni Sveciæ. Upps. 1737.

Colling. De Legibus subsidiariis. Lund 1776.

Lagar kunna indelas på många sätt. Här vilja vi blott nämna sådana Indelningar, som äro af någon vigt. Med hänseende till det förhållande, hvori Lagarna stå till de Rättsförhållanden som de angå, kunna de vara af tvänne slag, *Absoluta*, som icke lemna något rum åt det enskildta godtycket, och *Medlande*, hvori Lagstiftaren uppträder såsom Medlare mellan de personer, som stå i ett rättsförhållande till hvarandra. Dessa Lagar lemna fri magt åt den individuella viljan och blott då, när denna underlåter att utöfva sin magt, träder Lagen i dess ställe, för att gifva Rättsförhållandet sin nödiga bestämdhet. Det är på dessa, men också endast på dessa, Lagar, som reglen *förord bryta Lag.* (Domareregl. 16: 4) låter tillämpa sig. Somliga jurister kalla sådana Lagar äfven *dispositiva*, emedan de blott utveckla de i ett förhållandes naturliggande rättsverkningar. Se t. ex. *Falck.* Juristische Encyclopädie. Leipzig 1851 pag. 28. Andra kalla dem *declarativa*, emedan de blott *förklara* hvad som skall antagas vara Contrahenters vilja, utan att binda dem, som vilja göra en annan öfverenskommelse. Se t. ex. *Örsted.* Haandbog 1:ste Band 1:ste Stycke pag. 178. Med hänseende till sättet, huru de stiftas, kunna hos oss Lagar indelas i tre hufvudclasser a) *Grundlagar.* Till deras stiftande fordras numera Ständernas *enhälliga* beslut och Konungens gillande. Reger. Form. § 82. b) *Allmänna Civil- och Criminal- samt Kyrko-Lagar.* Dessa stiftas äfven af Konungen och Ständerna gemensamt, men de

sednares beslut angående dem behöfver icke nödvändigt vara enhälligt. Reg. Form. § 87. c) Andra Lagar stiftas af Konungen ensam. Reg. Form. § 89. — Lagar förekomma under många särskildta namn, hvilka ofta utmärka deras olika natur och beskaffenhet, ehuru dessa benämningar icke alltid riktigt och consequent användas. Sådana benämningar äro bland andra: 1) *Förordningar*, hvarmed egentligen menas sådana, som publiceras genom uppläsande på Predikstolarne. 2) *Placater*. Egentligen sådana, som publiceras genom anslag på publika ställen. Deremot förstår man med *Patenter* öppna Bref i allmänhet. 3) *Kongliga Bref, Rescripter*. Skrifvelser till Collegier och Embetsmän, hvilka derföre egentligen endast för dessa äro förbindande, så vida de icke sedan mera allmänt publiceras. Ofta angå dessa allenast ett särskildt mål, i hvilket fall de naturligtvis icke hafva någon allmänt förbindande kraft. 4) *Universaler* och *Circulairer*, hvori Collegier och högre Embetsmän underrätta de under dem lydande antingen om ett till dem ankommet Kongligt Bref eller något annat, som de hafva att iakttaga. 5) *Resolutioner* äro egentligen icke annat än Beslut i särskildta mål, hvilka följaktligen icke kunna atlmänt tillämpas, så vida de icke särskildt innehålla, att den Rättsregel hvarpå Beslutet grundar sig skall mera allmänt iakttagas. 6) *Instructioner* äro egentligen icke annat än fullmagter för särskilda Embetsmän eller Embetsverk och gälla således närmast endast för dessa, ehuru, när de publiceras, det äfven förstås af sig sjelf, att andra Personer, som till följe af Instructionerna hafva med dem något att beställa, måste ställa sig desamma till efterrättelse. Jfr. 18: 2 HB. Af samma beskaffenhet, som Instructioner, äro äfven så kallade *Mandater*. Äfvenså *Reglementen* och *Ordningar*, hvarmed man egentligen förstår sådana Lagar, som innehålla *Reglor* och *Rättesnören* för något Verk och Inrättning, t. ex. en Pensionsinrättning, en Enke- och Pupill-

cassa o. s. v. 7) *Förklaringar* äro, såsom sjelfva namnet utvisar, icke egentliga Lagar. Likväl händer ofta, att en verkeligen ny Lag stiftas under namn af Förklaring. I sådant fall borde den rätteligen anses för sådan den är och icke för hvad den kallas. Derföre är det äfven i 88 § Regeringsformen föreskrifvet, att med *förklaring* öfver Civil- Criminal- samt Kyrkolag skall förhållas på samma sätt, som med sådan Lags *stiftande*. Sådana förklaringar, som gifvas af Konungen och Ständerna gemensamt, böra derföre skiljas från sådana förklaringar, som på inkomna förfrågningar om Lagens rätta mening Konungen genom dess högsta Domstol emellan Riksdagarne gifver. Sådana äro icke att anse annorlunda än som blott provisoriska Lagar förr än Ständerna till dem gifvit sitt bifall. Derefter gälla de lika med de förra, 88 § Regeringsformen. Af sig sjelf är likväl tydligt, att sådana Lagar som kunna af Konungen ensam stiftas, kunna äfven af honom ensam förklaras, utan att Ständernas bifall erfordras. 8) *Privilegier*, hvarmed vi här endast mena sådana, som äro gifna till förmon för en viss class af Personer (*Privilegia personalia*) eller Innehafvarna af vissa ting (*Privilegia realia*) t. ex. Ridderskapets och Adels Privilegier, Presterskapets Privilegier o. s. v. — Slutligen bör det här anmärkas, att man ofta oriktigt hänför till Lagarnas class sådant som i sjelfva verket icke hör dit, neml. A. sådana från högsta magten utgående Rättsbestämmelser, som blott angå särskilda Individuer eller särskilda fall (*Personales Constitutiones*). Dit höra 1) sådana så kallade *Privilegier*, som äro meddelade åt särskilda Personer; t. ex. Apothekare-Privilegier, Privilegier på ett Boktryckeri etc. 2) *Dispensationer* eller tillåtelser i särskilda fall, som afvika från hvad som annars i allmänhet är gällande. T. ex. 1: 6. 2: 3 GB. Dessa skilja sig från Privilegier hufvudsakligen deri, att dessa äro af den beskaffenheten, att de kunna *flera gånger* användas;

genom de förra åter suspenderas en lags användande endast *i ett särskildt fall*. 3) *Benådning*. 25 § Regeringsformen. Den kan äfven meddelas före fulländad rannsaking och kallas då med särskildt namn *Abolition*. Båda äga dock endast rum i Brottmål, men i Civilmål har *Resning* och *Restitutio fatalium* dermed i vissa hänseenden en slags likhet. Det är uppenbart att sådana förordnanden af Konungen gifvas i förmågo af dess *lagskipande* och icke af dess lagstiftande magt och att det derföre är högst oriktigt att hänföra dem under classen af Lagar. B. sådana Rättsbestämmelser af enskilda Personer, som angå deras egna Rättsförhållanden. Dit höra 1) sådana bestämmelser, som innehållas i Contrakter mellan enskilda personer. Man säger väl om dessa: "pacta dant *Legem Contractui*" och kallar dem stundom till och med *Leges conventionales*. Emedertid är det väl uppenbart, att det endast är i temmeligen oegentlig mening, som de kunna kallas Lagar. Af samma beskaffenhet äro egentligen äfven så kallade *Communalbeslut*, ehuru dessa visserligen mera närma sig till verkliga Lagar. I äldre tider var dock detta händelsen mera än nu, emedan menigheternas autonomie då var vida större. För öfrigt är klart att om en sådan Convention blifvit af Regeringen stadfäst, så kan den efter omständigheterna vara att anse som en verkelig Lag. 2) *Testamenten*. Dessa hade enligt Romerska Lagen, åtminstone i de äldsta tiderna, en vida större likhet med verkliga Lagar, än förhållandet är hos oss. Emedertid kan det icke nekas att i synnerhet *Fidei-Commissar* kunna temmeligen starkt ingripa uti arfslagarnas allmänna bestämmelser och inverka på många särskilda personers rätt. Derföre är det äfven, som Kongl. Förordningen d. 3 April 1810 föreskrifver att "Ansökningar (Förfrågningar?) om Fidei-Commissars rätta mening, böra hos Kongl. Maj:t anmälas, på det Kongl. Maj:t med dess högsta Domstol, *i likhet med annan förklaring öf-*

ver allmänna Lagar och Författningar, må dervid (med) efter sig företeende omständigheter kunna förfara," likväl synes det som äfven dessa endast i ganska vidsträckt mening kunna få namn af Lagar.

§. 6.

b') Innehåll.

Angående Lagars innehåll kan väl i allmänhet icke mycket sägas, likväl är det vanligt att de flesta Lagar innehålla 1) en inledning (*Proæmium*) som uppgifver de skäl och motiver, som förmått Lagstiftaren till lagens stiftande, 2) sjelfva stadgandet (*Constitutio*) eller det som Lagen befäller, förbjuder eller tillåter, och slutligen 3) påföljden om Lagen icke efterlefves (*Sanctio*). Af dessa är likväl endast det andra i ordningen väsendtligen nödvändigt. Hvad det första beträffar, så kan det antingen hända, att det alldeles saknas eller att de uppgifna skälen äro alldeles eller till en del oriktiga. I hvad fall som helst är det endast stadgandet, som bör anses som den egentliga Lagen, hvilken till esterrättelse länder. Man kan på annat sätt uttrycka detta sålunda att man bör skilja mellan verba *enuntiativa* och *dispositiva*. D. v. s. om uti en Lag något *raisonnement* förekommer, det må nu vara riktigt eller oriktigt, så bör det dock icke anses som Lag; men i sednare fallet hindrar det dock icke heller, att det derpå grundade stadgande likväl är fullkomligt gällande. Hvad det sista eller Sanctionen beträffar, så är det visserligen det allra vanligaste att Lagen utsätter någon påföljd för den, som icke efterlefver densamma; men Exempel saknas icke heller att detta är uraktlåtet. Ulpianus, en Romersk Jurist, indelar, just med hänseende härtill, Lagar uti tre classer nemligen 1) *Leges perfectæ*, då om Lagen icke efterlefves, det som deremot sker blir

ogildt, 2) *Leges minus quam perfectæ*, då detta väl icke är händelsen, men Lagen likväl utsatt straff, för den, som densamma öfverträder, 3) *Leges imperfectæ*, då intetdera är händelsen. Deraf följer dock ej, att icke Lagens öfverträdande kan hafva andra obehagliga påföljder med sig för den, som icke ställer sig densamma till efterlefnad, och det kan vara just med hänseende härtill, som Lagstiftaren i ett särskildt fall icke ansett nödigt att utsätta något straff. Se t. ex. 11: 1 ÄB.

§. 7.

c') **Publication och Verkan.**

Colling. De eo quod justum est circa publicationes. Ups. 1767.

Ol. Rabenius. De Legis publicatione. Ups. 1767.

Det är i sig sjelf tydligt, att om en Lag skall efterlefnas, så skall den vara bekant för dem, som det åligger att efterlefva densamma. Men detta blir den genom *Publication*. Hos oss sker denna på tvenne sätt. Om Lagen skall lända till allmän esterrättelse, sker den på det sättet, att den, sedan den blifvit tryckt, offentlig uppläses från Predikstolen. I annat fall afgår bref till det eller de särskildta Embetsverk, som skola efterlefva den, hvilka sedan stundom, såsom förut är nämndt, communicera den med sina underhafvande. Visserligen gifvas här väl andra sätt att göra Lagar och Författningar allmänt bekanta. Dit hör att de intagas i tryckta samlingar, uppläses vid Häradstingen, uppspikas på offentliga ställen, förvaras i offentliga Arkiver o. s. v. Stundom är det, på det, att en författning så mycket säkrare må komma till vederbörandes kunskap, föreskrifvet, att den flera skärskilda gånger skall uppläses antingen från Predikstolarna, eller på Häradstingen, eller något annat ställe. Icke desto mindre torde de båda förstnämnda publicationssätten böra

anses som de, hvarifrån en Lag daterar sin gällande kraft. Sedan en Lag sålunda blifvit publicerad præsumeras den nemligen vara känd, och ingen får sedan ursäkta sig med okunnighet derom, så vida icke den mindre vanliga händelsen inträffade, att någon kunde särskildt bevisa, att det varit för honom omöjligt att få kunskap derom. Här af följer vidare att regulariter bör Lagen tillämpas på alla de facta, som inträffa efter Lagens publication, men deremot icke på dem, som inträffat förut, hvilket man vanligen sålunda uttrycker, att en Lag icke har *retroactiv* verkan. Här gifvas likväl undantag. Det rättaste torde vara, att i detta hänseende skilja mellan tvenne hufvudclasser af Lagar, nemligen A. sådana, som angå rättighetens förvärfvande. Dessa hafva i allmänhet icke retroactiv verkan d. v. s. om en ny Lag af denna beskaffenhet publiceras, så inverkar den icke på redan förvärfvade rättigheter och de juridiska handlingar eller facta, hvarigenom dessa rättigheter blifvit förvärfvade, äro lika så giltiga och medföra samma juridiska påföljder, som de skulle hafva medfört, om alldeles ingen ny Lag blifvit gifven. Grunden dertill är hufvudsakligen den, att hvar och en, som inrättar sina juridiska handlingar i öfverensstämmelse med gällande Lag, bör med säkerhet kunna påräkna, att han icke deraf har någon olägenhet eller skada. Angående rätta förståndet af nyss nämnda grundsats äro dock följande anmärkningar nödiga: a) Stundom händer att en särskild Lag utgifves för att afgöra de Collisionfall, som kunna äga rum emellan den nya och den gamla Lagen. Sådana Lagar plägar man kalla *transitoriska*, emedan deras ändamål är att regulera öfvergången från en rättsregel till en annan. Finnes en sådan Lag, så är det klart att den tjenar till efterrättelse utan afseende på den nämnda grundsatsen. b) Med *förvärfvade rättigheter* förstå vi endast sådana, som tillhöra bestämda personer, men deremot icke sådana, som tillhöra alla men-

niskor, eller hela classer af menniskor. c) Icke mindre nödigt är, att noga skilja mellan sådana rättigheter och blotta *förhoppningar*; men deremot är det likgiltigt om de redan kunna *utövas* eller icke. *Vilkorliga* rättigheter och sådana, vid hvilka en tidsbestämmelse är fogad, äro nemligen verkliga rättigheter icke mindre än de, som äro ovilkorliga och som genast kunna utsökas. d) Somliga facta äro af den beskaffenheten, att de *utsträcka sig öfver en hel tidrymd* antingen sålunda, att de förut-sätta ett under en längre tid fortsatt tillstånd, eller sålunda att de äro sammansatta af särskilda i tiden åtskiljda händelser. I sådana fall kan användandet af den förut nämnda grundsatsen vara någon svårighet underkastad om en ny Lag stiftas å en tid som infaller emellan början och slutet af ett sådant factum. Men derom mera sedan. e) En så kallad *Authentisk Förklaring* är icke att anse såsom en ny Lag och på en sådan är följaktligen den nämnda grundsatsen icke tillämplig. Häremot betyder den invändningen ingenting, att en sådan förklaring tilläfventyrs är oriktig och således i sjelfva verket att anse som en ny Lag, ty derom äger Lagtillämparen icke att döma; för honom kommer det endast derpå an om Lagstiftaren sagt att den föregifna nya Lagen är allenast en Förklaring. Huruvida denna förklaring är enligt Lagtillämparens mening riktig, eller icke, derpå kommer intet an. — Hvad nu i allmänhet är sagdt blir tydligare genom användandet på särskildta fall och särskilda rättsförhållanden. Om en ny Lag stiftas, som angår *Personers tillstånd* eller de egenskaper, som de måste hafva för att med laga verkan afsluta juridiska ärender, så är det först och främst klart, att alla sådana rättsärender, som en Person slutat förr än den nya Lagen utkom, äro och förblifva giltiga, allenast han vid ärendets afslutande ägde de enligt då gällande Lag erforderliga egenskaper, om han också icke sedan den nya Lagen utkom skulle kunna sluta ett dylikt. Deremot

är vår grundsats i allmänhet mindre användbar om den nya Lagen angår det personliga tillståndet i och för sig sjelft. Detta är nemligen merändels af en så abstract natur, att det icke kan anses såsom en förvärfvad rättighet. Således t. ex. om en ny Lag stiftas, som förlänger eller förkortar minderårighetstiden, så är en sådan Lag fullkomligt användbar på alla de Personer, som äro minderåriga då den nya Lagen publiceras. Dessa kunna nemligen icke åberopa, att den gamla Lagen gifvit dem rätt, att vid en annan tid blifva myndiga. Annorlunda är förhållandet med dem, som redan äro myndiga då den nya Lagen utkommer. Dessa fortfara att vara myndiga, emedan för dessa *bestämde* Personer myndigheten och den deraf följande sjelfständigheten är att anse som en verklig förvärfvad rättighet, hvilken följaktligen icke genom den nya Lagen får dem fräntagas. — Stiftas åter en ny Lag, som angår ett eller flera Rättsärenders *juridiska Form*, så är vår grundsats fullkomligt tillämplig, så att alla rättsärender uteslutande bedömmas efter den Lag, som gällde när de slutades, utan allt afseende på en sednare Lag. — Stiftas en ny Lag, som angår äganderättens eller andra sakrätters förvärfvande, så möter äfven i allmänhet vår grundsats få eller inga svårigheter. Till och med om den nya Lagen gör någon ändring i en äldre Lag, som angår äganderätts eller andra sakrätters förvärfvande genom *Häfd* kan i de allraflest fall grundsatsen lätteligen tillämpas. Stiftas nemligen den nya Lagen *innan någon häfd är börjad*, så är det uppenbart, att den äldre Lagen alldeles icke är användbar. Stiftas den åter *sedan Häfden redan är fulländad*, så är det lika uppenbart, att den nya Lagen derpå alldeles icke får användas. Ut kommer åter den nya Lagen *sedan Besittningen tagit sin början, men innan häfden ännu är fulländad*, så äro återigen flera händelser möjliga. Innehåller den nya Lagen, att någon häfd antingen *alldeles icke*, eller *i vissa*

fall icke skall ega rum, då den äldre Lagen medgifvit sådan, så är det klart, att ingenting hindrar, att den nya Lagen användes, ty i detta fall är icke någon rättighet förvärfvad. Utkommer åter en ny Lag, som *medgifver Häfd* i ett fall, då den icke förut var tillåten, så är det klart att den nya Lagen väl är användbar, men dock sålunda, att häfden beräknas först från den tid, då den nya Lagen publicerades. Stiftas åter en ny lag, som innehåller att häfden skall *afbrytas* på något sätt, hvarigenom den enligt den äldre Lagen icke kunnat afbrytas, eller att den tvertom icke skall afbrytas på sådant sätt; så är det äfvenledes en simpel följd deraf, att ingen rättighet ännu är *förvärfvad*, att den nya Lagen är fullkomligen tillämplig. Det samma gäller äfven om *Häfdetiden förlänges*, innan Häfden ännu är fulländad. Det enda fall, som verkligen är mera tvifvelaktigt, är om en ny Lag, som *förkortar* häfdetiden, utkommer sedan häfden är börjad, men innan den är fulländad. I detta fall synes dock usucapienten hafva rätt att välja emellan den gamla och den nya Lagen, dock så, att om han vill det den sednare skall användas, häfden beräknas först från den tid, då denna Lag publicerades. Orsaken, hvarföre han kan välja den förre, är den, att den nya Lagen är stiftad till usucapientens, men icke till hans motståndares förmon. Den sednare åter kan han välja dertföre, att han icke bör anses hafva sämre rätt än den, som efter den nya Lagens publicerande börjat häfd. Deremot vore det, att gifva den nya Lagen en obehörig retroactiv verkan, om man ville tillåta honom, att äfven beräkna den besittningstid, som förflutit innan den nya Lagen publicerades. I sådant fall skulle hans motståndare icke hafva tillfälle, att fullständigt begagna hvarken den klandertid, som den gamla, eller den, som den nya Lagen medgifvit honom, och det vore till och med möjligt, att häfden vore fulländad å samma tid, då den nya Lagen publiceras. — Angår den nya Lagen

ett eller flera *obligatoriska Rättsförhållanden*, så är den ofvan nämnda grundsatsen i allmänhet utan all svårighet användbar. Sålunda t. ex. är det uppenbart, att ett Contracts giltighet alltid bör bedömmas efter den Lag, som gällde när det slöts. Till och med om en ny Lag stiftas angående *Præscription af Fordringar* gäller alldes detsamma, som nyss är nämnt om Häfd. Tillämpningen är så lätt, att ingenting derom särskildt behöfver nämnas.

— På *Familjeförhållanden* är vår grundsats stundom lätteligen användbar, i andra åter icke, eller icke utan någon svårighet. Sålunda t. ex. är det uppenbart, att om en ny Lag stiftas angående *makars förmögenhetsförhållanden*, giftorätt, morgongäfva etc. en sådan Lag icke blir tillämplig på sådana äktenskap, som redan voro slutade när den nya Lagen utkom. Men detsamma gäller icke om den nya Lagen angår *äktenskapsskilnad*. Derom mera sedan. — Oäkta barns *legitimation genom äktenskap* bedömmes alltid efter den Lag som gäller när äktenskapet ingås, äfven om en ny Lag deri sedan gör någon ändring.

— Att en ny Lag, som angår *Intestatarfsrätten* alltid är tillämplig när arf faller efter denna Lagens publication, är icke annat än en simpel följd deraf, att skyldemän dessförinnan väl kunna anses hafva en *förohoppning* men alldes icke någon *rättighet* till arfvet. Likså uppenbart är, att om *arf redan tillfallit* någon, innan den nya Lagen utkom, denna icke derpå får tillämpas. Angående *arfsföreningar* gäller alldes detsamma, som ofvan angående Contracter är nämnt. — Stiftas en ny Lag angående *Testamenten*, så är äfven vår grundsats utan all svårighet tillämplig, om Lagen publiceras antingen före ett Testamentes upprättande, eller efter Testators död. I förra fallet är den nya Lagen fullkomligen användbar, i sednare fallet åter alldes icke. Något mera svårighet har användandet af samma grundsats, om den nya Lagen utkommer efter Testamentets upprättande, men före Testators

död, emedan det i sådant fall kan i fråga sättas, om den Lagen skall användas, som gällde när Testamentet upprättades, eller den, som gällde vid Testators död. Denna fråga synes, i öfverensstämmelse med hvad ofvan är nämndt, böra sålunda besvaras, att om den nya Lagen angår de *egenskaper*, den skall hafva, som upprättar ett Testamente, eller Testamentets *Form*, så tillämpas den Lag, som gällde vid Testamentets upprättande. Angår åter den nya Lagen Testamentets *Innehåll*, så tillämpas den Lag, som gällde vid Testators död. Orsaken härtill är den, att en ny Lag, som stadgar hvad och huru mycket genom Testamente får bortgifvas, måste afse förmögenhetens storlek vid Testators död. Om förmögenheten var större eller mindre vid Testamentets upprättande är ligkiltigt. Att en ny Lag, som angår de egenskaper, den skall hafva, som får taga Testamente, endast är tillämplig när Testator dör efter Lagens publication, är icke annat än en simpel följd deraf, att Testamentstagaren förut endast hade en *förröppning*, men icke någon rättighet till kvarlätenskapen. *Förmynderskap* kan anses såsom en utöfning af en Statens tillkommande skydds rätt öfver Personer, som icke kunna skydda sig sjelfva. Lagarna derom, med undantag af dem, som angå de genom förmynderskap uppkommande obligatoriska förhållanden, hvarom detsamma gäller, som ofvan är nämndt, höra således till en annan hufvudclass af Lagar, som jag nu skall beskrifva. Det samma gäller äfven om de Lagar, som angå *Bördsrätten*. Till denna class B. hänför jag nemligen sådana som angå ett helt *Rättsinstitut* *existens*, eller deri göra väsendtliga modificationer. Sådana Lagar afse vanligen något politiskt, nationalekonomiskt, moraliskt eller religiöst ändamål och de äro ofta af den beskaffenheten, att om de icke skulle inverka på redan varande rättsförhållanden, så blefve de nästan utan mening och verkan. På sådana Lagar är derföre den ofvannämnda grundsatsen icke tillämplig, utan tvärtom hafva

de vanligen retroactiv verkan. Härmed är dock icke sagdt, att icke billigheten ofta kan fordra en viss skonsamhet mot redan varande rättsförhållanden, eller någon ersättning för den skada, som en sådan Lag för de berättigade kan medföra; men detta är en omsorg, som tillhör Lagstiftaren, men icke Lagskiparen. Af denna beskaffenhet äro t. ex. sådana Lagar, som angå *Dagsverksskyldighet*. Om nemligen denna anses vara i politiskt eller ekonomiskt hänseende så skadlig, att den bör upphävas, så kan man icke anse den motsvarande rättigheten till ett sådant onus vara af den beskaffenheten, att Lagstiftningen deri alldes icke kan få göra något ingrepp. Alldeles detsamma gäller äfven om *Familjefideicommisser*. — En ny Lag angående *Äktenskapsskilnad* måste, såsom stödjande sig på moraliska grunder och afseende ett moraliskt ändamål, kunna tillämpas utan åtskilnad om det äktenskap, som skall upplösas, blifvit ingånget före eller efter en sådan Lags publication. Det vore orimligt att antaga, det makarna genom äktenskapets ingående erhållit en oföränderlig rätt, att vid fråga om äktenskapsskilnad endast och allenast bedömmas, efter då gällande Lag. Ungefärligen det samma gäller äfven om sådana Lagar, som angå *oäkta Barns rätt*; man kan icke rimligen antaga att antingen Barnet eller Föräldrarna genom sjelfva afelsen erhållit någon sådan rätt, hvori en sednare Lag icke kan göra någon ändring. Att Lagar angående *Förmynderskap* kunna retroactivt användas är redan förut nämndt. Likväl lär det i sjelfva verket sällan vara nödigt, att en ny Lag af denna beskaffenhet gör någon ändring i redan varande Förmynderskap; hvarföre, om den nya Lagen derom ingen ting särskildt bestämmer, man väl bör antaga, att densamma endast bör tillämpas på sedan blifvande Förmynderskap. — Att en ny Lag, hvarigenom *Bördsrätten* upphäfs eller inskränktes, utan tvifvel skulle hafva retroactiv verkan faller lätt i ögonen, och att man alldeles icke kan

tillägga nuvarande Bördemän en sådan oföränderlig rätt, som icke genom en ny Lag skulle kunna upphävas eller modificeras; o. s. v. i andra dylika fall. Jfr. för öfrigt angående detta ämne *Savigny. System des heutigen Römischen Rechts. 8:de Bandet. Cap. 2.*

§. 8.

d') Tolkning a'') i allmänhet.

Solander. De Interpretatione Legum civilium. Ups. 1744.

Christiernin. De erudito et fideli Interprete. Ups. 1773.

Colling. De Legibus obscuris. Lund 1777.

Janzon. De sensu interpretando Codicis Fridericiani. Ups. 1806.

Lind. Domarens profning efter Sveriges Lag, eller sättet, att utröna Lagens rätta förstånd, mening och grund. Stockholm 1799. En ny upplaga af detta arbete med anmärkingar och register är utgifven af Philipsson. Stockh. 1848.

Om Lagar skola kunna användas på förekommande fall, så är det nödvändigt, att man känner deras verkliga innehåll. Den vetenskap, som uppgifver de medel, hvarigenom man kommer till en sådan kunskap, kallar man *Juridisk Hermeneutik* eller *Lagtolkningslära*. Ofta antager man att Lagtolkning förusätter att den Lag, som skall tolkas, är otydlig. Men detta är oriktigt. Man kan neml. skilja emellan två arter af Lagtolkning. Den ena kunde man kalla *Utläggning*, (*Exeges*) hvarmed ändamålet är att framlägga i dagen en Lags hela och fullständiga innehåll. En sådan tolkning behöfva alla Lagar, de må vara så tydliga, som helst. Den andra kunde man kalla *Förklaring*. Denna förusätter, att en Lag är oklar eller otydlig. Härvid bör likväl noga märkas. Det kan väl vara, att en särskild Lag i och för sig sjelf kan synas vara tydlig nog. Men först då Rättskällorna i hela sitt sammanhang sinsemellan jämföras uppstår otydligheten. Ofta har den först derigenom uppkommit, att en

annan Lag, hvarmed den ifrågavarande står i sammanhang, undergått någon förändring, utan att denna Lag blifvit jämkad i öfverensstämmelse med denna förändring i den andra Lagen. Otydligheten kan då antingen bestå deri, att de särskilda Rättskällorna synas motsäga hvarandra, eller att dessa i så måtto äro mörka, att de icke innehålla bestämda rättsreglor för alla möjliga förekommande fall. — Theorien för denna tolkning är ganska osäker och otillräcklig. Men det ligger i sakens natur, att den måste så vara; ty Lagtolkning är en *konst* och därför kan den icke egentligen inhämtas genom några reglor. Mycket bättre är det att den, som har anlag för denna konst, studerar densamma i de förträffliga mästerstycken af sådan konst, som verkligen finnas; i synnerhet de fragmenter af de gamla Romerska Juristernas skrifter, som vi halva kvar från forntiden. Dervid är det likväl nödvändigt att hogkomma, att deras begrepp om Interpretation icke var alldeles detsamma som vårt. Därföre går det icke alltid an att följa deras exempel. Oaktadt nu, som sagdt är, theorien för Lagtolkning är och måste vara ofullkomlig, så kan den likväl icke undvaras, och den medför åtminstone den *negativa* nyttan, att den varnar för annars lätt möjliga afvägar. — Vanligen indelar man Lagtolkning uti tre arter, nemligen *Authentisk*, hvarmed man förstår den, som omedelbarligen utgår från sjelfva Lagstiftande magten, *Usuell*, hvarmed man menar den, som beror på ett sedvanligt bruk (hvilka båda också stundom sammanfattas under det gemensamma namnet *Legal* tolkning) och *Doctrinell*, hvilken sker efter vetenskapliga reglor. Denna Indelning kunde vara riktig, om man med ordet tolkning åsyftade hvar och ett medel att få kunskap om en Lags innehåll. Men så är det icke. Vore förhållandet sådant, så skulle hvar och en ny Lag, som ändrar en äldre, med samma skäl kunna kallas en Tolkning af den förra. Det rätta är, att hvarje verkelig tolk-

ning är hvad man kallar doctrinell, och denna benämning är således i sjelfva verket öfverflödig. Bättre, men likväl oriktig, är den vanliga indelningen af den så kallade Doctrinella tolkningen uti *Grammatisk* och *Logisk*. Med den förra förstår man den, som afser Lagens ordaförstånd, och med den sednare den, som äger rum när sjelfva ordaförståndet icke är tillräckligt, att förskaffa en klar insigt uti Lagens mening, och man derföre för detta ändamål begagnar Lagens grund. Denna indelning är dels i det hänseendet oriktig, att den förutsätter, det den Logiska tolkningen aldrig behöfves tillsamman med den grammatiska, dels är den ofullständig, i så måtto, att här äfven gifvas andra medel, att komma till kunskap om Lagens mening, hvilka icke böra försummas om ändamålet skall kunna vinnas. — Riktigare synes det vara, att uti hvarje juridisk tolkning åtminstone kunna ingrediera fyra särskilda Elementer, nemligen 1:o ett *Grammatiskt* Element, som består uti en riktig och säker kunskap om det språk, som Lagstiftaren begagnat, 2:o ett *Logiskt* Element, som består i kunskapen om det logiska förhållandet emellan Lagens särskilda delar (Beträktar man åter Rättskällorna såsom en enda Lag, eller ett enda helt, så kunde man äfven kalla kunskapen om detta sammanhang ett *Systematiskt* Element, men detta är likväl i sjelfva verket intet annat än det förra), 3:o ett *Historiskt* Element, som består i kunskapen om de rättsreglor, som gällde när den ifrågavarande Lagen stiftades, och det rättstillstånd, som följaktligen då ägde rum; ty uti detta tillstånd skulle den nya Lagen ingripa, och för att riktigt förstå denna, kan det derföre vara nödigt att veta, huru och på hvad sätt det nya skulle ingripa i det gamla och hvad som genom den nya Lagen blifvit till det gamla bifogadt, 4:o ett *Factiskt* Element, som består i kunskapen om de factiska förhållanden, som genom Lagen skola regleras och det i erfarenheten gifna, hvarpå den skall inverka. Somliga

göra deraf en särskild art af tolkning, som de kalla *Interpretatio realis*. Hvad som nu är sagdt om dessa Lagtolkningens Elementer bör dock icke så förstås, som skulle de i tolkning af hvarje Lag nödvändigt ingrediära, så att denna Lag annars icke kan förstås. Meningen är blott den, att en Lagtolk måste vara försedd med de kunskaper, att han efter omständigheterna kan begagna det eller de af dessa Elementer, som bäst behöfves. I annat fall kan han aldrig vara säker, att icke den insigt, som felas honom i ettdera af dessa Elementer, vållar att hans tolkning af en honom förelagd Lag blir falsk och oriktig.

§. 9.

b^u) Af särskilda Lagar.

Innan en Lag kan tolkas måste i allmänhet dess Text vara fastställd genom *Juridisk kritik*, hvilken icke, såsom stundom sker, bör sammanblandas med den förutnämnda grammatikaliska Tolkingen. Men med hänseende till våra nu gällande Lagar är en sådan kritik i allmänhet öfverflödig, emedan dessa vanligen äro med noggrannhet tryckta. Möjligt kunde det dock vara, att här och der något tryckfel kunde hafva insmugit sig, och då hör det kritiken till att utmönstra det. Exempel derpå saknas icke, och stundom har det till och med funnits nödigt, att genom en sednare kungörelse rätta fel, som genom *misskrifning* eller tryckfel influtit i en föregående. Se t. ex. Canzli-Collegii Kungörelse d. 30 Sept. 1767, som rättar åtskilliga fel, som genom *misskrifning* influtit i Kongl. Stadgan d. 14 Nov. 1766 och samma Collegii Kungörelse d. 18 Febr. 1773, hvarest ett *tryckfel* rättas i Kongl. Stadgan d. 26 Aug. 1773. Stundom hafva några ord blifvit *uteglömda* — Se t. ex. Kongl. Förkl. d. 24 Febr. 1767 — eller ett ord förmycket influtit, t. ex.

ordet "*Mans*" i 59: 9 MB. hvilket skrif- eller tryckfel blifvit rättadt genom Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1807. Stundom hafva i våra Lagsamlingar tryckfel insmugit sig, som icke finnas i de på Predikstolarne upplästa förordningarne. Sålunda t. ex. hafva i Kongl. Förordn. d. 10 April 1810 angående ändring af 6 § i 2 Cap. Giftermåls-Balken, orden "ej eller med sin döda dotters mans Enka" blifvit utlemnade i 1819 års Lagsamling. Sällsynt är det icke heller, att, vid Redactionen af en Lag eller förordning, ett ord eller talesätt af förhastande blifvit brukadt i stället för ett annat, eller att en § blifvit citerad i stället för en annan o. s. v. t. ex. i Skogs-Ordn. d. 1 Aug. 1805 § 20 der ordet *Heman* förekommer i stället för *Byar* och i 10: 6 GB. hvarest 1 och 2 §§ i samma Cap. orätt citeras i stället för 2 och 3 §§. Med hänseende till våra äldre Lagar är kritiken af vida större vigt. Men deras tolkning tillhör egentligen Laghistorien och jag tror mig derföre böra här förbigå hvad som särskildt angår dem. Hvad våra Lagar i allmänhet beträffar äro två händelser möjliga. Antingen är en Lag i sig sjelf tydlig nog. I sådant fall är, såsom förut är nämndt, väl en utläggning nödig, men ingen egentlig Förklaring. Eller är den otydlig. I detta fall kan orsaken vara antingen den, att ett uttryck är *ofullständigt*; t. ex. om en Lag för ett brott utsätter böter, men icke huru stora de skola vara; eller att ett uttryck eller construction kan tagas i *flera särskilda betydelser*; eller också kan orsaken vara den, att ett *oriktigt* uttryck blifvit begagnadt, så att Lagen i sjelfva verket säger något helt annat än det, som varit Lagstiftarens mening. I alla dessa händelser gifvas hufvudsakligen tre sätt att häfva otydligheten. Det första och säkraste är, att genom jämförelse med andra Lagar utröna Lagstiftarens verkliga mening. Det andra sättet är, att man uppsöker Lagens *Grund* och sedan deraf slutar till dess mening. Denna methoden,

ehuru mycket begagnad, har likväl långt större betänkligheter med sig. Först och främst är man icke ense om hvad som rätteligen förstås med Lagens *Grund*. Somliga antaga nemligen att dermed menas en högre rättsregel, hvaraf den ifrågavarande Lagen är en consenqvent följd, andra deremot att dermed förstås den verkan, som Lagen skall åstadkomma, eller det ändamål, som dermed åsyftas. Ingendera af dessa åsichter är allmänt och utslutande riktig. Stundom är den förra åsigten riktigare, stundom den sednare. Det förra är vanligtvis händelsen när fråga är om en allmän Lag, det sednare när fråga är om en anomalisk. Derom äro dock alla ense, och det med rätta, att Lagens Grund bör noga skiljas från sådana facta, som blott stå uti ett subjectivt förhållande till Lagstiftarens tanke, neml. dels sådana händelser, som gifvit *anledning* till Lagen, dels sådana individuella och tillfälliga afsigter, för hvilkas skull en Lagstiftare kan hafva uppställt en allmän och blifvande Regel. Vidare är det ofta ganska osäkert, hvilken Lagens grund verkligen är, så vida icke Lagen sjelf uttryckligen säger det. Stundom kan det till och med hända, att Lagen alldeles icke har någon grund. Sedan är det möjligt att Lagen har flera grunder och att dessas förhållande till hvarandra kan vara tvifvel underkastadt. Vidare kunna i andra fall, än dem Lagen uttryckligen nämner, finnas *Motgrunder*, hvarföre Lagen icke på dem bör användas. Slutligen kan grunden stå uti ett närmare eller fjernare sammanhang med Lagens innehåll. Af alla dessa orsaker fordras oftast stor försigtighet om man, till utrönande af en Lags mening, skall begagna dess grund. Likväl är mycket skäl i, att en större frihet i detta hänseendet medgifves, då fråga är om att bestämma ett obestämdt uttryck, än då fråga är om att rätta ett oriktigt. I förra fallet *måste* nemligen obestämdheten häfvas, emedan Lagen i sin närvarande obestämdhet är oanvändbar. I sednare fallet åter är an-

vändandet af Lagens grund, till utvisande af dess mening, icke lika nödvändigt, emedan Lagen, om också icke det felaktiga uttrycket rättas, ändock är användbar. Skall därför Lagens grund användas till rättande af ett felaktigt uttryck, så har man fullt skäl att fordra, först och främst att Lagens grund skall vara fullkomligt säker, sedan att den skall stå uti ett närmare sammanhang med Lagens innehåll, och slutligen att antingen en bokstaffig tolkning skulle förorsaka att Lagen komme i motsägelse med sin grund, eller också att orsaken till det oriktiga uttryckets begagnande låter på ett sannolikt sätt förklara sig. Är åter grunden sådan, så beror dess användande på det förhållande, hvari det felaktiga uttrycket står till Lagstiftarens verkliga tanke. Uttrycket kan nemligen innehålla antingen *mindre* eller *mer* eller något *helt annat* än Lagstiftarens verkeligen tänkt. I första fallet sker uttryckets beriktigande genom *Extensiv*, i andra fallet genom *Restrictiv* tolkning; i tredje fallet finnes icke någon allmänt antagen Benämning. Somliga kalla dock i sådant fall Tolknningen *mutativ*. Alla tre gå derpå ut att bringa uttrycket i öfverensstämmelse med Lagstiftarens verkliga mening. En art af den förstnämnda är äfven det så kallade *Argumentum a contrario*, äfvensom det tolkningssätt, som består deri, att man från ett undantag slutar till en motsatt regel. (Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis.) Blir åter resultatet af undersökningen det, att uttrycket verkligen icke är oriktigt, utan alldeles öfverensstämmande med Lagstiftarens verkliga mening, så kallas tolkningen *Deklarativ*. Man skulle tycka att någon tolkning icke skulle behövas, när Lagens mening är alldeles öfverensstämmande med dess ord, och att Lagen då är alldeles *klar*, hvarföre en *förklaring* (Declaratio) är öfverflödig. Men detta hindrar icke, att det kan ifrågasättas, om Lagen bör tolkas extensivt eller restrictivt, och det är ganska väl möjligt, att det kan verkligen vara tvif-

vel underkastadt, om icke detta bör ske. Det tredje sättet att tolka en otydlig Lag består slutligen deruti, att man visar, det utaf flera möjliga meningar, som Lagen kan hafva, endera äger ett inre företräde, att t. ex. Lagen derigenom blir mera ändamålsenlig o. s. v. Detta tolkningssätt är visserligen användbart vid förklaringen af ett obestämdt uttryck, men alldeles förkasteligt, då fråga är om rättande af ett föregifvet felaktigt. Det skulle nemligen innefatta icke blott ett beriktigande af ett felaktigt uttryck i enlighet med Lagstiftarens verkliga mening, utan en försökt förbättring af sjelfva denna mening. Genom en sådan förbättring skulle åter en Lagtolk öfverträda gränserna för sin befattning och göra ingrepp i Lagstiftarens function.

§. 10.

c¹¹) Af Rättskällorna i sitt sammanhang.

Colling. De temporales Leges distingvente. Lund. 1780. De Analogia juris. Lund 1775.

Uti alla Rättskällorna (icke blott Lagarna) betraktade såsom ett helt, måste nödvändigt finnas *Enhet, Fullständighet* och *Consequens*. Funnes deruti verkliga motsägelser, så skulle de Rättskällor, som stode i strid med hvarandra icke kunna tillämpas, eller, med andra ord, det skulle vara alldeles detsamma, som om de icke existerade. Saknades åter fullständighet, så skulle det icke vara möjligt för en Domare, att rättsenligt afgöra alla möjliga förekommande fall, hvilket han likväl måste göra, ty det kan icke vara honom tillåtet att vägra sitt Domslut af det skälet, att han icke vet någon Lag att dömma efter, mera än derföre, att det factum, hvarpå han skall stödja sin Dom, kan för honom vara mörkt och tveivelaktigt. Då det nu likväl icke är möjligt, att alla tänkbara fall äro i

Rättskällorna bestämdt upptagna, så måste i dessa finnas den Conseqvens, att man ifrån det gifna kan sluta sig till det, som synes vara ovisst; emedan detta är det enda sättet att fylla de *Luckor*, som annars vore oundvikliga. Emedlertid kan det icke förekommas att *skenbara* motsägelser och luckor finnas. Det tillhör derföre en Lagtolk att häfva de förra och fylla de sednare. — De förnämsta reglor, som kunna användas till häfvande af motsägelser uti Rättskällorna, synas vara följande: a) Äro Rättskällorna af olika ålder, och motsägelsen icke på annat sätt kan häfvas, så måste den äldre anses vara upphäven genom den yngre. Från denna regel gifvas dock undantag. Om ett particulärt jus consvetudinarium är i strid med en absolut allmän Lag, så har den sednare företrädet. 1: 11 RB. jfr. Savigny. System des heutigen Römischen Rechts 1 Band. pag. 196. Äfvenså om jemte en äldre regel äfven ett undantag fanns, bör icke äfven detta genom den sednare reglen nödvändigt anses såsom upphävet, utan undantaget fortfar jemte den nya Reglen, så vida icke äfven detta är särskildt upphävet. b) Äro de Rättskällor, emellan hvilka en motsägelse synes vara, liktidiga, så måste man tillse, om icke hvardera af dem har sitt särskildta område, inom hvilket den skall gälla, t. ex. sálunda, att den ena bör anses som regel och den andra som undantag, eller om de icke båda böra anses som ett helt, så att den ena är ämnad att supplera d. v. s. närmare bestämma och inskränka den andra. c) Finnes intet annat medel att häfva motsägelsen, så måste den Rättskälla anses hafva företrädet, som mest öfverensstämmer med Lagstiftningens grundsatser i det hela. Detta är icke annat än en simpel följd af den princip, som förut är nämnd, att nemligen i Rättskällorna, betraktade såsom ett helt, nödvändigt måste finnas Conseqvens, äfvensom deraf, att då en Lag är *tvetydig* den mening helst bör antagas, som bäst öfverensstämmer med Lagstiftarens på

andra ställen uppenbarade mening. Af denna grundsats kan man vidare sluta, att, om en motsägelse äger rum emellan en isolerad bestämmelse å ena sidan, och flera andra öfverensstämmande å den andra, så uttrycka dessa sednare snarare Lagstiftarens verkliga mening än ett sådant isolerad yttrande. — Äfvenså, om den ena af tvenne Rättssatser, emellan hvilka motsägelse är, finnes på ett ställe, dit den omtvistade Rättsreglen egentligen hör; den andra deremot på ett annat ställe; så måste den förstnämnda snarast anses såsom öfverensstämmande med Lagstiftarens mening; ty om den förstnämnda kan man antaga att Lagstiftaren, när den gafs, hade ett tydligt medvetande af hvad som stadgades; på det sednare stället åter kan det, som förorsakar motsägelsen, snarare hafva tillkommit genom något förhastande eller brist på uppmärksamhet. — Hvad sedan beträffar de *Luckor*, som Rättskällorna kunna synas hafva, så gifves här ett ofelbart sätt att fylla dem, och detta medel kallar man *Analogie*. På samma sätt nemligen som man i Arithmetiken kan från gifna och bekanta storheter sluta sig till förut obekanta, äfvenså kan man uti Rättsvetenskapen sluta från gifna och bekanta Rättssatser till andra, som man söker. Det gifna, hvaraf en sådan slutsats drages, kan antingen vara en särskild Lag, i hvilket fall slutsatsen säges ske *ex argumento Legis*, eller också, hvilket är vanligare, sådana rättssatser, som sjelfva förut genom abstraction blifvit utletade ur Rättskällorna. I hvad fall som helst bör dock detta förfarande icke sammanblandas med extensiv tolkning, hvilket dock ofta sker. Den gifna Rättssats, som skall vara användbar till dylika slutsatser genom Analogie, får dock icke vara ett undantag från en annars gällande regel. I sådant fall behöfver vauligtvis icke heller någon Analogie användas, emedan just det, som sökes, nemligen en Rättsregel, redan finnes. Stundom, när flera från hvarandra afvikande lagbestämmelser finnas, kan det

dock vara tvifvelaktigt från hvilken eller hvilka af dem Analogie helst bör hämtas. I sådana fall synas följande regler kunna tjena till någon vägledning: a) En närmare Analogie bör föredragas framför en fjernare. b) Ju allmännare en lagprincip är och ju oftare den finnes i Lagarna uttryckt desto mera skäl är att deraf hämta Analogie. c) Annars och då ingen af dessa regler är användbar bör Analogie hellre hämtas ur en nyare än en äldre Lag. Detta är i det hela intet annat än en följd af den grundsatsen, att när strid är emellan en yngre och en äldre Lag, så gäller den förra.

§. 11.

e'. Billighet.

Colling. De Legibus duris. Lund 1779.

Ihre. De Collisione justi et æqui. Ups. 1749.

Nejtker. De Limitibus justitiæ inter et æquitatem. Ups. 1791.

I det föregående hafva vi sett, att Rätt egentligen är det, som öfverensstämmer med folkets öfvertygelse; men detsamma är äfven billigt, så att *Rätt* och *Billighet* egentligen äro ett och detsamma. Att så är synes äfven af det sednare ordets Etymologie. Ordet billighet kommer onekligen af det gamla tyska ordet *Bill*, som betyder Rätt, hvaraf det ännu brukliga ordet *Unbill* härledes. Jfr. *Reyscher* und *Wilda.* Zeitschrift für das deutsche Recht. 1:ster Band pag. 39. Men vi hafva äfven nämnt, att en Lag är egentligen icke annat än en förklaring af Lagstiftande magten, att det eller det är Rätt eller öfverensstämmande med folkets öfvertygelse. Nu är det möjligt, att denna förklaring är riktig. I sådant fall är Lagen verkligen billig. Men det är också möjligt att denna förklaring, ehuru den måste gälla som sann, i sjelfva verket är falsk. Då är Lagen icke öfverensstämmande med

Billighet. Äfven är det möjligt, att en Lag, ehuru i allmänhet billig, likväl i ett särskildt fall kan vara obillig. Då kan det stundom hända att, som Ordspråket säger, "Högsta Rätt är största orätt," d. v. s. obillighet. 10 Domare-Reglen. Frågar man nu åter, huruvida i Lagstiftning, Lagtolkning och Lagskipning, afseende bör göras på billighet, så är hvad Lagstiftning beträffar saken alldeles klar, ty, enligt hvad som nyss är nämnt, är en Lag endast i den mån rättvis, som den är billig, jfr. 9 Domarereglen. Är åter fråga om Lagtolkning och Lagskipning, så är det icke lika afgjort, att ett sådant afseende bör göras på Billighet. Såsom redan är nämnt præsumeras nemligen det, som är öfverensstämmande med Lag, äfven vara öfverensstämmande med billighet, och något bevis om motsatsen är icke tillåtet. Endast högsta Lagskipande magten kan någon gång genom *benådning* eller *dispensation* göra afseende på Billighet emot gällande Lag, men sådana fall böra räknas till undantagen och icke extenderas. Är åter fråga om tolkning af en tvetydig Lag, så är det af förutnämnda skäl riktigt, att tolka Lagen så, att den öfverensstämmer med Billigheten, hellre än med så kallad sträng Rätt, ty Lagen skall icke vara annat än en förklaring öfver hvad som är billigt, jfr. I. 8 C. 3: 1. Helt annorlunda är förhållandet, om ett föregifvet felaktigt uttryck skall genom tolkning rättas i öfverensstämmelse med Lagstiftarens verkliga mening. Då är det icke tillåtet, att åberopa Billighet, ty detta vore i sjelfva verket icke att tolka, utan att ändra Lagen, så att den blir öfverensstämmande med Billighet, hvilket enligt hvad förut är nämnt, icke är en Lagtolk medgifvet, emedan Lagen præsumeras vara billig. Slutligen bör det dock anmärkas att Begreppet om Billighet äfven i Lagar och författningar samt juridiska författares skrifter är högst vacklande och obestämdt, så att man ofta knappast vet hvad dermed menas. Romarna härledde ordet *Aequitas*, som anses

svara mot vårt Billighet, af *æqvus*, jemn, lika. Kanske derföre, att man i de gamla Republikerna ansåg det rätta vara, att alla voro *lika* lottade. Derföre föreställer man sig också ofta Rättvisan under Bilden af en Våg, hvars båda skålar äro *lika* tunga. Deraf äfven i vårt äldre språk talesättet "*lika och rätt*." Se Pauli Bref till Colossserna 4: 1. Andra förstå med Billighet detsamma som naturrätt. Deraf talesättet "*naturlig Billighet*." Andra åter skilja mellan Naturrätt och Billighet sålunda, att de med Naturrätt förstå "de nödvändiga Elementerna uti *hvarje* Rättsordning"; med Billighet åter mera *tillfälliga* juridiska Inrättningar. Somliga skilja mellan Rätt och Billighet sålunda, att de under det sistnämnda ordet innefatta sådana normer, som enligt en Donares *subjectiva* öfvertygelse äro rättvisa. I denna bemärkelse är Billighet detsamma som *godtycke*. — Stundom har man förstått med Billighet detsamma som *Logisk* tolkning, i motsats mot den, då man håller sig vid Lagens Bokstaf (den *Grammatiska*). — Många förstå med Billighet "ett Inbegrepp af sådana grundsatser, som synas vara ändamålsenliga och för mänskliga förhållanden passande, ehuru de icke hvarken af historiska eller rationella grunder låta bevisa sig." I denna mening anser man derföre Billighet såsom ett *subsidiariskt* medel, som kan och bör användas när man icke *med visshet* kan veta hvad som är *egentligen Rätt*. I synnerhet talar man om Billighet i denna bemärkelse, när fråga är om vissa *quantitativa* bestämmelser, som enligt sakens natur innehålla något obestämdt och osäkert; t. ex. när fråga är om bestämmande af skadeersättning efter Billighet o. s. v.

§. 12.

f. Verkningskrets.

Colling. De Legibus peregrinis. Lund 1768.

I allmänhet är det väl så, att hvar och en Lagstiftare har uteslutande magt öfver det område, hvaröfver han herrskar och icke behöfver tillåta, att främmande Lagder tillämpas; och hvarje Stats Domstolar äro satta att tillämpa de i samma stat gällande Lagar. Hvad särskildt Sverige beträffar kunde det till och med så synas som om 24: 3 RB. uttryckeligen förbjuder våra Domstolar, att dömma efter annan än svensk Lag. Men å andra sidan kan det mycket i fråga sättas, om detta stadgande verkligen bör tagas så strängt. Man kan medgifva, att en Svensk Domstol alltid måste tillämpa Svensk Lag på de Personer, och de fall, för hvilka Lagen är gifven; om åter Lagstiftaren velat att Svensk Lag alltid skulle tillämpas äfven i sådana händelser, då Collision mellan Svensk och Utländsk Lag äger rum, det är en annan fråga, hvilken både i Theorie och Praxis nekande besvaras; se t. ex. Kongl. Majts Dom d. 28 Dec. 1832 (i Jur. Ark. 3 Band. 2 Häfte pag. 301) och *Lindblad*. Lärnan om Bevisning inför Rätta enligt Sveriges Lag. Ups. 1842. pag. 53—55; hvilket äfven i det hänseendet har så mycket mera skäl för sig, som äfven utomlands den grundsatsen är allmänt antagen, att icke den i hvarje Land gällande Lag alltid och uteslutande i sådana collisionsfall bör tillämpas. Antages nu detta vara riktigt, så blir det en ganska vigtig fråga, hvarpå det då beror och huru det skall bestämmas, om i sådana händelser svensk eller utländsk, och i sednare fallet hvilken utländsk Lag då rätteligen bör tillämpas. Denna fråga synes icke alltid på enahanda sätt och efter en enda grundsats kunna besvaras. Tvärtom är det nödigt, att för hvarje särskildt

Rättsförhållande uppsöka det område, till hvilket det enligt sin natur hör, och der det liksom har sitt säte, hvarefter det förstas af sig sjelf, att den der gällande Lag bör tillämpas. Vid denna undersökning kan hos oss Analogie hämtas af hvad vår Lag innehåller om förhållandet emellan Lands- och Stadslag. Visserligen är det sannt, att dessa i sednare tider i många fall blifvit bragta till likhet, men detta synes dock icke hindra, att Analogie ändock kan hämtas af de Lagar, som bestämma detta förhållande, och det så mycket mer, som åtskilnaden mellan Lands- och Stadslag ännu icke är helt och hållet upphäfvn. Se t. ex. 17: 1, 4, 5 ÄB. Äfven de Lagar, som angå Domstols behörighet, synas vara af den beskaffenheten, att af dem i sådana Collisionsfall Analogie med fullt skäl kan hämtas. Vidare kommer det i sådana fall mycket derpå an, om icke Parterna eller någon af dem antingen uttryckligen underkastat sig någon viss Lag eller tacite kunna anses hafva gjort det. Slutligen bör dock observeras, att en del Lagar äro af en sådan strängt positiv natur, att Lagstiftern aldeles icke kan anses hafva medgifvit Domstolarna, att i något fall derifrån afvika. Är en hos oss gällande Lag af denna beskaffenhet, så säger det sig sjelf, att våra Domstolar ovillkorligen måste tillämpa den, utan allt afseende på hvad en utländsk Lag innehåller. Att om hos oss någon särskild Lag finnes, som uttryckligen bestämmer, huru i ett sådant Collisionsfall skall förhållas, denna ovillkorligen tjenar till efterrättelse är i sig sjelf uppenbart. Men detta är ganska sällan händelsen. Med tillämpning af dessa allmänna grundsatser skola vi nu försöka att bestämna, huruvida i särskilda fall en Svensk Domstol bör dömma efter Svensk eller utländsk Lag. — Hvad först beträffar *Personers* förmåga att hafva och förvärfva rättigheter samt att företaga handlingar, hvarigenom sådana kunna förvärfvas eller eftergifvas, så är det utan tvifvel ganska naturligt och

derföre äfven allmänt antaget, att hvar och en bedömmes efter den Lag, som gäller der han har sitt egentliga hemvist. Om således t. ex. en utländning kommer hit från ett Land, der myndighetsåldren inträffar tidigare än hos oss, så måste han äfven här anses som myndig. Äfvenså bör frågan derom, hvad verkan denna myndighet har med sig, bedömmas efter den Lag, som gäller der han har sitt hemvist. Att tvärtom en utländning som kommer hit från ett land der myndighetsåldren inträffar sednare än hos oss och som här sätter sig ner, blir myndig vid den tid då enligt vår Lag myndighetsåldren är inne, är icke annat än en simpel tillämpning af den förut nämnda reglen. Deremot äger ett undantag från denna regel rum om han enligt det andra Landets Lag redan var myndig då han flyttade hit, ty då är myndigheten en redan förvärfvad rättighet, som icke bör honom åter fräntagas. Också bör det anmärkas, att många hos oss angående Personers ofvannämnda förmåga gällande Lagar just äro af en sådan strängt positiv natur, att det icke kan anses tillåtet för en Svensk Domare, att från dem afvika; i hvilka fall det är uppenbart, att den ofvannämnda reglen lider undantag. Sålunda t. ex. om en utländning kommer hit från ett Land, der Polygamie är tillåten, bör det icke kunna falla en Svensk Domare in, att anse ett af honom här ingånget nytt äktenskap giltigt, om hans förra hustrur ännu lefva. Lika uppenbart är, att om en Vestindisk Negerslaf kommer hit han icke här kan och bör såsom slaf anses och behandlas. Jfr. Kongl. Förordn. d. 7 Januari 1830 § 9. Äfvenså tydligt är, att då Kongl. Förordn. d. 13 Junii 1838 § 2 förbjuder Judar, att här köpa Fastigheter på Landet, detta måste gälla icke mindre om utländska än inländska Judar, utan afseende på om den Lag, som gäller der de bo, medgifver dem en sådan rättighet. — Beträffande sedan *Rättshandlingars Form*, så är det en allmänt och på goda skäl gällande regel, att de äro gil-

tiga om de skett i den form, som är föreskrifven i det Landets Lag, der de skett. Man uttrycker detta vanligen med talesättet: *Locus regit actum*. Sålunda t. ex. är ett Testamente här giltigt om det skett i den Form, som är föreskrifven på den ort, der det blifvit upprättadt. En utländsk Handelsbok har äfven här bevisande kraft när den i formellt hänseende är sådan, som Lagen på den ort, der den blifvit hållen, fordrar, o. s. v. Deremot lider den nämnda reglen ett undantag om den Rättshandling, hvarom fråga är, enligt sin natur är af den särskilda beskaffenheten, att den icke kan företagas annorstädes än på ett visst ställe. Af denna beskaffenhet äro t. ex. de flesta handlingar, som afse förvärfvande af äganderätt eller andra sakrätter i fastigheter, t. ex. upbud, intekning o. s. v. Sådana måste när de angå här belägna fastigheter enligt sakens natur också ske här. Mera sällan händer väl, att en här gällande Lag angående ett Rättsärendes form kan anses vara af en så strängt positiv natur, att densamma måste vara iakttagen om samma rättsärende här skall anses såsom fullgiltigt; men det kan dock åtminstone mycket i fråga sättas, om icke förhållandet i vissa fall är sådant med vigsel. Om t. ex. tvänne svenska undersätare ingå äktenskap utomlands, der endast juridiska former vid äktenskaps ingående äro brukliga, och dessa sedan hit återkomma, så synas icke böra låta ordentligen sammanviga sig, fastän deras utomlands ingångna äktenskap för den förflutna tiden må kunna anses som giltigt. Orsaken är, att den Lag, som hos oss föreskrifver vigsel såsom vilkor för ett äktenskaps laglighet, stödjer sig på moraliskt-religiös grund, och Lagar af denna beskaffenhet äro sådana, som vår Lagstiftare måste anses vilja här hafva ovillkorligen tillämpade. Annorlunda är förhållandet om tvänne utländningar, som flytta hit, utomlands ingått äktenskap i den der föreskrifna form. Ett sådant äktenskap anses utan tvifvel äfven här såsom fullkomligen giltigt. Stundom,

ehuru mera sällan, föreskrifver vår Lag särskilda formaliteter, som böra iakttagas om ett utomlands slutadt Rättsärende äfven här skall vara giltigt. Se t. ex. S: 2, 3 GB. Att en sådan Lag här ovillkorligen måste tillämpas är både i sig sjelf tydligt och följer äfven af hvad redan förut är nämnt. Stutligen bör det anmärkas, att den förutnämnda reglen endast är så att förstå, att ett utomlands slutadt Rättsärende är giltigt, om den der brukliga form blifvit iakttagen; men icke får man häraf sluta, att denna form nödvändigt *måste* iakttagas. Att ett Rättsärende, som skett i *här* föreskrifven form, också blir *här* giltigt, synes icke vara tvifvel underkastadt, om också denna skiljer sig från den, som är bruklig utomlands, der en sådan Rättshandling skett. — Hvad *Sakrätterna* beträffar, så är det, om deras föremål är fast gods, allmänt antaget, att på dem bör den Lag användas, som gäller der godset är beläget. Mera omtvistadt är huru det bör förhållas om godset är löst. Många ansedda Jurister, och bland dem *Savigny*, äro af den tankan, att i detta hänseendet ingen skilnad bör göras mellan fast och löst gods och att i allmänhet sakrätter böra bedömmas efter den Lag, som gäller der godset finnes. Icke desto mindre synes motsatsen enligt vår Lag böra antagas. Öfverallt der skilnad göres mellan Lands- och Stadslag säges det fasta godset skola bedömmas efter den Lag, som gäller der det är beläget; det lösa åter efter den, som gäller der ägaren eller Innehafvaren bor. Äfven hvad vår Lag innehåller angående *forum rei sitæ* synes tala för denna mening, ty den nämner allenast fast gods. Jfr. 10: 14, 19 RB. Också kan det icke nekas, att naturen af löst gods synes gifva icke litet stöd åt denna mening. Dels kan detsamma lätteligen transporteras från ett ställe till ett annat, dels kan Innehafvaren lätteligen dölja detsamma, så att för båda dessa orsaker det ofta kan vara svårt, att säga hvarest det egentligen finnes. Rättare torde det

derföre vara, att det bedömmes efter den Lag, som gäller der Innehafvaren bor. — I *Obligatoriska Rättsförhållanden* kommer det hufvudsakligen derpå an, hvarest den handling, som är Obligationens föremål, skall prästeras; ty den der gällande Lag kan Debitor anses hafva frivilligt underkastat sig. Här af följer a) att om Obligationen enligt sakens natur *måste* uppfyllas på ett ställe, så tillämpas den der gällande Lag; t. ex. om den angår en fastighet. Detta synes också öfverensstämma med hvad 10: 11 RB. innehåller angående *Competentia fori* i sådana mål. b) Har Galdenären uttryckligen åtagit sig, att uppfylla sin förbindelse på ett visst ställe, så tillämpas den der gällande Lag. c) Annars måste väl i allmänhet prestationen anses böra ske der Debitor bor. Äfven detta öfverensstämmer med hvad 10: 1 RB. innehåller om *Competentia fori*. Samma Regel gäller äfven i allmänhet om sådana peremptoriska Invändningar, som kunna göras mot en Obligation, t. ex. Invändning om *Præscription*. Deremot gäller icke detsamma 1) om Invändning angående omynndighet eller i allmänhet *felande förmåga att företaga juridiska handlingar*; t. ex. om en Kvinna, som gått i borgen, åberopar, att hon icke varit dertill berättigad. Angående sådana Invändningar gäller detsamma, som redan i det föregående är nämndt. För öfrigt följer också af hvad redan förut är sagdt, att den här gifna Reglen lider undantag, 2) om den hos oss gällande Lag är af en sådan strängt positiv natur, som förut är nämnd; t. ex. om någon här ville på grund af utgifven skuldförbindelse förmå en Galdenär, att betala större Ränta, än vår Lag medgifver, eller här ville utsöka en Spelskuld, eller om en Kvinna här lagsöker en man, som med henne begått Lägersmål, angående fosterlön. I dessa och andra dylika fall måste en Svensk Domstol ovillkorligen dömma efter Svensk Lag, utan afseende på hvad en utländsk Lag härom möjligen kan innehålla. 3) Likasom hvad vår Lag

innehåller derom, att en Galdenär regulariter bör sökas vid sitt forum Domicilii lider ett undantag när han förvaltats gods på ett annat ställe, (*Forum administrationis.* 10: 4 RB.) så är det äfvenledes consequent, att i sådant fall den Lag tillämpas, som der gäller. Detsamma kan utan svårighet härledas deraf, att i sådant fall han kan anses hafva tacite underkastat sig denna Lag. — Deremot är det egentligen intet annat än ett simpelt användande af den ofvan nämnda reglen, när man vanligen antager, att när en Galdenär cederar bonis, den Concurslag bör användas, som gäller der Galdenären bor; ty i sådant fall åligger det honom verkligen, att der uppfylla sina förbindelser. Till samma resultat kommer man äfven på en annan väg om man anser Concur såsom en art af executiv Process och följaktligen Concurslagen såsom en Processlag, ty då måste den såsom andra sådana alltid tillämpas af den Domstol, hvarest målet är anhängigt, hvilken åter i detta fall är densamma, som Galdenärens Forum Domicilii. — *Arfsrätten* kan anses såsom en utsträckning af en Persons vilja utom lifvets gränser, denna vilja må då vara uttryckeligen tillkännagifven, i hvilket fall man kallar arfsrätten *testamentarisk*, eller allenast præsumerad, i hvilket fall den kallas *intestat-arfsrätt*. Arfsrätten är således enligt sin natur fästad vid den dödes Person; hvaraf följer, att den kan anses hafva sitt egentliga säte, der han vid dödsfallet bodde; hvarföre, enligt förut nämnda grundsats, vid fråga om denna rättighet den Lag bör användas, som gäller der. Denna åsigt synes också verkligen öfverensstämma med vår Lag i så måtto, som den verkligen innehåller, att den dödes forum domicilii är forum competens för arfstvister, utan afseende på om godset finnes der han vid dödsfallet bodde, eller annorstädes. Jfr 10: 2. RB. Visserligen kan det å andra sidan icke nekas, att hvad vår Lag förr innehöll om förhållandet emellan Lands- och Stadslag vid fråga

om arf leder till ett annat Resultat, nemligen att vid fråga om fastigheter den Lag bör tillämpas, som gäller der de äro belägna; men då hvad Lagen derom förr stadgade nu är upphälfvet torde det vara rättare att hämta Analogie af den Lag, som ännu gäller, i synnerhet som denna tyckes öfverensstämma med det som, enligt hvad nyss är visadt, till följe af sakens natur är det rätta. Deremot synes hvad Testamenten beträffar Analogien af hvad vår Lag innehåller om förhållandet emellan Lands- och Stads- lag leda till ett annat Resultat, nemligen att vid fråga om fast gods den Lag bör användas, som gäller der godset är beläget. Jfr 17: 1, 4, 5 ÄB. Som denna Analogie är närmare och dessutom innefattar ett undantag från den förutnämnda reglen, så synes den böra tjena till efterrättelse vid fråga om den Lag, som på testamenten skall användas. — Hvad nu är sagdt lider dock enligt de förut nämnda grundsatser följande inskränkingar. a) Testators personliga *förmåga att göra Testamente* bedömmes efter den Lag, som gäller der han hade sitt hemvist när Testamentet upprättades. b) Testamentstagarens *förmåga att emottaga Testamente* bedömmes efter den Lag, som gäller der han bor när Testator dör. c) Vid fråga om *Testamentets form* gäller hvad redan förut om andra Rättshandlingar är nämnt. d) Angående *arfsföreningar* gäller detsamma som om Testamenten. Är en sådan förening ensidig, så användes den Lag, som gäller der Arflemnaren bor. Är den tvåsidig, så anses den som arflemnare, som dör först. e) Finnes en sådan Lag af strängt positiv natur, som förut är nämnt, der arfstvisten är anhängig, så måste densamma af Domstolen ovillkorligen tillämpas. — Att det *äktenskapliga förhållandet mellan man och hustru* har sitt egentliga säte der mannen bor ligger så i sakens natur, att det icke kan af någon betvilas. Deraf följer, att också derpå den Lag bör tillämpas, som gäller der mannen bor. Men denna

regel lider dock hvarjehanda dels modificationer dels undantag. Sålunda är det visserligen utom tvifvel, att makarnas förmögenhetsrättigheter (Gifrorätt etc.), för så vidt deras föremål är löst gods, böra bedömmas efter den Lag, som gäller der mannen bor; men deremot synes enligt de i vår Lag gällande grundsatser angående fast gods den Lag böra tillämpas, som gäller der detta gods är beläget. Icke allenast analogien af hvad vår Lag innehåller angående förhållandet emellan Lands- och Stadslag vid fråga om Gifrorätt talar ännu för denna mening, oaktadt de förändringar i 10 Cap. GB. som skett genom Kongl. Förordn. d. 19 Maj 1845, utan detsamma synes ännu tydligare af 8: 2 GB., hvarest tydligen säges, att ett äktenskapsförord om här beläget fast gods icke här gäller, om icke de föreskrifter iakttagas, som vår Lag i nämnde § stadgar. Anmärkningsvärdt är dock, att förr än vår närvarande Lag utkom man i detta hänseende synes hafva följt andra grundsatser. Åtminstone innehåller Kongl. Br. d. 29 Mars 1682 uttryckeligen, att tvister om sådant gods, som makarna hafva utomlands (det må vara fast eller löst) böra bedömmas efter Svensk Lag. Huruvida, om mannen förändrar sitt hemvist, angående makarnas förmögenhetsrättigheter den Lag bör tillämpas som gäller der mannen *bor*, eller den, som gäller der han *bodde* vid äktenskapets ingående, är äfvenledes en icke litet omtvistad fråga. Om 10: 6 GB. ännu hos oss vore gällande Lag skulle visserligen deraf analogie kunna hämtas för den förra meningen; men då denna § nu är upphäfven synes intet hinder vara för att besvara frågan på ett med naturligt billighet mera öfverensstämmande sätt. Det kan icke nekas, att det verkligen innefattar en orättvisa, att mannen sålunda egenmäktigt ändrar eller upphäfver Hustruns rättigheter. Angående de vid äktenskapets ingående nödiga Formaliteter är redan i det föregående nämnt. Men i synnerhet kan den omständigheten, att äk-

tenskslagarna ofta stödja sig på moralisk eller moraliskt-religiös grund och derföre äro af strängt positiv natur, vara en orsak, hvarföre undantag från den ofvan nämnda Reglen måste äga rum. Af denna beskaffenhet äro ofta de Lagar, som i vissa fall förbjuda äktensaps ingående, t. ex. i vissa skyldskaps- och svägerlagsleder; hvarföre en Svensk Domstol i sådana mål utan tvifvel bör dömma efter Svensk Lag. Det samma gäller äfven, af samma skäl, om de Lagar, som angå äktenskapsskilnad. — Att *föräldramakten* och de densamma åtföljande rättigheter och skyldigheter regulariter böra bedömmas efter den Lag, som gäller der Fadren bor vid Barnets födsel, och *Legitimation* genom påföljande äktenskap efter den Lag, som gäller der äktenskapet ingås, synes äfven ligga temligen i sakens natur. — Hvad *förmyndarskap* beträffar, så är det uppenbart, att detta Rättsförhållande hufvudsakligen afser myndlingens person; hvaraf synes följa, att derom den Lag bör tillämpas, som gäller der han bor, nemligen då förmyndarskapet skall taga sin början, hvilket åter vanligen är samma ort, der hans fader vid dödsfallet bodde. Denna regel lider icke ens då något undantag, när fråga är om föryttring af myndlingens i ett annat Land belägna fastigheter; ty de inskränkingar i föryttringsrätten, som i sådant fall äga rum, afse äfven myndlingens och icke fastighetens bästa. Endast då lider naturligtvis denna regel ett undantag, när för en sådan fastighets förvaltning, såsom ofta sker, en särskild förmyndare utomlands är förordnad. Deremot gäller angående förmyndarens Habilitet och ursäkter från förmyndarskapet alldeles detsamma, som förut är nämnt om förmågan att med laga verkan företaga juridiska handlingar, och angående de genom förmyndarskapet uppkommande obligationer gäller äfven alldeles detsamma, som om andra sådana redan i det föregående är nämnt. — Hvad nu är sagdt om Collision mellan Svensk och Utländsk Lag angår, såsom hvar och en ser,

endast de egentliga Civillagarna. Angående Processlagarna och Criminallagarna gälla andra grundsatser, hvilkas framställning likväl icke hör hit.

§. 13.

g^l. Upphävande.

En Lag kan förlora sin giltighet: 1) om den skulle gälla blott för en viss tid, (Transitorisk Lag) när denna tiden är förfluten; se t. ex. § 7; 2) derigenom att det föremål, som den angår, icke mera existerar; 3) derigenom, att ett vilkor, hvarvid Lagens användande är fäst, icke mer kan äga rum. 4) Kan en Lag antingen helt och hållet eller till en del upphävas genom en sednare Lag. Ett sådant upphävande kan ske antingen uttryckligen eller stillatigande genom en bestämmelse, som strider mot det, som är stadgad genom en äldre Lag. I sednare fallet bör man likväl noga tillse, om icke motsägelsen är blott skenbar; ty i sådant fall gäller både den nya och gamla Lagen. I allmänhet måste man till och med antaga, att en ny Lag *icke* gör någon ändring i en äldre om det icke är tydligt, att Lagstiftarens mening är sådan. För öfrigt är det klart, att om genom en sednare Lag, en uti en äldre förekommande Regel är upphäven, så äro i och med detsamma alla rättssatser, som äro följder af denna regel upphäva. Detta är likväl endast så att förstå, att alla *erkända* följder af en rättssats i och med densamma upphävas. Om derföre en rättssats i sjelfva verket icke är sjelfständig, utan en följd af en annan, men detta sammanhang likväl icke är erkänt när den nya Lagen gifves, så ändras denna Rättssats icke genom upphävandet af den andra. Deremot äro icke genom Reglens upphävande äfven sådana bestämmelser upphäva, som innehålla undantag från reglen,

såvida det icke kan särskildt bevisas att detta varit Lagstiftarens mening. Orsaken är uppenbar. Den nya Lagen innehåller en motsättning mot den gamla, men icke mot undantaget. En annan sak är om den nya Lagen *uttryckeligen* upphäver äfven de partikulära bestämmelserna, eller om, fastän detta icke är händelsen, den likväl i sjelfva verket innehåller en motsats mot andra partikularlagar. Antages icke detta, så vore det möjligt, att en allmän Lag öfver ett ämne, hvaröfver förut *endast* funnits partikularlagar, blefve overksam om icke dessa blifvit *uttryckeligen* upphäfna; hvilket vore orimligt. I sammanhang härmed kunde äfven den frågan uppkastas: om en sednare Lag verkligen innehåller en motsägelse med en äldre, men det tillika är tydligt, att det icke varit Lagstiftarens mening att ändra, utan att bekräfta den äldre Lagen, så att den nya Lagen verkligen grundar sig på en villfarelse om den äldre Lagens rätta förstånd, bör då den gamla Lagen anses såsom ännu gällande? Denna fråga måste nekande besvaras; ty när Lagstiftaren uttryckeligen förklarar sin vilja, så tjenar den till efterrättelse, fastän den grundar sig på en villfarelse. Huruvida en Lag bör anses upphäven derföre, att dess grund förfaller, är omtvistadt. I allmänhet torde denna fråga böra nekande besvaras. Det är vådligt att antaga, det en Lag är upphäven derföre, att de yttre omständigheter, som antagas hafva motiverat den samma, upphört; dels af det skälet, att Causalitetsförhållandet mellan dessa utvärtens omständigheter och Lagen sällan är säkert, dels derföre, att enär Lagen icke är uttryckeligen upphäven det i tvifvel måste præsumeras att Lagstiftarens vilja icke är förändrad. En annan sak är, att en Lag, utan uttryckeligt upphävande, upphör, när en sednare Lag upphäver den grundsats, hvarpå den *uppenbarligen* stödjer sig; ty då är det tydligt, att det vore mot Lagstiftarens vilja, om Lagen ännu ansåges som gällande. Icke mindre klart är det, att en

Lag upphör, när en sednare Författning gör den förut-sättning, hvarpå Lagen grundar sig, omöjlig. Kinkigare är den frågan, huruvida hos oss ett jus scriptum kan upphävas genom ett sednare jus non scriptum. I: 11 RB. tyckes innehålla motsatsen. Men det der förekommande stadgande är uppenbarligen hämtadt från ett ställe i Romerska Lagen, der det heter: "Consuetudinis usque longævi non vilis auctoritas est, verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat aut legem" L. 2 C. 8: 53. Men att detta ställe rätteligen bör så förstås, att ett particulärt jus consuetudinarium, äfven om det är yngre än en absolut allmän Lag, likväl icke kan upphäva denna, har Savigny bevisat. System des heutigen Römischen Rechts 1 Band. Bilagan II. Häremot skulle väl kunna invändas, att om detta också är meningen af nyssnämnda ställe i Romerska Lagen, hvilket är tvifvelaktigt, ty om denna Lagens rätta förstånd äro meningarne mycket delade; Jfr. *Vangerow*. Leitfaden für Pandekten-Vorlesungen. 1:ster Band. Marburg und Leipzig 1848 pag. 28—31; så är det icke därför sagdt, att vår Lagstiftares mening är densamma; men både synes en sådan tolkning vara öfverensstämmande med ordalydelsen i nämnde ställe af Rättegångs-Balken, ty med "Landssed" menas utan tvifvel egentligen en sådan sed, som är gällande i ett särskildt Land eller Landskap, jfr. 16: 5 JB., och med naturen af det förhållande, som äger rum mellan en särskild del af staten och det hela. Jfr. Savigny l. cit. pag. 196. För öfrigt kan till stöd för den meningen, att också enligt sakens natur en sedvana kan upphäva en förut varande skriven Lag ytterligare anföras: 1) att om man icke antager, att en sedvana kan upphäva en skriven Lag, så nekar man i sjelfva verket att en sedvana kan gälla som Lag. Hvar och en sedvana upphäver nemligen i sjelfva verket alltid en förut varande Lag. Nekar man detta, så antager man

i och med detsamma den i hvarje rättsordning otänkbara händelsen, att för det fall, som sedvanan angår, förut alldeles ingen rättsregel funnits, som kunnat tillämpas; 2) att ingen ting är i sjelfva verket vanligare, än att Lagar komma i glömska och genom en motsatt vana förlora sin giltighet. Då vår nu gällande Lagbok utkom var mycket af de då gällande Lands- och Stadslagarna kommet ur bruk, fastän icke genom uttrycklig skrifven Lag upphäfvat, och det vore kanhända icke omöjligt, att uppvisa ställen i vår nuvarande Lagbok, med hvilka förhållandet är enahanda. — Helt annat är dock, om en Lag af det skälet icke blifvit tillämpad, att den händelse, som Lagen angår, icke förekommit. En sådan *non usus* kan icke upphäfva någon Lag. Lika uppenbart är, att en sedvana icke bör sammanblandas med *missbruk* och *försummelse*, att tillämpa *verkeligen gällande* Lag.

§. 14.

b. Folk rätt (Sedvanor, Ordspråk etc.)

a'. Begrepp.

Colling. De Consuetudinibus mercatoris. Lund 1771. — *De Observantia Regni.* Lund 1766.

Angående denna Rättskälla samt dess vikt och betydelse har man ända intill sednaste tider haft ganska skefva och oriktiga föreställningar. Man har trött, dels att, om den som sådan skall anses, erfordras Lagstiftarens åtminstone stillatigande samtycke, dels att den bör anses såsom endast ett supplement till Lagstiftningen. Vidare har man angående det egentliga upphofvet till den Rätt, som ur denna källa hämtas, haft den oriktiga föreställningen, att de kännemärken, af hvilka man i sjelfva verket blott slutar till dess *redan varande* existens, skulle

i stället vara att anse som *vilkor för dess existens*. Alla dessa fördomar försvinna, när man blott besinnar det, som redan i det föregående är anmärkt, att nemligen den Rätt, som ur denna källa hämtas, icke mer och icke mindre än Lagarne, har sin egentliga grund uti folkets gemensamma öfvertygelse, och att den enda väsendtliga skillnaden emellan båda består uti det olika sätt, hvarigenom man kommer till kunskap om existensen af en sådan folköfvertygelse. Det vanligaste är nu, som sagdt är, att Folket tillkännagifver sin öfvertygelse genom sina handlingar, genom utöfning af vissa rättssatser. En sådan utöfning är det man kallar en *Sedvana*, en *Plägsed*. Den kan vara antingen *allmän* eller *särskild*; t. ex. gällande endast i ett visst Landskap, i hvilket fall den kallas *Landssed*; eller bland en viss class af menniskor t. ex. *Köpmans-Coutumer* o. s. v. Men här gifvas äfven andra kännetecken, af hvilka man kan sluta till en sådan allmän folköfvertygelse: t. ex. *allmänna Ordspåk*. 16 Domare-Reglen. Äfven trovärdiga persouers vittnesmål och trovärdiga skriftliga anteckningar äro sådana kännemärken hvaraf existensen af en sådan folköfvertygelse bevises. Våra äldre Lagar äro till större delen icke annat än sådan upptecknad Folkrätt. De handlingar, som skola tjena såsom kännemärken på en för handen varande gemensam Rättsöfvertygelse måste vara 1) *flera* än en. Huru många, som erfordras, har varit mycket omtvistadt, men det är klart, att detta icke låter i allmänhet bestämma sig, utan måste bero på Domarens pröfning. 2) *Likformiga*, ty endast af sådana kan man sluta sig till en regel. 3) De måste en *längre tid* hafva varit upprepade. Huru länge låter naturligtvis icke bestämma sig. Härvid måste man blott akta sig för den förutnämnda oriktiga föreställningen, att det som förut var orätt, efter en sådan längre tids förlopp blir rätt, eller, som är detsamma, att ett jus consuetudinarium *uppkommer* efter en längre tids förlopp.

4) De måste vara utöfvade i den öfvertygelsen, att de äro *juridiskt nödvändiga* (*opinio necessitatis*) d. v. s. att de icke bero på den handlandes godtfinnande. Detta är i synnerhet af största vikt, ty annars bevisa handlingarne icke någon *rättsöfvertygelse*, hvilket dock är det, som egentligen skall bevisas. 5) De skola icke *hafva oskäl med sig*. 14 Domaare Reglen. Hvad dermed rätteligen menas, derom kunde meningarne vara delade. Sannolikt härleder sig denna Domarereglen ursprungligen från det förut (§ 12) åberopade stället i Romerska Lagen, der det heter, att en "*Consuetudo*" icke har magt att, som det der säges, "*vincere rationem*." Men på detta ställe betyder ordet *ratio*, såsom Savigny (*System des heutigen Römischen Rechts*. Band. 1. Bil. 2. pag. 424.) visat, det samma, som "*ratio publicæ utilitatis*" (*Statsinteresse*). Här skulle således menas detsamma, som nämnes i Kongl. Br. d. 13 Juli 1691, att ingen "*vana*" bör gälla emot Kongl. Maj:ts "*höga Rätt och Interesse*." Sannolikare är det dock, att den förutnämnda Domarereglen är närmast hämtad ur Canoniska Lagen, der det åberopade Romerska Lagens stadgande något förändradt förekommer (C. 11 X. 1: 4). Der heter det, att en "*Consuetudo*" icke bör gälla "*nisi fuerit rationabilis*," hvilket man så förstår, att den icke bör vara "*osförnuftig*," Savigny *loc. cit.* pag. 427, icke "*orimlig eller stridande mot den sedliga känslan*" *ibid.* pag. 176. I samma betydelse lär derföre ordet "*oskäl*" i den nyssnämnda Domarereglen böra tagas. Deremot är det icke lika nödvändigt, att, såsom somliga antaga, handlingarna måste vara a) *osförbrutna*; d. v. s. om också emellanåt några handlingar af motsatt beskaffenhet förekomma, så hindrar likväl icke detta, att de förra kunna gälla, som bevis på en plägsed, ty för att kunna säga om ett handlingssätt, att det blifvit en *vana*, är det nog att det blifvit det herrskaude eller det *vanligaste*; några få undantag upphäfvade icke begreppet om en *vana*; b) *icke*

beroende på en villfarelse. Det är nemligen ganska möjligt att en sådan rättsöfvertygelse ursprungligen uppkommit genom en villfarelse; men detta hindrar dock icke, att en sådan öfvertygelse verkligen existerar; och det är blott det, hvarpå det ankommer. Sålunda t. ex. är det möjligt, att en sedvana kan häfva uppkommit genom ett missförstånd af en förut varande skrifven Lag. Detta oakadt kan en sådan sedvana verkligen vara gällande och den förut varande Lagen derigenom upphäfven (derogatoriskt jus consuetudinarium). Annu mindre är det nödigt att, såsom andra påstå, handlingarna skola vara *ofentliga* eller *godkända* antingen af *Lagstiftaren* eller *Domaremakten*.

§. 15.

b'. Bevis.

Vanligen antager man, att den Part, som uti en Rättegång vill grunda sitt anspråk på sådan folkrätt, nödvändigt måste åberopa och bevisa dess existens, alldeles på samma sätt, som den part, som stödjer sin rätt på ett factum, måste åberopa och bevisa detta. Denna åsigt är icke alldeles riktig. Den väsendtliga skilnaden är den, att ett factum *alltid* måste allegeras och bevisas. En Domare kan och bör icke veta något derom, om det icke af en Part åberopas och bevisas. Helt annorlunda är förhållandet med en plägsed. Det kan hända, att den för Domaren är bekant, och då är han skyldig att döma derefter, antingen den åberopas eller icke; men det kan också hända att den är honom obekant, och då drabbar honom intet ansvar derföre, att han icke dömt derefter. En Part, som vill stödja sin rätt på en plägsed, gör således visserligen klokast uti att åberopa och bevisa den; men alldeles nödvändigt är det icke under alla omständig-

heter. Det sanna, som verkligen ligger uti den förutnämnda åsigten, är derföre följande. Vi fordra nu för tiden af en Domare vetenskapligt rättsstudium, och detta måste han genom i Lagen föreskrifna pröfningar dokumentera; deremot är han nu mindre än fordom en af folket; man fordrar derföre icke heller af honom, att han skall genom egen erfarenhet i folklifvet hafva kommit till omedelbar kunskap om den hos folket rådande rättsöfvertygelse. Tvärtom är det möjligt, att hos icke-jurister, jemte brist på egentligen juridisk bildning, finnes den åskådligaste, genom egen erfarenhet inhämtade kunskap om vissa Rättsförhållanden, hvori de ständigt deltaga. Detta är orsaken till det olika förhållande, hvori hos oss numera Domaren står till den Rätt, som kan inhämtas af Lagarna, och den egentliga folkrätten, i den betydelse vi taga detta ord. Den förra är han skyldig att känna; den sednare icke.

§. 16.

c. Jurist-Rätt (Theorie och Praxis.)

Colling. De Responsis Prudentum. Lund 1773. De jurisprudentia consultatoria. Lund 1782. De Præjudicatis. Lund 1775.

Nehrman. De Theoriæ et Praxeos nexu in jurisprudentia. Lund 1751.

D—n. Om Theorie och Praxis i Lagfarenheten (i Juridiskt Arkif af *Carl Schmidt* 12:te Bandets 2:dra Häfte sid. 161.)

Att hänföra Theorie och Praxis till Rättskällorna och sätta dem i bredd med Lagar och plägseder, torde af mången anses såsom olämpligt och oriktigt. Emedlertid är meningen härmed ingen annan än den, att de, som gjort rättsvetenskapen till sitt hufvudyrke, genom sin större sakkännedom nödvändigt måste hafva ett långt större inflytande än andra, på fortbildningen af ett Folks Rätt; och att så är, lär väl ingen vilja betvifla. Utmärkta juristers skrifter hafva i alla tider flitigt blifvit rådfrågade af dem,

som velat veta hvad Rätt är, och utan tvifvel skall det äfven så förblifva. Och hvad Praxis beträffar, må man invända så mycket man vill mot Præjudikater, och visserligen är det sannt, att mycket kan med skäl mot dem anmärkas, se t. ex. Calonii svenska arbeten 1:sta Delen sid. 121; hvarföre också mer än en gång det blifvit särskildt förbudet, att i dömande rätta sig äfven efter Kongliga Præjudicater, t. ex. Kongl. Br. till Götha Hof-Rätt d. 13 Junii 1682. Justitie-Revisionens Bref d. 16 Oct. 1708 (hos Colling Diss. de Præjudicatis. Lund 1775 pag. 9), så ligger det likväl i sakens natur att, om flera sådana sinsemellan öfverensstämmande äro gifna af särskilda Domstolar, eller i synnerhet om de äro gifna af Högsta Domstolen, de utöfva ett icke ringa inflytande på utvecklingen af ett Folks Rätt. Och att så sker har äfven sin goda sida. Att nemligen underordnade Domstolar, för hvilkas Utslag prövostenen är, att de godkännas af Landets högsta Domstol, följa samma grundsatser, som af denna Domstol följas, är icke att undra öfver, och om förhållandet vore motsatt, skulle mången nödsakas, att söka ändring i Domar och Utslag i högre Rätt, som nu icke behöfver det; eller ock skulle, i fall en Part icke har råd eller lust dertill, eller saken är af den beskaffenhet, att en sådan ändring icke får sökas i en underrätts utslag, följden blifva den, att en annan Rätt blefve gällande för de rika än för de fattiga, och en annan i mål af ringare värde, än i mål af större värde. Se Örstedts Supplement till Nörregaards private Ret. 1 Band. pag. 36.

§. 17.

Rättsvetenskapens särskilda arter.

Man brukar indela Rättsvetenskapen på många olika sätt och efter många särskilda indelningsgrunder. Det van-

ligaste är, att man indelar den efter de olika arterna af Rätt. Men denna indelning är dock icke den enda. Stundom afser man dervid Personernas stånd, om hvilkas rättigheter hufvudsakligen är fråga (t. ex. *Jurisprudentia Illustris*), stundom det ändamål, som med kunskapen om Rätt hufvudsakligen äsyftas, t. ex. om ändamålet är att kunna döma rätt, eller försvara sig eller andra inför Rätta o. s. v. kallar man Rättvetenskapen *Judicialis*, i annat fall *Extrajudicialis*; om ändamålet är att i borgerliga sammanlefnaden kunna akta sig för förluster kallar man den *Cautelar* eller *Heurematica*; när ändamålet är att kunna gifva andra goda råd, *Consultatoria*. Med ett ord, Lagfarenheten kan och brukar indelas på mångfaldiga särskilda sätt, men att gifva en fullständig, uttömmande och riktigt logisk Classification af alla Rättvetenskapens särskilda arter är ganska svårt och hör dessutom icke egentligen hit, utan till juridiska Encyclopedien.

§. 18.

Rättvetenskapens Hjelpmedel.

Här böra vi till en början anmärka, att då vi nu tala om Rättvetenskapen i *allmänhet*, måste vi räkna till Källorna och icke till Hjelpmedlen åtskilligt, som, om fråga vore endast om *Svensk* Rättvetenskap, rätteligen borde äfven hänföras till Hjelpmedlen. Utländska Lagar nemligen äro onekligen källor för Rättvetenskapen i allmänhet, men för *Svensk* Rättvetenskap äro de, i allmänhet åtminstone, icke att anse som källor, utan såsom ganska viktiga Hjelpmedel. Vidare böra vi anmärka, att, strängt taget, ingen enda vetenskap gifves, som icke kunde nämnas såsom hjelpmedel för en eller annan gren af Rättvetenskapen; men här inskränka vi oss till dem, som för Rättvetenskapen i *allmänhet* äro af största vikt. Dit räkna vi 1) *Theologien*. Denna vetenskap äger med Rätts-

vetenskapen den största frändskap och likhet, och hvar och en af dess särskilda delar motsvarar en likartad del af Rättsvetenskapen. Således på samma sätt som Theologien har sin Exegetik, sin Dogmatik, sin Hermeneutik; så äfven Rättsvetenskapen. Likasom den förra har sin Kyrkohistoria, så den sednare sin Laghistoria o. s. v. En följd häraf är den, att det dugliga, som prästeras uti den ena vetenskapen, kan begagnas såsom mönster och rättesnöre äfven uti den andra. Härtill kommer att Theologiens källor stundom tillika äro källor för Rättsvetenskapen. Således t. ex. är Moses Lag en källa både för Theologien och Rättsvetenskapen. Detsamma gäller, ehuru i mindre grad, äfven om Nya Testamentet. Å andra sidan har någon gång dessa båda vetenskapers nära frändskap med hvarandra förorsakat, att den ena gjort inkräntningar på den andras område, och tillegnat sig hvad som rätteligen tillhör den andra. Sålunda t. ex. har Kyrko-Lagfarenheten ömsom blifvit betraktad såsom en Theologisk och ömsom såsom en Juridisk vetenskap, ehuru det sednare uppenbarligen är det rätta. 2) *Medicinen*. Att denna vetenskap står i mångfaldig beröring med Rättsvetenskapen är en bekant sak. I synnerhet gäller detta om en särskild gren af denna vetenskap, som man oriktigt kallat *Medicinal-Lagfarenhet*, emedan detta namn ger anledning till den oriktiga föreställningen, att den skulle vara en juridisk vetenskap. Rättare är således benämningen *Medicina Forensis*. Med denna vetenskap har således inträffat motsatsen af hvad vi nyss nämnde om Kyrko-Lagfarenheten. För en Svensk Jurist äro i synnerhet åtskilliga i sednare tider utgifna arbeten af *Wistrand* att recommendera. Särdeles hans Handbok i Forensiska Medicinen. Stockh. 1838. 3) *Philosophie*. Att denna vetenskapernas vetenskap äfven för Rättsvetenskapen är af största vigt, är onekligt. I synnerhet gäller detta om *Logik*, *Psychologie*, *Politik* och *den Positiva*

Rättens Philosophie; mindre om den så kallade Natur-Rätten, (i den betydelse hvori detta ord i nyare tider vanligen tages,) hvilken hittills åtminstone på Rättsvetenskapen haft snarare ett skadligt än gagnligt inflytande. Orsaken dertill är hufvudsakligen den, att de författare, som behandlat denna vetenskap, sällan varit Jurister. De äldre arbetena af *Grotius* och *Puffendorf* äro mera lärorika än de i sednare tider utgifna. — Hvad Logiken beträffar äro naturligtvis sådana arbeten, som afhandla denna vetenskaps tillämpning på Rättsvetenskapen, för en Jurist af största interesse. Ett sådant är t. ex. *Thibaut*. *Theorie der logischen Auslegung*. Altona 1806. Detsamma kan äfven sägas om Psychologien. Ett arbete som angår denna vetenskaps användande i Juridiken är t. ex. *Hoffbauer*. *Die Psychologie in ihren Hauptanwendungen auf die Rechtspflege*. Halle 1823. — Öfver Politiken är ganska mycket skrifvet. Bland äldre författare förtjena i synnerhet *Plato* och *Aristoteles* och bland sednare tiders *Montesquieu*, att nämnas. I vidsträckt mening kan äfven den positiva Rättens Philosophie hänföras till Politiken. Författare öfver denna vetenskap, som förtjena nämnas, äro i synnerhet *Hugo*. *Lehrbuch des Naturrechts als einer Philosophie des positiven Rechts*. Berlin 1819 och *Stahl*. *Die Philosophie des Rechts nach geschichtlicher Ansicht*. Heidelberg 1830—1837. Äfven *Hegels* Philosophie des Rechts är i sjelfva verket en Philosophie öfver den positiva Rätten. 4) *Philologie*. Att en jurist behöfver känna det språk, på hvilket de Lagar äro skrifna, som han skall tolka, är så klart att det icke ens behöfver nämnas. Men det är icke nog dermed. Det kan hända, att dessa Lagar hafva sin grund i utländska Lagar. Då behöfver han äfven känna det språk, på hvilket de äro skrifna. Dessutom kan en jurist hafva mycken nytta af läsningen och studerandet af andra Juristers skrifter, och dertföre behöfver han känna äfven utländska språk. 5) *Historia*

och 6) *Mathematik*. Ett arbete, som särskildt angår denna vetenskaps tillämpning på Rättsvetenskapen är *Pollack. Mathesis forensis, Leipzig 1770*. Äfven 7) *Chronologien* är en vetenskap, som för Juridiken är af vigt. Den kan i olika hänseenden räknas både till Historien, Physiken och Mathematiken. Ett godt arbete är *Ideler. Handbuch der mathematischen und technischen Chronologie. Berlin 1825 och 1826*. — Slutligen bör det anmärkas, att äfven andra vetenskaper stundom blifvit behandlade med särskildt afseende på Juridiken, i hvilket fall de angående sådana vetenskaper utgifna arbeten äro af större nytta för en Jurist. Ett sådant är t. ex. *Benc-kendorf. Oeconomia forensis. Berlin 1788*. — Dessa och andra vetenskaper äro dock mycket olika nödvändiga för olika Brancher af Rättsvetenskapen. I alla fall bör en Jurist akta sig för det, som annars lätt kunde hända honom, att han nemligen så fördjupar sig i studium af en hjälpetenskap, att han lemnar å sido sin hufvudvetenskap.

Andra Kapitlet.

Om Personer.

§. 19.

Om Personer i allmänhet.

Colling. De Personarum Differentia juridica. Lund 1785.

Hvart och ett Rättsförhållande är ett förhållande mellan Personer, nemligen antingen emellan en bestämd Person, och en eller flera andra bestämda Personer, eller emellan en bestämd Person och alla andra. Med *Person* menar man i juridiskt hänseende hvart och ett väsen, som kan vara subject uti ett Rättsförhållande, eller, som är det samma, subject för rättigheter, eller subject för skyldigheter. Ursprungligen sammanfaller begreppet Person med begreppet människa, men det händer äfven, att förmågan att vara subject för rättigheter öfverflyttas på något annat genom juridisk fiction bildadt väsen. Detta kallar man då en *Juridisk Person*, i motsats mot en enskild människa, betraktad såsom subjekt för rättigheter, som man kallar en *Physisk Person*. Men äfven, när man *föreställer sig*, att något annat väsen har rättigheter, är det likväl *i själfta verket* endast människor som hafva sådana. Det kunde väl stundom så synas, som om äfven *Djuren* hade rättigheter; t. ex. när en Lag finnes, som förbjuder att plåga eller misshandla Djur; men en sådan Lag är likväl att anse såsom gifven egentligen för människornas men icke för djurens skull, nemligen för att hindra, det icke ett grymt sinnelag hos folket blir rådande. Å andra sidan äro icke heller människor alltid

och allestädes verkliga Personer, nemligen i de länder der slafvar finnas. Men sådant är icke numera förhållandet hos oss. Annorlunda i äldre tider. Jfr. *Calonius. De Prisco in patria Servorum jure. Åbo 1780—1793.*

§. 20.

Om fysiska Personer a.) i allmänhet.

Endast människor äro, såsom sagdt är, fysiska Personer. Deraf följer, att ett missfoster (*Monstrum*), om det också vore framfödt af en mensklig moder, icke är någon Person. Men här uppstår den frågan: hvad förstås då med ett missfoster? Romerska Lagen besvarar denna fråga sålunda, att det ankommer på hufvudets beskaffenhet. Den, som har hufvud som en människa, anses enligt denna Lag som människa, huru vanskäplig han också för öfrigt må vara; och tvärtom. Denna bestämmelse synes fullkomligt enlig med sakens natur. Men detta hindrar dock icke att det kan i fråga sättas om, när Begreppet om ett missfoster sålunda bestämmes, något sådant någonsin funnits eller kan finnas. Detta synes verkligen vara mycket tvifvel underkastadt. — Vidare följer af förutnämnda grundsats, att den fysiska personligheten tager sin början först med *födelsen*, antingen då denna sker på vanligt sätt, eller genom chirurgisk operation. Så länge fostret ännu är i moderlifvet anses det såsom ett med modren. Likväl är det icke nog dermed; utan det fordras äfven att barnet skall *hafva lif* sedan det redan är fullkomligen skiljdt från modren. Jfr. *Kyrko-Ordn. 1686. Cap. 3: § 2.* Dör således barnet under födslen, så är det aldeles detsamma, som om det icke haft något lif. Deremot är det enligt vår Lag icke nödvändigt, att barnet skall hafva förmåga att fortsätta sitt lif; det är i civilt hänseende nog att det verkligen lef-

vat, om det också vore blott ett ögonblick. Endast i criminellt hänseende är denna omständigheten af någon vigt. — Men fastän, såsom sagdt är, man icke kan tillägga dem, som ännu icke äro födda, någon fysisk personlighet, så hindrar detta dock icke att Lagen på hvarjehanda sätt sörjer för dem, som väl äro aflade, men ännu icke framfödda till världen. Dit hör: a) att om en man dör och enkan är hafvande, så njuter hon underhåll af boet 5: 2 ÄB. b) Om en Qvinna, som är hafvande, skall undergå något kroppsstraff, så får det icke verkställas förr än sex veckor efter barnets födsel 3: 6 Str.B. c) Lagen utsätter straff för en hafvande qvinna, som förgör eller försöker att förgöra sitt foster 16: 3, 4 MB., d) äfvensom för den, som slår henne så, att fostret deraf förgås 22: 7 MB. e) Om någon med våda dräper hafvande Qvinna, så är vådaboten större än annars. 29: 5 MB. f) Om ett foster lefvande framfödes till världen, så tillägger Lagen den fysiska personlighet, som det derigenom förvärfvar, retroactiv verkan i de fall, då detta för den födde är förmonligt; eller, med andra ord, han anses, som om han redan varit en Person, när han icke verkligen var det, eller då, när man blott väntade att han skulle födas. En följd af denna grundsats är, att om, medan ett foster ännu är i moderlifvet, någon dör, som det skulle vara berättigadt att ärfva, om det redan varit framfödt, så tillfaller arfvet icke fjernare arfvingar, och finnas flera arfvingar, som hafva lika rätt med den ofödde, så få dessa icke hela arfvet, utan måste dela med honom, om han sedan lefvande framfödes 5: 1 ÄB. — Men liksom den fysiska Personligheten tager sin början med födelsen, så upphör den äfven med *döden*. Vål är det sannt, att afseende ofta göres på en redan död Persons förut förklarade vilja; men detta får alldeles icke anses som något bevis på någon honom efter döden tillkommande rättighet. Alldeles utan undantag är väl dock icke

heller den satsen, att en Persons rättigheter upphöra med döden. En död person kan vara berättigad till mer eller mindre hederlig begrafning; och att Injurier kunna begås äfven mot döda menniskor, har ganska goda skäl för sig. Ville man antaga, att det skulle vara tillåtet att mot en död person ostraffadt utösa de grofvaste smädelser; så skulle ett af de verksammaste motiverna till stora och ädla handlingar i betydlig mon försvagas. Att dessutom den dödes vänner och slägingar icke gerna skulle tåla sådant, är lätt att inse; hvarföre det också från äldre tider tillbaka synes hafva varit praxis att arfvingar fått anställa åtal mot den, som, förolämpat en annan "på dess döda mull," se Abrahamson Anm. till 43 Cap. TingmBl. LandsL. pag. 692. Lag-Committeens Förslag till Straff-Balk 18 Cap. 14 § medgifver äfven åtskilliga nära Anförvandter en sådan rättighet, och en del utländska Lagar antaga uttryckligen, att injurier kunna begås mot en död Persons minne. Se t. ex. den Franska Civil-Lagen. Art. 1047. Saxiska Lagen. Art. 203. Württembergiska Lagen. Art. 292. Annars äro i Theorien meningarne derom olika. Se *Feuerbach*. Lehrbuch des gemeinen in Deutschland gültigen peinlichen Rechts. 13 Ausg. Giessen 1840, mit Anmerkungen etc. von *Mittermaier* pag. 400. Men detta är en fråga, hvars besvarande egentligen tillhör Criminalrätten. — I de flesta fall har den satsen, att den fysiska Personligheten upphör med döden ingen svårighet med sig, emedan det vanligtvis lätt låter bevisa sig när en menniska dött. Någon gång kan det likväl hända, att man icke med visshet vet, om eller när en Person är död, och då uppstår den viktiga frågan: när är man berättigad till den förmodan, att han är död? Utomlands antager man på många ställen, med anledning af en af Davids Psalmer (Ps. 90 v. 10), att den måste anses vara död, som, om han ännu lefde, redan skulle hafva tillryggagalagt sitt sjuttionde år. Var han redan sjuttio år gam-

mal när man sist hade kunskap om honom, så plägar man räkna ännu fem år från denna tidpunkt. Men om en sådan supposition någonsin varit enligt med Praxis hos oss skall jag icke kunna säga. Säkert är, att hos oss efter en vida kortare tids förlopp en sådan supposition i vissa fall äger rum. Jfr. 13: 6 GB. 15: 5 ÅB. Kongl. Förordn. d. 30 Maji 1835. — Stundom kan det äfven vara af vigt att veta, icke blott *om* en Person är död, utan hvilken af flere särskilda Personer, som dött förut; t. ex. när flere omkommit i sjönöd, pest o. s. v. Om i sådant fall det icke kan bevisas hvilken som dött först, antager vår Lag utan undantag, att de dött på en gång. Se 4 Cap ÅB. — Slutligen fastän hos oss, som icke numera hafva några trälar (jfr 19 §), alla menniskor äro Personer och, som sådana, i stånd att hafva rättigheter, så är det likväl långt ifrån att hvarken förmågan att hafva rättigheter eller förmågan att genom egna fria handlingar förvärfva sådana för alla äro lika. Tvärtom bero båda dels på Personernas *naturliga beskaffenhet*, dels på *skyldskaps- och svägerskapsförhållanden*, dels på deras *ställning i samhället*, d. v. s. både i Staten och Kyrkan. Om de modificationer af personligheten, som följa af dessa särskilda orsaker, skall jag derföre nu tala.

§. 21.

b.) Deras naturliga beskaffenhet. a.) Kön.

Boëthius. De jure Feminarum ex legibus svecanis. Ups. 1827.

I allmänhet hafva *Män* och *Qvinnor* lika rättigheter. Hvad *Hermaphroditer* beträffar, så äro de ganska sällsynta, om också några sådana verkligen finnas. De anses tillhöra det kön, som hos dem är öfvervägande. — I flera hänseenden hafva dock männen företräde fram-

för Qvinnorna. Dit hör: 1) kunna Qvinnor icke beklåda offentliga ämböten, och icke vara Rättegångsfullmäktige. Jfr. 28 § Regeringsformen. 15: 2. RB. 2) I allmänhet, och med några få undantag, få de icke heller vara Giftomän och Förmyndare. 1: 3. GB. 20 Cap. ÄB. Orsaken till dessa inskränkingar är, att de dels af bristande skicklighet, dels med hänseende till den detta kön egna blygsamhet, till dessa befattningar äro mindre egnade. 3) Om en arffallen sätesgård skall delas, så har Broder dertill företråde framför Syster. 12: 6 ÄB. — Deremot hafva å andra sidan Qvinnorna åtskilliga förmoner framför Männerna. Dit hör 1) att de äro fria från vissa straffarter, som Männer äro underkastade; t. ex. spö 5: 2 Str.B.; 2) att de för vissa förbrytelser straffas lindrigare än Männerna; t. ex. för lönskaläge 53: 1 MB. K. F. d. 10 April 1810. 3) Hafva de rätt att tidigare ingå äktenskap än männerna. 1: 6 GB. 4) Har hustru när mannen dör stundom rätt till Morgongåfva, hvaremot mannen, när hustrun dör, icke har någon motsvarande rättighet. Jfr. 9 Cap. GB. 5) Om fästeman dör, så får fästeqvinna behålla fästningagåfvorna om de bestå af lösören. 3: 8 GB. 6) Hustru betalar icke mer än sin andel af gemensam gäld, om hon icke dertill särskildt förbundit sig. 11: 3 GB. 7) Hustru har rätt att gå Fyllnadsed i ett fall, då en sådan rättighet icke tillkommer mannen. 5: 1 ÄB. 8) Qvinna har rätt att välja mellan sitt och mannens forum domicilii, om hon vill stämma honom angående trölofning, dess fullbordan eller skilnad deri. 10: 8 RB. — Men icke heller alla Qvinnor hafva, såsom sådana, lika rättigheter. Man kan indela dem i tre hufvudclasser: a) *Mör* d. v. s. sådana qvinnor, som hvarken äro eller varit gifta. De få icke gifta sig, utan Giftomans samtycke och stå, huru gamla de också äro, under förmyndare, så vida de icke af Konungen äro förklarade myndiga. Den omständigheten om en qvinna är

i ordets inskränktere betydelse *Mö (Virgo)*, eller icke, har äfven något inflytande på hennes rättigheter. Hit hör 1) att när qvinna, som icke är mö, i detta ordets inskränktere betydelse, skall vigas, så får hon icke bruka "kyska Brudars skrud" Kyrkol. 15: 20. 2) Synes en sådan Qvinna icke alltid vara lika vittnesgild, som andra. 17: 10 RB. 3) Lär en sådan Qvinna af sina Föräldrar kunna göras arfvelös. 6: 1 GB. Jfr. 3: 1 GB. LL. 4) Om någon gift sig med en sådan qvinna utan att veta, det hon mistat sin mödom, så kan han skiljas från henne. 13: 7 GB. b) *Hustrur* eller sådana qvinnor, som äro gifta. Dessa stå under sina mäns målsmanskap, måste bo på samma ställe, som mannen, få i allmänhet icke afyttra sådant, som hör till det gemensamma boet, o. s. v. 9: 1. 11: 6 GB. c) *Enkor* d. v. s. sådana Qvinnor, som varit gifta. Dessa äro i alla hänseenden mera själf-rådiga än andra Qvinnor, 19: 3 ÄB., men äro deremot underkastade den olägenheten, att de kunna bysättas för gäld. 8: 5 UB.

§. 22.

b'.) Ålder.

Colling. De Venia ætatis. Lund 1756. De Majorenitate officiali. Lund 1781.

Åldren är af mindre vikt med hänseende till fysiska Personers förmåga att *hafva* rättigheter, än med hänseende till deras förmåga att genom egna fria handlingar *förvärfa* sådana. Likväl är den äfven i förra hänseendet icke alldeles utan betydelse. Vår Lag skiljer hufvudsakligen mellan följande åldrar.

1:o *Till och med sju år.* 31 Cap. MB. Denna ålder svarar mot Romarnas *Infantia*, men i vår Lag kallas dock icke Personer af denna ålder uteslutande *Barn*.

Se t. ex. 42: 4 MB. — Strax efter födslen saknar människan helt och hållet förnuftets bruk. Sedermera utvecklas det mer och mer, men sällan är det före sju års ålder så utveckladt, att man kan säga det personer, som äro yngre, hafva någon egentligen förnuftig vilja. Derföre, ehuru vår Lag icke uttryckeligen säger det, höra väl knappast aftal slutade af Personer af denna ålder kunna anses som giltiga. — Under denna ålder anses människan så tillhöra den enskilda familj, hvori hon uppfostras, att i allmänhet och med få undantag (3: 2. 50: 1 MB.) Laggen icke inblandar sig uti deras uppfostran, utan beror det på uppfostraren sjelf, att efter godtfinnande äga barnet för dess förseelser. Jfr. 31: rubr. och 1 MB.

2:o *Till och med tolf år.* Denna ålder är endast i så måtto af någon betydelse, att åtskilliga brott begångna mot Personer af denna ålder, straffas hårdare, än om de blifvit begångna mot äldre människor. Se 12: 2. 22: 1. 42: 4 MB.

3:o *Till femton år.* De, som äro af denna ålder, kallas i vår Lag *Öfvermagar* och svara mot Romarnas *Impuberes*. Vanligen räknar man endast dem, som äro öfver sju år och under femton år, till öfvermagar, men detta är oriktigt, ty 31: 1 MB. innehåller icke någon Definition på *Öfvermage*. Med detta ord förstås egentligen, enligt sjelfva dess derivation, (af *maga*, valere) i allmänhet, hvar och en människa, hvars kropp ännu icke är så utvecklad, att han är förmögen till äktenskap; hvar emot den, som det är, egentligen kallas *mogande* (egentligen *magande*) *man*; "till mogen ålder kommen" Kyrkolagen 1686 Cap. 15 § 5. — Fastän nu, som sagdt är, alla, som äro under femton år, kallas *öfvermagar*, så är det likväl verkeligen den skilnaden emellan öfvermage öfver sju och under sju år, att, fastän öfvermagar i allmänhet icke äro underkastade de egentliga strafflagarna, utan endast äga, så tager likväl Staten i så måtto mera

notice om de förra än de sednare, att om en öfvermage, som är öfver sju år, begår ett groft brott, så beror det icke på uppfostraren sjelf, om han vill derföre aga honom eller icke, utan Lagen ålägger honom att göra det. Se 31 Cap. MB. Ja han kan till och med straffas som mogande man om han "fyller snart femton år och hans ondska och arghet pröfvas vara större än emot dess ålder svarar." Den frågan kunde dock här uppkastas: när kan man säga, att någon fyller *snart* femton år? vid besvarandet af denna fråga kunde Romerska Lagen jämföras, ty uppenbarligen är en sådan öfvermage densamme, som enligt Romerska Lagen sades vara *pubertati proximus*. Men enligt denna Lag är det lika obestämdt, hvad med detta uttryck rätteligen förstås, hvarföre de Rättslärdade derom varit af olika meningar. Det sannolikaste synes dock vara, att dermed menades den, som var åtminstone öfver fjorton år. Se Savigny. System des heutigen Römischen Rechts. 3 Bandet pag. 39. På samma sätt bör derföre äfven förutnämnde ställe i vår Lag förstås. När en öfvermage är så gammal *förmodas* det således, att han förstår det oriktiga i sin handling, eller att han är *doli capax*. Denna förmodan utesluter dock icke ett individuellt bedömande af hans brottslighet, och dervid beror det icke blott på den större eller mindre utvekligheten af öfvermagens själsförmögenheter, utan äfven på den förbudna handlingens mer eller mindre enkla natur. Således t. ex. är det snarare att förmoda, att han inser det brottsliga i sin handling, om han stjälar penningar, än om en annan brukar honom som verktyg till ett konstigt anlagd Bedrägeri. Se Savigny loc. cit. sid. 42.

4:o *Emellan femton och tjuogoett år*. De, som äro af denna ålder, kallas i Tjenstehjõns-Stadgan d. 21 Aug. 1739 Art. 3 § 1 *Halfvuxne*. De hafva många rättigheter, som icke tillkomma dem, som äro yngre; qvarlefvor deraf, att förr hvar och en var myndig vid femton

års ålder. Se Förmyndare-Ordningen d. 17 Mars 1669. § 36. Sälunda a) är det tillåtet för mö att gifta sig vid femton års ålder. 1: 6 GB. b) Vid samma ålder erhåller den, som sig något förvärfvar, deröfver en friare dispositionsrätt än förut. 19: 1 ÄB. och c) kan en sådan aflägga vittnesmål inför Rätta, hvilket han förut icke får. 17: 7 RB. d) Den, som är kommen till denna ålder får sjelf utföra sin talan mot Förmyndaren, om denne icke väl förestår hans egendom. 23: 3 ÄB. jemförd med Kongl. Förkl. d. 30 Oct. 1721 § 2. En annan kvarlefvad deraf är den, att någon gång i vår Lag icke så noga skiljes emellan *öfvermagar* och *omyndiga*, *mogande män* och *myndiga*. Således finna vi att i 6: 4 JB. samma person, som i början kallas *öfvermage*, sedan benämnes *omyndig*, och i 37: 1 MB. opponeras *myndig* emot *öfvermage*, hvarföre det icke kan betyda annat än *mogande man*. Sådana exempel äro dock sällsynta och man är icke berättigad, att deraf draga den allmänna slutsatsen, att "öfvermage i Privalrätten betyder detsamma som omyndig." Icke heller är det riktigt att åberopa 4: 7 JB., som bevis derpå, ty der betyder verkligen *öfvermage* den, som är under femton år. Jfr. 19: 1 ÄB. Personer af denna ålder, äfvensom alla de förutnämnda, böra dock stå under förmynderskap, så vida de icke af Konungen erhållit *venia. ætatis*; hvarföre de äfven kunna innefattas under den gemensamma benämningen *omyndiga*.

5:o *Emellan tjuguet och tjugufem år.* Personer af denna ålder behöfva, om de äro af mankön, regulariter icke längre stå under förmynderskap, hvarföre de kallas *myndiga*. Deraf följer vidare, att de kunna ingå ett giltigt äktenskap 1: 6 GB., vara Rättegångsfullmäktige 15: 3 RB., och i allmänhet obehindradt sköta sina egna affärer. Deremot vill Lagen, att de först någon tid skola documentera sin skicklighet att sköta sina egna ärender, innan dem anförtros en del vigtigare publika functioner.

Derföre få Personer af denna ålder icke vara förmyndare, 20: 8 ÅB., eller Domare. Kongl. Br. d. 7 Januari 1830.

Slutligen bör det anmärkas, att sådana Personer, som kommit till en *hög ålder*, äro frikallade från sådana functioner, som förmodas skola vara för dem allt för besvärliga. Sålunda t. ex. äro de, som äro öfver sextio år, icke skyldiga att åtaga sig något förmynderskap. 21: 1 ÅB.

§. 23.

c'.) Sundhet. a'') Till kroppen.

Kroppens *sundhet* taga vi här så vidsträckt, att vi räkna såsom motsats deraf icke blott egentlig sjukdom, utan äfven förlusten af ett sinne, eller en lem, eller af talegåfvan, oförmögenhet till äktenskap och lyten. — Verkan af en sådan kroppens bristfällighet är egentligen mera af *factisk* än *juridisk* natur och består deri, att den, som har ett sådant kroppens fel, derigenom är hindrad från vissa handlingar, hvartill han annars skulle vara skicklig. Sålunda ligger det i sakens natur, att den, som är oförmögen till äktenskap, icke kan ingå ett sådant, att den, som är döf eller stum eller blind, icke duger till Domare, eller Advocat eller förmyndare, att den, som är sjuk, icke kan infinna sig för Rätta, att den, som är född blind, icke kan vittna om hvad han sett, att den, som för sjukdom icke kan sjelf värda sitt gods, bör ställas under förmyndare 19: 4 ÅB. o. s. v. — Stundom, ehuru mera sällan, kan det dock äfven hända, att en handling väl vore för den sjuke möjlig, men likväl är honom förbjuden derföre, att den skulle lända andra till skada. T. ex. om en med fallandesot eller venerisk sjukdom behäftad vill ingå äktenskap. 4: 2 GB. Orsaken, hvarföre detta är förbudet, är nemligen den, att erfarenheten visat, det båda dessa sjukdomar gå öfver på Barnen och det är skadligt

för samhället, att hafva sådana sjukliga medborgare. Dessutom kan af den sistnämnda sjukdomen äfven den andra maken blifva smittad. — Hvad särskildt beträffar förlusten af ett sinne, så är det i sig sjelf klart, att i alla de fall, då en Person genom ett sådant naturfel är satt ur stånd att förvärfva den kunskap, som är nödig för att efterlefva en viss Lag, kan dess öfverträdande honom icke tillräknas.

§. 24.

b^o. Till själen.

I detta hänseendet skiljer man emellan *Förnuftiga* och *Vansinniga*. Dessa sistnämnda förekomma äfven under flera andra namn. Sälunda omtalar 4: 2 GB. *vettlösa* och *raseri*, 19: 4 ÅB. *vanvett*, 32 Cap. MB. rubr. *"then som afvita är;"* men någon egentlig skilnad emellan särskilda arter af galenskap förekommer icke i vår Lag. Verkan af galenskap består i *allmänhet* icke deri, att den vansinnige förlorar några af de rättigheter han förut egde. (Endast med hänseende till en del af de rättigheter ett äktenskap medför förekommer ett undantag från denna regel i K. F. d. 27 April 1810.) Till och med nya rättigheter kan han förvärfva, allenast ett sådant förvärfvande icke beror på hans vilja. Deruti således består egentligen verkan af galenskapen, att den vansinnige icke har någon *förnuftig* vilja. Deraf följer 1) att en vansinnig icke kan förvalta något embete eller förmynderskap; 2) att han icke kan sluta något aftal, således icke heller äktenskap, eller upprätta något Testamente; 3) att ingen otillåten handling kan honom tillräknas, hvarföre han icke heller är skyldig, att ersätta skada, som af honom blifvit någon tillfogad, utan bör denna i stället ersättas af den, som borde vårda den vansinnige; 4) följer äfven häraf,

att vansinniga böra ställas under förmyndare, 19: 4 ÄB. — Vidare har han icke heller någon förmåga att förnuftigt uppfatta de yttre föremålen. Deraf följer, att han icke kan få vittna, 17: 7 RB. Har en vansinnig *lucida Intervalla*, så är det i sig sjelf klart, att hans derunder företagna handlingar i allmänhet äro lika så giltiga som andras, men för att bedöma att detta varit händelsen, fordras mycken försigtighet. Likasom nemligen en förnuftig människa præsumeras *alltid* vara det till dess att motsatsen bevisas, så præsumeras tvärtom den, som är afvita *alltid* vara det, om icke motsatsen styrkes. Dessutom är den förut nämnda reglen visserligen icke utan sina undantag. Således t. ex. är det uppenbart, att om en vansinnig under ett lucidum Intervallum ingår Trolofning eller äktenskap, detta icke blir bestående. Slutligen bör tilläggas, att detsamma, som nu är sagdt om vansinnighet, det låter äfven tillämpa sig på andra fall, då en människa är i sådant tillstånd, att han i sjelfva verket saknar bruket af sitt förnuft, fastän ett yttre sken af mensklig verksamhet kan finnas; t. ex. under feber, yra, nattvandring o. s. v. Något annorlunda är deremot förhållandet med *dryckenskap*. Deruti är en hög grad af dryckenskap att anse lika med galenskap, att, som under ett sådant tillstånd den druckne icke har någon förnuftig vilja, så kan icke heller ett under sådant tillstånd gjordt aftal eller Testamente blifva giltigt. Jfr. 4: 7 GB. 16: 1 ÄB. Deremot är förhållandet annorlunda med hänseende till under sådant tillstånd begångna förbrytelser, ty, enär den druckne sjelf är skuld till sin dryckenskap, så kan han icke undgå att vidkännas följderna deraf. Vidare är det af mycken vigt att med vansinnighet icke sammanblandas blott *stupiditet* och *ensfaldighet*, ty denna gör icke en människa oskicklig till fria handlingar, oakadt den visserligen är ett giltigt skäl att ställa den ensfaldige under förmynderskap. Ännu mindre bör den sam-

manblandas med *okunnighet* (*litet vetande*). Denna som är blott relativ, kan nemligen väl ofta vara en orsak, hvarföre en person i ett särskildt fall icke bör *blifva förmyndare*, 20: 8 ÅB. men mera sällan ett skäl, hvarföre han sjelf bör *ställas under förmyndare*. Deremot gifver bristande bildning stundom anspråk på större skonsamhet vid bedömmandet af vissa juridiska handlingar, som af sådana personer företagas. Se t. ex. hvad Concurslagen § 73 innehåller om fordringars bevakning af *Allmoge* och *Parter*, som ej kunna skrifva.

§. 25.

c. Skyldskaps och Svågerskapsförhållanden.

a') Skyldskap. a'') Begrepp och beteckning.

Åkerman. De Gradibus Cognationum et affinibus, eorumque nominibus. Ups. 1671.

Wallrave. De Methodo ac ratione Computationis graduum, ejusque usu in jure patrio. Ups. 1735.

Med *skyldskap* förstår man det förhållande emellan tvänne personer, som uppkommer derigenom, att den ene härstammar från den andre, eller derigenom, att båda härstamma från en tredje person. De personer, som stå uti ett sådant förhållande till hvarandra, sägas vara *skylda*. För att betekna detta förhållande, har man i äldre och sednare tider betjenat sig af åtskilliga bilder, hvaraf vi ännu hafva flera spår kvar uti vårt Lagspråk. De gamla Tyskarna föreställde sig skyldskap under bilden af en *meniskokropp*. Se Sachsenspiegel B. 1. Art. 3. § 3. och Schwabenspiegel Cap. 3. Denna föreställning synes äfven hafva fått insteg hos oss. Deraf benämningarna *led*, *bröstarf*, *bakarf*, till *rygga* och å *sidone* i ätten. 1: 1 ÅB. — Romarna deremot föreställde sig förhållandet mellan förfäder och afkomlingar under bilden af en *trappa*.

Derföre kallade de hvarje födsel ett trappsteg (Gradus), Förfäderna *Ascendentes* (uppstigande) och afkomlingarna *Descendentes* (nedstigande). Äfven af detta föreställnings-sätt halva vi spår i vår Lag, i talesätten *nedstigande* och *uppstigande* skyldskap 2: 1 GB. Af denna föreställning härröra äfven talesätten *komma ned*, och *nedkomst*, som brukas om qvinnor, som få barn. — Men i synnerhet har det varit mycket vanligt att föreställa sig skyldskap under bilden af ett *träd*, afkomlingarne såsom *grenar*, och den, hvars afkomma de äro, såsom *stammen*. Se t. ex. 3: 11, 12 AB. — Det allra vanligaste är dock att juristerna för detta ändamål betjena sig af vissa conventionella tecken. En person af mankönnet betecknar man vanligen med en liten cirkel och en af qvinkönet med en triangel. Vill man tillika utmärka att denne personen är död, så drager man ett streck igenom det tecken, som utmärker honom. Att en person är född af en annan utmärkes genom en rät linea nedåt, som sammanbinder båda. Vi kalla den ett *Led*. En Figur, hvarigenom man med sådana tecken utmärker tvänne personers skyldskapsförhållande, kallar man ett *Schema*. Om till utmärkande af detta förhållande allenast behöfves en rad af sådana leder, eller en *rät linea*, så säges skyldskapen vara *rätt ned och uppstigande*, och de personer kallas då *Ascendenter*, som stå längre upp på lineen och de *Descendenter*, som stå längre ned än den ifrågavarande Personen. — T. ex. Schem. N:o 1. Alla de på detta Schema förekommande personer äro i rätt upp- och nedstigande skyldskap. A, B och C äro D:s *Ascendenter*; och B, C och D äro A:s *Descendenter*. Men deremot om man till utmärkande af skyldskap behöfver tvänne från den gemensamma stammen utgående lineer vid sidan af hvarandra (*Lineæ collaterales*), så kallar man de sålunda med hvarandra skylda just derföre *Collateraler* eller å *sidone skylda*. — T. ex. Schem. N:o 2. B och E, C och E, C och

F. o. s. v. äro alla *Collateral*er. — Vill man sedan veta skyldskapens närhet, så räknar man lederna. Denna räkning kan, om skyldskapen är rätt upp- och nedstigande, icke ske på mer än ett sätt; men är den å sidone, så gifvas tvenne särskildta sätt att räkna. Enligt Romerska sättet (*Computatio civilis*) räknar man äfven i detta fall alla lederna. Detta räknesätt brukas hos oss vid frågan om arf, förmynderskap, giftomannarätt och börsrätt. Enligt Canoniska sättet (*Computatio canonica*) räknar man blott den éna sidans leder, likgiltigt hvilkens, om de äro lika långa (*jämna sidolineen*) men den längsta, om de äro olika långa; (*ojämna sidolineen*) eller, om man vill vara noga, räknar man väl båda sidornas leder, men icke tillsammans, utan hvar för sig, och sätter det mindre talet framför det större. T. ex. Schem. N:o 2. D är efter Romerska räknesättet skyld med G i 6:te Led, men efter Canoniska räknesättet i 3:dje led. I samma led är efter detta räknesätt D äfven skyld med F, eller, om man vill räkna noga, är han med honom skyld i 2:dra och 3:dje led. Den Canoniska Computationen brukas hos oss i frågan om äktenskapsförbud, och i sammanhang dermed äfven då fråga är om jäf mot Domare och vittnen 13: 1. 17: 7 RB. — Om i ojemna sidolineen en af de personer, om hvilka fråga är, står omedelbarligen under stammen, men den andra längre ned på schemat, säges den förre vara i förhållande till den sednare *Loco parentis*, eller, som det nu för tiden vanligen uttryckes, det är *Respectus Parentelæ* dem emellan. T. ex. Sch. N:o 2. E är i förhållande till D *Loco parentis* eller det är *Respectus Parentelæ* mellan E och D.

§. 26.

b". Arter och verkan.

Skilnaden emellan rätt upp- och nedstigande skyldskap och skyldskap å sidone är redan förklarad. Der-

jemte skiljer man äfven emellan *helslägt* och *halfslägt* 3: 5 ÄB. *Helskylda* kallas de, som härstamma från ett par och således hafva en gemensam både stamfader och stammöder. *Halfskylda* åter de, som icke härstamma från ett och samma par, utan hafva allenast en gemensam stamfader eller en gemensam stammöder. T. ex. Schem. N:o 3. C och E äro *helskylda*; E och F deremot blott *halfskylda*. Slutligen kan skyldskapen vara antingen *enkel* eller *flerfaldig* (icke blott dubbel, utan äfven trefaldig o. s. v.) Sådan flerfaldig skyldskap mellan tvänne personer äger rum då flera lineer föra från den ena till den andra. Detta är sålunda att förstå, det alla de leder tillsammantagna, som sammanbinda tvänne personer, räknas till en linea, hvilka således icke alla kunna vara räta. T. ex. Schem. N:o 4. Från A till D föra tvänne lineer, nemligen lineen A, B, C, D och lineen A, E, F, D; därför äro A och D på dubbelt sätt skylda. Alla de fall, då sådan flerfaldig skyldskap äger rum, kunna reduceras till tvänne. 1) Om två med hvarandra skylda personer med hvarandra afa ett barn. Om t. ex. en persons föräldrar äro syskonbarn, så har han samma stamfar både på fäderne- och mödernesidan, eller han är genom tvänne lineer (fader, farfar eller farmor — moder, morfar eller mormor) med honom förbunden. T. ex. Schem. N:o 4. D är skyld med A både på fädernet och mödernet. 2) Om tvänne personer, som väl icke sjelfva äro skylda, men likväl båda äro skylda med en tredje, afa barn med hvarandra. T. ex. om någon gifter sig med sin afidna hustrus syster; så äro barnen af dessa båda äktenskap både syskon (ty de hafva en och samma far) och syskonebarn (ty de äro barn af tvänne systrar). Se Schem. N:o 5. E och F äro både halfbröder och syskonbarn. Att detta fall hör under den här nämnda Reglen synes lätteligen af samma schema. Den tredje, med hvilken både D och C äro skylda, är E; därför blir det barn F, som de afa

med hvarandra, i dubbel skyldskap med E. Hit hör äfven det fall, då två personer afva barn hvardera med en den andres skyldeman. T. ex. om tvänne qvinnor gifta sig med hvarandras söner och föda hvar sin son, så är hvar och en af dessa både farbror och brorson till den andre. Se Schem. N:o 6. E är både farbror till F och brorson af F. För att tydligare se detta kan man jemföra schemerna N:o 7 och 8, der samma personer förekomma. E är halfbror till D och således farbror till F, men F är också halfbror till C och följaktligen farbror till E. För att finna, att detta fall verkligen hör under nyssnämnda rubrik, måste man blott icke föreställa sig den otänkbara händelsen, att båda barnen födas alldeles i samma ögonblick. Den nemligen, af dessa qvinnor, som föder (om det vore aldrig så kort tid) efter den andra, har i det ögonblick, då hon föder, en skyldeman gemensam med sin man, nemligen den andras förut födda barn, som är hennes mans broder och hennes sonson. Se Schem. N:o 6. F är både B:s sonson och hennes mans C:s broder. — Skyldskapens verkan på de skylda personernas rättsförhållanden kan vara af mångfaldig beskaffenhet. Mest yttrar sig dess inflytande i följande fall: 1) Vissa nära skylda få icke gifta sig med hvarandra, hvarföre äfven beblandelse mellan sådana personer straffas hårdare än annars. 2) Skyldemän äro berättigade till arf efter en död skyldeman. Derföre 3) om en person gör Testamente, så är han stundom likväl skyldig att lemna en del af sin kvarlåtenskap till sina närmaste skyldemän. 4) En del af de närmaste skyldemännen hafva äfven bordsrätt. Men derföre äro de också 5) skyldige att vara förmyndare för en skyldeman, som icke sjelf kan vårda sitt gods. Äfven uti Processen är skyldskapen icke utan inflytande. Sålunda 6) få några af de närmaste skyldemännen icke sitta tillhops i en Rätt. 1: 6 RB. 7) En skyldeman får i nödfall utan fullmägt föra en annans ta-

lan 18: 10 HB. 8) Nära skyldskap är äfven laga jäf mot Domare och vittnen. 13: 1. 17: 7 RB. — Skilnaden emellan hel- och halfskylda, är i synnerhet af vigt vid frågan om arf och bordsrätt. Vid frågan om Giftomannarätt har äfven i collisionsfall en helskyld företråde framför en halfskyld. 1: 3 GB. Annars göres ofta dem emellan ingen skilnad. Se 2: 9 GB. — Hvad slutligen angår flerfaldig skyldskap, så är det klart att: 1) om bland flera skyldskapsförhållanden mellan tvänne personer också blott ett är af den beskaffenheten, att det utesluter äktenskap, så kan sådant mellan dessa personer icke äga rum. 2) Om bland flera skyldskapsförhållanden, hvori en person står till en affiden, också blott ett enda är af den beskaffenheten, att det till arf ger honom företråde framför andra skyldemän; så är han berättigad att göra detta gällande, om också de öfriga skyldskapsförhållandena, äro sådana, att han skulle stå tillbaka efter de andra skyldemännen. 3) Om flera skyldskapsförhållanden, hvori en person står till en affiden, gifva anspråk på arf efter honom, så kan han begagna sig af dem alla och derigenom erhålla en större andel af arfvet, än han annars skolat erhålla. 4) Om en affiden gjort Testamente och blott ett skyldskapsförhållande är af den beskaffenheten, att det berättigar en efterlevande skyldeman till en Legitima, så bör Testamentet rättas, så att han erhåller den. 17: 5 ÄB. o. s. v.

§. 27.

b'. Svågerskap.

Om tvänne personer beblanda sig med hvarandra, (för korthetens skull kan man kalla dem *Concumbenter*) så kallas det förhållande, som derigenom uppkommer emellan den ene af dem och den andres skylda, *svågerskap*. 2: 8 GB. Vid denna definition äro likväl tvänne anmärk-

ningar nödiga. 1:o I Canoniska Lagen betyder svågerlag icke blott förhållandet mellan en Concumbent och den andres skylda, utan äfven förhållandet mellan en Concumbent och dem, som äro besvägrade med den andre. Denna Lag skiljer derföre emellan tre *genera affinitatis*. Det första är det, som vi nyss hafva beskrifvit. Det andra är det förhållande, som äger rum emellan den ene Concumbenten och dem, som äro med den andre i ett sådant svågerlag, som vi nyss hafva nämnt. Det tredje är det förhållande, som äger rum emellan en Concumbent och dem, som med den andre äro i ett sådant svågerlag, som sist nämndes. — T. ex. uti Schem. N:o 9 är A med C i *första* svågerlaget; i Schem. N:o 10 är A med D i *andra* svågerlaget; och i Schem. N:o 11 är A med E i *tredje* svågerlaget. Båda dessa sista arter af svågerlag, ehuru de icke innefattas i den förutnämnda definitionen, förekomma verkligen äfven i vår Lag. Det första af dem kallas i 2: 6 GB. *andra svågerlaget*; och på det sista eller *tredje svågerlaget* förekommer ett exempel i 59: 9 MB. Men numera, sedan denna § är ändrad genom Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1807, står dock *andra svågerlaget* ännu kvar. Skilnaden emellan detta svågerlag och det första kan göras ännu tydligare på följande sätt: a) Om någon är i skyldskap med en person, så är han i *första svågerlaget* med dennes Concumbent. b) Om någon är i första svågerlaget med en person, så är han i *andra svågerlaget* med dennes Concumbent; eller med andra ort; vill man veta af hvad grad svågerlaget är, så behöfver man blott på schemat räkna antalet af ätenskap eller lägersmål. Se t. ex. Schemerna N:o 9, 10 och 11. 2:o Stundom händer, att svågerlag uppkommer, icke genom beblandelse, utan genom en blott trolöfning, emellan den ene af de trolöfvade och den andres slägt. Ehuru detta uttryckligen nämnes endast i 17: 7 RB., så synes dock intet tvifvel vara, att det ju ex

paritate rationis äfven gäller om de fall, som nämnas i 1: 6 och 13: 1 RB. Båda dessa, under den förutnämnda definitionen icke innefattade svägerlag, kunde man kalla *oegentligt* svägerskap. — När man med ett Schema vill beteckna ett svägerskapsförhållande, så sker det sålunda, att man med en krokig nedåt böjd linea sammanbinder Concumbenterna. För öfrigt begagnas alldeles samma tecken som till utmärkande af skyldskap. Vid fråga om lineer och leder i svägerlag gäller den reglen, att tvänne Concumbenter äro att anse såsom ett kött. Deraf följer: 1:o att svägerlaget blir af samma beskaffenhet, som den andra Concumbentens skyldskap med sina anhöriga, så att, om skyldskapen är rätt upp- och nedstigande, så blifver äfven svägerlaget det, och om den är å sidone, så blir äfven svägerlaget å sidone. T. ex. i Schemerna N:o 9, 10 och 11 är A med C, D och E i rätt upp- och nedstigande svägerlag, men i Schem. N:o 12 är B med D i svägerlag å sidone. 2:o I samma led, som den ene Concumbenten är skyld med en annan, i samma led är äfven den andre Concumbenten besvägrad med samma person. — T. ex. i Schem. N:o 9, 10 och 11 är A besvägrad med C, D och E i första led. 3:o På samma sätt, som uti skyldskap såkallad *Respectus Parentelæ* äger rum emellan en Collateral, som står omedelbarligen under stammen, och en annan, som står längre ner på Schemat, så äger i svägerlag ett likartadt förhållande (*quasi Respectus Parentelæ*) rum emellan den förres Concumbent och den sednare. — Se t. ex. Schem. N:o 13. Emellan B och F är en sådan *quasi Respectus Parentelæ*. Svägerskaps verkan på besvägrades rättsförhållanden är icke så vidsträckt, som den, hvilken skyldskap medför. Den hufvudsakligaste och förnämsta består deri, att svägerskap stundom är ett hinder för äktenskap. Men deraf följer vidare, att om, sedan trolofning eller äktenskap emellan tvänne personer redan är ingånget, ett sådant svägerskap

dem emellan uppkommer, hvilket man då kallar *Affinitas superveniens*, så kan detta blifva en orsak, hvarföre trolofningen eller äktenskapet måste upplösas. Hvad trolofning angår, så blir följden alltid sådan, när svägerskapet är af den art, att det hindrar äktenskapets ingående, så vida icke dispensation kan äga rum och af konungen verkeligen meddelas. Är åter äktenskap redan ingånget, så kan ett sådant sedermera mellan makarna uppkommande svägerlag, endast i vissa fall, nemligen om äktenskap dem emellan är vid dödsstraff förbudet, förorsaka äktenskapets upplösning. Se Kongl. Förklaringen d. 23 Mars 1807. Slutligen kan svägerskap likasom skyldskap vara ett skäl till jäf mot domare och vittnen, samt att vissa med hvarannan mycket nära besvägrade personer icke få sitta i samma Domstol. 1: 6. 17: 7 RB.

§. 28.

d. Ställning i Samhället.

a'. Äkta och oäkta Födsel.

Solander. De jure posthumi. Ups. 1769.

Äkta kallas regulariter den, som är aflad i ett lagligt äktenskap och således tvärtom *oäkta* den, som är aflad utom äktenskap. Denna regel behöfver dock, för att riktigt förstås, närmare bestämmas, och har dessutom flera undantag. 1:o Anmärker jag således, att här under "lagligt äktenskap" äfven förstås ett sådant, som med häfداد fästeqvinna är begyndt, men ännu icke med vigsel fullkomadt. GB. 3: 9. 5: 1. 2:o Om man vill veta, om ett barn är afladt i äktenskap eller icke, så är det nödvändigt, att känna så väl den kortaste, som den längsta tiden efter aflelsen, då ett barn kan födas. Denna tid är vanligen i sig sjelf temligen obestämd, men vi

finna dock, att våra äldsta Lagar antagit, att ett barn kan födas redan i sjunde månaden efter afvelsen; men att det deremot äfven är möjligt, att dermed kan dröja till och med tionde månaden. Se UplL. ÅB. 10: 1. Detta är äfven på det närmaste öfverensstämmande med hvad både läkare lära och utomlands är antaget. Här af deducera vi nu följande regel: för att veta om ett barn är i äktenskap afladt eller icke måste man först ifrån födelsen räkna 180 d. v. s. 6×30 dagar och sedan ytterligare (nemligen de 180 dagarne inberäknade) 300 dagar. Om nu under denna tid, neml., om man räknar tillbaka, ifrån och med 300 till och med 180 dagar före barnets födsel, modren varit gift, om också äktenskapet icke under hela denna tid fortfarit, så är barnet äkta, och den, som var då gift med henne, anses som fader till detsamma. 3:o Till och med om det kunde bevisas, att modren under denna tid begått hor, så följer dock icke deraf att barnet är oäkta, ty då gäller likväl reglen *Pater is est quem nuptiæ demonstrant*, jfr. W. G. L. II ÅB. 11. Orsaken är uppenbar; den nemligen, att det likväl är möjligt, att mannen haft samlag med hustrun och att barnet är en frukt deraf, och det är just detta, som till barnets förmon præsumeras. Endast då kan naturligtvis denna regel icke gälla, om det kan bevisas, att det icke är möjligt, att den man, med hvilken modren då var gift, varit fader till barnet. T. ex. om han under hela den förut nämnda tiden varit så långt borta, att han icke kunnat med modren hafva samlag. 4:o Den reglen att barn, som äro aflade utom äktenskap äro oäkta, lider följande undantag. a) Barn, som äro aflade i putativt äktenskap, äro äkta. 5: 2 GB. Deraf kunna vi äfven sluta att barn aflade med fästevinna äro äkta, äfven om fästningen är blott putativ. 8: 3 ÅB. b) Äfvenså barn aflade under äktenskapslöfte. 5: 1 GB. och c) Barn aflade i våldtägt 8: 6 ÅB. Somliga vilja af dessa undantag formera en

regel, hvarefter det skall kunna bestämmas, om barn äro äkta eller icke; t. ex. den, att det skall bero derpå, om modren är *in bona fide*. Men det är uppenbart, att detta är oriktigt; ty vill man af undantag bilda en regel, så blir följden den, att den verkliga reglen upphäfves. — Slutligen kunna barn, som från början varit oäkta, genom så kallad *Legitimation* blifva äkta. Sådan *Legitimation* kan enligt vår Lag endast ske på två sätt, nemligen a) derigenom att fadren tager modren till äkta; b) derigenom, att han henne *äktenskap tillsäger* (trolofvar sig med henne) 5: 1 GB. Det är dock klart, att detta gäller endast om äktenskapet icke är i Lag förbudet; ty i sådant fall är äfven trolofningen = 0. Deraf följer, att barn aflade i hordom eller förbudna leder icke ens genom *Legitimation* kunna blifva äkta. 8: 7 ÄB. Endast om äktenskapsförbudet är af den beskaffenhet, att Konungen kan gifva Dispence och han äfven verkligt gifvit sådan, kunna äfven barn aflade i förbudna leder på detta sätt blifva äkta. Deremot är det alldeles falskt och utan all grund, att barn aflade i hordom eller förbudna leder äro äkta, om modren "ifrån början" (vid aflelsen) var *in bona fide*. Detta antagande stödjer sig på den förutnämnda oriktiga suppositionen, att man af undantag kan formera en regel. Hvad 8: 7 ÄB. innehåller derom, att barn aflade i hordom och förbudna leder äro oäkta, är alldeles öfverensstämmande med den förutnämnda allmänna regeln, som bestämmer hvilka barn, som äro oäkta, och att derföre tolka detta stadgande "restrictivt" är alldeles oriktigt. — Somliga antaga att oäkta barn hos oss kunna legitimeras "genom Konungens nåd" (*per Rescriptum Principis*). Det är visserligen sannt att Konungen kan "i brottmål" göra nåd. 25 § Regeringsformen. Men att Konungen skulle kunna minska lagliga arfvingars rätt, derigenom att han tillägger oäkta barn rättighet att dela med dem, det vore en *nåd*, af det slaget, hvarom jag högligen tviflar;

att den kan äga rum. Nu skulle nemligen en sådan nåd icke hafva någon annan påföljd, så vida den icke skulle vara alldeles onyttig. Annorlunda förr, då oäkta födda ickeingo inkomma i något Skrå. Därföre tillåter 1720 års Regeringsform verkligen en sådan Legitimation. Nu åter är den för detta ändamålet onödig, emedan oäkta födsel nu icke hindrar någon, att inkomma i ett Skrå. — *Verkau* af skilnaden emellan äkta och oäkta födsel yttrar sig hufvudsakligen i fråga om arfsrätt. Oäkta barn äro nemligen icke berättigade till arf efter andra än egna bröst- arfvingar 8: 7 ÅB. Deraf kan man dock ytterligare draga följande slutsatser. 1) Om fadren är adelsman, så höra hans oäkta barn derföre icke till adelsståndet. 2) Som skyldigheten att vara förmyndare sammanhänger med den motsvarande förmonen att taga arf, så lära väl knappast oäkta födda, såsom skyldemän betraktade, vara förbundna att åtaga sig förmynderskap för dem, de icke äro berättigade att ärfva. 20: 4 ÅB. 3) Som vid frågan om Sponsors legitimi hufvudsakligen samma regler gälla, som om förmyndare, så lär väl knappast en oäkta född kunna tilläggas giftomannarätt öfver en mö, som han icke är berättigad att ärfva. 1: 3, 4 GB. 4) Som bördsrätten beror af arfsrätten 6: 3 JB. så är det uppenbart, att i de fall, då oäkta födda icke hafva arfsrätt, kunna de icke heller åberopa någon bördsrätt.

§. 29.

b'. Svensk medborgarerätt.

Ol. Rabenius. De jure Civitatis. Ups. 1761.

Solander. De jure Peregrinorum in Patria. Ups. 1773.

Pipping. De Principio immunitatis Legatorum. Åbo 1810.

Skilnaden emellan personer, som hafva Svensk medborgarerätt, (*Cives*) och sådana, som icke hafva sådan,

(*Peregrini*) är äfven uti fysiska personers både offentliga och privata rättsförhållanden af icke ringa vikt. De förra äro af två slag; a) *infödda*. (*Cives originarii, Indigenæ*). Deremed förstås sådana som här eller utomlands äro födda af föräldrar, som sjelfva hafva Svensk medborgarerätt. Äfven barn aflade af biltoga personer, eller sådana, som rymt härifrån, om de också äro födda utrikes, räknas till denna klass, om de sedan hit återkomma. 7: 2 ÄB. b) *Naturaliserade* (*Cives adventitii* eller *adscititii*) d. v. s. sådana, som satt sig här ned att bygga och bo 15: 1 ÄB. och erbållit behörigt *naturalisationsbref*. Sådana hafva i vissa hänseenden sämre rätt än de förstnämnda. Dit hör att de här icke kunna erhålla befordran till embeten och tjänster, med undantag af militaira. 28 § Regeringsformen. Jfr Svea Konungaförsäkran d. 25 Nov. 1751 § 13. Deremot njuta de å andra sidan stundom till och med större friheter och förmoner än de infödda. Dit hör: 1) att de, dock med vissa inskränkningar, njuta fri religionsöfning. Kongl. Kungörelsen den 24 Januari 1781. 2) Manufactur- och fabriksidkare, som hit inflytta, erhålla till och med flyttningshjelp. Manufactur-Privilegierna 1739 § 8. Kongl. Br. d. 31 Oct. 1795. Stundom, ehuru mera sällan, skiljes emellan *mindre* och *större* naturalisation, af hvilka den förra ger mindre förmoner än den sednare. Se Commerce-Collegii Kungörelse d. 17 Febr. 1814 jemförd med Kongl. Br. d. 26 Mars 1804. I privata rättsförhållanden göres dock i allmänhet föga skilnad emellan infödda och naturaliserade. — Beträffande sedan sådana personer, som icke hafva svensk medborgarerätt, så kunna de, med hänseende till de olika rättigheter, som de här åtnjuta, indelas i följande hufvudklasser. 1) *Utländska sändebud och deras svite*. Dessa åtnjuta så kallad *Exterritorialitet*. D. v. s. de lyda icke under våra Lagar, utan deras rättigheter bedömas efter folkrätten. Att det samma ännu

mera gäller om främmande monarker, som kunna någon tid uppehålla sig här, är i sig sjelf uppenbart. Jfr. *Martens*. Einleitung in das positive europäische Völkerrecht. § 168. 2) *Andra utländningar, som i lofliga ärender för en tid här vistas*. De äro i allmänhet underkastade våra Lagar och njuta äfven deras skydd. Derföre kallas de äfven vanligen *Cives temporarii*. Af denna grundsats följer: a) att om något brott emot dem här begås, så straffas det likasom om det vore begånget mot en svensk medborgare. Jfr. Kongl. Förbudet d. 18 Aug. 1735. b) Å andra sidan straffas de sjelfva för de brott, som de här begå, likasom svenska undersåtare. En annan fråga är dock om icke också sådana brott gifvas, som äro af den natur, att de endast kunna begås af svenska undersåtare, t. ex. förräderi. Derom äro icke Criminalisterna alldeles ense. c) Om de utomlands ådragit sig gäld, så kan den här hos dem utsökas. Kongl. Br. d. 10 Febr. 1758. d) Ingenting hindrar, att de här kunna vitna och föra andras talan. e) Om de äro adelsmän, så kommer detta dem äfven här i så måtto till godo, att Hofrätt är deras Forum i de mål, hvori svenska adelsmän under Hofrätt lyda. Svea Hofrätts Bref d. 26 Nov. 1748. Utländska adelsmän och adliga vederlikar stå äfven under Duellsplacatet. Kongl. Br. d. 15 Mars 1683. Här af torde man vara berättigad att sluta, i motsats mot hvad Rabe-nius (de Jure Civitatis pag. 18) antager, att om någon utomlands blifvit ärelös dömd, så medför detta äfven här sina påföljder. T. ex. att en sådan icke här bör få aflägga vittnesmål 17: 7 RB. o. s. v. — Deremot a) åtnjuta de icke samma frihet i handel, som inländska män. b) Om de begått brott utrikes, så kunna de icke derföre här straffas, så vida icke brottet blifvit begånget på svenskt fartyg eller i allmänhet mot Sverige eller svensk man, om icke samma brott redan är utrikes straffadt. Jfr. Lag-Committeens Förslag till Criminal-Lag Motiverna pag. 7.

c) Deraf följer äfven, att utländningar, som utomlands begått brott, icke i allmänhet af denna orsak härifrån utlemnas, så vida icke särskild öfverenskommelse om förbrytares utlemnande emellan Sverige och en främmande Stat skett. 3) *Tartarer, Ziguener och andra utländska Landstrykare*, som hit inkomma och icke idka någon loflig näring, åtnjuta icke samma rättigheter, som de sistnämnda. Se Kongl. F. d. 24 Mars 1748 m. fl. 4) *Utrikes vistande Utländningar i allmänhet* kunna äfven här hafva och utöfva åtskilliga rättigheter. De kunna således a) här idka handel, när det sker i öfverensstämmelse med våra Handels-Lagar. b) Om de bo på sådan ort, der svensk man arf njuter, så äro de äfven berättigade till arf här. 15: 2 ÄB. Af 15: 1 ÄB. kunde det väl så synas, som om de äfven annars kunde njuta arf här, men villkoret för en sådan rättighet är då alltid, att de flytta hit in och sätta sig ner här, och då höra de icke mer till den här nämnda klass af utländningar. c) Om de hafva något af en svensk eller här vistande utländning att fordra, så är ingenting, som hindrar dem, att på laglig väg utsöka sin fordran. — Deremot kunna de icke a) numera, utan särskildt Kongligt tillstånd, fast egendom här i riket förvärfva och besitta. Kongl. Kung. d. 3 Oct. 1829; b) icke här vara förmyndare eller giftomän 20: 8 ÄB. Den sednare reglen är väl dock icke alldeles utan sina undantag. 5) *Sådana Svenskar, som med vederbörligt tillstånd, härifrån utflyttat* och satt sig ner att bygga och bo under främmande herrskap. Sådana utflytningar anses i allmänhet af flera skäl såsom skadliga, hvarföre våra Lagar på hvarjehanda sätt försökt att hindra dem. 3: 5 HB. Adel. Privil. 1723 § 32. Kongl. Förordn. d. 18 Febr. 1768. Commerce-Colleg. Kung. d. 8 Sept. 1756 m. fl. Alldeles förbudna äro de emedertid icke. De sålunda utflyttade anses sedan i allmänhet alldeles lika med andra utländningar på den ort,

der de bo, jfr. 15: 7 ÄB. blott med den skilnaden, att de genom sin utflyttning icke anses frikallade från den trohet, de äro sitt fädernesland skyldiga; så att, om de bära vapen deremot och här blifva fångne, de straffas som förrädare så vida de vid utflyttningen voro "till sine mogne år komne" d. v. s. 15 år gamla. Jfr. Adel. Privil. 1723 § 32. 6) Sådana som blifvit för lifstiden *biltoge lagde* eller *rymt ur landet för grof missgerning*. Af äldre Lagar vore någon anledning att kalla sådana personer *borgerligen döda (civiliter mortui)*. I Örebro Stadga 1617 § 10 kallas den, som affallit från Evangeliska Lärans "uti all arf och annan rättighet *lika vid en död*. Dessas vilkor äro ännu sämre än de sistnämndas, så att a) hvarken de eller deras Barn, som blifvit afflade sedan de blifvit biltoge lagde eller afvikit, hafva rätt till något arf i Sverige, äfven om de bo på sådan ort, der andra utlänningar hafva rätt till arf här. 7: 2 ÄB. Hvad Barnen beträffar lär dock detta sålunda böra förstås, att de väl äro uteslutna från sådant arf, som skulle tillfalla dem genom honom, som är biltog lagd, men deremot icke från sådant, som tillfaller dem efter den andra af föräldrarna eller dess fränder. Jfr. 8 Cap. ÄB. II. och *Abrahams* Anmärkningar till Landslagen pag. 321, 322. b) Om en sådan är gift, så har den hemmavarande maken rätt, att fordra äktenskapsskilnad. 13: 4 GB. K. F. d. 27 April 1810. Rabenius (de jure Civitatis pag. 14) påstår, att rymningar äfven hafva förverkat all den egendom, som de lemna efter sig. Men jag kan icke finna att de skäl han anfört verkligen bevisa detta. Han åbdropar först, att i äldsta tider landsflykt alltid var förenad med confiscation af egendom; men detta bevisar snarare, att det, som Rabenius säger om rymningar, borde gälla om biltoge; hvilket dock icke är hans mening. Vidare anför han 13: 4 GB., Kongl. Reglem. d. 30 Mars 1748. Art. 3 § 1 (bör vara 4) och Kongl. Förkl. d. 31 Jan. 1755.

Men dessa äro speciella strafflagar, som man icke är berättigad att tolka så extensivt. Af hvad som nu är sagdt följer, att hvad 7) beträffar sådana Svenskar, som *för annan orsak rymt ur Landet*, så kommer det derpå an, om det särskildt är stadgadt, att de skola mista sin egendom eller arfsrätt; se t. ex. Kongl. Förordn. d. 18 Febr. 1768; eller annars något särskildt straff för rymmandet finnes i Lag föreskrifvet; eller icke. I förra fallet kommer detta straff, så vidt görligt är, att på dem tillämpas, men i öfrigt lära de väl icke annorlunda kunna anses än andra utlänningar på den ort, der de satt sig ner att bo. — Slutligen 8) vore åtskilligt att säga om *Judars rättigheter*; men det är ändamålsenligare att uppskjuta dermed till dess, att jag kommer att tala om Religionens inflytande på personers rättigheter.

§. 30.

c'. Frihet.

Som vi i Sverige icke hafva några slafvar, så kunde det tyckas som om det vore alldeles öfverflödigt, att nämna friheten, såsom vilkor för rättigheter. Visserligen lära icke numera, såsom förr, några slafvar finnas på Sveriges Vestindiska Ö St. Barthelemy, och att en Negerlaf, som kommer hit, derigenom blir fri, är, såsom redan förut blifvit nämndt, i Kongl. Förordn. d. 7 Januari 1830 § 9 uttryckligen stadgadt. Att detsamma äfven måste gälla om en slaf eller lifegen, eller hvad han annars må kallas, som är af annan folkstam, kommer hit från ett land, der slafveri eller lifegenskap ännu äger rum, synes icke vara något tvifvel underkastadt. Jfr. Kongl. Förordn. d. 1 Mars 1830. — Men frihet är icke blott en motsats mot slafveri; det är äfven motsats mot *fängelse*, och i detta hänseende är den, såsom vilkor för rättigheter, i vår Privat-

Rätt af ännu större vigt. Sålunda är det enligt vår Lag icke tillåtet dem, som äro dömda till lifstidsfängelse, att, utan Kongl. Maj:ts särskildta tillstånd ingå äktenskap. Kgl. Br. d. 24 Jan. 1745, och äfven ett förut ingånget äktenskap kan för denna orsak upplösas. K. F. d. 27 April 1810. Ja, konungen kan till och med bevilja äktenskaps-skilnad åt den, hvars maka blifvit dömd till fästningsstraff på bestämda år; *ibid.*, och personer, som äro dömda till fängelse på viss tid, få ej fullborda äktenskapet under fängelsetiden. Kongl. Br. d. 28 Aug. 1754. — Att en Förmyndares pligter icke heller gerna kunna uppfyllas af den, som sitter i fängelse, och att han följaktligen kan anses såsom *vanför* att förmynderskapet förestå, 20: 8 ÄB. samt oftast äfven oskicklig att vårda sitt eget gods, så att han enligt 19: 4 ÄB. bör sjelf ställas under förmyndare, synes vara i sig sjelf temmeligen klart. Mera tvifvelaktigt kan det vara, om den, som sitter i fängelse, får vara giftoman eller icke, och denna fråga torde i olika fall böra olika besvaras. — Men deremot är det icke enligt vår Lag, såsom på åtskilliga andra ställen, fångar i allmänhet förbudet, att efter behag disponera om sin egendom, att sluta kontrakter o. s. v.

§. 31.

d'. Afhängighet.

Men äfven de personer, som äro fullkomligen fria, äro likväl i ett eller annat hänseende sålunda beroende och afhängiga af andra, att de derigenom äro mer eller mindre hindrade, att sjelfständigt handla, och denna deras afhängighet är icke utan inslytande på deras förmåga, att förvärfa rättigheter. I ett sådant afhängighets förhållande stå a) *Barn* i förhållande till sina föräldrar, b) *Tjenstehjon* i förhållande till sina husbönder, c) *Hustrur*

med hänseende till sina män, d) *Omyndiga* med hänseende till sina förmyndare, e) *Mör* med hänseende till sina giftmän. Att närmare beskrifva de rättsförhållanden, hvori dessa personer stå till hvarandra, är här icke rätta stället. Framdeles, i synnerhet uti familjerätten, blir tillfälle, att visa deras natur och beskaffenhet.

§. 32.

e'. Existimation.

Nehrman. De jure Principis circa Existimationem Civium. Lund 1752.

Ol. Rabenius. De Infamia juris. Ups. 1755.

Colling. Tentamen juridicum memoriae damnatae. Lund 1765.

Staten tillägger sina medborgare i *allmänhet*, på grund af det moraliska och politiska värde, som den anser dem äga, vissa rättigheter. Inbegreppet af dessa rättigheter kallar man *borgerlig aktning* eller *existimation* (*Existimatio simplex*). De, som åtnjuta sådan allmän borgerlig aktning, sägas *hafva godt namn och rykte* 6: 2 GB. vara *gode män*, "ärlige och riktige män" 18: 6 HB. o. s. v. Stundom tillerkänner Staten vissa medborgare en högre grad af *duglighet* och tillkännagifver detta t. ex. genom anförtröende af embeten, riddareordnar, rang o. s. v. En sådan högre grad af Existimation kallar man vanligen *qualificerad Existimation* (*Existimatio qualificata*). — Å andra sidan kan det hända, att en eller annan medborgare *förlorar* den medborgare i allmänhet tillkommande aktning och de dermed i sammanhang stående rättigheter antingen aldeles eller till en del; och detta kan återigen ske på två sätt; antingen sålunda, att Lagen bestämmer, att en sådan förlust af borgerlig aktning skall blifva en följd af vissa handlingar, (*vanfrägd, Infamia juris*) eller sålunda, att en handling i och för sig själf medför en sådan förlust af borgerlig aktning, oakadt La-

gen icke bestämmer en sådan förlust såsom straff för ett visst brott (*Infamia facti*). Båda dessa arter af Infamie hafva ett viktigt inflytande på fysiska personers borgerliga rättigheter, och böra derföre här till sin natur och sina verkningar närmare beskrivas. A. *Vanfråg*d (*Infamia juris*). Den är a) *Total (ärelöshet)*, som medför *fullkomlig* förlust af borgerlig aktning. Stundom innehåller Lagen *uttryckeligen* att vissa brott skola medföra ärans förlust. Se t. ex. 4: 6 GB. 8: 3 HB. 7: 1 MB. 17: 19 RB. o. s. v. Det är dock klart att följden måste blifva densamma äfven i andra fall, då Lagen icke uttryckeligen sagt, att ett visst brott skall medföra ärans förlust, blott det ändock kan visas, att detta likväl är Lagens mening. Sålunda t. ex. är väl ingen, som tviflar, att det brott, som förekommer i 57 Cap. 1 § MB., är af väl så neslig beskaffenhet, som de flesta andra, för hvilka Lagen uttryckeligen stadgat ärans förlust, och att detta brott således verkligen medför ärelöshet. Somliga jurister skilja likväl på det sätt, emellan den ärelöshet, som Lagen uttryckeligen bestämt såsom straff för vissa brott, och den, som blir en följd af ett brott, fastän detta icke uttryckeligen är stadgat, att de kalla den sednare *Infamia implicita*. I sig sjelf är dock denna distinktion af ringa vikt, emedan båda till sina verkningar och påföljder äro alldeles lika; men visserligen kan, då Lagen icke uttryckeligen utsatt ärelöshet såsom straff för ett brott, det stundom vara tvifvelaktigt, om detta straff verkligen bör äga rum eller icke. Den äldre Rabenius har uti en särskild afhandling (de *Infamia juris* Ups. 1755) försökt att bestämma, hvilka de brott äro, som medföra ärelöshet. Det är dock en undersökning, som tillhör Criminal-Rätten, och som derföre icke här bör anställas. Det, som deremot här är af vikt, är att bestämma de *verkningar*, som en persons ärelöshet har på hans rättigheter i samhället, och dessa äro utan tvifvel hufvud-

sakligen följande: 1) Den, som ingen ära har, kan naturligtvis icke heller förnärmas med hänseende till äran. Följaktligen kan han icke heller mot en annan anställa någon Injurieprocess. Att så är antages väl icke i allmänhet af Criminalisterna, men det är likväl en uppenbar följd af ärelöshets natur och beskaffenhet. 2) Den ärelöse ur utestängd från alla embeten, all rang och alla värdigheter i staten. Det är icke annat än en följd deraf, att den, som icke en gång åtnjuter *simpel* borgerlig Existimation, ännu mindre kan hafva den *qualificerade*. Således, om han är adelsman, förlorar han sitt adelskap; om han är borgare i en stad, förlorar han sitt burskap; om han är riddare, förlorar han sitt ridderskap; om han har en tjänst, förlorar han den och kan icke sedan erhålla eller föreslås till någon annan; har han någon titel, så förlorar han den o. s. v. 3) Får han icke heller vara Rättegångsfullmäktig 15: 2 RB. eller i allmänhet begagnas till sådana befattningar, hvartill Lagen fordrar *gode* män. 4) Få ärelösa icke aflägga vittnesmål inför Rätta 17: 7 RB., till och med om parterna sjelfva ville det tillåta 17: 14 RB.; hvaraf äfven följer, att de icke kunna vara vitnen vid kontrakter, trolofningar och dylika handlingar, således icke heller *faddrar* vid barndop. Kyrkolagen 1686 Cap. 3 § 5. 5) Få de icke heller i mål, som angå dem sjelfva, aflägga ed inför Rätta. Att de icke få gå Värjemålsed, synes tydeligen af 17: 29 RB. och deraf kan man således ännu mera sluta, att de icke få gå fyllnadsed, Juramentum in Litem, 17: 35 RB., vrångeod 14: 9 RB., bouptekningsed 9: 1 ÄB. o. s. v. 6) Slutligen kan ärelöshet hafva många andra särskilda påföljder, som svårigen fullständigt låta specificera sig, men af hvilka jag vill nämna några de viktigaste; nemligen att ärelöshet är laga skäl att vägra ett begärdt äktenskap GB. 6: 2, 4. Resol. på Prest. Besv. d. 10 Mars 1719 § 44, och till och med en orsak, hvarföre ett redan ingånget äktenskap

kan af konungen upplösas. K. F. den 27 April 1810, således ännu mera till upplösning af en förlofning 4: 3 GB. Enka, som dömes ärelös, mister morgongåfva, som är gifven i fastigheter 9: 4 GB. Son eller dotter, som är enka, och mot föräldrarnas vilja gifter sig med en, som är ärelös, kan göras arflös 6: 2 GB.; hvaraf man utan tvifvel ex fortiori ratione kan sluta, att de kunna göras arflösa om de sjelfva begå en sådan gerning, som medför ärelöshet. Att en ärelös icke får *ärliga* begravas är äfven i sig sjelf tydligt. — Huruvida ärelösa kunna vara förmyndare eller giftomän kunde synas något mera tvifvelaktigt. Uttryckeligen nämner vår Lag derom ingenting. Då det likväl är en af förmyndares förnämsta functioner, att de skola föra sina myndlingars talan, men 15: 2 RB. innehåller, att de, som för andra skola tala och svara, böra vara *ärlige* män, så tyckes det vara temmeligen klart, att ärelösa icke få i allmänhet vara förmyndare; hvaraf man ytterligare äfven torde kunna sluta, att då så stor likhet är emellan förmynderskap och giftomannarätt de icke heller i allmänhet få vara giftomän. Endast med hänseende till föräldrar, torde kan hända undantag från denna regel äga rum. — Slutligen bör det anmärkas, att alla de förutnämnda påföljderna af ärelöshet icke nödvändigt förutsätta, att någon blifvit dömd för ett sådant brott, som medför ärelöshet. Hvad flera af dem beträffar är det nog, att den gerning, som medför ärelöshet, verkligen blifvit begången; stundom till och med att någon blott är anklagad för en sådan. Således är det klart att om en, som är anklagad för ärelös gerning, åberopas som vitne, så får han icke vitna, oaktadt han icke ännu är dömd. 17: 7 RB. Likaså om någon beskyllar en annan för en sådan gerning, som medför ärelöshet, och denne mot den förre anställer en Injurieprocess, så är det klart, att denne bör frikännas för tillmålet, blott han kan bevisa dess sanning, fastän den be-

skyldde ännu icke blifvit dömd ärelös o. s. v. Således är den af utländska jurister antagna indelningen af Infamie uti Infamia *immediata* och *mediata* användbar äfven hos oss. — b) *Partiell* eller *mindre* vanfrägd (*Infamia minor*), förlust af medborgerligt förtroende, jfr. Concurr-Lagen d. 12 Mars 1830 § 45, blott *minskar* men upphäfver icke alldeles en persons borgerliga Existimation. *Verkningarna* af denna slags Infamia juris bestämmas på det anförda stället i Concurr-Lagen sålunda, att: 1) den skyldige icke får i allmän tjänst eller förrättning nyttjas; 2) icke taga del i val, som medborgerligt förtroende utmärka; 3) icke i ett sådant val sjelf komma under örröstning; 4) icke på Börsen sig visa. — Härtill hör man dock utan tvifvel lägga, att denna art af Infamie äfven medför alla de verkningar och påföljder, som till och med en simpel Infamia facti har med sig, och hvilka nu skola närmare beskrivas. — B. *Infamia facti*. Denna art af Infamie menas, då det uti Lagen säges om någon, att han *icke har godt namn och rykte* t. ex. 6: 2 GB., och en person kan ådraga sig sådan genom "*sådana gerningar, som röra dess goda namn*" 4: 3 GB. d. v. s. genom sådana mindre förbrytelser, som anses skamliga, ehuru de icke medföra någon egentlig vanfrägd, äfvensom genom sådana handlingar, som, ehuru Lagen icke ens för dem utsätter något straff, likväl med skäl anses såsom mindre hederliga. Deraf får man dock icke sluta, att det är allmänna opinionen, som deciderar, om en sådan *Infamia facti* skall anses vidhäfta en person. Allmänhetens på intet giltigt bevis stödda mening, att en person begått en viss handling, eller dess omdöme, att en af honoin utöfvad handling är skamlig, förorsakar icke en sådan Infamia facti. Om fråga uppstår, huruvida en sådan Infamie vidlädar någon, bör vederbörlig Domstol pröfva först och främst om gerningen blifvit begången, och sedan om den är af den beskaffenhet, att han derföre förtjenar sina med-

borgares missaktning. Å andra sidan får man dock icke heller deraf, att den icke är någon *Infamia juris*, sluta att den icke har några juridiska påföljder med sig. Den har nemligen i sjelfva verket sådana med sig, och dem till en del ganska viktiga. Dit hör: 1) Den, som har begått en sådan skamlig handling, måste i allmänhet och så vida det icke i ett särskildt fall är förbudet att tillvita honom den, tåla sig med att en annan förebrår honom densamma, utan att han derföre är berättigad, att emot honom anställa någon *Injurieprocess*; ty då gäller reglen: *Veritas convicii tollit injuriam*. 2) I de fall, då det är möjligt att efter behag välja vittnen, och då Lagen derföre fordrar, att *goda* män skola dertill brukas, kunna sådana vanryktade personer icke såsom vittnen begagnas; t. ex. till bevitnande af testamenten, köpebref etc. 16: 1 ÄB. 1: 2 JB. o. s. v. 3) Till och med då fråga är om, att bevitna ett *factum*, hvarvid en sådan person tillfälligtvis kommit att vara närvarande, äger densammes vitnesbörd föga trovärdighet, om det står i strid med andra oberyktade vitnens utsago. Jfr. 17: 20 RB. 4) Är en sådan *Infamie* giltigt skäl till skilnad i trolofning 4: 3 GB.; 5) stundom till och med till äktenskapsskillnad. Se 13: 7 GB.; 6) för giftoman att vägra sitt samtycke till ett sökt äktenskap 6: 4 GB. och 7) till arslösgörelse 6: 2 GB. För öfrigt är klart, att denna art af *Infamie* kan vara af mycket olika grader, allt efter de handlingars större eller mindre neslighet, hvarpå densamma grundar sig. Båda dessa sistnämnda arter af *Infamie* hafva det med hvarannan gemensamt, att de kunna genom sednare ädla och hederliga handlingar upphävas. Jfr. *Concurslagen* 1830 § 45; då deremot den förstnämnda endast genom konungens nåd kan upphöra. 25 § Regeringsformen. — Med verkelig *Infamie* bör icke sammanblandas så kallad *levis notæ macula*, som består deruti, att en person förmedelst *stånd*, *födelse*, eller andra utvärtens om-

ståndigheter, som i sig sjelfva ingenting nesligt innehålla, af allmänheten anses med ett slags förakt. Denna medför i allmänhet för en sådan person inga juridiskt menliga påföljder; utan har Lagstiftaren tvärtom merändels försökt, att från en sådan person afvända de obehagliga påföljder, som en sådan allmänhetens fördom för honom kan medföra. Se t. ex. 22: 5 BB. 13: 1. 22: 1 MB. — Mera sällan har Lagstiftaren sjelf låtit hänföra sig af en dylik fördom. Se dock Kyrkolagen 1686 Cap. 18 § 10. Förr voro sådana exempel mindre sällsynta. Se t. ex. Regeringsformen 1720 § 2.

§. 33.

f. Stånd.

Lagerbring. De Antiquitate Distinctionis populi sviogothici in Ordines. Lund 1752.

Colling. De Titulo Ståndspersoner. Lund 1774. De Titulo *Genantborgare*. Lund 1782. De varia ratione nobilitatis svecanæ. Lund 1771.

Ordet *Stånd* har olika betydelse i Statsrätten och i Privaträtten. I Statsrätten menas dermed endast de fyra Riksständen, och i den meningen kan man endast säga, att sådana personer höra till ett stånd, som kunna vara eller åtminstone välja Riksdagsmän. I denna mening höra: 1:o till *adelsståndet*, de, som blifvit adlade före d. 6 Junii 1809 jemte deras barn och bröstarfvingar; men har någon efter denna tid blifvit adlad, så blir först efter hans död, i rätt nedstigande led efter led, hans äldste manlige bröstarfvinge af äldsta grenen adelsman, samt efter dennas utgång, stamfadrens närmaste manlige afkomling af då lefvande äldsta släktgren, och så vidare. Men om genom arf adeligt stånd tillfaller den, som redan blifvit deruti sjelf upphöjd, eller genom närmare arf insatt, upphör hans eget adelskap, så framt detta icke är af

högre värdighet, i hvilken händelse stamfadrens adelskap öfvergår till närmaste släktgren. Förklaras någon sitt adelskap förlustig, tillfaller detsamma den, som dertill, enligt hvad nu är nämndt, är dertill närmast berättigad. Regeringsformen d. 6 Junii 1809, med de derefter, och sist vid Riksdagen i Stockholm åren 1844 och 1845, af konungen och Riksens Ständer antagne förändringar § 37. 2:o I *presteståndet* kunna icke alla, som hafva rätt att välja riksdagsmän, äfven sjelfva vara det. Rättighet att *välja* riksdagsman hafva alla kyrkoherdar och comministrar, vetenskaps-akademiens ledamöter och vid Universiteterna professorer, adjuncter och docenter, sekreterare, räntmästare och för öfrigt alla akademiska tjenstemän, som i och för sina befattningar äga presterlig befodringsrätt. — *Vara* riksdagsmän deremot kunna endast erkebiskopen, stiftens biskopar, pastor primarius i Stockholm, kyrkoherdar och comministrar, vetenskaps-akademiens ledamöter af ofrälse civilt stånd, och vid universiteterna professorer i de världsliga fakulteterna. Riksdagsordningen d. 10 Februari 1810, med de derefter och sist vid Riksdagen i Stockholm åren 1844 och 1845 af konungen och riksens ständer antagna förändringar § 13. 3:o Till *borgareståndet* räknas alla, som hafva burskap i städerna, magistratspersoner och Fablu bergslags fjerdepartsägare, som tillika äro brukande bergsmän. Ibid. § 14. Dessutom hafva äfven de öfriga bergsbruket, hvarunder inbegripas alla af styrelsen öfver bergverken privilegierade inrättningar, till förädling af mineralrikets producter, rätt, att inom sig till borgareståndet utse fem fullmäktige, som ej till annat riksstånd höra, och ej någon beställning i rikets tjenst innehafva. Ibid. mom. 6. Deremot höra icke till borgareståndet så kallade *contingent-* eller *genantborgare*, ty dessa äro borgare endast till namnet och skiljas ofta uttryckeligen från "*borgerskapet*;" se adeliga privilegierna § 12; och "*borgare*." Se Resol. på städernas

besvär 1727 § 31, sägas vara "utom borgerskapet." Stockholms stads reglemente angående handeln d. 27 Oct. 1749 Art. V. 6 § och "personer utom städernas borgerskap." Resol. på städernas besvär 1752 § 24. 4:o Till *bondeståndet* räknas endast sådana besuttne hemmansägare, som icke tillförene hört till annat riksstånd eller någon ordinarie beställning i rikets tjenst eller fullmakt derå innehaft, samt kronohemmans-åboar af samma beskaffenhet, som med stadgad åborätt hemmanet innehafva. Riksdagsordn. 1810 § 15. — I Privat-Rätten deremot skiljes vanligen mellan fem särskildta stånd, nemligen: 1:o *Frälsemän*, hvarmed menas detsamma som adelsmän. 2:o *Personer hörande till presteståndet*. Derunder innefattas icke allenast 1) verkliga prester utan äfven 2) lärare och andra embets- och tjenstemän vid akademier, gymnasier och skolor. Huruvida äfven klockare, organister, sångare, kyrko-inspectorer, hospitals- och barnhussysselmän böra räknas till denna class, är omtvistadt. I 1675 års preste-privilegier räknas *klockare* bestämdt icke till presteståndet. Deremot har för den motsatta meningen blifvit anfördt, att i ett Kongl. Br. till Consistorium i Wexiö d. 27 Mars 1798 klockares och organisters enkör i Wexiö stift förklaras berättigade till nådår. Se *Bring.* Grunderna till svenska Civil-Lagfarenheten. 1:sta Delen pag. 139. 3:o *Borgare* tagas i Privat-Rätten i en ännu inskränktare betydelse än förut är nämndt, så att dermed menas endast de, som hafva burskap i städerna. 4:o *Ofrälsemän, som i städerna bo*. Dermed förstås alla, som bo i städerna, men icke äro hvarken adelsmän, prester eller borgare, detta sistnämnda ord taget i den förutnämnda privaträttliga betydelsen. 5:o *Bönder*. Detta ord har i Privaträtten en mycket vidsträcktare betydelse än i Statsrätten, så att dermed menas alla, som bo på landet och i privaträtligt hänseende icke höra till något af de två första stånden. Alla dessa fem stånd kunna

dock reduceras till 3 classer nemligen: 1) personer, som lyda under Landsrätt (frälsemän och bönder); 2) personer, som lyda under Stadsrätt (borgare och ofrälsemän, som i städerna bo) och 3) personer, som hafva prest-rätt. Denna ståndsskilnad är väl numera af mindre vikt än förr, sedan med hänseende till gifträtt och arfsrätt skilnaden mellan Lands- och Stadslag genom Kongl. Förordn. d. 19 Maj 1845 blifvit upphäfvnen; men alldeles utan betydelse är den dock icke, dels derföre, att den sistnämnda Lagen icke får tillämpas retroactivt, dels derföre, att rättigheten att bortgifva mer eller mindre genom testamente ännu är beroende af testators privaträttliga stånd. Jfr. 17: 4, 5 ÅB. — Utom dessa ståndsskilnader kunna äfven andra någon gång vara af vikt. Således hafva *embets-* och *tjenstemän* stundom större och stundom mindre rättigheter än andra medborgare. Konungens betjente t. ex. få icke vara rättegångsfullmäktige utan sina förmäns tillstånd 15: 2 RB. *Uppbördsmän* få till och med alldeles icke vara rättegångsfullmäktige, icke heller af någon domare förordnas till förmyndare 20: 8 ÅB., fastän det visserligen är möjligt att de kunna vara förmyndare, utan ett sådant förordnande 17: 8 HB.; jfr. 20: 1—4 ÅB. — Icke sällan tillägges äfven så kallade *ståndspersoner* rättigheter, som icke skola tillkomma personer, som icke höra till denna class. Men betydelsen af detta ord är ytterst obestämd. Se Colling Diss. *de Titulo ståndspersoner*. Lund 1774. Dessutom är det hufvudsakligen uti ekonomiska och kameralförfattningar som dessa personer skiljas från andra. I Privaträtten deremot är en sådan distinction af ingen betydelse.

§. 34.

g'. Förmögenhet.

Colling. De Privilegijs Pauperum. Lund 1774.

Med hänseende till förmögenheten göres i allmänhet

mellan personer icke någon noga skilnad. Vål skiljes i Tabell-Commissionens Circulaire till samtliga Consistorierne d. 31 October 1810 Art. VI mom. 33:o emellan *förmögne*, som äga utöfver sina årliga utgifter ett öfverskott af omkring 500 R:dr banco, *behållne*, som för bärgningen icke behöfva sätta sig i skuld, *fattige*, som icke utan svårighet taga sig fram, och *ufattige*, som af andras gåfvor och tillskott måste underhållas. Stundom nämnas äfven särskildt *husfattige* t. ex. 25: 19 RB. och *husarme* Kyrko-Ordn. 1686. Cap. 24 § 24; och i Kongl. förordningen angående hospitals- och barnhus-inrättningarne i riket d. 11 April 1763 Art. 1 § 1 indelas de fattiga i tre särskilda classer. Men i praktiskt hänseende äro dessa distinctioner af ringa vigt. Deremot är det icke utan, att fattigdom å ena sidan är ett vilkor för vissa rättigheter, men å andra sidan också, äfven i juridiskt hänseende, medför vissa olägenheter, som här icke böra med tysthet förbigås. Till den förra classen räknar jag: 1) att personer, som genom olyckor råkat i fattigdom, njuta *afträdesförmon* och så kalladt *beneficium competentie*. 39 och 40 §§. Conkurs-Lagen; 2) att åtskilliga anstalter äro vidtagna till sådana fattigas understöd, som icke kunna underhålla sig sjelfva. T. ex. fattigstufvor, 26: 1 BB. Kongl. Förordn. 1642 § 8 (hos Colling de Privilegiis Pauperum. Lund 1774 pag. 11); afgifter och böter till de fattiga 17: 4 HB. 1: 12. 25: 19 RB. o. s. v.; 3) om en fattig behöfver anställa en rättegång, så är sörjdt för, att han icke genom sin fattigdom går miste om sin rätt. Dit hör, att han är fri från skyldigheten att begagna stämpladt papper, från lösen för Protokoller och Utslag, samt revisionsskilling, att advokater äro skyldiga att föra de fattigas talan utan vedergällning o. s. v.; jfr. t. ex. 15: 9. 30: 6 RB.; 4) att de fattiga äro fria från skatter och afgifter, som andra äro underkastade. Till den sednare classen hör, att i brottmål den

fattige är underkastad kroppsstraff för brott, som den förmögnare kan försona med böter. Ömsom en förmon och en olägenhet kan det vara (men enligt Lagens mening väl snarare det förra) att fattigdom är ett hinder från förmynderskap. 20: 8 ÄB.; jfr. Förmyndareordn. 1669 § 15 n. 5.

§. 35.

h'. Religion.

Nehrman. De Connubio cum Persona diversæ Religionis Lund 1743.

Colling. De differentia inter exercitium Religionis publicum et liberum. Lund 1781.

Med hänseende till religionens inflytande på svenska medborgares rättigheter äro i synnerhet tvänne frågor af vikt. Den första: I hvad mon är religion ett hinder, att erhålla svensk medborgarerätt? och den andra: hvilka äro de inskränkingar främmande religionsförvandters rättigheter äro underkastade, jemförelsevis med dem, som tillhöra bekännare af den Evangelisk-Lutherska läran? Hvad den första frågan beträffar är den yngre Rabenius (Lärobok i svenska Kyrko-Lagfarenheten § 36) af den tankan, att enligt 1781 års Kungörelse inga andra än Catholiker, Reformerta, Greker d. v. s. de, som bekänna sig till grekiska religionen, och Judar här kunna erhålla svensk medborgarerätt. Detta anser jag likväl vara oriktigt, och det af följande skäl: 1) Talar Riksdagsbeslutet d. 26 Januarii 1779 § 7, hvarpå denna Kungörelse grundar sig, om fri religionsöfning för utlänningar i allmänhet, som i riket vilja inflytta och här bygga och bo. 2) I sjelfva kungörelsen talas äfven öfverallt om främmande religionsförvandter i allmänhet, utan all inskränking. 3) Jemte reformerta, greker och catholiker nämnas der uttryckligen äfven "andra religionsförvandter" och på ett annat ställe

"alla af Christen religion." 4) En sådan tolkning är icke öfverensstämmande med Lagens grund, sådan den förekommer i förutnämnde Riksdagsbeslut, "att vår sanna lära är på så oomkullstötliga grunder befastad, och i alla svenska mäns hjertan så inrotad, att ej något kan vara för densamma att befrukta," hvarföre också kungörelsen innehåller, att det varit Kongl. Maj:ts afsigt, att lemna främmande religionsförvandter all den frihet, som *möjligen kunnat beviljas*. Sådana ordalag tyckas icke medgifva en restrictiv tolkning. — Hvad den sednare frågan beträffar måste man skilja mellan följande tre classer: A. *Christne, som icke bekänna sig till Lutherska läran*. Dessa hafva 1) i allmänhet fri religionsöfning, dock med vissa inskränkingar, hvarmed ändamålet egentligen är, att de icke skola hafva tillfälle att göra Proselyter. Se Kongl. Kung. d. 24 Januarii 1781. 2) Hafva de rätt att välja riksdagsmän; men endast Reformerta kunna sjelfva dertill väljas. Riksdags-Ordn. 1810 § 18. 3) Till civila embeten och domaresysslor kunna de icke här befordras. Reg. Formen 1809 § 28. 4) Giftermål med bekännare af evangeliska läran äro icke aldeles förbudna, men böra afstyrkas. Kyrko-Lagen 15: 8. I sådant fall bör, om mannen är Luthersk, barnen i Lutherska läran uppfostras, men om han är af annan lära, bör före äktenskapet öfverenskomelse ske om i hvilken lära barnen skola uppfostras. K. Kung. d. 24 Jan. 1781. 5) Få de icke vara förmyndare för barn, som skola i den Evangeliska läran uppfostras. 20: 8. 22: 2 ÄB. Deremot är det oriktigt, att, såsom somliga göra, häraf sluta, att de icke heller få vara förmyndare för barn, som skola uppfostras i samma lära, som de sjelfva bekänna sig till. 6) Som de icke höra till vår Kyrka, så är klart, att de icke heller regulariter äro underkastade våra kyrkostraff. Såsom ett undantag från denna regel bör det anses, att de enligt Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1807. Punct. 43 mom. 9 för hors-

och lägersmålsbrott erlægga den vanliga afgiften till Kyrkan i den församling, der förbrytelsen är begången. 7) Huruvida en sådan främmande religionsförvandt, som blifvit skiljd från sin maka, må få ingå nytt äktenskap, beror naturligtvis på hans religions grundsatser angående äktenskapets natur; hvarföre hvad vår Lag derom innehåller icke ovilkorligen på honom får tillämpas. Jfr. Kgl. Br. d. 13 Nov. 1795. 8) De, som äro af sådan lära, att de hafva en falsk och skadlig mening om vittnes-eden, få icke här aflägga vittnesmål 17: 7 RB. — B. *Ochristne*. Dessa äro vidare af två slag: a) *Judar*. Om de antingen såsom resande hitkomma eller vilja sig här bosätta, förhållas med dem på samma sätt, som med andra utländingar. Kongl. Förordn. d. 30 Junii 1838 § 5. De Judars rättigheter, som här bosatt sig, äro hufvudsakligen följande: 1) få de icke bo annorstädes än i vissa dem anvisade städer, så vida de icke dertill erhålla konungens särskilda tillstånd. Kongl. Kung. d. 21 Sept. 1838. Mom. 1. 2) Få de icke utan enahanda tillstånd här köpa fastigheter på landet. Kongl. Förordn. d. 30 Junii 1838 § 2. 3) Sin religion få de utöfva på sätt ordningen för Mosaiska trosbekännare i afseende på utöfningen af deras religion, kungjord genom Com. Colleg. Circ. d. 13 Aug. 1838, närmare bestämmer. 4) Att Judar icke kunna väljas eller väljas till riksdagsmän eller befordras till embeten och tjänster, är uppenbart. Se Riksdagsordn. 1810 § 18. Regeringsformen 1809 § 28. Kongl. Kung. d. 24 Jan. 1781. 5) Få de icke väljas eller kalla prest eller kyrkobetjening inom svenska församlingarna, icke vara ledamöter i directioner eller commissioner, som hafva befattning med kyrkoärender eller undervisningsverket, eller deltaga i val till sådana befattningar eller uti öfverläggningar och beslut om dylika ämnen. Kongl. Förordn. d. 30 Junii 1838 § 2. 6) Böra de ensamma underhålla fattiga af deras egen trosbekännelse, utan att derföre kunna un-

dandraga sig andel, enligt gällande grunder, i afgifter till allmänna fattigvården i den församling, inom hvars område de äro boende eller äga fastighet; *ibid.* — Huruvida de kunna ingå äktenskap med personer af christen religion kan vara tvifvel underkastadt, men derom är tjenligare tillfälle att tala i familjerätten. — Annars åtnjuta de lika rättigheter och förmoner, som tillkomma svenska undersåtare i allmänhet. Kongl. Förordn. d. 30 Junii 1838 § 1. — b) *Andra ochristne*. Hvad våra Lagar om dem innehålla är ganska litet, emedan det utan tvifvel ganska sällan inträffat, att sådana personer hit inflyttat. Emedertid är af hvad om Judar redan är nämntt uppenbart, att de 1) icke få vittna vid våra domstolar; 2) icke kunna erhålla embeten och tjänster här; 3) icke kunna välja eller väljas till riksdagsmän; 4) icke, om de dö här, få begravas på våra kyrkogårdar. K. Kung. d. 24 Januarii 1781 o. s. v. — C. *Apostater* d. v. s. sådana, som affallit från den rena evangeliska läran. Som dessa enligt 7: 4 ÄB., 1: 3 MB. förvisas riket och derigenom upphöra, att vara svenska medborgare, gäller om dem detsamma, som redan i 29 § är nämntt om biltoga och dem, som rymt ur landet för grof missgerning, dock med den skilnaden, att om arf tillfaller en biltog, så får *hans* arfvingar detsamma; men när arf faller, som enligt Lag skulle tillfallit en Apostat, så tages detta af *andra den dödes* nästa arfvingar.

§. 36.

i. **Bonings- och vistelseort.**

Colling. De eo, quod justum est circa absentiam. Lund 1760.

Orten, hyarest en person bor, är äfven ett villkor för ganska viktiga rättigheter. Derpå beror det nemligen, ofta, efter hvilken Lag *hans* rättigheter skola bestäm-

mas. Sålunda t. ex. om någon vill stämman en annan i skuldfordringsmål, så bör detta ske till den Domstol, inom hvars Jurisdiction han bor 10: 1 RB. Skall någon stämmas, men kan icke anträffas, så är det likväl af vigt att veta, hvarest han bor, när stämningen skall fästas å hans husdörr. 11: 7 RB. och äfven om han verkligen anträffas, så beror stämningstiden derpå, om han bor närmare eller fjernare. 11: 4 RB. Är någon fattig och kan icke underhålla sig sjelf, så beror det äfven af hans boningsort, hvilken socken eller stad, som det skall åligga att försörja honom. Kongl. Br. d. 20 Mars 1733 o. s. v. — Det är således af vigt att veta, hvarest en person skall anses hafva sitt hemvist. Vanlingen har hvar och en rätt, att efter eget behag välja detta. (*Domicilium voluntarium*) Men det är icke nog, att han allenast någon tid uppehåller sig på en ort, utan det fordras dessutom, att det verkligen skall vara hans afsigt, att der sätta sig ner och der sköta sina husliga och andra angelägenheter. Deremot är det icke tillräckligt att han allenast äger hus på en viss ort. I tvifvelaktiga fall anses en person hafva sitt hemvist der han är mantalsskrifven, eller, om han är embetsman, der han har sin tjänst 10: 2 RB., men alldeles säkert är icke detta, ty det är icke alldeles nödvändigt, att en embetsman verkligen bor, der han har sitt så kallade *boställe*. Somliga personer äro så beroende af en annan, att de måste bo der denne bor: (*Domicilium necessarium*) Sålunda måste regulariter hustrun bo på samma ställe, som mannen. 10: 1 RB. Denna regel har dock sina undantag. Om nämligen makarna äro skiljda till säng och säte, så få de icke ens bo tillsammans. Dessutom är ingenting, som hindrar, att mannen kan tillåta hustrun, att till handels idkande eller för någon annan orsak bo på annat ställe än han sjelf. Barn, som uppfostras af föräldrar eller förmyndare, hafva äfven naturligtvis sitt hemvist der dessa

bo. 10: 1 RB. 22: 2 ÄB. Någon gång händer det äfven, att en äldre son, eller dotter, som är enka, vistas i föräldrarnas hus 6: 2 GB., men detta beror då på dem sjelfva, så att de icke kunna sägas hos föräldrarna hafva sitt *Domicilium necessarium*. Slutligen ligger det i sakens natur, att tjenstehjon hafva sitt hemvist, der husbonden bor. 10: 1 RB. En persons frånvaro från sin bopingsort kan äfven hafva ett icke obetydligt inflytande på hans rättsförhållanden; i synnerhet om han vistas utrikes, eller man icke vet hvarest han uppehåller sig. Att en person, som vistas utrikes, och derigenom är ur stånd satt, att vårda sitt gods, kan ställas under förmyndare ses af 19: 4 ÄB. jemförd med 23: 4 ÄB. Tillfaller en sådan person något arf, så bör, efter skedd bouppteckning, hans rätt hos domaren inteknas. 9: 4 ÄB. Vet man hvarest han vistas bör han äfven af domaren underrättas, att arf honom tillfallit. 15: 4 ÄB. Men vet man det icke, och han infinner sig ej inom tio år från den dag, då kungörelse om det honom tillfallna arf tredje gången i allmänna tidningar varit införd, så är han från arfvet skiljd, om han icke kan visa laga förfall. Emedlertid är det tillåtet för sjernare arfvingar att lyfta arfvet om de för detsamma och dess afkomst ställa borgen, som at Rätten godkännes. Kongl. Förordn. d. 30 Maji 1835. — En persons utrikes vistande är äfven ett giltigt skäl till äktenskapsskilnad, om det kan bevisas, att det, då han reste utrikes, varit hans afsigt, att öfvergifva sin maka, eller hans långvariga frånvaro, utan att gifva kunskap om sig, ger skäligen anledning att förmoda honom antingen vara död, eller efter sin bortresa hafva fattat ett sådant uppsåt 13: 4, 6 GB. o. s. v.

§. 37.

Juridiska personer. a.) Begrepp.

Alla rättigheter tillhöra egentligen människor. Strängt taget kunde man derföre säga, att här gifvas inga andra personer d. v. s. subjecter för rättigheter än de förut omtalade fysiska. Men ofta är det så, att en rättighet icke blott tillhör *en* människa eller till och med *icke ett bestämdt antal* människor. Det kan hända att egendom är anslagen till förmon icke blott för nu lefvande människor, utan för flera generationer. I sådant fall är det väl nödvändigt, att denna egendom förvaltas af särskilda människor, men dessa utgöra icke det verkliga rätts-subjectet. Rättigheten tillhör i sjelfva verket icke blott de närvarande, utan äfven tillkommande menskliga individer. På det att nu de rättsreglor, som närmast angå förhållanden människor emellan, må kunna användas på de förhållanden, hvori en sådan till förmon för ett obestämdt antal människor gjord inrättning kan komma till tredje man, är det nödvändigt, att man tänker sig ett rättssubject, d. v. s. någon, som de medel kunna anses tillhöra, som för ett sådant ändamål skola användas. Ett sådant, endast i tanken existerande, subject för förmögenhetsrättigheter, är det, som man kallar en *juridisk person*. Före brukade man till betecknande af detta begrepp äfven benämningen *moralisk person*, men denna benämning är alldeles opassande, emedan *moralitet* är en egenskap, som blott kan tilläggas människor. För icke länge sedan gaf man äfven åt denna benämning en långt vidsträcktare betydelse, än den, hvori vi här taga detta ord. Man betraktade t. ex. alla ett lands regenter såsom en enda juridisk person; (*Sole Corporation*) äfvenså en domstol, ett riksstånd o. s. v. Men att sålunda under en benämning vilja innefatta mycket i sjelfva verket olikartadt, åstadkommer förvirring och confusion vid begreppets använ-

dande. Långt ändamålsenligare är det derföre, att icke använda denna benämning på andra än *privaträtts-* och *förmögenhetsförhållanden*. Af denna definition på juridiska personer draga vi nu följande corollarier: 1) Familjerättigheter kunna icke tillhöra sådana personer. Hvert och ett familjeförhållande är ett förhållande mellan naturliga människor; och att använda ett sådant på subjecter, som icke äro människor, är rent omöjligt. En juridisk person kan således väl hafva egendom, panträtt, servituter, fordringar och skulder; men deremot vore det orimligt, att vilja tillägga en sådan person äktenskapsrättigheter, eller sådana, som grunda sig på skyldskap eller svärgerskap. 2) Om flere personer äro med hvarandra uti en sådan förening eller gemenskap, att allt hvad denna förening äger står under de *närvarande* medlemmarnas disposition, eller en sådan, att rättigheterna *fullständigt* tillhöra vissa bestämda personer, så är en sådan förening icke någon juridisk person, fastän det är ingenting mindre än ovanligt, att den, äfven af jurister, så kallas. Således t. ex. är ett vanligt *handelsbolag* icke någon juridisk person, icke heller en *concursmassa*, ett *bo*, ett *sterbhus*, en *by*. Deremot är en *stad*, ett *universitet*, ett *handtverksskrå* verkliga juridiska personer, i ordets förutnämnda betydelse. 3) Det är äfven mycket vanligt, att man anser en *arflemnare* och hans *arfvinge* såsom en juridisk person. Det samma skulle man äfven kunna säga om en *köpare* etc. och hans *fångaman*. Men i alla sådana förhållanden är det blott i ett särskildt hänseende flere människor kunna anses utgöra en enhet; men någon verkelig juridisk person, i ordets förutnämnda betydelse, utgöra de dock icke.

§. 38.

b. Arter. a'. Kronan.

Den förnämsta och viktigaste af alla juridiska personer är staten sjelf, betraktad som subject för förmögenhetsrättigheter, eller, som den i denna egenskap hos oss kallas, *kronan*. Till uppnående af statens särskildta ändamål erfordras betydliga utgifter, och dessa kunna icke bestridas utan egendom. Likasom staten sjelf, så är äfven denna egendom till för människornas skull; men deraf följer icke, att den är ämnad till tillfredsställande af deras enskilda behof. Derföre vore det icke heller ändamålsenligt om de enskilda behandlades och ansåges såsom egare. Deraf skulle kunna följa, att denna egendom icke verkligen blefve använd till de offentliga ändamål, hvar till den är ämnad. Derföre är säkrare och ändamålsenligare, att staten betraktas såsom egare, eller, som är det samma, att den antages vara den juridiska person, som denna egendom tillhör. På samma sätt kunna särskilda fonder vara anslagna för särskildta statens ändamål, med särskilda embetsmän till deras förvaltning. Sålunda sönderfaller staten återigen till särskilda juridiska personer, som kunna komma i hvarjehanda rättsförhållanden både till de enskilda statsborgarna och sinsemellan. I allmänhet gälla för dessa förhållanden de vanliga rättsreglorna; men det är icke heller ovanligt, att särskilda sådana finnas, som tillerkänna kronan vissa förmåner och privilegier framför de enskilda. Men att närmare beskrifva dessa och sättet, huru staten i sina privaträttsförhållanden visar sig verksam, hör icke hit, utan till en särskild branche af rättsvetenskapen, som man kallar Kameral-Lagfarenhet.

§. 39.

b'. Corporationer.

Med en *corporation, menighet*, 25: 8. 30: 7 RB. (*Universitas hominum*) förstå vi ett obestämdt antal fysiska personer, hvilka tillsammans anses såsom ett helt, och bilda en juridisk person. Somliga begagna denna benämning för att beteckna juridiska personer i allmänhet; men detta är oriktigt, ty här gifvas äfven andra. Efter denna definition skulle man tycka, att äfven staten, såsom subject för förmögenhetsrättigheter, skulle vara en corporation, och visserligen vore det möjligt, att äfven innefatta densamma under denna benämning, men sådant kunde lätteligen leda till förvirring och sammanblandning af de mest olikartade rättsförhållanden. Angående corporationer i allmänhet är det af största vikt, att alltid ihågkomma, att det är corporationen själf, eller det ideella hela, som är subject för de rättigheter, som tillhöra corporationen, men alldeles icke de särskilda fysiska personer, af hvilka densamma för det närvarande består. Deraf kunna följande slutsatser dragas: 1) att om också alla corporationens ledamöter förändras, så upphör icke derföre corporationen att vara densamma; 2) om en corporation har någon egendom, så följer icke derutaf, att dess närvarande medlemmar hafva någon andel deri; 3) om en corporation har en fordran, så följer icke deraf, att en af dess medlemmar kan utsöka en del deraf, såsom sin; 4) å andra sidan om corporationen har skuld, så kunna icke dess borgenärer derföre lagsöka de särskilda medlemmarna af densamma. Helt annorlunda är förhållandet med sådana föreningar, som icke äro corporationer; och det är just derföre, som dessa, enligt hvad i det föregående är nämndt, noga böra skiljas från corporationer. I ett vanligt bolag t. ex. äro de särskilda bolagsmännen, och endast dessa, subjecter för de rättigheter, som tillhöra bo-

laget. Hvar och en af dem är pro rata egare, borgenär eller gäldenär. Om ett sådant bolag upplöses, så förändras icke derigenom subjectet för bolagets rättigheter. De enskilda, som förut vore det, fortfara att vara det, äfven sedan de hafva upphört att bilda ett bolag. Härmed är dock icke sagdt, att icke äfven bolag möjligen kunna vara juridiska personer, och i sådant fall gällas om dem detsamma, som förut om juridiska personer är nämnt.

§. 40.

c'. Stiftelser.

Om någon bortgifver eller borttestamenterar en del af sin egendom till ett visst ändamål, så kan detta ske på tvänne sätt; antingen sålunda, att han gör en annan fysisk eller juridisk person till ägare, dock med det vilkor, att godset skall till det af honom föreskrifna ändamål användas; eller också sålunda, att han helt simpelt föreskrifver, att godset skall till ett sådant ändamål användas. I det sistnämnda fallet är sjelfva det ändamål, för hvilket godset skall användas, på sätt och vis den person, som godset tillhör, nemligen en fingerad, eller, som är detsamma, en juridisk person. De vanligaste ändamål, för hvilka sådana stiftelser från äldre tider tillbaka skett, hafva varit dels religionsöfning, dels välgörenhet, och derföre har man kallat dem *fromma* eller *milda* stiftelser. Det är dock ingenting, som hindrar, att gods kan anslås äfven till något annat ändamål, blott detta icke är osedligt eller lagstridigt. Sådana stiftelser äro t. ex. kyrkor, (hvarmed man då naturligtvis icke bör förstå allenast de byggnader, som så kallas) hospital, fattighus, barnhus, undervisningsanstalter, enke- och pupillcassor, brandstodsinrättningar, stipendier o. s. v. Men äfven fa-

miljefideicommisser kunna med fullt skäl räknas till samma class. — Slutligen bör dock anmärkas, att dessa nu nämnda arter af juridiska personer icke alltid äro skarpt skiljda från hvarandra. Många sådana finnas, som höra till båda de sistnämnda classerna. Äfven händer det ofta, att i en corporation särskilda grenar af dess verksamhet kunna vara försedda med särskildta medel, och framträda såsom stiftelser för särskildta ändamål; t. ex. uti en stad dess fattigförsörjning, skoleväsen o. s. v.

§. 41.

c. Uppkomst och upphörande.

Huruvida till juridiska personers *uppkomst* nödvändigt fordras högsta maktens stadfästelse, eller icke; derom kunna meningarna vara olika. För den förstnämnda meningen har man anført, att en människa genom sin blotta existens bevisar sitt anspråk på rättigheter. Hvar och en, som ser en människa, vet att han i honom har rättigheter att respectera; hvar och en domare vet, att han har rättigheter, som böra skyddas. Helt annorlunda är förhållandet när människans naturliga förmåga, att hafva rättigheter, genom fiction öfverflyttas på ett ideelt subject. Då kan ingen med säkerhet veta, att ett sådant fingeradt väsende har några rättigheter, om icke högsta makten befäller, att det skall så vara. Ville man öfverlåta åt den enskilda viljan en sådan makt, så skulle följden deraf oundvikligen blifva den största osäkerhet i rättstillståndet. Att stiftelser för något skadligt eller osedligt ändamål icke kunna vara enskilda personer tillättna är i sig sjelf klart; men äfven om ändamålet vore godt, kan det hända, att stiftelsen likväl kan vara skadlig; derigenom t. ex., att den kommer i collision med redan existerande anstalter för samma ändamål. Dessutom är det alltid skadligt om i

en stat förmycken egendom är undandragen den närvarande generationens fria disposition. Det är onekligt, att dessa skäl äga icke obetydlig vikt. Också lär väl i de flesta fall, då ingen lag finnes, som på förhand godkänner en viss art af juridiska personer, konungens stadfästelse verkligen sökas. Men att detta hos oss är absolut nödvändigt, lär väl ändock knappast kunna bevisas. Om någon här för ett välgörande ändamål ville testamentera en summa penningar och förordna huru dessa penningar för detta ändamål skola användas och förvaltas, så innehålla åtminstone våra testaments-lagar icke något stadgande, som förklarar en sådan testamentarisk disposition kraftlös och ogiltig, om icke kunglig stadfästelse derå följer; ehuru man visserligen kunde säga att den grund, hvarpå Kongl. Förordningen d. 27 April 1810, angående fideicommissor, stödjer sig, icke vore väl förenlig med giltigheten af en sådan disposition. Samt är dock, att ingen är skyldig att åtaga sig en sådan administration. Om också vissa förmoner vore utlofvade åt den, som åtager sig ett sådant besvär, så kunde det likväl hända, att ingen finnes, som ansåge det löna mödan, att dermed befatta sig. — Men hvad man också härom må tänka, så synes det dock icke vara tvifvel underkastadt, att en stiftelse kan af högsta makten *upphävas*, om den under tidens lopp befinnes vara skadlig; ty en privat person kan icke anses befogad att föreskrifva ett för beständigt bindande sätt, huru en del af statens materiella krafter skola användas. I detta fallet är analogien af hvad Kongl. Förordn. d. 3 April 1810 innehåller angående häfvande af fideicommisstiftelser fullkomligen tillämplig. Att också stiftelser kunna af högsta magten *ändras* lär af samma skäl icke kunna bestridas; också saknas icke exempel att sådant verkligen skett. Sålunda nämner *Flintberg* (Lagfarenhetsbibliothek. 2:dra Delen. pag. 338) ett fall, då en stiftelse af Kongl. Maj:t blifvit förvandlad till en annan.

Att detsamma äfven gäller om corporationer, som befinnas vara skadliga, att de nemligen också kunna af regeringen upphävas och ändras, är utan tvifvel. Deremot är det icke lika afgjort, att en corporation kan upplösas genom en öfverenskommelse mellan medlemmarna sjelfva; eller derigenom, att alla medlemmarna dö ut. De, som antaga detta, besinna icke, att en corporation består icke blott af de *närvarande* medlemmarna, utan äfven af de tillkommande; och att de förra icke till de sednares förfång kunna fatta ett beslut om corporationens upplösning. Att en corporation, fastän den från början måste bestå af *flere* ledamöter, likväl fortfar, fastän blott *en enda* är kvar, derom äro alla ense. Men om också denne ene dör, så är det likväl icke nödvändigt, att corporationen upplöses, ty andra nya medlemmar kunna sedan tillkomma. Om t. ex. alla medlemmarna af ett handverksskrå i en smittosam sjukdom skulle dö ut, så vore det mycket oriktigt, att deraf sluta, att detta skrå derigenom upphört och att dess kassa blir en res nullius, som tillfaller antingen kronan eller den, som först tillegnar sig densamma; ty fastän de närvarande medlemmarna af skrået äro döda, så är derföre ingenting, som hindrar, att nya kunna tillkomma, och då bör utan tvifvel skråets kassa komma dem till godo.

§. 42.

d. Administration.

Juridiska personer äro, såsom förut är nämnt, blotta fictioner. De hafva således hvarken förnuft eller vilja, och kunna följaktligen icke handla på egen hand. Det är således nödvändigt, att fysiska personer sköta deras angelägenheter och handla i deras namn. De äro i detta hänseendet att sätta i samma class med omyndiga. De personer, som sköta juridiska personers ärender, äro åter-

igen af tvenne slag, *föreståndare* 17: 8 HB., och *styrelser*, Kongl. Förordn. d. 20 Sept. 1815 § 2, hvilka förhålla sig till den juridiska personen, som förmyndare till sin pupill, och *syslömän* eller *ombudsmän*, se *ibid.*, som förhålla sig till dem på samma sätt, som vanliga ombud och fullmäktiga till de fysiska personer, som äro deras principaler. Till denna sednare classen höra vanligen de, som äro befullmäktigade att föra en juridisk persons processer (*Syndici, Actores*). När inrättningen är af något omfång, finnas vanligen särskilda föreståndare, som dels bestyra särskilda grenar af administrationen, dels behandla samma angelägenheter i särskilda instanser. För offentliga stiftelser finnes merändels en underordnad local administration och en öfverordnad styrelse, som har tillsyn öfver den förra, och omedelbart afgör vissa viktigare angelägenheter. Som för öfrigt juridiska personer äro af så mångfaldigt olika beskaffenhet, vore det förgäfvat att uppställa allmänna regler för deras administration, som skulle kunna användas på dem alla. Angående administration af corporationers angelägenheter måste dock några särskilda anmärkningar göras. Corporationer kunna i detta hänseendet indelas i två hufvudclasser: a) Sådana, som hafva en utbildad författning, t. ex. städer och universiteter. Man kallar dem vanligen *Universitates ordinatae*. I dem förhåller sig styrelsen till sjelfva corporationen ungefärligen så, som i en constitutionell stat regeringen till folket. I en sådan corporation tjena naturligtvis de särskilda angående administrationen gifna föreskrifter till efterrättelse. b) Sådana corporationer deremot, som icke hafva en sådan författning, och angående hvilkas administration antingen inga särskilda eller åtminstone otillräckliga föreskrifter äro gifna, kallar man *Universitates inordinatae*. I sådana corporationer kan det väl icke i allmänhet undvikas, att administrationen måste bero antingen af pluraliteten eller alla de närvarande medlemmar-

nas enstämmda beslut; i de flesta fall är det till och med nödvändigt, att pluraliteten deciderar; ty ville man alltid fordra enstämmdighet, så skulle detta lägga oöfvervinneliga hinder för ärendernas gång; emedertid bör det icke lemnas ur sigte, att det lätteligen kan hända, dels att majoritetens interesse kommer i strid med enskilda medlemmars, dels att alla närvarande medlemmars interesse är i strid med hela corporationens. Det förra inträffar isynnerhet då fråga är om nya stadgar, som skola gälla för corporationen, eller om afgifter af corporationens medlemmar för corporationens gemensamma ändamål; det sednare, då fråga är om corporationens upplösning, fördelning på de särskilda medlemmarna af sådant, som tillhört hela corporationen, öfverlåtelse på corporationens medlemmar af nyttjande rätt, som förut tillhört hela corporationen, och slutligen skuldsättning genom upptagande af lån för corporationens räkning. I förra fallet är det nödvändigt, att de enskilda medlemmarna skyddas mot det tyranni, som majoriteten öfver dem kan tillvälla sig, och att minoriteten icke ovilkorligen anses bunden af majoritetens beslut. Det bör derföre stå den af de enskilda medlemmarna, som genom ett sådant beslut anser sig förfördelad, öppet, att genom domaremaktens biträde deri söka ändring. Deremot är ingenting, som hindrar, att ett sådant beslut blir gällande, om alla äro derom ense; så vida det icke har inflytande på tillkommande medlemmars rätt. I sednare fallet åter vore det högst oriktigt, att anse alla corporationens *närvarande* medlemmar, såsom utgörande sjelfva corporationen, hvaraf skulle följa att dessa hade ovilkorlig magt, att råda öfver corporationens rättigheter. Så är det icke, utan det kan tvärtom ganska lätt hända, att, i förutnämnda fall, de närvarande medlemmarnas interesse kan vara i rak strid med sjelfva corporationens. För denna orsaks skull är det enligt sakens natur nödvändigt, att staten antager sig

ett slags öfverförmynderskap öfver sådana juridiska personer. Äfven kan det i sådant fall icke rättvisligen förnekas en framdeles blifvande medlem af samma corporation, att genom domaremakts biträde få ett sådant till corporationens förfång verkeligen ländande beslut upphäfvat.

Tredje Kapitlet.

Om Ting.

§. 43.

Om Ting i allmänhet.

Colling. De Rebus incorporalibus. Lund 1776.

Likasom man med person, i vidsträckt mening, förstår allt, som är subject för en rättighet, så menar man med *Ting*, i vidsträckt mening, allt, som är object för en rättighet; men likasom ordet person vanligen och egentligen brukas endast om menniskor eller fysiska personer, så brukas ordet *Ting* egentligen endast om *Kroppar* (*Res corporales*) d. v. s. sådana objecter för rättigheter, som existera i rummet, som halva utsträckning, eller längd, bredd och djup, som kunna uppfattas med känslan, (quæ tangi possunt). Mindre riktig är benämningen *physiska* ting, eller sådana, som med sinnena i allmänhet kunna uppfattas. Ett ljud t. ex. kan uppfattas med hörseln, men någon kropp, eller *res corporalis*, är det dock icke. Icke heller är det riktigt, att anse ljud, som objecter för rättigheter. Om någon t. ex. erhållit rätt, att bevista en Concert, så är det en handling, som är object för hans rättighet. Lika litet är det nödigt, att betrakta sådant, som kan uppfattas med lukten, såsom object för rättigheter. Det samma kan sägas om föremålen för de andra sinnena, med undantag af känslan. Möjligt är det dock, att objectet för en rättighet kan existera allenast i tanken. Sålunda t. ex. om flera särskilda ting betraktas såsom ett helt, så är detta hela ett *begrepp* och således

ett object, som blott kan uppfattas med tanken. Likaså kan det någon gång hända, att en *rättighet* är object för en annan rättighet; och en *handling* är alltid objectet för en fordran. Man kallar sådana objecter för rättigheter i allmänhet, som uppfattas icke med känslan, utan endast med tanken, *okroppsliga* ting. (*Res incorporales, Res quæ intelliguntur*). Härvid bör dock observeras, att fastän dessa äro det omedelbara föremålet för en rättighet, så är det likväl i de allra flesta fall ändock kroppsliga ting, som äro det, fastän blott medelbara, likväl egentliga föremålet för en rättighet. Sålunda t. ex. om någon har sålt åt en annan en Fårhjord, så är det väl sannt, att Fårhjorden är blott ett begrepp och således ett okroppsligt ting, men egentligen är det dock de särskildta Får, af hvilka hjorden består, som äro object för köparens rätt. Likaså, fastän en rättighet *kan* vara föremål för en annan rättighet, så är det likväl vanligtvis ett kroppsligt ting, som återigen är föremål för denna sednare rättigheten; t. ex. när en fordran är object för giftorätt, och när en handling är föremål för en obligation, är det vanligtvis förvärfvandet, stundom äfven frambringandet af något kroppsligt ting, som åsyftas. Dessutom fastän rättigheter möjligen kunna vara föremål för andra rättigheter, så är detta likväl mindre vanligt. Rättigheter i *allmänhet* äro derföre alldeles icke ting i juridisk mening, och det är derföre oriktigt, att, såsom somliga göra, afhandla hela läran om rättigheter då frågan är om ting. Hvad handlingar slutligen angår, så äro de icke föremål för rättigheter i allmänhet, utan endast för en särskild art deraf, nemligen fordringar. Det är således icke riktigt och ej heller vanligt, att omtala och beskrifva deras natur och beskaffenhet, då fråga är om ting. Vanligare är det visserligen, att de erhålla en särskild plats i systemet; men äfven detta synes vara mindre lämpligt, emedan derigenom deras beskrifning blir för mycket abstract. Emedan

sammanblandningen af det, som är så olikartadt, som kroppsliga och okroppsliga ting i sjelfva verket äro, gifvit anledning till hvarjehanda missförstånd, torde det vara bäst, att vi här i allmänhet taga ordet *ting* i den förutnämnda inskränkta betydelsen, och deremot uttryckligen anmärka när det någon gång undantagsvis är nödigt, att taga ordet i så vidsträckt mening, att äfven de så kallade *res incorporales* der under innefattas.

§. 44.

Ting, som äro in commercio, och extra commercium.

De ting, som *kunna* vara i enskilda personers ägo, sägas vara *in commercio*. Om de äfven verkeligen äro det, kallar man dem *res privatae*; annars *res nullius*; t. ex. vilda djur. Till denna sistnämnda class höra äfven sådana ting, som förut varit i enskilda personers ägo, men blifvit af sina ägare öfvergifva. (*Res derelictæ*). — Sådana ting åter, som icke kunna vara i enskildas ägo och således icke heller föremål för handel och vandel dem emellan, sägas vara *extra commercium*. Dit hör 1) *Öppna hafvet*, ty det är gemensamt för alla, så att alla kunna deri både segla och fiska. I teorien har det väl varit i fråga satt, om icke äfven hafvet kan vara föremål för enskildas ägande rätt; men i folkkrätten är det en afgjord sak, att hafvet är gemensamt för alla. Det samma gäller dock icke, såsom enligt romerska Lagen, äfven om hafsstranden och skärgården. Icke heller är det nödigt att, såsom denna Lag gör, antaga ännu flere arter af ting, som äro *Communes omnium*. Deremot torde här vara rätta stället, att anmärka, att äfven sådana ting, som äro i enskildt ägo, i så måtto likväl anses såsom gemensama för alla, att det i nödfall är tillåtet äfven för

andra, att begagna dem; och att, äfven i andra fall, om de kunna på något sätt af andra begagnas, utan att ägarer deraf har *den minsta* skada eller olägenhet, ett sådant begagnande är tillåtet. Man kallar denna rättighet att bruka ting, som tillhöra en annan, *jus innoxie utilitatis*. 2) *Ting, som tillhöra kronan (Res publicæ)*. Dessa äro återigen af tvänne slag a) sådana ting, som väl anses tillhöra kronan, men som likväl få brukas af alla. Till denna class höra allmänna vägar och gator, farleder, båtleder, segelleder och flottleder, (jfr. Calonius de eo quod circa res inventas justum est § 14.) samt hamnar. Kongl. Br. d. 17 Maji 1805, kungjordt af Förvaltningen af Sjöärenderna d. 3 Nov. 1807. b) Sådana kronan tillhöriga ting, med hvilka detta icke är händelsen. Nyare jurister bruka att sålunda skilja dessa från de förra, att de kalla dem *Patrimonium Populi*. Angående sådana tings oförytterlighet finnas många särskildta stadganden. Se t. ex. angående hela statens territorium och delar deraf, Regeringsformen 1809 § 78, angående särskilda kronolägenheter, ibid. § 77, angående krigsbyte, Krigsartikl. 1798 Cap. 4 § 4 o. s. v. Hit skulle man äfven kunna hänföra confiskerade böcker och skrifter. Jfr. Tryckfrihets-Lagen 1812 § 3. 3) *Ting, som tillhöra corporationer och stiftelser*, till hvilken sednare class såsom redan förut är nämndt, äfven fideicommisser böra räknas. (*Res Universitatum*). Dessa brukar man på samma sätt indela uti a) sådana ting, som användas till gemensamt bruk; t. ex. allmänningar, jfr. 16 Cap. BB. Stadsjord, Kongl. Br. d. 25 Sept. 1745 d. 27 April 1750 o. s. v.; och b) sådana, med hvilka detta icke är händelsen. Dessa sednare brukar man att kalla *Patrimonium Universitatis*.

§. 45.

Lösören. a.) I allmänhet.

Egentligen förstås med lösören sådana ting, som utan att förderivas och utan att förändra sitt namn kunna flyttas från ett ställe till ett annat. Således böra *skepp* rätteligen hänföras till lösören, fastän de i vissa hänseenden äro att anse lika med hus. Se t. ex. 20: 1 MB. Stundom tages dock ordet *lösören* i en inskränktare betydelse, så att *penningar* icke under denna benämning inbegripas; t. ex. 3: 8 GB.; ja någon gång icke ens Silver och Guld 5: 1 UB. — Vanligare är det dock, att detta ord tages i en vidsträcktare betydelse, så att derunder äfven inbegripas sådana byggnader, som någon antingen allenast för sitt nöjes skull uppfört på sin egen grund, eller också för något tillfälligt bruk på en annans grund. T. ex. lusthus, backestufvor o. s. v. Stundom är det till och med nödvändigt, att taga detta ord så vidsträckt, att sådana rättigheter derunder innefattas, som till sin natur och beskaffenhet mest närma sig till lösören; nemligen alla fordringar, de må angå fast eller löst gods, sakrätter i lösören, och panträtt, äfven i fastigheter; emedan denna såsom en accessorisk rättighet måste anses vara af samma natur, som den fordran, till hvars säkerhet den är satt; hvilken är hufvudsaken. Se Calonius Diss. de Hypotheca. § 8 not. 1. Att ordet tages i en så vidsträckt betydelse är isynnerhet nödigt när antingen en Lag eller en öfverenskommelse allenast nämner löst och fast gods, fastän äfven rättigheter under dessa benämningar innefattas; t. ex. i 10 Cap. GB.; ty då är ingenting naturligare än att hvar och en af dessa hänföres till den class, med hvilken den har närmaste likhet. Äfvenså är det i brottmål, när det heter om någon, att han har förverkat allt sitt lösa gods, t. ex. 22: 3, 4 MB.

§. 46.

b.) Lefvande ting.

I rättsvetenskapen äro isynnerhet följande indelningar af djuren vigtiga. De äro antingen 1) *Tama*, nemligen a) sådana, som endast lefva af vegetabilier, eller b) sådana, som äfven äta kött. Jfr. 22 Cap. BB. rubr. De förra förekomma i vår Lagbok vanligen under benämningen *Fä*, hvilken således icke här tages så inskränkt, att endast fyrfotadjur derunder innefattas, utan äfven tama foglar; t. ex. Ankor, Höns etc. Se t. ex. 9 Cap. BB. När ordet *fä* tages så inskränkt, så opponeras det vanligen emot *Hund*, hvarunder då de köttätande djuren innefattas; se t. ex. 33 Cap. MB. rubr.; men det är icke heller ovanligt, att ordet *Fä* tages så vidsträckt, att äfven *Hund* derunder innefattas; se t. ex. 22: 5 BB. 2) *Vilda*, hvilka åter äro a) Rof- och Skadedjur, hvilken sistnämnda benämning dock icke bör sammanblandas med den förra. b) Högdjur, hvarmed man förstår vissa djur af högre värde; hvarföre jagträtten med hänseende till dem är mera inskränkt, och c) annat Villebråd. Jfr. Jagtstadg. d. 13 April 1808. 3) *Tamda*. Dessa utgöra en medelclass emellan de båda förstnämnda, emedan de i somliga hänseenden mera närma sig till de tama, i andra åter mera till de vilda. Ursprungligen likna de mera de vilda, emedan de alltid höra till ett vildt släkte; till sin närvarande beskaffenhet åter hafva de närmaste likhet med de tama djuren. Derföre anses de också efter omständigheterna stundom lika med de förra och stundom med de sednare. Om de bruka att komma åter tillbaka när de aflägsnat sig från ägarens hemvist anses de vanligen lika med de tama; i motsatt fall åter lika med de vilda. *Wolf* indelar dem vidare uti a) *Discernibilia*, som kunna igenkännas från andra af samma slag och b) *Indiscernibilia*, med hvilka detta icke är händelsen; t. ex. *Bi*; men denna

distinction som hufvudsakligen vid fråga om fynd är af någon vigt, sammanfaller nästan med en annan vanlig indelning af lösören, nemligen uti *fungibla* och *icke fungibla* ting.

§. 47.

c.) **Fungibla ting.**

Fungibla ting (af latinska ordet *Fungi*) kallar man sådana lösören, som äro så lika hvarandra, att ett sådant ting vanligen sättes i stället för ett annat af samma slag; (*alterum alterius vice fungi potest*) hvarföre om dem gäller reglen *tantumdem est idem*. T. ex. Hvete, penningar etc. Det är dock icke aldeles ovanligt, att samma slags ting ömsom höra till de fungibla och icke fungibla. Böcker t. ex., af hvilka en mängd särskilda exemplar finnes i en boklåda, äro fungibla ting; men en särskild bok, som någon har i sitt bibliothek, är ett icke fungibelt ting. Mynt äro i allmänhet fungibla ting, men ett sällsynt mynt, som någon har i sitt myntkabinett, är dock ett icke fungibelt ting. En ko är i allmänhet ett icke fungibelt ting; men om någon af en annan arrenderat ett holländeri, med det vilkor, att han efter arrendets slut skall återlemna lika många och lika goda kor, som dem han emottagit, så äro de emottagna korna fungibla ting o. s. v. — Vanligen sammanblandar man distinctionen mellan fungibla och icke fungibla ting med en annan, nemligen af *förtärliga* och *oförtärliga* ting. Med de förra förstår man ting af den beskaffenheten, att om de blott en enda gång brukas i enlighet med sin bestämmelse, så blifva de antingen physiskt tillintetgjorda, t. ex. Bröd, eller undergå de en väsendtlig förändring, t. ex. Ull, eller upphöra de åtminstone att vara i den persons ägo, som de förut tillhörde, t. ex. penningar. Somliga skilja dessa sistnämnda

från de andra sålunda, att de kalla dem *borgerligen* förtärliga; de andra åter *naturligen* förtärliga. Men ehuru denna distinction vanligen sammanfaller med den emellan fungibla och icke fungibla ting, så är detta likväl icke alltid händelsen. Ett exemplar t. ex. i en boklåda är, såsom jag förut nämnt, ett fungibelt ting; men derföre är det likväl icke i förutnämnda mening ett förtärligt ting. För öfrigt kan man angående distinctionen emellan förtärliga och oförtärliga ting anmärka dels, att den är onyttig, dels att benämningarna äro opassande. Egentligen äro alla lösören förtärliga, ehuru förtäranndet kan gå mer eller mindre långsamt; hvarföre man, om en sådan Distinction behöfdes, snarare borde skilja mellan mer och mindre förtärliga ting.

§. 48.

Fastigheter. a.) I allmänhet.

Colling. De titulo *Fastighet.* Lund 1778.

Till fastigheter räknas 1) jord på landet och i staden. Att äfven fiskevatten rätteligen föres hit, lär icke i fråga sättas. Jfr. Häradsskrifvare-Instructionen d. 16 Oct. 1689 § 2 mom. 2. Långt mera omtvistadt är om det samma också kan sägas om Grufvor, Mahnstrek, Mineralbrott, Stenbrott etc. Jfr. Protokoll hållet hos Lagberedningen d. 25 October 1847; intaget vid Lagberedningens Förslag till Giftermåls-, Ärfda-, Jorda- och Byggnings-Balk. Stockh. 1847 pag. 113—116; och Juridiska Föreningens Tidskrift 1:sta Häftet pag. 61—63. I romerska Lagen räknas Grufvor och Stenbrott till fastighetersnas class. Jfr. fr. 3 § 6 och fr. 5: pr. D. 27: 9 och fr. 241 D. 50: 16. Likadant lär förhållandet vara i alla de länder, hvarest denna Lag fått insteg. Åtminstone är det så i Holland. Jfr. *Voet Commentarius ad Pandectas.*

Hagæ-Comitum 1723. Tom. 2 pag. 243; äfvenså i Tyskland, åtminstone i Österrike; jfr. *Scheidlein*. Abhandlung über den Kaufvertrag. Wien 1818 pag. 189; och Preussen. Allmänna Landslagen 2 Del. 16 Tit. 253 §. Likaså i Frankrike. Lagen om Bergverk d. 21 April 1810 Art. 8. Jfr. expeditionsskreteraren *Richerts* Utlåtande. Loc. cit. pag. 116. Att äfven i Danmark och Norge grufvor och stenbrott räknas till fastigheternas class ses hos *Örsted*. Supplement till *Nørregaards* danske og norske Private Ret. 3:dje Bind pag. 154. Våra äldre jurister antaga också utan allt betänkande detsamma. Se t. ex. *Colling*. Loc. cit. pag. 8 och *Calonius*. De Hypotheca. 2:dra delen § 8 not. 1. Andra yttra sig väl härom mindre tydligt, men att deras mening dock är densamma synes man dock lätteligen kunna sluta af hvad de derom säga. Sålunda t. ex. säger *Chr. Berch* (om Grufvebrytning. Ups. 1780 § 1) att Grufvor äro att anse såsom *underjordiska hus*. *Christiernin* (om eganderätt till Malmstreck och Grufvor § 3) åberopar angående dem 1: 1 JB. *König* (Lärdomsöfning 3:dje Tomen pag. 73) säger att *efter naturens Lag* Metallstreck och Grufvor äro dens egendom, som är ägare af jorden, emedan de äro Pertinenser dertill. Den icke ovanliga benämningen *Odalgrufvor* synes äfven tala för, att man ansett dem såsom *Odaljord*. Jfr. *Christiernin*. Loc. cit. pag. 17 och 20. Åtminstone synes det vara lika mycket skäl att *Odalgrufvor* blifvit ansedda som fastigheter, som *Odalvatten*, hvilket bevisligen blifvit så ansedt. Se WGL. II Addit. 11: 5, 9, 11. Slutligen synes äfven den omständigheten, att *Grufvebodas* blifvit ansedda såsom fast gods, se Kongl. Resol. d. 20 Dec. 1684 § 2, tala för att också sjelfva Grufvorna böra så anses, enär de förra väl icke annorlunda äro att anse, än som Pertinenser till Grufvorna och det väl vore besynnerligt, om res principalis skulle vara löst gods men en dertill hörande Pertinens fast gods. Hvem skulle t. ex.

icke finna det vara underligt om ett hus väl ansåges som fast gods, men grunden, hvarpå detsamma är byggt, såsom lösöre. Å andra sidan äro de flesta skäl, hvarmed man vanligen vill styrka, att grufvor äro såsom lösören att anse, föga eller intet bevisande. Stundom åtnöjer man sig att till bevis derföre helt simpelt åberopa "lag" utan att vilja eller kunna uppgifva hvad det då är för en lag, som stadgar detta. Se t. ex. Juridiska Föreningens Tidskrift 1:sta Häftet pag. 61. Stundom anföres, att genom afkomsten minskas malmtillgången, och att detta strider i allo med begreppet om fast egendom. Ibid. pag. 83. Häraf skulle man sluta, att hvarken Roms eller andra länders jurister, hvarest Grufvor räknas till fastigheter, hafva något riktigt begrepp om hvad med "fast egendom" förstås. Vidare att Grufvor i "allmänna opinionen" anses som löst gods. Ibid. Dermed förhåller det sig sålunda, att af de 5 Juridiska Föreningens Afdelningar som nämnas ibid. pag. 61 och 62, 3 ansett Grufvor såsom fast gods, men endast 2 afdelningar såsom löst gods. *Olivcrona*. Om Lagbestämd Gifrorätt i Bo. Ups. 1851 pag. 135, yttrar att "Innehafvaren af Grufva å annars mark egentligen blott har en *besittningsrätt*, hvilken såsom sådan kan gå förlorad om Grufvan icke bearbetas under viss tid. *Derföre* anses Grufva såsom lösöre." Detta skäl synes icke vara mycket bevisande, enär det är ganska möjligt att hafva besittningsrätt likasåväl till fastigheter som lösören. Icke desto mindre anses i Praxis Grufvor såsom lösören. Visserligen kunde det i fråga sättas, om denna Praxis är så allmän och constant, att den kan och bör såsom gällande sedvanerätt anses. För att icke tala om Fahlh grufveandelar, som anses vara undantag från hvad annars om Grufvor i detta hänseendet gäller; jfr. Juridiska Föreningens Tidskrift L. cit. pag. 61, så förekommer äfven i Juridiskt Arkif 14:de Bandets 3:dje Häfte pag. 499 ett fall, då ett Alunverk blifvit ansett så-

som fast gods. Jag har derföre hos en vän i Bergscollegium, som till följe af sin ämbetsställning är i tillfälle att bättre än de flesta andra känna huru härmed förhåller sig, sökt närmare upplysning om denna sak, och han har försäkrat mig, att fastän "meningarna ej gerna kunna vara delade derom, att Grufvor i sjelfva verket *äro* fast gods," de likväl "vid arf, köp etc. allmänt bedömas och behandlas efter Lagarna för lös egendom." Då så är, måste *af detta skäl* (men också allenast af detta) medgifvas, att de nu verkligen äro som löst gods att anse. För öfrigt synes mig den frågan, om någon enligt vår Lag kan hafva äganderätt till Grufvor icke böra sammanblandas med den, om Grufvor äro fastigheter eller lösören. Den förutnämnda frågans besvarande hör icke hit, utan till Bergslagarenheten. Endast i förbigående vill jag nämna, att åtminstone *Christiernin* synes hafva varit af den tankan, att man kan hafva äganderätt till Grufvor; enär han om denna äganderätt skrifvit en särskild Afhandling. Samma åsigt har äfven Juridiska Föreningens Centralafdelning vid mötet år 1850 "enhälligt" uttalat. Se Juridiska Föreningens Tidskrift 1 Häftet pag. 63. Jfr. för öfrigt om Praxis i detta hänseende *Lagerhjelm* och *Rothoff*. Förslag till ändringar och stadgander uti Bergsförfattningarne, på Kongl. Maj:ts nådiga befallning, utarbetadt och till trycket befordradt. Strengnäs 1832 pag. 181. 2) Hus och byggnader, äfven om de äro byggda på en annans grund. 10: 2 GB. (jfr. dock Intekn. Stadg. d. 13 Juli 1818 § 12). Vidare, af samma skäl, som förut är nämndt, åtskilliga rättigheter, som stå i närmare sammanhang med förutnämnda arter af fastigheter, nemligen 3) ständig besittningsrätt till hemman å landet. Huruvida så kallad Sämje- Stadge- Stubb- och Rögselrätt bör hänföras till fastigheter eller lösören, äro dock meningarna delade. Calenius (de Hypotheca § 8 not. 1 och de Pactis antenuptialibus § 4 not. 5) räk-

nar dessa rättigheter till fastigheternas class. Nehrman deremot (Inledning till then Svenska Jurisprudentiam Civilem pag. 106.) och de flesta andra räkna dem, hufvudsakligen på grund af Resol. på Adels Besvär 1668 § 53, till lösören. 4) Frälseränta Kongl. Förordn. d. 10 April 1810. 5) Prædialservituter, Besvär och Last, *som ligger å jord*, 25: 17 RB. (Servitutes rusticæ) Besvär *af annans mans hus*. 7: 5 JB. (Servitutes urbanæ). 6) Stundom ikläda sig äfven lösören i visst hänseende naturen af fastigheter, nemligen a) när de äro Fideicommiss, eller b) Pertinenser till fastigheter. Jfr. Calonius loc. cit.

§. 49.

b. Jord å Landet.

Schrevelius. Om Arfvejord, (i Juridiskt Arkif utg. af *Schmidt*. 7:de Bandets 2:dra och 3:dje Häfte.)

Jord å landet, hvarmed förstås fastigheter å landet i allmänhet, äfven sådana, som äro res incorporales, är i juridiskt hänseende af tre slag. A. *Arfvejord*, hvarmed vanligen förstås a) ärfda fastigheter på landet 2 Cap. JB.; b) sådana fastigheter på landet, som någon fått genom testamente eller gåfva, när nemligen fastigheten i testators eller gifvarens hand var arfvejord. Annorlunda, om jorden i hans hand var aflingjord. Jfr. Kongl. Förordn. d. 4 Febr. 1801. Lagkommittéen (särskildt Text till 5 Cap. ÅB.) antager väl, att om någon till sin närmaste arfvinge testamenterar Aflingjord, så bör den anses som arfvejord "till så stor del, som han ärfva bordt, der testamente ej varit;" men detta synes icke böra anses såsom redan gällande. Det har väl också varit i fråga satt om, när någon till sin närmaste arfvinge testamenterat aflingjord, men testamentet icke blifvit af denne bevakadt, jorden vore att anse såsom arfvejord, eller aflingjord; men att den är det förra är

alldeles uppenbart. Jfr. Jur. Ark. af *Schmidt*. 14 Bandets 3:dje Häfte pag. 499. c) Sådana fastigheter på landet, som vid skifte, boskilnad eller arfdelning blifvit vederlag för arfvejord. 2 Cap. JB. jfr. 11: 7 GB. 17: 2 ÅB. 3: 1 JB. Stundom tages dock ordet *arfvejord* i en inskränkta- re betydelse, så att dermed menas endast verkligen ärfda fastigheter på landet. Se Kongl. F. d. 13 Junii 1800. B. *Bördköpt jord*. Dermed förstås i allmänhet sådana fastigheter å landet, som någon titulo oneroso för- värfvat af en bördeman, om fastigheten i bördemannens hand var arfvejord eller bördköpt. I allmänhet göres in- gen skilnad, om jorden blifvit directe förvärfvad af börde- mannen eller löst, sedan den förut blifvit föryttrad till nå- gon annan. Endast i Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1807 mom. 1, göres verkligen en sådan distinction. Den förstnämnda kallas der *köpt i börd* och den sistnämnda *löst i börd*. Men, som denna så kallade förklaring, icke är någon verkelig förklaring, utan en *correctorisk* Lag, så bör den efter all sannolikhet icke tillämpas på andra fall, än dem, hvarom der uttryckeligen är fråga. C. *Af- lingejord*. Dermed menas i allmänhet alla fastigheter på landet, som icke kunna hänföras till någon af de först- nämnda classerna. Det är således klart, att betydelsen af detta ord varierar, allt efter som, enligt hvad nyss är nämnt, orden arfvejord och bördköpt jord tagas i mer och mindre vidsträckt betydelse; så att t. ex. i Kongl. F. d. 13 Junii 1800 förstås med aflingejord alla fastig- heter på landet, som icke äro verkligen ärfda, och i Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1807 mom. 1 är den jord, som der kallas *köpt i börd* ansedd vara verkelig aflinge- jord. Någon gång tages äfven ordet *aflingejord* så vid- sträckt, att dermed menas alla fastigheter på landet, som icke äro arfvejord. Jfr. 5: 3 JB.

§. 50.

c. Stadsfastigheter.

Dessa äro vidare: a) hus och byggnader i städerna. b) Stadstomter. De äro antingen *bebyggde* eller *obebyggde*. Till de sednare räknas äfven sådan jord, som begagnas såsom trädgårdar i städerna. Vidare äro de antingen *fria* eller *ofria*; *fri* eller *ofri grund* 7: 6 JB. En tomt kallas *fri*, när samma person, som äger tomten, äfven är ägare till huset, som är derpå bygd; *ofri* åter när en är ägare till huset och en annan till tomten. Den sednare är då vanligen antingen staden 7: 6 JB. eller någon annan juridisk person, t. ex. en kyrka; Bygningsordn. 1736 Art. 10 § 6; ett hospital, en skola, en akademi eller någon annan publik inrättning. Kongl. Förkl. d. 20 Dec. 1721 § 8. Af de ofria tomterna erlägges till stadscassan eller tomtägaren en årlig afgift, vanligen kallad *tomtöre*; Kongl. Resol. d. 16 Mars 1693. Kongl. Br. till Magistraten i Stockholm d. 28 Sept. 1699. Adel. Privil. 1723 § 12. Prest. Privil. 1723 § 10; i Skåne och de öfriga från Danmark eröfrade provincerna äfven *jordskyld*. Se *Osterson Weyles* Glossarium. *Nehrman* (Collegium Msc öfver Jorda-Balken vid Cap. 4: 6, samt jus Publicum Msc. sid. 629) gör dock den skilnaden mellan *tomtöre* och *jordskyld*, att han kallar *tomtöre* den afgift, som erlägges af gårdar, som i äldsta tider blifvit bygda på sådan grund, som tillhört staden eller något kloster, kyrka eller hospital; *jordskyld* åter den afgift, som uppkommit sålunda, att då i äldre tider någon testamenterade något visst årligen till kyrkor, kloster, hospitaler etc., han ofta tillika bestämde, att denna afgift skulle utgå af någon viss grund eller tomt; att den måtte blifva så mycket mera perpetuell. Jfr. äfven *Nörregaards* Föreläsningar öfver den Danske private Ret. 2 Del sid. 144. Att denna afgift måste vara mycket gammal bevisas deraf, att den re-

dan omtalas *såsom gammal* i ett bref af Konung Knut d. VI i Danmark år 1186, som är tryckt först i Storbæi Disp. de Numis et Sigillis Lundensibus. Lund 1741. pag. 69 och sedan i *Falks Privilegia Capituli Lundensis*. Lund 1828. c) *Stadsjord* i inskränkt betydelse. *Stadens mark* 10: 3 GB. *Stadsmark* 10: 19 RB. *Jord och mark omkring staden, som afhyt är och ej ifrån staden afskiljd*. Ibid. *Donationsjord*. Man förstår dermed åkrar, ängar, vretar, betesmark o. s. v., som vid städernas foundation af framfarne konungar, städernas fundatorer och andra personer blifvit till städerna donerade. Kongl. Resol. på Ståd. Besv. d. 13 Julii 1719 Landsh. Instr. d. 4 Nov. 1734 § 10. Den bör noga skiljas från α) sådana krono och kronoskatte-lägenheter, som städerna stundom fått lösa till sig, mot den ränta med flera onera, som slika lägenheter äro påförda. Resol. på Ståd. Besvär d. 3 Febr. 1748 § 13. β) Sådän så kallad *själfägande jord*, som ståndspersoner i städerna stundom innehafva. Tengvall (Tvistemåls-Lagfarenhet pag. 30) kallar dem *egendomsjordar* och påstår att de enligt Kongl. Placat. (d. 21 Julii) 1677 icke få afhändas från städerna. Men detta Placat angår alldeles icke dem; ty enär de icke höra städerna till, så är det icke heller möjligt, att de kunna från städerna abalieneras. Jfr. Nehrman Jurisprudentia Civilis pag. 103 och Föreläs. öfver GB. pag. 134. γ) Servituter på tillgränsande hemmansägor. T. ex. betesrätt. Jfr. *Bexell* Hallands Beskrifning. 2 Del. Sid. 443. δ) Fiskelägen. Se *Gillberg* Beskrifning öfver Christianstads Län pag. 11. ε) Ständig Besittningsrätt, som någon stad har till ett hemman. Se t. ex. Rikens Råds Bref d. 12 Mars 1633. (i Erl. Sam. Brings Disp. de Vermelandia pag. 26) Sådana fastigheter böra nemligen, ehuru de tillhöra städerna, icke anses såsom stadsjord; hvarföre tvister om dem höra till häradsrätternas jurisdiction. Kongl. Resol. på Städernas Besvär 1689

§ 3. Den verkliga stadsjorden tillhör staden såsom corporation och icke de enskilda stadens invånare. Ofta är den obehygd och begagnas gemensamt af stadens invånare, merändels till mulbete, hvilket äfven stundom i donations-brefven är uttryckeligen föreskrifvet. Se t. ex. *Bexell* Loc. cit. pag. 441 not. **) *Sjöborg*. Skånes Historia och Beskrifning 3 Del. pag. 186. Ofta är den fördelad på tomterna; se t. ex. *Bexell* loc. cit. pag. 440; eller på husnumren; *Sjöborg* loc. cit. pag. 186; i hvilket fall det merändels är stadgadt, att den del af stadsjorden, som hör till hvarje numer eller tomt, icke får derifrån söndras eller minskas; se t. ex. Protocoll hållet på rådhuset i Lund d. 13 Junii 1797 mom. 4; och att af hvarje sådan jordlott en årlig afgift eller *jordskyld* skall erläggas till stadscassan. Ibid. mom. 7. Någon gång är stadsjorden fördelad på ett visst antal borgare. Se t. ex. utdrag af 1611 års jordrefnings-protokoll för Willands härad, Nosaby socken (i Lunds Stifts-Tidn. för d. 11 Febr. 1815 n:o 3). Stundom begagnas den af embetsmän och publika inrättningar i städerna. (*Embets- och publik jord*) Se t. ex. *Bexell* loc. cit. pag. 437. Berättelse om Helsingborgs hospital (i Lunds Stifstidn. för d. 18 Dec. 1813 n:o 26). Stundom bortarrenderas stadsjorden fördelad i lotter till stadens invånare. Kongl. Br. d. 25 Sept. 1745. Landsh. Instr. d. 4 Nov. 1734 § 18 o. s. v. — Den nu nämnda indelningen af stadsfastigheter är i juridiskt hänseende den viktigaste. Någon gång händer det dock, att, likasom vid fråga om jord på landet, skilnad göres emellan *ärfda* och *förvärfda stadsfastigheter*. Se t. ex. Kongl. Förordn. d. 19 Aug. 1762. Adel. Privil. 1723 § 12. Bialskedet d. 22 Sept. 1668 § 5. Det kunde ifrågasättas om i sådana fall *bördköpta stadsfastigheter* böra anses lika med ärfda eller förvärfda. Af nyssnämnda bialsked tyckes man dock kunna sluta, att det kommer derpå an, om fastigheten, då den bördköptes, i säljarens

hand var ärfd eller förvärfd. I förra fallet fortfar den att anses som ärfd, och i sednare fallet som förvärfd.

§. 51.

Delbara och odelbara ting.

Man skulle tycka att distinctionen mellan delbara och odelbara ting sammanfaller med den emellan kroppsliga och okroppsliga, och att följaktligen denna distinction vore öfverflödig. Så är det likväl icke. Icke alla kroppsliga ting äro i juridisk betydelse delbara; men deremot äro äfven en del okroppsliga ting i juridiskt hänseende delbara. *Delbara* kallar man nemligen endast sådana kroppsliga ting, som kunna delas i *homogena* delar; d. v. s. sådana, att delen skiljer sig från det hela endast till kvantiteten, men icke till kvaliteten. Af denna beskaffenhet äro alla liflösa ting, för såvidt man med hänseende till dem gör blott afseende på materien, men icke på formen t. ex. metaller, träd o. s. v.; deremot kallar man sådana kroppsliga ting *odelbara*, som icke kunna sålunda delas; nemligen levande djur och äfven liflösa ting, med hänseende till hvilka man gör blott afseende på formen, men icke på materien. Af denna beskaffenhet äro alla konstverk. — Men, som förut nämndes, är det icke blott kroppsliga ting, som äro i juridisk mening delbara. Äfven åtskilliga rättigheter äro i juridisk mening delbara. Det kommer nemligen derpå an, om objectet för rättigheten är delbart, eller icke. I förra fallet anses äfven rättigheten såsom delbar. Det är till och med icke nödvändigt, att en *reell* delning af objectet för rättigheten är möjlig; det är nog att en *ideell* delning kan ske. Således kan rättigheten till ett visst ting vara delbar, fastän sjelfva tinget är i juridiskt hänseende odelbart. Om t. ex. flera äro ägare till ett djur, så är deras äganderätt delbar; och

derföre kunna de, om djuret säljes, dela köpeskillingen med hvarandra. Deremot kan det å andra sidan hända, att en rättighet är odelbar, fastän det ting, som är föremål för densamma verkligen är delbart. Sådana odelbara rättigheter äro panträtt och prædialservituter. Derföre om en debitor betalar en del af sin skuld, så är han icke berättigad att återfå en motsvarande del af pan- ten. Detta uttrycker man vanligen genom reglen: *Causa pignoris est individua*. — Beträffande sedan sättet huru delningen sker, så kan den, såsom nyss är nämnt, ske antingen i verkligheten, eller allenast i tanken. I förra fallet kallas delningen *reell* och delarna *reella*; (partes *divisæ*) i seduare fallet kallas delningen *ideell* och delarna *ideella* (partes *indivisæ*). Är det, som skall delas, lösören, så kan en reell delning endast ske sålunda, att sammanhanget mellan delarna upphäfves; deremot kunna fastigheter delas genom blotta gränslinier. — Slutligen kan delningen ske antingen genom division; då kallas hvar och en del en qvot (pars *qvota*); eller genom *subtraction*; då kallas en från det hela afsöndrad del en pars *qvanta*; t. ex. en viss åker eller äng, som afsöndras från ett hemman. Denna distinction är ofta i juridiken af mycken vikt. T. ex. vid frågan om hemmansklyfning och skattskyldig jords minskning, klander i jordafång o. s. v.

§. 52.

Särskildta och sammansatta ting.

Särskildta (*Res singulæ*) kallas sådana ting, som icke äro förbundna med andra. *Sammansatt* (*universitas rerum*) åter ett ting, som uppkommer genom förbindelse af flera särskildta. Särskildta ting äro alltid *individuellt* bestämda (*Species*), men ett sammansatt ting kan antingen vara bestämdt endast genom tal, mått, mål

eller vigt; t. ex. 10 tunnör Råg; då kallas det en *quantitas*; eller individuellt bestämdt; t. ex. 10 tunnör Råg, som verkeligen äro uppmätta; då är det ett *Species*. Detta ord har således i juridiken en annan betydelse än den annars vanliga. Förbindelsen mellan särskildta ting, kan åter vara antingen *materiell*, eller blott *ideell*. Ett sammansatt ting af förstnämnda slaget är t. ex. ett hus, i motsats mot alla de särskildta ting, hvaraf ett sådant består. I sednare fallet är det hela alltid ett okroppsligt ting; men de särskildta ting, hvaraf det består, kunna vara antingen blott kroppsliga, t. ex. de böcker, hvaraf ett bibliothek består, eller äfven okroppsliga t. ex. fordringar och andra rättigheter, som tillhöra ett arf.

§. 53.

Hufvudsaker och bisaker. a) I allmänhet.

Ofta är det så, att ett ting står i ett underordnadtt förhållande till ett annat. I sådant fall kallar man detta sednare *hufvudsak*, (*Res principalis*); det förra åter *bisak* (*res accessoria*). Af sådana bisaker äro följande i synnerhet viktiga: *tillbehör* eller *pertinenser* (*Pertinentiæ*), *afkomst* (*Fructus*) och *kostnad* (*Impensæ*). Hvardera af dem bör derföre tagas i särskildt betraktande.

§. 54.

b) Tillbehör.

Med *tillbehör* eller som *Nehrman* (*Jurisprudentia Civilis* pag. 107) och *König* (*Lärdomsöfning 2 Tomen* pag. 44) kalla dem, *tillhörigheter*, enligt Landslagen JB. 10: pr., det som *ligger till* ett annat ting eller, som nyare jurister vanligen benämna dem, *pertinenser*, förstår

man sådana ting, som *utan ifrån* så förbindas och förenas med ett annat ting, att den, som kan göra anspråk på det sednare äfven har rätt till de förra. Merändels äro de kroppsliga ting, men kunna äfven vara okroppsliga. De vanligaste *pertinenser till jord* äro: 1) annan jord t. ex. utjordar, urfjällar, öar och holmar. 15: 3 JB. 2) Vatten och qvarnställen. 20: 1 BB. 3) Metaller, mineralier etc., som ännu icke blifvit uppräfnade. Jfr. dock hvad som är sagdt i 48 §. Om likväl ett metall- eller mineralstrek uppfinnas af någon annan än jordägaren, så anses det icke helt och hållet såsom ett accessorium till jorden, utan förhållandet är något när enahanda, som när någon annan än jordägaren finner en skatt; att den nemligen till en del, på grund af accession, anses tillhöra jordägaren, men till en del, på grund af occupation, uppfinnaren. Jfr. Kongl. F. d. 27 Aug. 1723 d. 20 Okt. 1741 och d. 6 Dec. 1757. 4) Å jorden befintliga hus och vattenverk, såvida de höra till fastigheternas class. 5) Naturliga accessioner. 12: 4 JB. 6) Servitutes rusticæ äro *pertinenser till Prædium dominans*. 7) Lösören, som genom fysisk cohærens äro förbundna med jorden; t. ex. träd, som växa på marken; dock synes undantag från denna regel böra äga rum om träden äro sålda på roten utan att grunden är tillika såld. Jfr. *Örsted*. Supplement till Nörregaards Private Ret. 3:dje Bind pag. 158. Att säd på marken äfven är att anse som lösöre synes man kunna sluta deraf, att den enligt 43: 1 MB. kan vara föremål för stöld. 8) Sådana lösören, som af ägaren eller genom Lagens föreskrift äro bestämda, att vara förenade med jorden eller till dess nytta. T. ex. boskap, åkerredskap och gödsel 27: 10 BB. 9) Åtkomsthandlingar och kartor, till närmare kännedom af jorden och dess rättigheter. — *Pertinenser till hus* äro: 1) allt som är väggfast, fastspikadt, inmuradt etc. 27: 10 BB. jfr. Kongl. Br. d. 30 Maji 1713 (hos Nehrman Jurispru-

dentia Civilis pag. 105). Upp i landet räknas äfven Jernugnar som pertinenser till hus, men i Skåne icke. 2) Allt, som är ämnadt till fortlärande bruk vid huset; t. ex. fenster, kakelugnsdörrar, taktegel etc. jfr. 27: 10 BB. 3) Sådant, som för en tillfällig reparation blifvit aftaget för att sedan åter förenas med huset; t. ex. en nedtagen kakelugn, murtegel etc. 4) Servitutes urbanae. 5) Åtkomsthändingar. 6) I städerna äro stundom så kallade *fäladslotter* pertinenser till hus. — *Pertinenser till lösören* äro: 1) andra lösören, förutan hvilka tinget icke kan brukas; t. ex. en urnyckel. 2) Sådant, som är bestämdt till fortlärande bruk tillsammans med tinget. T. ex. hjulen på en vagn. Med hänseende till skepp lär dock praxis i detta hänseende vara annorlunda. Mittermaier (Deutsches Privat-Recht pag. 955) säger åtminstone, att när ett skepp säljes, så äro icke båt, tåg, ankare och segel derunder inbegripna. 3) Sådant, som är fästadt vid ett ting till prydnad; t. ex. kopparstick i en bok, broderier och galoner på kläder. — Angående alla dessa särskilda arter af pertinenser är dock att märka, dels, att det merändels beror på ägaren sjelf att upphäfva den förening, hvori en pertinens står med hufvudsaken, dels att om också Lagen stadgat, att ett ting i ett hänseende bör anses som pertinens till ett annat, så följer dock icke deraf, att det också i alla andra hänseenden bör anses som pertinens dertill.

§. 55.

c) Afkomst.

Med *afkomst* 5: 5 UB. (*fructus*) förstår man sådana ting, som *komma af* ett annat d. v. s. som i detta hafva grunden till sin existens. Vanligen menar man härmed sådana ting, som äro *physiska* producter af ett an-

nat ting, *afvel* 5: 4 JB.; (*fructus naturales*) t. ex. träd, gräs, i förhållande till jorden, på hvilken de växa, ull och mjölk etc. i förhållande till de djur, af hvilka de erhållas, kalfvar, föl etc. i förhållande till modren. Har äfven människors arbete medverkat till productionen af sådana *fructus*, så kallar man dem *industriales*; t. ex. säd, trädgårdsväxter etc. — *Fructus*, som ännu stå i en fysisk förbindelse med hufvudsaken (*Fructus pendentes*) hafva icke någon sjelfständig existens, utan anses såsom en del af det ting, hvaraf de äro producerade; äro de åter afsöndrade derifrån, så äro de sjelfständiga ting, och det kommer på omständigheterna an, om de skola anses som pertinenser till det ting, hvaraf de äro producerade, eller icke. Med hänseende till sådana från hufvudsaken afsöndrade *fructus* skiljer man vidare emellan *fructus separati*, då afseende endast göres derå, att de äro skiljda från hufvudsaken, och *fructus percepti, inkomst, som influtit*, 11: 2 GB., när afseende äfven göres derå, att någon verkligen kommit i besittning af dem. Stundom anses till och med *inkomst* af ett ting, som *insflyta bordt.* 11: 2 GB. (*fructus percipiendi*) lika med den, som verkligen influtit. Stundom göres äfven afseende derpå, om afkomsten ännu finnes i dens besittning, som uppburit densamma; *behållen afkomst* 5: 5 UB., (*fructus exstantes*); dock bör det anmärkas, att man vanligen menar med *behållen* afkomst den, som återstår efter afdrag af productionskostnaden. Är afkomsten redan förtärd eller förnyttad kallas den *fructus consumpti*. — Men icke blott fysiska ting kunna hafva grunden till sin existens i andra fysiska ting, utan äfven rättigheter kunna hafva sin grund i andra rättigheter. Sålunda kan man anse rättigheten till afrad eller hushyra, såsom en *afkomst* af ägande rätten till jorden eller huset, rättigheten till ränta såsom en afkomst af äganderätten till kapitalet. Oftast går man till och med ännu längre, så att man öfverflyttar detta

rättigheternas förhållande till hvarandra på de ting, som äro object för rättigheterna, så att man t. ex. säger att hushyran är en *afkomst* af huset, räntan en *afkomst* af kapitalet. Sådan afkomst kalla juristerna vanligen *fructus civiles* (*afgåld, som af ett ting gå bör*). 9: 7 JB.

§. 56.

d) **Kostnad.**

När penningar eller penningevärde användes till production af ting eller för verkställandet af förändringar i redan existerande ting, så äger ett förhållande rum emellan penningarna och de ting, hvarpå de blifvit använda, af den beskaffenheten, att penningarna, som blott varit ett medel för det ändamål, som angick ett annat ting, måste anses såsom delta underordnade, så att detta ting kan anses som hufvudsak; de derpå använda penningarna åter såsom bisak. — Vår Lag nämner blott tvänne arter af kostnad, nemligen: a) *nödig* kostnad, 5: 11 JB. 11: 3. 12: 8 HB.; kostnad, som ett ting *tarfvar*. 9: 8 JB.; "thet, som någon å ett ting *rätteligen* kostat hafver" 18: 5 HB.; "thet, som han *trängd* varit therå kostat" 21: 3 RB.; och man förstår dermed sådana kostnader, förutan hvilka tinget antingen skulle hafva gått under, eller åtminstone blifvit *sämre*. Jfr. fr. 79. pr. D. 50: 16; och b) *förbättring*, 17: 1 ÄB., sådan kostnad, hvarigenom ett ting blifvit *bättre*, d. v. s. nyttigare, eller hvarigenom dess afkomst blifvit förökad. Jfr. fr. 79 § 1. D. 50: 16. Oftast tages dock ordet förbättring i vår Lag i en vidlyftigare betydelse, så att dermed menas båda de förutnämnda arterna af kostnad. Sälunda talas i 17: 3 ÄB. om "*nödig* förbättring" och i 11: 1 JB. om "*nödig* och *nyttig* förbättring." — Det är dock klart, att som de båda förutnämnda arterna icke äro hvarandra contradictoriskt mot-

satta här måste gifvas en tredje art. Romerska Lagen nämner också verkligen en sådan, som den kallar *Impensæ voluptuariæ*, eller sådan, hvarigenom ett ting allenast "förskönas (*quæ speciem duntaxat ornant*" fr. 79 § 2 D. 50: 16.) Men genom antagande af denna tredje art af kostnad blir indelningen icke logisk, ty det är otvifvelaktigt, att här gifves kostnad, som icke kan hänföras till någon af dessa förutnämnda arter; t. ex. sådan, hvarigenom tinget i sjelfva verket blifvit försämradt. Det vore derföre bättre, att kalla denna tredje art c) *onyttig* kostnad, och derunder inbegripa hvar och en, som icke kan innefattas under de tvänne förutnämnda, således äfven *skadlig* kostnad. *Ulpianus* (Liber Singularis Regularum. Tit. VI § 14) tager också verkligen benämningen "*Voluptuosæ impensæ*" i en så vidsträckt betydelse. Häremot kan dock invändas, att denna benämning åtminstone är opassande, att uttrycka ett sådant begrepp. — Den viktigaste fråga, som angående dessa arter af kostnad kan uppkastas, är den: huruvida är den, som gjort någon kostnad på ett ting, som tillhör en annan, eller på ett ting, som väl tillhör honom sjelf, men som han dock är skyldig att öfverlemna till en annan, berättigad att för denna kostnad erhålla ersättning. Enligt vår Lag synes denna fråga i allmänhet sålunda kunna besvaras: a) Den, som vet att han är skyldig att öfverlemna ett ting till en annan, eller åtminstone är i ovisshet, om han icke kan blifva skyldig dertill, är icke berättigad till ersättning för annan än nödig kostnad, så vida icke kostnaden blifvit gjord med den andres samtycke. Jfr. 17: 3 ÅB. 5: 11. 9: 8 JB. 12: 8. 18: 5 HB. 21: 3 RB. b) Den deremot, som icke allenast har giltiga skäl, att anse sig som ägare till tinget, utan äfven att tro sig icke vara skyldig, att öfverlemna det till en annan, är, om han dock sedan måste lemna det ifrån sig, berättigad till ersättning både för nödig och nyttig kostnad. Jfr. 11: 1 JB. c)

Den, som är skyldig att utgifva den afkomst han uppburit af ett ting, är berättigad att afdraga den kostnad han gjort å dess production, insamlande och bevarande. Jfr. l. 1 C. 7: 51. — En annan indelning af kostnad, nemligen a) sådan kostnad, som blifvit gjord "å gods" och b) för thes skull 5: 11 JB., är af ringa eller ingen vikt. Nyare jurister skilja på det sättet dem emellan, att de kalla den förra *impensæ* och den sednare *expensæ*. Oftast brukar man dock denna sistnämnda benämningen om rättegångskostnad.

Fjerde Kapitlet.

Om Rättsförhållanden.

§. 57.

Begrepp.

Med ett rättsförhållande förstå vi, enligt hvad redan i det föregående (§ 1) är antydt, ett genom en rättsregel bestämdt förhållande mellan *personer*. Genom en rättsregel måste det vara bestämdt, ty icke alla mänskliga förhållanden äro, såsom sådana, äfven rättsförhållanden, ehuru de vanligtvis tillika, åtminstone till en del, äro det. Här gifvas nemligen äfven *naturliga* förhållanden och *moraliska* förhållanden. Sådana äro till en del både förhållandet mellan man och hustru, och det genom blodsbandet åstadkomna förhållandet mellan fränder. Det förhållande åter, som äger rum mellan tvänne vänner är, såsom sådant, ett blott moraliskt och af ingen rättsregel bestämdt förhållande. Uti ett rättsförhållande anvisar rättsreglen åt hvardera personen likasom ett visst område, inom hvilket hans vilja skall herrska, den likasom bestämmer en viss gräns, inom hvilken hvardera skall råda. Detta genom rättsreglen bestämda område, kalla vi, såsom också redan förut är nämnt (§ 1), personens rätt eller *rättighet*. Vanligtvis har denna rättighet något visst object, som vi i föregående Capitel kallat ting. Emedertid är detta icke alldeles nödvändigt. Här gifvas äfven rättsförhållanden, som äro *personliga*, d. v. s. hafva en person till föremål, åtminstone till en del. Af sådan beskaffenhet äro alla familjeförhållanden. I ett annat hän-

seende är det dock äfven mycket vanligt, att sådane rättsförhållanden sägas *röra någons person* 10: 1 RB. som likväl verkligen hafva ett eller flera ting till föremål; när man nemligen för att erhålla detta eller dessa måste hålla sig till en person. Sådana rättsförhållanden kallar man, såsom sedan skall visas, obligationer eller obligatoriska rättsförhållanden.

§. 58.

Uppkomst och upphörande. a) I allmänhet.

Rättsförhållanden uppkomma och upphöra genom sådana *facta*, af hvilka dessa rättigheters förvärfvande eller förlust enligt Lag beror, och hvilka man just derföre kallar *juridiska facta*. De kunna vara både *positiva* och *negativa*; d. v. s. en rättighets förvärfvande eller förlust kan bero antingen derpå, att något *sker*, eller att något *icke sker*. Vidare kunna de bestå antingen uti *fria handlingar* af den person, som skall förvärfva eller förlora en rättighet, d. v. s. sådana, hvori hans vilja är fritt medverkande, eller *tillfälliga händelser*, hvartill höra både naturhändelser och handlingar, eller underlåtanden af andra personer, än den, som derigenom förvärfvar eller förlorar en rättighet. I förra fallet kan det antingen vara den handlandes vilja, att åstadkomma eller upphäfva ett visst rättsförhållande, eller kan hans vilja afse något annat ändamål, fastän rättsförhållandets uppkomst eller upphörande ändock blir en följd af hans handling. T. ex. om någon begår en förbrytelse mot en annan, eller betalar honom en summa penningar, i den tanken, att han är honom dem skyldig. I hvad fall som helst är det dock tydligt, att om ett rättsförhållande skall uppkomma, måste både personen vara en sådan, som kan vara subject uti detta rättsförhållande och föremålet måste vara sådant, att det

kan vara object derför. Slutligen bör det här anmärkas, att verkan af sådana juridiska facta, hvarom förut är nämnt, icke alltid är den, att ett rättsförhållande allenast uppkommer eller allenast upphör. Det är äfven möjligt, att båda delarna sker på en gång. Detta inträffar nemligen då, när ett rättsförhållande undergår en *förvandling*; och detta kan återigen ske på tvänne sätt; antingen sålunda, att blott rättsförhållandets subject förändras, eller sålunda, att rättsförhållandet till sitt innehåll undergår en förändring. En förändring af förstnämnda slaget kallar man *succession*. Om en sådan skall äga rum, så är det nödvändigt, att icke allenast en sådan inre förbindelse mellan båda rättsförhållandena äger rum, att de kunna anses såsom ett enda, blott med olika subject; utan äfven, att det sednare grundar sig på det förra och således är deraf beroende. Succession är af tvänne slag, nemligen a) *Singular-Succession*, som har till föremål en enda rättighet, eller flera, dock så att hvardera för sig går öfver på en annan person, utan att derigenom träda i någon förbindelse med de öfriga, och b) *Universal-Succession*, som har till föremål hela en persons förmögenhet såsom ett ideellt helt, eller en *universitas rerum*, (jfr. 52 §) eller en qvot deraf, så att afseende icke göres å dess speciella innehåll, antingen till kvantitet eller kvalitet. En succession af förra slaget äger rum, när en Creditor på en annan transporterar en skuldfordran. Deremot är det en succession af sednare slaget när en död persons hela förmögenhet går öfver på hans arfvingar, eller all en persons egendom förverkas till kronan. Det är klart, att genom en succession af sistnämnda slaget sådana rättigheter, som äro rent personliga, d. v. s. så fästade vid en viss person, att de icke kunna från honom skiljas, icke kunna gå öfver på ett annat subject. Af denna beskaffenhet äro t. ex. arfsrätt och bordsrätt. Äfven en del rättigheter, som grunda sig på kontrakter, äro af denna

beskaffenheten. Om t. ex. någon blifvit intagen i ett bo-lag för sitt snille och slöjder, så få icke hans enka och arfvingar träda i hans ställe och rätt. 15: 11 HB. Om någon af en annan erhållit fullmakt, att för honom utföra en rättegång, så får han icke efter eget behag sätta en annan i sitt ställe. 15: 7 RB. o. s. v.

§. 59.

b) **Genom sådana handlingar, hvarigenom den handlande vill åstadkomma eller upphäva ett rättsförhållande.**

(Rättshandlingar, Rättsärender, Negotia juris)

a') **viljans existens.**

Af alla de *facta*, hvarigenom rättsförhållanden kunna uppkomma eller upphöra, äro inga viktigare än de handlingar, hvarmed den handlande just *vill* åstadkomma eller upphäva ett rättsförhållande. De äro af tvänne slag: a) handlingar af den beskaffenheten, att *en persons vilja* är tillräcklig; hit höra testamenten; och b) sådana, hvartill erfordras tvänne eller flera personers *öfverensstämmande vilja*. Denna olikhet hindrar dock icke, att båda slagen kunna här gemensamt tagas i betraktande. Det är naturligt, att det första, som till en sådan handling erfordras, är att en vilja af förutnämnda beskaffenhet verkeligen existerar. Detta är i synnerhet tvifvelaktigt om viljan härrör af *fruktan*, *villfarelse* eller *okunnighet*. I det förstnämnda fallet kunde man tycka, att ingen fri och således icke heller någon verklig vilja finnes, och att i de båda sistnämnda fallen den viljande icke är riktigt medvetande af hvad han vill, och att således icke heller i dessa fall verkelig vilja finnes. Det oaktadt kan man dock icke neka, att den, hvars vilja blifvit åstadkommen genom fruktan, okunnighet eller villfarelse, verkeligen har en vil-

ja, och derpå allenast är det, som det här ankommer. Huru han kommit till denna vilja; derpå kommer i allmänhet ingenting an. För att derföre riktigt kunna besvara den frågan, hvilket inflytande fruktan, villfarelse och okunnighet har på viljans existens, är det nödvändigt att skilja emellan tvänne fall: a) då fruktan, okunnigheten eller villfarelsen allenast är viljans motiv. I detta fall är i allmänhet handlingen fullkomligt giltig. T. ex. om någon fruktar, att fienden skall falla in i landet och derföre säljer sin ländtegendom, så hindrar icke detta, att köpet är fullkomligt giltigt. Från denna regel äger endast då undantag rum, när fruktan, villfarelsen eller okunnigheten härrör af en annans lagstridiga handling eller underlåtande; således när fruktan blifvit åstadkommen genom *tvång*, och okunnigheten eller villfarelsen genom *bedrägeri*. I förra fallet måste dock tvånget vara *psychiskt* d. v. s. det måste bestå i hotelser, ty något *physiskt* tvång är i detta hänseende icke möjligt. Om t. ex. A med våld tager B i handen och sålunda tvingar honom att underskrifva en revers, så har detta tvång icke inverkat på B:s vilja; A har då allenast brukat B:s band såsom instrument för *sin* vilja, och deraf följer, att underskriften icke kan anses såsom B:s. Men antingen tvång eller bedrägeri ägt rum är det enligt vår Lag likgiltigt om detsamma blifvit begånget af den person, som har förmon af handlingen, eller af någon annan. I båda fallen blir enligt vår Lag alltid påföljden den, att handlingen är ogiltig. Jfr. 1: 5. 4: 1, 6, 7. 13: 8 GB. 16: 1 ÄB. 1: 1 HB. Hvad särskildt tvång beträffar, så är det väl dock i sig sjelf klart, att, om det skall hafva en sådan verkan med sig, 1) det onda, hvarmed någon hotas, måste vara af någon betydighet, 2) att det måste vara någon sannolikhet, att den hotande verkeligen kan ställa sin hotelse i verket. Är intetdera händelsen, så måste förskräckelsen anses vara allenast lotsad, hvarföre den måste blifva utan verkan. —

b) Då fruktan, villfarelsen eller okunnigheten icke blott är viljans motiy, utan verkeligen utesluter all vilja, åtminstone med hänseende till det, hvarom fråga är. Dit hör t. ex. 1) om fruktan är till den grad stegrad, att den åstadkommer ett slags vansinne, så att den fruktande icke mera riktigt vet hvad han gör; 2) om någon i en annans namn traderar ett ting åt någon, i afsigt att göra honom till ägare deraf, men tinget tillhör icke den andre utan honom sjelf o. s. v. Att i dessa och dylika fall ingen verkelig vilja existerar, är i sig sjelf tydligt. Kinkigare kan det stundom i andra fall vara, att afgöra om en villfarelse är af den beskaffenheten, att den gör handlingen ogiltig, eller icke. Merändels kommer dervid hufvudsakligen derpå an, om villfarelsen är *väsentlig*, eller ej. Men denna fråga är af så mycken vigt, att den förtjenar tagas i särskildt betraktande. (Jfr. § 67).

§. 60.

b') Viljans omfång.

a'') Vilkor. a''') Begrepp.

Solander. Theses de Conditionibus. Ups. 1765—1767.

Ofta är det så, att viljan af den viljande sjelf modificeras genom inskränkningar, hvarigenom dess omfång blir mindre, än det annars skulle vara. En art af sådana inskränkningar är först och främst *vilkor*. Detta ord förekommer dock under flera olika betydelser. Stundom tages det så vidsträckt, att dermed menas hvar och en bestämmelse, hvarigenom ett rättsförhållande till sin individualitet karakteriseras. T. ex. (1: 2 JB.) i köp, att köpeskillingen skall vara så och så stor, att säljaren icke skall vara skyldig att i hemul stånda o. s. v. — Stundom betyder det hvart och ett factum, hvaraf rättig-

heters eller skyldigheters existens beror. T. ex. att A är skyldig B 3000 R:dr är beroende af det vilkoret: om A af B i försträckning erhållit så mycket. Här är detta factum vilkor för A:s skyldighet och B:s rättighet. I sammanhang härmed står att ordet *vilkor* stundom betyder detsamma som förmögenhet; t. ex. 9: 1 GB. ty en persons förmögenhet är verkligen beroende af sådana vilkor; t. ex. att han erhållit det eller det i arf, att han köpt ett annat, att han erhållit det tredje till skänks, o. s. v. Men den egentligaste och vanligaste betydelsen af detta ord, är ett sådant tillägg till en tillkännagifven vilja, hvarigenom den viljande gör existensen af ett rättsförhållande beroende af en tillkommande oviss händelse. — Häraf följer först och främst, att det icke egentligen är något vilkor om händelsen antingen säkert inträffar eller säkert uteblifver. Således äro så kallade *nödvändiga* och *omöjliga* vilkor icke några egentliga vilkor. — Vidare följer, att det icke är något egentligt vilkor, som ligger uti sjelfva det ifrågavarande rättsförhållandets natur, eller att så kallade *tysta* vilkor icke äro några egentliga vilkor; och om äfven ett sådant vore uttryckeligen nämndt, så vore detta icke annat än ett onödigt upprepande af sådant, som förstås af sig sjelf. Slutligen följer af den gifna definitionen, att det icke är något egentligt vilkor, om händelsen redan inträffat; d. v. s. att de så kallade *Conditiones in præteritum* och *in præsens collatae* icke äro några egentliga vilkor; t. ex. det vilkoret: om A redan ingått äktenskap; om B nu är i Stockholm. En sådan bestämelse är visserligen verksam, och det i det hela på samma sätt som om den vore ett verkligt vilkor, men likväl är det icke något sådant, emedan ovissheten redan upphört. Hvad sjelfva rättsförhållandet beträffar, så bör här anmärkas, att visserligen de flesta, men dock icke alla äro af den beskaffenheten, att de kunna göras beroende af ett vilkor. Äktenskap t. ex. är ett rättsför-

hållande, som aldrig kan vara villkorligt, ehuru en förlofning visserligen kan vara både med och utan villkor. Jfr. 3. 9 GB.

§. 61.

bⁱⁱⁱ) Arter.

Med hänseende till den händelsens logiska form, hvaraf ett rättsförhållande beror, kan ett villkor vara antingen *positivt* eller *negativt*. Positivt är det, om rättsförhållandets existens beror deraf, att en händelse sker; negativt åter om dess existens beror deraf, att den icke sker. Då jag säger att denna distinction afser händelsens logiska form, är detta sålunda att förstå: En händelse kan tänkas och uttryckas på tvänne olika sätt; t. ex. villkoret: om A är död den 4 nästkommande Mars kan också sålunda uttryckas: om A icke lefver den 4 nästkommande Mars. I förra fallet är villkoret till sin logiska form positivt; i sednare fallet negativt. Vidare kan orsaken, hvaraf det beror om händelsen skall inträffa eller icke, antingen ligga i menliga friheten eller i naturen. I förra fallet kan händelsens inträffande bero antingen på den person, som genom rättsförhållandet skall erhålla en rättighet; i hvilket fall man kallar villkoret *potestativt*; (*conditio potestativa*) eller på den, som en skyldighet skall komma att åligga t. ex. att betala ett visst vite; eller på en tredje person. Slutligen kunna villkor, med hänseende till beskaffenheten af den verkan de skola hafva på rättsförhållandet, indelas uti *suspensiva* och *resolutiva*, och denna indelning är vigtigare än någon af de öfriga. Suspensivt kallas ett villkor, när rättsförhållandets *början* skall bero af en händelse; Resolutivt åter när dess *slut* skall deraf bero. Det förra är vida vanligare än det sednare och därför præsumeras villkoret vara su-

sponsivt, om det icke särskildt kan bevisas att meningen är, att det skall vara resolutivt. Det hufvudsakliga ändamålet, som med ett resolutivt vilkor åsyftas, kan äfven uppnås genom tvänne andra former, hvilka dock icke dermed böra sammanblandas; antingen kan händelsen omvändas och uttryckas såsom suspensivt vilkor, eller också kan det ursprungliga tillståndets återställande göras till föremål för ett särskildt bifalt under suspensivt vilkor. T. ex. samma ändamål som åsyftas med det resolutiva vilkoret: om jag vid nästa dragning vinner på N. utländska lotteri skall det med A slutade köpet gå åter, kan äfven vinnas genom följande suspensiva vilkor: jag säljer till A med det vilkor, att jag icke vinner på N. utländska lotteri vid nästa dragning. Samma ändamål kan äfven vinnas på det sättet, att jag genom ett bifalt vid köpet betingar mig rättighet, att om jag vinner på lotteriet lösa åter det sålda för samma pris, hvarföre det blifvit såldt. De nu nämnda arter af vilkor äro de enda, som under den förut gifna definitionen verkligen innefattas, och man kunde derföre kalla dem *regelmässiga* vilkor. Icke destomindre är det ganska vanligt, att äfven nödvändiga eller omöjliga händelser beteknas såsom vilkor, och det är derföre nödigt att närmare beskrifva äfven dem. Man kunde till skilnad från de förutnämnda kalla dem *anomala* vilkor. *Nödvändigt* kallar man, enligt hvad som redan förut är antydt, ett vilkor, när den händelse, hvaraf rättsförhållandets existens skall bero, *måste* inträffa; *omöjligt* åter, när denna händelse *icke kan* inträffa. Vanligen antager man, att grunden till denna nödvändighet eller omöjlighet kan ligga antingen i en naturlag eller en rättsregel; hvarföre man skiljer mellan fysisk och juridisk nödvändighet och omöjlighet. Men detta synes mig vara oriktigt. De positiva Lagarna äro föränderliga och kunna äfven öfverträdas, så att man icke verkligen kan säga, att någonting enligt dem är verkligen nödvändigt eller

omöjligt. Genom att sålunda sammanblanda det olikartade åstadkommes icke annat än förvirring i begreppen. Rätts-
 tare torde det derföre vara, att räkna de såkallade juridi-
 skt nödvändiga och omöjliga vilkoren, till den allmänna
 classen af möjliga vilkor. Hvad åter särskildt beträffar
 de fysiskt omöjliga vilkoren, så bör man icke taga omöj-
 ligheten allt för strängt. Äfven sådana händelser, som
 efter alla vanliga förhållanden mellan orsak och verkan
 icke kunna inträffa, bör man med fullt skäl kunna räkna
 till de omöjliga. Deremot kan endast en sådan omöjlig-
 het gälla såsom sådan, som är af fortfarande natur och
 icke beror af omständigheternas förändring. Om derföre
 en händelse är möjlig då, när den göres till vilkor för
 ett rättsförhållande, så förvandlas icke detta vilkor till ett
 omöjligt, derigenom, att denna händelse sedermera blir
 omöjlig; t. ex. när vilkoret är följande: om A med sin
 närvarande hustru har en son d. 1 nästkommande Janu-
 arii; men hustrun dessförinnan dör; äfvenså blir en hän-
 delse, som var omöjlig då, när den gjordes till vilkor för
 ett rättsförhållande, ett verkligt och giltigt vilkor, om denna
 omöjlighet sedan upphör; åtminstone om den förändring,
 hvarigenom en sådan händelse blifvit möjlig, är af den
 art, att man vanligtvis kunnat vänta, att den skulle in-
 träffa. Annars kunna de omöjliga vilkoren vara icke blott
absolut omöjliga, d. v. s. sådana, att de enligt naturlag-
 garna *aldrig* kunna inträffa, utan äfven *relativt omöjliga*
 d. v. s. sådana, att de till följe af tillfälliga omständig-
 heter icke kunna inträffa, fastän de under andra omständig-
 heter verkligen varit möjliga; t. ex. det vilkoret: om A
 går öfver Sundet den 11:te nästkommande Februarii; om
 Sundet då icke är tillfruset. Med de omöjliga vilkoren
 hafva mycken likhet de så kallade *perplexa*, d. v. s.
 sådana, som innehålla en motsägelse med den disposition,
 som de äro vidfogade; t. ex. det vilkoret: om jag öfver-
 lever B, så testamenterar jag till honom 1000 R.dr. —

Slutligen bör det här icke lemnas oanmärkt, att man vanligtvis anser äfven *omoraliska* och således äfven *lagstridiga* vilkor såsom omöjliga och kallar dem *moraliskt omöjliga*. Detta är alldeles oriktigt; ty att begå en omoralisk eller lagstridig handling är alldeles icke omöjligt; att sammanblanda dem med de omöjliga leder derföre allenast till förvirring i begreppen. Det sanna häri består blott deri, att någon gång, när det nemligen erfordras till sedlighetens upprätthållande, eller, som är det samma, när genom ett sådant vilkors verksamhet det moraliskt onda skulle befordras, ett omoraliskt vilkor kan behandlas lika med ett omöjligt. I alla andra fall äger en sådan jämförelse mellan omoraliska och omöjliga vilkor alldeles icke rum.

§. 62.

c^{III}) Verkan.

De regelmässiga vilkorens verkan beror hufvudsakligen dels derpå, om vilkoret är suspensivt eller resolutivt, dels derpå, om det redan är uppfyllt eller icke. Är vilkoret suspensivt och ännu ovisst om det skall uppfyllas eller icke (*conditio pendet*), så är ännu ingen rättighet för handen; men om vilkoret uppfylles (*conditio existit*), så anses det för framtiden lika som om rättsförhållandet från början varit ovilkorligt. Mera tvifvelaktigt är det, om det samma gäller äfven om tiden emellan handlingen och vilkorets uppfyllande, och om således t. ex. den afkomst, som ett ting, som skall öfverlemnas, under tiden gifvit af sig, tillika med detta bör utgifvas. I allmänhet torde denna fråga hvarken jakande eller nekande kunna besvaras, utan kommer det an på hvad den personen verkligen velat, som under ett vilkor öfverlätit en rättighet på en annan, och på det rättsförhållandets natur och beskaffenhet, som af vilkoret beror. — *Uppfyllt* åter sä-

ges vilkoret vara, om det är *positivt*, allenast händelsen en gång inträffat, om den också vore af den beskaffenheten, att den kan oftare inträffa; så vida icke det kan särskildt visas, att meningen varit, att det skulle ske mer än en gång. Det är till och med icke nödvändigt att detta sker under den persons lifstid, som skall erhålla en rättighet, ty om han dör, så går den vilkorliga rättigheten öfver på hans arvingar, så vida icke denna rättighet är rent personlig, så att den icke kan gå öfver på arvingar. Sådan är t. ex. den rättighet till en persons kvarlätenskap, som grundar sig på ett vilkorligt testamente. Derföre om testamentarien dör före testator, så går icke denna rättighet öfver på testamentariens arvinge. Är åter vilkoret *negativt*, så anses det uppfyllt så snart det icke mera är möjligt, att denna händelse kan inträffa. Stundom anses det lika som vore vilkoret uppfyllt, fastän detta icke verkligen skett. Dit hör: a) om den person, på hvars förmon vilkorets uppfyllande är beräknadt, frivilligt eftergifver det samma. Orsaken är, att ändamålet då är vunnet, som blott afsåg denne persons förmon. b) Om den person hindrat vilkorets uppfyllande, hvars förmon det är, att detsamma icke uppfylles. Orsaken är att den, som af egennyttan upphäfver den karakter af tillfällighet och ovisshet, som ligger i ett vilkor, icke af sin dolosa handling bör hämta någon förmon. — Slutligen, om det är visst, att vilkoret icke mera kan uppfyllas, (*Conditio deficit*), så äger det rättsförhållande icke rum, som af detta vilkor berodde, och förhoppningen derom försvinner, utan att lemna något spår efter sig. — Är återigen vilkoret *resolutivt*, så anses det deraf beroende rättsförhållande alldeles som om det vore ovilkorligt, ända till dess att vilkoret inträffat; men om vilkoret inträffar, så upphäfves väl rättsförhållandet, men det kan sättas i fråga om det skall anses såsom från början ogiltigt, eller såsom icke gällande från den tid, då vilkoret inträffade. Härom gäl-

ler detsamma, som förut är nämnt om de suspensiva vilkoren. — De anomaliska vilkoren äro till sin verkan ganska olika både de regelmässiga och hvarandra inbördes. Ett *nödvändigt* vilkor är, om det är suspensivt, alldeles öfverflödigt; det hindrar således icke, att ett rättsförhållande, vid hvilket ett sådant vilkor är fogadt, anses såsom alldeles ovillkorligt. Är det åter resolutivt, så förorsakar det, att det rättsförhållande, som är deraf beroende, är från början ogiltigt. — Ett *omöjligt* vilkor deremot förorsakar, om det är suspensivt, tvärtom att det rättsförhållande, som af ett sådant beror, blir alldeles ogiltigt. Är det åter resolutivt, så behöfver man blott betrakta det såsom suspensivt för det ifrågavarande rättsförhållandets upphälvande; då är genom vilkorets omöjlighet det deraf beroende upphälvandet uteslutet; eller, med andra ord; det är alldeles detsamma, som om ett sådant resolutivt vilkor icke blifvit bifogadt. Det samma gäller äfven om de så kallade *perplexa* vilkoren. — Af mera olika beskaffenhet är verkan af de *omoraliska* vilkoren. Såsom allmän regel kan man antaga, att denna verkan icke får vara sådan, att det moraliskt onda derigenom befordras; deremot är ingenting, som hindrar, att ett sådant villkor är fullkomligen giltigt när det icke medför en sådan verkan. Till följe häraf tror jag, att man med hänseende till verkan af sådana vilkor kan skilja mellan följande tre fall: a) då det rättsförhållande, som är beroende af ett sådant vilkor, är ogiltigt. Dit hör: 1) om vid ett aftal mellan tvänne personer ett sådant vilkor är fogadt, att en af dem genom en omoralisk handling kan förvärfva en rättighet, så att han kan förmås till denna handling genom förhoppningen om den vinst, som deraf är beroende. I detta fall blir förhållandet lika som om vilkoret vore *physiskt* omöjligt, så att, i det hänseendet åtminstone, det icke skulle vara så oriktigt, att kalla det samma *moraliskt* omöjligt. 2) Om någon utfäster sig,

att betala ett vite, om han underlåter ett brott eller uppfyller en pligt. I detta fallet blir påföljden densamma; men ville man äfven i detta fall jemföra sedelagens bud med en naturlag, så skulle detta vilkor vara nödvändigt, hvaraf följden skulle blifva den, att, såsom förut är nämnt, ett sådant aftal blefve ovilkorligen giltigt; hvilket vore orimligt. 3) Om någon af en annan mottager löfte om en summa penningar, som skall till honom betalas med det vilkor, att han underlåter ett brott eller uppfyller en pligt. I detta fall kunde man vid första påseendet tycka, att ett sådant aftal borde vara giltigt, emedan ett moraliskt ändamål just genom ett sådant vilkor befordras. Men vid närmare eftersinnande finner man, att om sådana aftal vore giltiga, så skulle derigenom vägen öppnas för de skändligaste speculationer på, att genom hotelser om förbrytelser utprässa penningar. — b) Då sjelfva vilkoret är ogiltigt. Dit hör om någon testamenterar något åt en annan med det vilkor, att han skall begå en omoralisk handling. Vid första påseendet kunde man tycka, att förhållandet i detta fall är lika som i det nyssnämnda N:o 1, och att följaktligen sjelfva testamentet, och icke vilkoret, bör anses ogiltigt. Men förhållandet är i detta fall helt olika. Ut i ett aftal vore det uppenbarligen stridande mot contrahenternas öfverensstämmande vilja, att skilja vilkoret från löftet. Detta vore att förvandla ett sådant aftal uti en ren gåfva, hvarigenom den ene contrahenten, som dock är lika brottslig, som den andre, skulle vinna på dennes bekostnad. Annorlunda är förhållandet om någon testamenterar något åt en annan med det vilkor, att han begår en omoralisk handling. I detta fall kan man gerna antaga, att testator haft tvänne ändamål; det ena, som består uti en omoralisk handling, bör han icke vinna; men det andra, som var att testamentera något åt en annan, kan det oakadt blifva bestående. Dertill är i detta fall så mycket mera skäl, som dels testamentarien är oskyl-

dig, dels testator har sig sjelf att skylla, om hans vilja till en del missförstås. c) Då ett sådant vilkor anses alldeles lika med ett annat regelmässigt vilkor. Dit hör: 1) om uti aftal eller testamenten vilkoret angår en tredje persons omoraliska handling; så vida icke uti ett särskildt fall omständigheterna äro sådana, att genom ett sådant vilkors verksamhet det moraliskt onda skulle befordras; i hvilken händelse antingen vilkoret eller det derpå beroende rättsförhållandet bör anses ogildt. 2) Om någon lofvar en annan, som är begifven på någon last, en summa penningar, med det vilkor, att han en viss tid skall afhålla sig derifrån; i afsigt att derigenom befordra hans förbättring. Vid första påseendet kunde det synas, som om detta fall vore enahanda med det, som förut är nämndt; (a. 3) men här är den väsendtliga skillnaden, att promittenten icke har något personligt interesse uti vilkorets uppfyllande, och det således icke är att befara, att den andre genom hotelse om lastens fortsättande skall kunna afprässa honom penningar. Vore åter förhållandet verkligt sådant, så kunde det hända, att detta fall borde anses lika med det förut nämnda. 3) Om någon lofvar en annan, att om han (promittenten) begår en viss omoralisk handling, skall han till den andre betala ett visst vite; i detta fallet verkar vilkoret i samma riktning, som en strafflag, och således icke emot utan för sedligheten, hvarföre ingenting är som hindrar vilkorets giltighet.

§. 63.

b^o) Tidsbestämmelser.

Ett annat sätt, hvarigenom viljans omfång kan inskränkas, är en *tidsbestämmelse*, (*Dies, Terminus*) hvarigenom en tidpunkt göres till gräns för ett rättsförhållandes verksamhet. Sådana tidsbestämmelser hafva mycken

likhet med vilkor. Liksom ett vilkor alltid är en tillkommande händelse, så är också den tid, som är föremål för en tidsbestämmelse, alltid en tillkommande tid; och likasom ett vilkor är antingen suspensivt eller resolutivt, så innehåller äfven en tidsbestämmelse antingen en tidpunkt, som utgör början af ett rättsförhållande, en *begynnelse-termin*, (*Terminus a quo*) eller en tidpunkt, som utgör slutet af ett rättsförhållande, en *sluttermin* (*Terminus ad quem*); ja, en del tidsbestämmelser äro till och med verkliga vilkor. Så mycket mera är det nödvändigt att skilja emellan sådana tidsbestämmelser, som äro vilkor, och sådana, som icke äro det; emedan för båda helt olika rättsreglor äro tillämpliga. Skilnaden dem emellan består deri, att föremålet för ett vilkor är, såsom förut är nämnt, en *oviss* händelse, men för en tidsbestämmelse en *viss* händelse. Nu äro, med hänseende till den tidpunkts visshet, som är föremål för en tidsbestämmelse, fyra händelser möjliga. Antingen: 1) är det visst att och äfven visst när tidpunkten skall inträffa eller 2) visst att, men *ovisst* när, eller 3) *ovisst* att men visst när, eller 4) *ovisst* att och äfven *ovisst* när. Angående det första fallet är det otvifvelaktigt, att det är en verkelig tidsbestämmelse, och angående det fjerde, att det är ett verkligt vilkor. Angående den andra och tredje händelsen kan det deremot vara mera tvifvelaktigt, om de böra anses som tidsbestämmelser eller vilkor. Den andra bör dock snarare anses som en tidsbestämmelse och den tredje såsom ett vilkor, ty hufvudsaken är att man vet *att* tidpunkten skall inträffa; men detta är i det andra fallet *visst* och i det tredje *ovisst*. Ingendera af dessa regler är dock alldeles constant; ty det händer äfven, att det andra fallet bör anses såsom ett vilkor, och det tredje såsom en tidsbestämmelse. Det förra är händelsen om en tidsbestämmelse af andra slaget är vidfogad ett testamente; ty då förvandlar den sig till det vilkoret: "Om te-

stamentarien upplever den bestämda tiden.⁷⁾ Orsaken är att, såsom förut är nämnt, rättigheten att emottaga ett testamente är rent personlig och går icke öfver på testamentariens arfvinge. Det sednare, eller att en tidsbestämmelse af tredje slaget icke anses såsom något vilkor, inträffar när man af omständigheterna med säkerhet kan sluta, att detta icke varit den persons mening, som gjort en sådan bestämmelse. — Verkan af en sådan tidsbestämmelse, som icke är att anse som vilkor, är olika om tidsbestämelsen innehåller en begynnelsetermin, och om den innehåller en sluttermin. I förra fallet tager rättigheten genast sin början (*Dies cedit*), men den kan icke göras gällande förr än tiden är inne (*Dies venit*). Stundom är iakttagandet af en sådan begynnelsetermin omöjligt. Detta inträffar när en tidsbestämmelse icke kan stå tillsammans med dispositionens öfriga innehåll, eller när dispositionen är hvad man kallar *perplex*; till hvilken class äfven höra de så kallade *Dispositiones præposteræ*; hvarmed man förstår sådana, till följe hvaraf en rättighet skall göras gällande förr än den existerar. I sådana fall blir följden den, att rättsförhållandet blir utan begynnelsetermin, eller, som är detsamma, det existerar alldeles icke, eller är ifrån början ogilligt. — Innehåller åter tidsbestämelsen en sluttermin, så uppkommer icke allenast en rättighet, utan den kan äfven genast göras gällande; men den upphör så snart tiden är inne. Från ett resolutivt vilkor skiljer sig dock en sådan tidsbestämmelse 1:o deri, att så länge det är ovisst om ett sådant vilkor skall inträffa eller icke, så är det äfven ovisst om rättsförhållandet skall komma att upphöra eller icke; deremot är det, när en sluttermin är bestämd, från början visst, att rättsförhållandet skall upphöra; 2:o deri, att en sluttermin aldrig har retroactiv verkan. — Är användandet af en sådan sluttermin omöjligt, hvilket äfven låter tänka sig, på samma sätt som förut om begynnelseterminen är nämnt; så

blir påföljden deraf densamma, som om en sådan tidsbestämmelse alldeles icke vore gjord, eller att rättsförhållandet kommer att oafbrutet fortfara; så vida ingen annan orsak till dess upphäfvande existerar.

§. 64.

c'') **Ändamålsbestämmelser.**

Ett annat sätt, hvarigenom viljans omfång kan inskränkas, består deri, att i de fall, då någon emottager något af en aman, denne förpligtas, att använda detsamma för något visst ändamål. Hos oss finnes icke något skäl, hvarföre en sådan *ändamålsbestämmelse* (*Modus*) icke skulle kunna äga rum, som somliga tro, vid andra än "actus benefici." En sådan ändamålsbestämmelse skiljer sig från ett vilkor hufvudsakligen derigenom, att emottagarens rätt till det emottagna icke är beroende deraf, om han använder detsamma till det föreskrifna ändamålet eller icke; och ifrån ett blott råd eller önskan deri, att emottagaren är *skyldig* att använda det emottagna till det föreskrifna ändamålet. Sättet åter, huru han dertill skall förmås, kan vara af olika beskaffenhet. Stundom kan det vara honom ålagdt, att ställa caution för, att han skall använda detsamma på föreskrifvet sätt; stundom kan han hafva åtagit sig ett vite, som han bör erlægga om han försummar det; i annat fall kan konungens befallningshafvande vid vite ålägga honom att fullgöra sin skyldighet. 5: 11 UB. Har någon emottagit en gåfva af en annan under en sådan ändamålsbestämmelse (*donatio sub modo*), så är försummelsen deraf att anse såsom en sådan "otjenst," att gåfvan af detta skäl kan återkallas. 8: 2 JB.; men är ändamålet omoraliskt så vore det orimligt, att anse emottagaren *förpligtad*, att dertill använda det emottagna; och är det fysiskt omöjligt, att ända-

målet kan uppnås, så gäller i detta som andra fall reglen "*ad impossibilia nemo obligatur*;" i båda dessa fall är således emottagaren berättigad, att behålla det emottagna, fastän han icke använder det till det föreskrifna ändamålet. Är det åter icke helt och hållet men allenast till en del omöjligt eller omoraliskt, att det emottagna till det föreskrifna ändamålet användes, så måste emottagaren göra hvad han med godt samvete kan.

§. 65.

d') **Goda mäns pröfning.**

Hernbergh. De Arbitris. Ups. 1788.

Slutligen kan en eller annan punkt öfverlemnas åt en eller flere personers närmare bestämmande; t. ex. sålunda, att någon får afgöra hvilket af flera ting, som skall prästeras, eller utsätta det pris, som skall betalas för ett ting, som är till salu; t. ex. om tvänne personer underhandla om köpet af en dyrbar ring, hvars värde likväl ingen af contrahenterna noga känner, och säljaren lofvar att åtnöja sig med det pris, som en viss juvelerare anser det vara värdt. För öfrigt kan ett sådant öfverlemnande åt en eller flera goda mäns pröfning ske antingen oinskränkt, eller med bifogande af vissa föreskrifna inskränkingar.

§. 66.

e') **Viljans tillkännagifvande.**

Colling. De fide silentii. Lund 1771.

Det är icke nog att viljan existerar. Den måste äfven vara uppenbarad och tillkännagifven, så att andra kunna veta detta. Detta *tillkännagifvande* sker vanligast genom sådana handlingar, hvilkas uteslutande bestämmelse är, att

vara kännetecken till människors vilja, nemligen munteliga eller skrifteliga ord. (Somliga räkna väl äfven en del åtbörder till denna class, såsom nickande med hufvudet, hänvisning med handen o. s. v.; men detta torde vara mindre riktigt.) Sker viljans tillkännagifvande på sådant sätt, så säges det vara *uttryckligt*. Men stundom beror det icke på den viljande sjelf, hvilket af dessa medel han vill begagna till sin viljas tillkännagifvande; utan Lagen har bestämdt föreskrifvit ett visst sätt, som måste iakttagas. I sådant fall kallas tillkännagifvandet *formligt* och de handlingar, som begagnas till viljans tillkännagifvande, *formaliteter*. De vanligaste i vår Lag föreskrifna formaliteter äro, att goda män böra vara närvarande 16: 1 ÅB., eller att viljan skall skriftligen tillkännagifvas 1: 2 JB. Stundom äro ännu närmare bestämmelser gifna angående sättet, huru det skall ske. Se t. ex. Kongl. Förordn. d. 28 Junii 1798 § 1. Wexelstadgan d. 21 Januarii 1748 Art. 1 § 2. Stundom erfordras ett större antal vittnen, än som annars äro nödiga till laga bevis; t. ex. 3: 1 GB. Sådana formaliteter äro isynnerhet i det hänseendet nyttiga, att de tvinga den viljande till mera mogen öfverläggning innan han tillkännagifver sin vilja, och hindra honom att förhastas sig; men dessutom hafva de äfven den nyttan med sig, att de göra beviset om viljans tillkännagifvande mera tillförlitligt, och äfven vanligtvis derät gifva en större publicitet; hvilket i flera hänseenden är gagneligt och lädande till försäkrande af andras rätt. — Om deremot den handling, hvarmed viljan tillkännagifves, är af den beskaffenheten, att den egentligen har en annan bestämmelse, men likväl derjemte också kan tjena till viljans tillkännagifvande, så säger man att viljans tillkännagifvande skett *stillatigande* eller *tyst*. Om t. ex. den, som lånar penningar åt en annan, på förhand mottager räntan för en viss tid, så kan detta anses såsom ett stillatigande löfte, att han icke vill fordra kapitalet förr än

denna tid är ute; om en bördeman underskrifver ett köpebref, utan förbehåll af sin bördsrätt, så anses detta såsom ett tyst eftergifvande af bördsrätten. 5: 9 JB. Om en kvinna, som blifvit tvungen till fästning, sedan låter lägga sig af den, med hvilken hon blifvit fäst, så anses det såsom ett tyst samtycke till äktenskap. 4: 1 GB. Om en make begått hor och den andra maken haft samlag med den brottslige sedan det blef henne kunnigt, så anses det såsom ett tyst samtycke att fortsätta äktenskapet. 13: 1 GB. Emedan likväl sådana handlingar (i juridiska konstspråket kallas de vanliga *Facta concludentia*) icke egentligen äro ännade att tillkännagifva någon vilja, så är det klart, att om genom dem någon vilja skall anses vara tillkännagifven handligen måste vara af den beskaffenheten, att man med säkerhet kan sluta detta. Derföre är vanligtvis en sådan handling icke i och för sig sjelf tillräcklig, utan den måste vara beledsagad af sådana omständigheter, att man deraf kan draga en sådan slutsats. Derföre är ett *blott stillatigande* sällan tillräckligt, ehuru exempel derpå icke alldeles saknas. Om t. ex. en jord- eller husägare försummar att i rätten tid uppsäga sin landbo eller gäst, så anses detta stillatigande såsom ett tillkännagifvande af hans vilja, att lego-kontraktet skall fortsättas. 16: 5, 13 JB. Deremot, om landbon eller gästen försummar att uppsäga, så är detta icke ett *blott* och bart stillatigande, utan detta är förenadt med en annan positiv handling, nemligen fortsättningen af tingets brukande. — Då nu en handling af förutnämnda beskaffenhet icke vanligtvis i och för sig sjelf är tillräcklig till viljans tillkännagifvande, om den icke är beledsagad af sådana omständigheter, att man deraf kan draga en sådan slutsats; så är det klart, att ännu mindre en sådan slutsats kan äga rum, när en annan handling innefattar ett bevis på, att det icke varit den handlandes afsigt, att derigenom tillkännagifva något samtycke; och isynnerhet

gäller detta när denna sistnämnda handling består i ett *uttryckligt* tillkännagifvande, att afsigten icke varit sådan. (*Protestation, reservation, förbehåll* 5: 9 JB.) — Stundom händer dock att Lagen *fingerar* en vilja, der ingen sådan verkeligen existerar; stundom till och med då ingen handling existerar, som skulle kunna tolkas såsom ett kännetecken till en vilja; ja någon gång, då ingen verklig vilja ens är möjlig. Sådant är t. ex. förhållandet med de i 17 Cap. Handels-Balken förekommande tysta Hypothekerna. Huruvida en sådan af Lagen fingerad vilja kan upphävas genom en motsatt uttryckeligen tillkännagifven vilja, eller icke, kommer egentligen derpå an, om den Lag, som innehåller en sådan fiction, är en absolut eller allenast medlande Lag, som öfverlemnar åt det enskildta godtycket, att deri göra ändring. De flesta fall, då Lagen sålunda fingerar en vilja, äro väl af den förstnämnda beskaffenheten. Sålunda t. ex. är det väl intet tvifvel underkastadt, att i de fall, som förekomma i 17: 5, 6 HB., en gäst eller landbo kan uttryckeligen förklara, att han icke vill, det husvärdn eller jordägaren skall hafva ett sådant hypotek i hans gods, som i dessa §§ omnämnas, och att en sådan förklaring har den verkan med sig, att husägaren eller jordägaren då icke erhåller ett sådant hypotek. Deremot lär man icke kunna antaga, att en förmyndare, åtminstone i de fall, då det icke beror på honom sjelf, om han vill blifva förmyndare, eller icke, kan genom en sådan uttrycklig reservation, frikalla sitt gods från det tysta hypotek, som Lagen deri tillerkänner pupillen. 17: 8 HB. Då det nemligen icke beror på honom, om han vill vara förmyndare, eller icke, så kan det icke heller bero på honom, att bestämma de vilkor, under hvilka han skall vara förmyndare; dessa har nemligen Lagen en gång för alla bestämt, utan att öfverlemnna åt det enskildta godtycket, att deri göra någon ändring.

§. 67.

d') Den verkliga och tillkännagifna viljans öfverensstämmelse.

Palmén. De Errore Contrahentium circa rem, quæ in obligatione versatur. Helsingfors 1840.

I allmänhet är det alldeles nödvändigt, så vida någon rättsordning skall vara möjlig, att den verkliga och tillkännagifna viljan anses vara fullkomligt öfverensstämmande; så att, om en person tillkännagifvit sin vilja att sammanknyta eller upplösa ett rättsförhållande, intet afseende kan göras på hans föregifvande, att han i sjelfva verket icke velat det, som han tillkännagifvit sig vilja. Endast undantagsvis kan någon gång en motsägelse mellan den verkliga och tillkännagifna viljan få åberopas, och det endast då, när den eller de, som med den handlande komma i beröring, kunnat inse, att en sådan motsägelse verkligen ägt rum. I sådant fall är antingen den handlande sjelf äfven *medvetande* af att en sådan motsägelse äger rum; eller *icke*. Det förra är händelsen t. ex. 1) om någon uti en præliminär underhandling om ett blifvande rättsförhållande (jfr. 1: 6 HB.) af förhastande begagnar sådana ord, som uttrycka en redan bestämd vilja; 2) om sådana ord och talesätt, som äro brukliga vid ett rättsförhållandes sammanknytande, begagnas endast på skämt, eller till öfning i lagfarenbeten, eller i en dramatisk främställning; 3) om någon tvingar en annan att underteckna ett kontrakt, som han icke en gång genomläst; 4) när tvänne eller flere personer "under falskt sken" (jfr. 5: 5 JB.) med hvarandra sluta t. ex. ett kontrakt, då deras verkliga afsigt är antingen att alldeles intet, eller ett annat rättsförhållande dem emellan skall äga rum, eller att det skall äga rum emellan andra personer än dem, som tillkännagifvit sin vilja, att sammanknyta ett sådant förhål-

lande. (*Simulation*). I alla dessa och dylika fall göres afseende på hvad personen eller personerna verkligen velat och icke på hvad de blott tillkännagifvit sig vilja, så att i de tre första fallen alldeles intet rättsförhållande uppkommer, emedan den vilja som är nödig till rättsförhållandets åstadkommande, i sjelfva verket felas; och i det fjerde fallet uppkommer icke *det* rättsförhållande, som personerna blott *lotsat* sig vilja sammanknyta, utan det, som de *verkligen* velat åstadkomma. (Plus valet quod agitur, quam quod simulate concipitur). — Är åter den viljande sjelf *icke medvetande* af den motsägelse, som är emellan hans verkliga och tillkännagifna vilja, så måste han vara i en *väsentlig* villfarelse, d. v. s. en villfarelse af den beskaffenheten, att han i sjelfva verket icke vill det, som han tillkännagifvit sig vilja. Det bör således närmare bestämmas, i hvilka fall detta kan anses vara händelsen. — Med hänseende till *subjectet*, som är i villfarelse, äro tvänne fall möjliga: 1) att *en persons* verkliga vilja är i motsägelse med den, som han tillkännagifvit. T. ex. om en testator af misstag testamenterar något åt en annan person än han verkligen menat. 2) Om tvänne personers *sammanstämmande* vilja erfordras så kan det hända att väl *hvarderas* verkliga vilja är öfverensstämmande med den, som han tillkännagifvit, men icke med den andres vilja. I detta fall äro båda att anse såsom ett enda subject, och då deras vilja icke öfverensstämmer kan följaktligen detta subject icke sägas vilja *något*. Följden blir således i båda dessa fallen en och densamma, nemligen att, som i båda fallen vilja fattas, icke heller det rättsförhållande kan uppkomma, som beror af en sådan viljas verkliga existens. — Med hänseende till *objectet* för villfarelsen, äro följande fall möjliga. Villfarelsen kan angå: A. *allt* det, som är föremål för viljan. T. ex. om någon underskrifver ett kontrakt, som falskeligen blifvit satt i ett annat kontrakts ställe. Som den underskrifvande icke

velat det, som det undertecknade documentet innehåller, så är uppenbart, att han icke heller är deraf förbunden. — B. särskilda delar af det, som är föremål för viljan, nemligen: a) *Rättsförhållandet*, som deraf skall blifva en följd; t. ex. om en person vill bortlega ett ting till en annan och denne mottager det i den mening, att det varit den förres vilja, att skänka honom det. I detta fall äger hvarken lega eller gifva rum, ty personerna vilja intetdera; b) den *person*, med hvilken ett rättsförhållande skall uppkomma; i detta fall plägar man göra åtskilliga distinctioner, som äro onödiga; ty i hvad fall som helst är det klart, att den, som är i villfarelse, *icke velat* sammanknyta något rättsförhållande *med den personen*; hvarföre, då rättsförhållandets uppkomst är beroende af hans vilja, något rättsförhållande med den personen icke heller uppkommer; c) det *ting*, som är föremål för rättsförhållandet; i detta fall är det nödvändigt, att återigen skilja mellan följande händelser: a¹) rättsförhållandet angår ett *individuellt bestämdt ting* och detta förvexlas med ett annat (*Error in Corpore*); t. ex. om i ett köp köpare och säljare missförstå hvarandra och tänka på olika ting; att i sådant fall ingen *sammanstående* vilja existerar, och följaktligen icke heller något kontrakt, är uppenbart. b¹) Rättsförhållandet angår ett *genus* och detta förvexlas med ett annat genus; t. ex. säljaren tänker på Råg och köparen på Hvete; då gäller af samma skäl alldeles det-samma; c¹) villfarelsen angår endast *quantiteten* af ett visst genus. I detta fall är det nödigt, att återigen distingvera mellan följande händelser: a²) denna quantitet är det enda föremålet för kontraktet. Då gäller kontraktet om den *minsta* quantitet, som contrahenterna tänkte på; t. ex. någon bjuder en annan 20, men denne anser 10 vara budna; då gäller kontraktet om 10; ty 20 är det-samma, som 10 och 10. Angående 10 äro således kontrahenterna ense. b²) Kontraktet angår äfven ett veder-

lag å andra sidan; i detta fall måste åter skiljas mellan tvänne händelser: a^{cc}) Den, som skall præstera den kvantitet hvarom tvifvel är, har tänkt på mer än den andre; t. ex. någon hjuder en annan 10 i lega för ett ting; men denne tror att han hjuder 5; då äro kontrahenterna ense om 5; b^{cc}) han har tänkt på mindre än den andre; då äger intet kontrakt rum, emedan sammanstämmande vilja felas; t. ex. någon hjuder en annan 5 i lega för ett ting; men denne tror att han menar 10; då äro icke kontrahenterna ense hvarken om 5 eller 10; d^c) villfarelsen angår någon *egenskap* hos ett ting, som är föremål för ett rättsförhållande; i detta fall är det kinkigare att afgöra, om villfarelsen skall anses vara sådan, att den utesluter viljan, eller icke. Rättast torde det dock vara, att i allmänhet antaga, det en sådan villfarelse då är väsendtlig och följaktligen utesluter viljan, om den ifrågavarande egenskapen är af den beskaffenheten, att tinget, som saknar den, just af det skälet bör räknas till en annan art af ting. I sådant fall är förhållandet ungefärligen detsamma, som förut under a^c och b^c blifvit omnämnda, och påföljden bör derföre också blifva enahanda. Men i andra fall åter kan man icke säga, att villfarelsen angående en egenskap hos tinget utesluter viljan att göra det till föremål för ett rättsförhållande. Ville man antaga detta, så skulle derigenom all säkerhet i handel och vandel af sig sjelf upphöra. Dessutom lider äfven nyssnämnda regel många undantag. Ofta äro nemligen omständigheterna sådana, att man genom en sådan villfarelse angående en egenskap hos det ting, som är föremål för ett rättsförhållande, alldeles icke kan anse den på detta rättsförhållande riktade viljan såsom utesluten, emedan detta icke vore enligt med den villfarandes eget interesse. Om således, t. ex. någon af en annan erhåller till skänks ett kärl, som han anser vara af Guld, men som är blott förgylt, så är intet skäl att antaga, det han derföre icke

skulle vilja behålla detsamma. Likaså om någon emottager såsom pant ett kârl, som pantgifvaren säger vara af Guld, men som blott är förgylt; ty en förgylt pant är dock bättre än ingen; o. s. v. I dessa och andra dylika fall är det klart, att villfarelsen om en tingets egenskap, den må annars vara så väsendtlig som helst, alldeles icke utesluter viljan, att göra detsamma till föremål för ett rättsförhållande.

§. 68.

e') **Tolkning.**

Om tvivel uppstår angående den tillkännagifna viljans öfverensstämmelse med den verkliga är tolkning nödvändig, och derom gäller hufvudsakligen detsamma, som förut är sagdt angående Lagtolkning. Likasom en Lagstiftare sjelf kan förklara sin Lag, men en sådan förklaring icke kan anses som sådan, om den icke öfverensstämmer med riktiga tolkningsreglor, äfvenså är det visserligen tillåtet för hvar och en, att sjelf uttyda sina ord, men på en sådan uttydning kan, såsom sådan, intet afseende göras, om den icke i sig sjelf är riktig och antaglig. 14: 6 RB. Jfr. Kongl. Br. d. 25 Maji 1685 och den 17 Julii 1688 (hos Nehrman. Jurisprudentia Civilis. pag. 166). — Utom de allmänna reglor, som äro tillämpliga på hvad tolkning som helst, synas i synnerhet följande vara särskildt användbara på sådana juridiska handlingar, hvarom här är fråga. 1) Den mening bör helst antagas vara den rätta, som bäst öfverensstämmer med det ärendets natur, hvarom fråga är. (Quæ rei gerendæ aptior est.) Deraf följer, att, om genom en tydning, som åt orden kunde gifvas, den ifrågavarande handlingen skulle blifva ogiltig eller olaglig, i tvifelaktiga fall den motsatta meningen hellre bör anses vara den rätta. 2) Om tvif-

vel är, huruvida en persons vilja varit, att åt en annan upplåta mer eller mindre af sin rätt, eller om han åtagit sig en större eller mindre skyldighet, så bör i tvivelaktiga fall det mindre antagas. — För öfrigt gälla angående särskilda arter af juridiska handlingar särskilda tolkningsregler, hvarom det blir lämpligast att tala då dessa handlingars särskilda natur kommer att förklaras.

§. 69.

f) Ogiltighet.

Icke sällan hänmas verkan af en handling, som åsyftar ett rättsförhållandes uppkomst eller upphäfvande, af hvarjehanda orsaker. Då säger man, att en sådan handling är *ogiltig*. De vanligaste orsakerna till ogiltigheten äro, dels personens oförmåga till en sådan handling; t. ex. om en vansinnig slutar ett kontrakt, eller en minderårig upprättar ett testamente; eller brist på verklig vilja, såsom, enligt hvad i det föregående är nämnt, i åtskilliga fall då den handlande personen är i någon villfarelse; dels att objectet för det blifvande rättsförhållandet icke kan vara object för ett sådant; t. ex. om någon förbundit sig till en lagstridig handling; dels uraktlåtagandet af den i lag föreskrifna form; t. ex. om vid ett testaments upprättande icke goda män, utan allenast qvinnor varit närvarande; dels att en positiv lag förbjuder en sådan handling; t. ex. om någon utfäster ett vite vid försträckning af penningar, om gäldenären dröjer med betalningen öfver förfallodagen. Kongl. Förordn. den 11 Augusti 1815. — Ogiltigheten kan vara af många särskilda arter och grader. — Är ogiltigheten fullständig, så att den helt och hållet tillintetgör handlingens verksamhet, så kallar man den *nullitet*. T. ex. om ett testamente är till formen ogiltigt. Annars får den namn af *Rescissi-*

bilitet. T. ex. om en person genom testamente bortgift mer än Lag tillåter. Beträffande särskildt handlingars nullitet är det en viktig fråga, huruvida enligt vår Lag i de fall, då en handling är förbuden, men icke uttryckligen bestämdt huruvida, om den likväl sker, densamma skall anses vara ogiltig eller icke, det skall anses förstås af sig sjelf, att den blir ogiltig. Af den clausel, som förekommer i slutet af 1: 1 JB. ”Lagligt stånde, olagligt återgånge,” kunde man förmås att antaga detta. Icke desto mindre tror jag, att det vore oriktigt att deraf draga en så allmän slutsats. Denna clausel har nemligen uppenbarligen endast afseende på de förut i samma § omnämnda laga fång. I andra fall, då Lagen vill, att en emot densammas föreskrift företagen handling skall vara ogiltig, finnes detta vanligen uttryckligen nämndt. Se t. ex. 8: 1 GB. 1: 2 JB., sådan den lyder i Kongl. Förordn. d. 1 Maji 1810. 9: 6 HB., sådan, den lyder i Kongl. Förordn. d. 11 Augusti 1815; hvaraf man torde få draga den slutsatsen, att när detta icke skett, så har det icke heller varit lagstiftarens mening, att handlingen skulle vara ogiltig, så vida det icke ändock af andra skäl kan bevisas, att lagstiftarens vilja verkligen varit sådan. Deremot är det i synnerhet tydligt, att detta icke är händelsen om Lagen uttryckligen föreskrifvit en annan påföljd af handlingen, som icke är förenlig med densammas ogiltighet. Vidare kan ogiltigheten antingen vara *säker*, eller *beroende* dels af tillfälliga händelser, t. ex. inträffandet eller icke inträffandet af ett suspensivt eller resolutivt vilkor, dels af en annan människas fria vilja. I detta fall plägar man kalla ogiltigheten *relativ*; annars *absolut*. Det kunde dock sättas i fråga, om enligt vår Lag en handlingens nullitet kan vara både absolut och relativ. Man kunde tycka, att en handling, som från början är = 0, sedermera icke skulle kunna blifva giltig derigenom, att någon försummar att yrka på handlingens ogiltighet. Icke

desto mindre är det säkert, att denna distinction är enligt med vår Lag. Om t. ex. ett testamente blifvit upprättadt af en person, som antagit en annans namn, så lär väl ingen betvifla, att ett sådant testamente är en absolut nullitet och aldrig kan blifva giltigt. Deremot äro de nulliteter, som omtalas i 25: 21 RB. af den beskaffenheten, att om icke nullitetstalan i rätten tid anställes, en handling, som från början var ogiltig, likväl sedan blir giltig. Likadant är äfven förhållandet om en omyndig slutar t. ex. ett köp med en annan person. Om detta köp skall vara giltigt, eller anses såsom en nullitet, beror helt och hållet derpå, om den omyndige eller hans förmyndare vilja det förra eller det sednare. Likaledes om fästning skett annorlunda än 3: 1 GB. föreskrifver. Den är en nullitet, om giftoman derå kärer, men godkännes den af honom så är den giltig. — Slutligen kan ogiltigheten antingen vara *ursprunglig*, d. v. s. liktidig med den handling, som derigenom göres kraftlös; t. ex. om tvänne personer, som äro så nära beslägtade, att de icke få bygga äktenskap, trolofva sig med hvarandra; eller *efterföljande*; t. ex. om efter trolofningen ett sådant svågerskapsförhållande emellan de trolofvade uppkommer, (affinitas superveniens) att de icke få gifta sig med hvarandra. Den vanligaste och viktigaste orsak till sådan efterföljande ogiltighet består i en juridisk handling af motsatt verkan mot den, som derigenom skall göras kraftlös; (nihil tam naturale est, quam ut aliquid eodem modo dissolvatur, quo colligatum est) t. ex. om tvänne personer, som med hvarandra slutat ett köp, sedermera öfverenskomma om det sammans upphälvande. Beträffande ogiltighet är det äfven en vigtig fråga, om en handling, som från början varit giltig, sedan blir ogiltig, när sådana omständigheter inträffa, som, om de inträffat förut, skulle hafva förorsakat, att handlingen varit ursprungligen ogiltig. I allmänhet måste denna fråga nekande besvaras. Undantagsvis kan dock

någon gång en handling, som från början var giltig, genom omständigheternas förändring blifva ogiltig. Sådant är t. ex. förhållandet med trolöfning, enligt 4: 2, 3 GB.

§. 70.

g') **Convalescens.**

Å andra sidan kan det hända att en handling, som ursprungligen var ogiltig, sedermera blir giltig, emedan ett hinder, som förorsakat ogiltigheten, sedermera försvinner. Detta kallar man *Convalescens*. I nullitetsfall inträffar detta mera sällan, och man måste såsom regel antaga, att omständigheternas förändring icke kan förorsaka att det, som från början var en nullitet, sedermera blir giltigt. Emedellertid är denna regel icke utan sina undantag. Om t. ex. någon blifvit tvungen till fästning, så är fästningen från början ogild; men om den tvungne sedan han är utom tvång gifver *sitt* samtycke dertill, så anses den såsom från början gild. 4: 1 GB. Om någon, som icke är ägare till ett ting, säljer detsamma, så blir köparen icke ägare dertill; men om säljaren sedermera blir ägare, så går hans ägande rätt öfver på köparen. Om en persons handling af det skälet är ogiltig, att en annans samtycke dertill erfordras, men ett sådant samtycke felas, så kan handlingen blifva giltig derigenom att dennes samtycke sedan meddelas. Detta kallar man *Ratihabition*. Se t. ex. 3: 1 GB. — Är åter ogiltigheten en blott Rescissibilitet, så kan man såsom regel antaga, att *Convalescens* är möjlig; ty när i sådant fall hindret för handlingens giltighet grundar sig på en annan persons rättighet, så inträder handlingen i sin fulla ostörda verksamhet, så snart denna rättighet upphör. Om t. ex. någon genom testamente bortgifver mer, än hvartill han är lagligen berättigad, så har visserligen närmaste arvingen rätt att for-

dra, det testamentet i den delen skall ändras i öfverensstämmelse med Lag; men om arfvingen icke i rätten tid begagnar sig af sin rätt att klandra testamentet, så förlorar han den; och då blir testamentet, som från början var ogiltigt, åter giltigt. Jfr. 17: 7. 18: 3, 4 ÅB.

§. 71.

h') Arter. a'') Aftal.

Att här fullständigt och noggrant uppräknas och beskrifvas alla sådana handlingar, hvarmed afsigten är, att åstadkomma eller upphäfva ett rättsförhållande, vore hvarken ändamålsenligt eller möjligt. Men en del af dem äro af en så allmän natur, att de böra här nämnas. Af dessa förtjena att sättas i första rummet *aftal* eller, som de äfven kallas, *föreningar* och *öfverenskommelser*. I allmänhet förstår man med ett aftal, tvänne eller flera personers öfverensstämmande och tillkännagifna vilja; så att denna benämning inbegriper äfven sådana öfverenskommelser, som antingen alldeles icke afse något rättsförhållande, utan något annat ändamål, t. ex. befrämjandet af någon vetenskap, eller, som väl afse ett rättsförhållande, men icke något rättsförhållande mellan de öfverenskommande personerna; t. ex. om alla ledamöter i en domstol förena sig om ett domslut. Här åter taga vi ordet *aftal* i en inskräntare betydelse, så att vi derunder inbegripa endast sådana öfverenskommelser, hvarmed afsigten är, att bestämma de öfverenskommande personernas rättsförhållanden. De skilja sig således från andra juridiska handlingar, hvarmed afsigten är densamma, endast derigenom, att de bestå uti en förening af flera personers viljor till en enda, i stället att det annars är nog med en enda persons vilja. Äfven uti denna inskräntare betydelse är begreppet af ganska vidsträckt omfång; så att

aftal förekomma, icke allenast i privaträtten utan äfven i folkrätten och statsrätten; och i privaträtten, hvarom här är fråga, förekomma de icke blott i ett eller annat rättsinstitut, utan i alla arter af sådana. Det är således oriktigt att, såsom *Nehrman* och efter honom *Tengvall*, vilja inskränka begreppet om aftal eller föreningar till sådana, som medföra en *förpligtelse* eller *förbindelse* (obligatoriska aftal), ty härigenom uteslutas många, som verkligen äro att anse som sådana, t. ex. tradition. Men å andra sidan är det äfven oriktigt, att taga de obligatoriska aftalen, eller, som nyssnämnde författare kalla dem, *kontrakter*, så vidsträckt, att t. ex. äfven äktenskap derunder inbegripes; hvilket de anse böra sättas i jembredd med bolag. Ordet *kontrakt* är, som hvar och en ser, ett främmande ord; och det förekommer till och med alldeles icke i vår Lagbok. Det är väl då ändamålsenligast att detta ord tages i samma betydelse hos oss, som hos andra nationer. I äldre svenska författningar, der detta ord förekommer, synes det icke heller tagas så vidsträckt, att äktenskap derunder kan innefattas. I Kongl. placatet d. 15 Augusti 1619, om anslag till Gäldz betalning, talas om kontrakter "uthi handell och vandel." I drottning Christinas Privilegier för Stockholms Stad d. 10 Mars 1636 § 34 omtalas äfven kontrakter sålunda, att man tydligen kan se, det meningens icke är, att äktenskap skall derunder inbegripas. I Kongl. Förklaringen d. 28 Mars 1683 sammanställas "kontrakter, obligationer och förskrifningar." I Kongl. Br. d. 7 Julii 1692 nämnas "accorder och kontrakter" och i Kongl. Stadgan om Rättegång d. 4 Julii 1695 talas om execution af kontrakter på samma sätt, som om execution af obligationer och förskrifningar. Dessutom synes man äfven deraf kunna sluta, att Lagstiftaren icke ansett äktenskap såsom ett kontrakt, att det icke blifvit upptaget i den Balk, som angår kontrakter, utan i en särskild Balk. Man skulle visserligen kunna

tycka, att det vore likgiltigt om äfven äktenskap innefattas under den gemensamma benämningen *kontrakt*: men i sjelfva verket är icke detta så utan all vig, som mången torde inbilla sig. Om nemligen äktenskapet sättes i bredd med bolag, köp och dylika verkliga kontrakter, så blir följden deraf lätteligen en del oriktiga föreställningar om äktenskapets natur och väsende; hvilka återigen lätteligen leda till praktiska resultat, hvarigenom äktenskapet helt och hållet vanställes. Man kommer då så lätt derhän, att anse makar hafva ett slags *egendom* till hvarandras personer; att, såsom *Kant*, (*Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre*. Königsberg 1797 sid. 107) tala om deras *besittning* af hvarandras könsegenskaper, och att föreställa sig hvad man kallar deras *äktenskapspligt* icke stort annorlunda än såsom ett slags dags- (eller natt-) verkskyldighet, hvartill de skulle vara förbundne. Se t. ex. Flinberg. Lagf. Bibl. 2 Del. pag. 160, hvarest säges, "att den ena maken är den andras *borgenär*, i anseende till äktenskapspligtens uppfyllande." Att sådana orimligheter förekommas är visserligen önskvärdt, och därför är det nyttigt, att en skarp gränsskilnad uppgöres mellan äktenskap och kontrakter; ehuru man icke därför behöfver misskänna den likhet dem emellan, som är en följd deraf, att båda äro verkliga aftal, eller neka, att den förmögenhetsgemenskap, som äger rum makar emellan, har likhet med ett bolag, och i 11: 3 GB. verkligen så kallas.

§. 72.

bⁱⁱ) Gåfva. aⁱⁱⁱ) Begrepp.

Solander. Theses de Donatione. Ups. 1758.
Broomé. De vi atque ambitu Donationis in Lege svecana. Lund 1851.

Hvilken plats i Civilrättens system rätteligen tillkommer gåfva; derom hafva meningarna varit ganska mycket

delade. Både uti Justiniani Institutioner 2: 7 och i vår Lag 1: 1 JB. förekommer gåfva såsom ett sätt, hvarigenom äganderätt kan förvärfvas; men denna uppfattning af gåfvas natur är ensidig; ty det är icke blott äganderätt, utan äfven många andra rättigheter, som kunna förvärfvas genom gåfva. Genom morgongåfva i fast gods t. ex. erhålles icke någon äganderätt; se 9: 4 GB.; utan endast nyttjanderätt; likadant är förhållandet med förläning, som dock både förr och i vår närvarande Lag räknas till gåfva. Se t. ex. Adel. Privil. 1723 § 26, Häradsfogde-Instructionen 1688 § 13, Rusttjenst-Ordningen d. 5 Nov. 1686 § 8, JB. 8: 1, o. s. v. Nehrman och Tengvall anse gåfva såsom ett kontrakt. Äfven ensidigt; ty gåfva kan visserligen vara ett kontrakt, men det är långt ifrån att den alltid är det. Det rätta är, att gåfva är icke någon särskild juridisk handling, jemförlig t. ex. med köp, skifte, etc., utan den är en allmän karakter, som de annars mest olikartade juridiska handlingar kunna antaga. Deraf kommer det, att vår Lag icke på något ställe omtalar gåfva i allmänhet; fastän särskilda arter af gåfva ofta nämnas; derföre hör också gåfva rätteligen till Civilrättens allmänna del, fastän detta icke hindrar, att särskilda arter af gåfva förekomma i Civilrättens alla särskilda delar. För att inse riktigheten af hvad som nu är sagdt om gåfvas natur och beskaffenhet, är det nödigt att upplösa detta begrepp i sina särskilda beståndsdelar, och visa, hvad man verkligen förstår med gåfva. Till hvar och en gåfva hör först och främst a) *föryttring*; d. v. s. en beståndsdel af en persons (*gifvarens*) förmögenhet måste afsöndras derifrån och sättas *utom* densamma. Deraf följer, att det icke är gåfva om någon bevisar en annan välvilja på sådant sätt, hvarigenom hans egen förmögenhet icke minskas; t. ex. derigenom, att han utan vedergällning för honom uträttar ett ärende, eller förvarar något, eller lånar något åt honom. Här af följer äf-

ven, att det icke är gåfva, om någon till en annans förmon blott underlåter, att försöka sin förmögenhet; t. ex. om någon till en annans förmon gör sig urarfva, eller afslår emottagandet af ett testamente, eller försummar att klandra ett lagstridigt testamente. Deremot är det icke väsendtligt att äganderätten till ett ting öfverlåtes af den ene på den andre. Det är äfven föryttring om någon gifver en annan en servitut i sin egendom, eller estergifver en servitut, som han har i den andres egendom, eller om någon estergifver en fordran, som han har hos en annan, eller gifver en annan en fordran mot sig. — Vidare erfordras b) att en annan person (*gåfvotagaren*) genom denna föryttring erhåller en tillökning i sin förmögenhet. Derföre är det icke gåfva om blott utöfningen af en redan för handen varande rättighet försäkras; eller om någon blott erhåller hvad honom i sjelfva verket förut tillhör. Derföre är borgen icke någon gåfva till borgenären; icke heller är det någon gåfva till borgenären om någon sätter pant för egen eller en annans skuld; icke heller är det någon gåfva, om en gäldenär betalar sin borgenär en redan præscriberad skuld; eller om någon, som är i besittning af ett ting, som tillhör en annan, godvilligt utlemnar det till honom, fastän han icke är i stånd att bevisa sin äganderätt. Af samma skäl är det icke heller gåfva, om emottagaren gifver något *æqvivalent* för hvad han erhåller; ty då kan man icke säga att han genom det, som han emottager, erhåller någon verkelig tillökning i sin förmögenhet. Det är likgiltigt om han redan förut gifvit ett sådant æqvivalent; derföre är det icke gåfva om någon betalar en skuld; eller om han gifver det vid samma tillfälle; derföre innefatta köp och skifte icke någon gåfva; eller om han framdeles skall gifva ett sådant; derföre är det icke gåfva om någon lemnar en annan försträckning. — Slutligen c) måste det vara föryttrarens afsigt, att emottagaren genom föryttringen

skall erhålla en tillökning i sin förmögenhet. Deraf följer, att det icke är gäfvä, om den, från hvars förmögenhet en del afsöndras, icke vet att detta sker; t. ex. när någon genom häfd förvärfvar en fastighet, som förut tillhört en annan; eller om han väl är medvetande af föryttringen, men icke deraf, att den andre derigenom erhåller någon tillökning i sin förmögenhet; t. ex. om någon, som på en annan öfverlåter en rättighet, inbillar sig, att han är skyldig dertill; eller om någon köper en sak för dyrt eller säljer den till för godt pris, emedan han icke känner dess verkeliga värde; eller slutligen om han väl är medvetande af både föryttringen och att den andre derigenom erhåller en tillökning i sin förmögenhet, men hans afsigt är dock en helt annan. Dit hör om någon med vett och vilja betalar en sak öfver dess värde, derföre att han nödvändigt behöfver den; eller säljer en sak under dess värde derföre, att han behöfver penningar; eller genom förlikning eftergifver något af sin rätt, för att undvika en obehaglig rättegång o. s. v. — Huruvida gäfvotagarens samtycke är lika väsendtligt är mera omtvistadt. Det medgifves visserligen, att i de flesta och viktigaste fall gäfvä verkligen är ett aftal, och att således äfven gäfvotagarens acceptation erfordras; men, deremot har man påstått, att här gifvas andra fall, då det icke ens är nödvändigt, att gäfvotagaren är medvetande af gäfvän, och då således hans acceptation af densamma icke kan anses nödig; t. ex. då någon betalar en annans skuld, utan att gäldenären vet derom, och i afsigt att icke derföre af honom begära någon ersättning. Hvad denna fråga beträffar, är det först och främst nödigt att anmärka, det gäfvä i vår Lag stundom tages så vidsträckt, att den äfven innefattar testamente; se t. ex. 17 Cap. rubr. och 1, 3, 4, 5, 6, 7 §§ och 18 Cap. 3 § ÄB. Tages nu ordet i denna vidsträcktare betydelse, så är det uppenbart, att något samtycke icke är väsendtligt. Men vanligen tages

gåfva i en inskränktare betydelse, så att dermed förstås endast hvad man kallar gåfva *med varm hand*. I denna inskränktare betydelse, innefattar gåfva icke testamente; t. ex. i 8 Cap. JB.; och att gåfva, i denna bemärkelse, verkligen erfordrar äfven gåfvotagarens samtycke, torde utan särdeles betänklighet kunna antagas; ty, för att vidblifva det nyss åberopade exemplet, fastän det visserligen är möjligt, att någon kan af vänskap betala en annans skuld, utan att denne vet derom, så följer dock icke deraf, att detta är att anse som gåfva, förr än denne verkligen fått kunskap derom och dertill gifvit sitt samtycke. Af hvad som nu är sagdt följer, att gåfva i sin egentliga och vanligaste betydelse alltid är ett aftal; men deraf följer icke, att den också alltid är ett kontrakt.

§. 73.

b^{'''}) Arter.

Vi hafva sett, att i all gåfva förmögenhet å ena sidan minskas och å andra sidan ökas. Men nu består all förmögenhet i sakrätter och fordringar. Deraf följer, att också all gåfva, med hänseende till objectet för densamma, måste vara antingen gåfva af en sakrätt, eller af en fordran. Den sakrätt, som oftast är föremål för gåfva, är äganderätten; hvarföre man vanligen, då man talar om gåfva, nästan uteslutande tänker på, att det är äganderätt, som gifves. Till äganderättens förvärfvande erfordras, om det är fast gods, som gifves, numera icke blott skriftligt, och i laglig form upprättadt kontrakt 1: 2 JB., utan äfven, att gåfvokontraktet blifvit i lagfartsprotokollet intaget. Kongl. Förordn. d. 19 Maji 1845. Är det åter löst gods, som gifves, så erfordras väl till äganderättens förvärfvande vanligen tradition, men det är dock äfven möjligt, att gåfva kan ske genom dereliction och derpå

följande occupation; när nemligen derelictionen sker i den afsigt, att en annan bestämd och bekant eller obestämd och obekant person, skall erhålla äganderätten; t. ex. då vid kröningshögtidligheter så kallade kröningspenningar utkastas bland folket. — Men äfven nyttjanderätt kan vara föremål för gäfv, och det på trenne särskildta sätt; nemligen antingen sålunda, att den, som har äganderätt till ett ting, gifver en annan nyttjanderätt dertill; eller sålunda, att den, som har nyttjanderätt, antingen återgifver den till ägaren, eller öfverlåter utöfningen deraf åt en annan. Det samma gäller äfven om emphyteutisk rätt (sämjestadge- stubb- och rögselrätt) och prædialservituter; angående dessa sednare dock med den i deras natur grundade inskränkning, att deras utöfning icke kan öfverlätas till någon, som icke är innehafvare af prædium dominans. Endast panträtt kan aldrig vara föremål för gäfv; emedan en creditor, som erhåller sådan, icke derigenom vinner någon tillökning i sin förmögenhet. Fordringar kunna på tvänne sätt vara föremål för gäfv; nemligen antingen sålunda, att gäfvotagaren *erhåller* en fordran, eller sålunda, att han *befrias* från en fordran. I förra fallet kan den fordran han erhåller antingen vara en fordran mot gifvaren sjelf, eller mot en annan. En fordran mot gifvaren sjelf erhåller gäfvotagaren genom hvad man vanligen kallar *löfte om gäfv*; se t. ex. LagCommitteens förslag till Handelsbalk. Motiverna pag. 49. Denna benämning härrör dock från en oriktig föreställning. Man föreställer sig, att gäfvan icke sker genom sjelfva löftet eller aftalet, utan först genom den påföljande traditionen; men så är det icke. Gäfvan sker verkligen genom sjelfva löftet, hvarigenom gäfvotagaren erhåller en fordran mot gifvaren; och då den förre sedan erhåller hvad som blifvit honom lofvadt, så är detta icke gäfv utan betalning af en skuld. Det kan dock i fråga sättas, om ett sådant löfte, naturligtvis under den förutsättningen att det blifvit

accepterad, är enligt vår Lag förbindande, eller icke. För att besvara denna fråga måste man skilja emellan gåfva af löst och fast gods. Angår löftet fast gods och aftalet derom blifvit i laglig form upprättadt, så är intet tvifvel derom, att det är giltigt och gåfvotagaren erhåller derigenom en verklig och fullkomligen giltig fordran. Angår åter gåfvan löst gods, så lär väl gifvaren knappast enligt vår Lag kunna tvingas till löftets fullbordande; fastän han visserligen är dertill naturligen förbunden; så att, om han verkligen fullbordat detsamma, han icke kan sedan återtaga hvad han gifvit på den grund, att han betalt hvad han icke var skyldig. Här af följer äfven, att han icke kan dömmas, att betala någon uppskofsränta, om han dröjer med löftets fullbordande; eller att ansvara om det lofvade, innan det öfverlemnas, genom hans vållande skadas eller förekommer; eller att præstera Eviction om det gifna, sedan det blifvit öfverlemnadt, klandras och frånvinnes gåfvotagaren; så vida han icke är in dolo, eller särskildt åtagit sig en sådan skyldighet. — Är den fordran, som bortgifves, en fordran mot en tredje person, så öfverlätas den vanligtvis genom cession eller transport. 4: 11 UB. — Består gåfvan deri, att gåfvotagaren befrias från en annans fordran hos honom sjelf, eller, som är detsamma, från en *skuld* till en annan, så äro återigen tvänne händelser möjliga. Antingen är det gifvaren sjelf, som har en fordran hos gåfvotagaren; då sker gåfvan sålunda, att gifvaren eftergifver denna fordran; eller är det en annan person, som har en fordran hos gåfvotagaren; då sker gåfvan sålunda, att gifvaren betalar skulden. — Slutligen kunde äfven den frågan uppkastas, om det är tillåtet att bortgifva *hela* sin förmögenhet. Vid denna frågas besvarande är det först och främst nödvändigt, att skilja emellan en persons *närvarande* förmögenhet, och det, som han sedan kan förvärfva. Att det i allmänhet är tillåtet för en person, att bortgifva allt hvad

han äger då, när gåfvan sker, lär väl enligt vår Lag icke kunna bestridas. Jfr. *Nehrman* Jurisprudentia Civilis pag. 262. Ville man neka honom detta, så vore det honom lätt, att tillintetgöra förbudet derigenom, att han delvis bortgifver alltsamman. Likväl ligger det i sakens natur, att denna rättighet måste anses vara underkastad följande inskränkningar. Först och främst är det klart, att en sådan gåfva icke får lända till förfång för gifvarens kreditorer; ty till hans förmögenhet hör icke mer än hvad som återstår sedan skulderna äro betalda. Vidare är det klart, att de särskilda delarna af förmögenheten måste öfverlåtas på gåfvotagaren på lagenligt sätt, t. ex. fordringarna genom transport o. s. v. Slutligen måste gifvaren antingen halva andra medel till sin subsistens, eller måste gåfvotagaren sörja för hans underhåll; ty annars kunde följderna af gåfvan blifva den, att han, såsom fattighjon, måste underhållas af församlingen; men att gåfvan sålunda får lända till tredje mans förfång är icke rimligt. Huruvida åter en person enligt vår Lag kan borgifva icke blott hvad han för det närvarande äger, utan äfven hvad han framdeles kan förvärfva, beror hufvudsakligen derpå, om *Pacta successoria* enligt vår Lag äro tillåtna, eller icke; ty en sådan gåfva är verkeligen att anse som ett pactum successorium, emedan gifvaren derigenom förlorar all ytterligare disposition öfver sin förmögenhet, så att han icke kan derom upprätta något testamente, eller ab intestato lemna något deraf åt sina arvingar. Huruvida åter *Pacta successoria* äro i vår Lag tillåtna eller icke, är en fråga hvars besvarande jag måse uppskjuta till dess att jag kommer till framställningen af våra arfslagar. — Ofta är motivet till en gåfva tacksamhet för tjänster, som gåfvotagaren förut bevisat gifvaren. ("För mödo och arbete eller gjord tjänst" 8: 2 JB.) I sådant fall kommer det derpå an, om den gjorda tjänsten är af den beskaffenheten, att för en sådan tjänst vedergällning i penningar van-

ligen plägar erläggas, och gifvaren sjelf betraktar det gifna blott såsom betalning derföre; eller förhållandet är motsatt. I förra fallet är egentligen ingen gäfv gifven, utan allenast en skuld betald. I sednare fallet åter är en verkelig gäfv gifven, som man, till skilnad från andra, kallar *remuneratorisk*. (*Donatio remuneratoria*). Det är ganska väl möjligt, att den till och med kan vara gifven af tacksamhet för en gäfv, som gifvaren förut erhållit af gäfvotagaren; i hvilket fall den kallas *gengäfv*, som noga bör skiljas från skifte. — Om emot en gäfv icke något vederlag gifves, så kallas gäfvan *ren*; om deremot ett vederlag gifves, men af mindre värde, så är handlingen endast till en del att anse som gäfv; t. ex. om någon säljer till en annan ett hus, som är värdt 5000, för 3000, och detta sker i afsigt att derigenom förskaffa köparen en vinst, så är denna handling både köp och gäfv. (*Blandad gäfv, Negotium mixtum*). I sådana fall är det nödigt att utröna, huru mycket, som faller på gäfvans andel; och detta är sedan att bedömma efter de rättsreglor, som gälla angående gäfv. Till denna class af blandad gäfv hör äfven en sådan, hvarigenom gifvaren ålägger gäfvotagaren någon skyldighet, som till en del minskar gäfvans verkliga värde. (*Donatio sub modo*). — De gäfvor med särskilda namn, såsom *morgongäfv*, 9 Cap. GB., *hemföljd, medgift*, 16 Cap. GB., *fuddergäfv*, 17: 2 HB. o. s. v., som i särskilda delar af vår Civilrätt förekomma, blir det tjenligast att hvar på sitt ställe omtala och beskrifva. — Deremot tror jag icke, att den distinction, som Nehrman (*Jurisprudentia Civilis*, pag. 262) och Tengvall (*Twistemåls-Lagfarenhet*, pag. 112) göra mellan *Donationes inter vivos* och *mortis caussa*, är öfverensstämmande med vår Lag. Hos oss äro nemligen alla gäfvor, utom testamente, *donationes inter vivos*, och vi hafva inga andra *donationes mortis caussa* än testamenten. Äfven i romerska Lagen, hvarifrån dessa benämning-

gar äro hämtade, voro *donationes mortis causa* på det närmaste lika *legater*, och då vår Lag icke, såsom den romerska, noga skiljer mellan dessa och testamenten, är det hos oss ännu mindre skäl, att göra någon skilnad mellan dessa sistnämnda och *donationes mortis causa*. Tvärtom skulle tvänne särskilda benämningar på en och samma sak blott åstadkomma förvirring.

§. 74.

c^{III}) Återkallelse.

Att en gifvare kan betinga sig rättighet, att i vissa fall återkalla en gåfva, är i sig sjelf tydligt; men äfven om sådant förbehåll icke blifvit gjordt, kan likväl en i sig sjelf giltig gåfva i vissa fall återkallas dels af gifvaren sjelf, dels af andra personer. De fall, då en sådan återkallelse äger rum, kunna reduceras till följande tre hufvudclasser:

a) Då gåfvan anses lända gifvarens arfvingar till förfång, sålunda att deras *legitima* derigenom minskas. (*In-officiosa donatio*.) Dit hör: 1) om någon bortgifvit *arfejord* 8: 1 JB. 2) Om *bördköpt jord* är bortgifven. 3) Om någon af ärfda eller förvärfda *stadsfastigheter* bortgifvit mer än en sjettedel. I alla dessa fall äga gifvarens närmaste arfvingar rättighet, att efter hans död återkalla gåfvan. Oaktadt detta uttryckeligen säges endast om arfejord i 8: 1 JB., så är det likväl uppenbart, att detsamma gäller äfven om bördköpt jord och stadsfastigheter. Huru snart denna återkallelserätt bör utöfvas är väl icke i Lagen uttryckeligen nämndt; men, som den grundar sig på arfvingarnas äganderätt, så är det klart att den bör ske inom den tid, som Kongl. Förkl. d. 14 Maji 1805 bestämmer, d. v. s. regulariter inom natt och är efter gifvarens död. I allmänhet sker återkallandet för

intet. Endast om jorden är bördköpt måste lösen derföre erläggas. Huru stor åter denna bör vara är tvistigt. På grund af 17: 3 ÄB. skulle man kunna påstå, att arfvingen har rätt att lösa jorden åter för det värde, som gifvaren sjelf köpt den för. Men deremot skulle kunna invändas, att då 8: 1 JB. tillåter, att bortgifva bördköpt jords värde, så synes meningen dermed vara, att han har rätt att bortgifva så mycket, som den var värd när den gafs; hvaraf då vidare följer, att när den skall återlösas, så bör det ske för så mycket, som den var värd då den gafs. Slutligen, och den meningen har kanhända mest för sig, kunde man säga, att då jorden skall återlösas, det är naturligast, att det bör ske för det värde, som den äger när lösen derföre skall erläggas. Att gåfvotagaren äfven bör hafva ersättning för nödig kostnad, är i sig sjelf tydligt. Icke lika klart är det, att han äfven bör hafva ersättning för nyttig kostnad; ty då han visste, att jorden stod under arfvingarnas lösen, så hade han bort vänta dermed tills det visade sig, om dessa ville begagna sin lösningsrätt, eller icke. Denna återkallelse- och lösningsrätt bör icke sammanblandas med bördsrätten; och det är således uppenbart, att om närmaste arfvingar icke vilja begagna sig deraf, så hafva fjermare, fastän de äro bördemän, ingen rätt dertill. — Undantag, då återkallelsen antingen alldeles icke, eller åtminstone icke genast efter gifvarens död får utöfvas, äga rum i följande fall: 1:o när arfvejord är bortförlänad på lifstid. I detta fall får gåfvan icke återkallas hvarken i förläningstagarens eller hans enkas lifstid, så vida hon icke går i nytt gifte. 8: 1 JB. Häradsfogde-Instructionen 1688 § 13, så vida nemligen a) förläningen är gifven till någon, som trogen tjänst gjort hafver 8: 1 JB. Ursprungligen gällde detta endast om förläningar till adelns tjenare. Adel. Privil. 1617 § 23; men i 8: 1 JB. har detsamma blifvit utsträckt äfven till andra; jfr. Häradsfogde-Instr. 1688 § 9 mom. 5.

b) Gifvaren måste hafva ägt flera heman än det, som han sålunda bortförlänat. Jfr. Kongl. Maj:ts Dom d. 31 Januarii 1780 (i 1807 års Lagsaml. pag. 33). c) Skall han icke hafva ägt någon aflingjord; ty då hade han bort hellre gifva förläningen i sådan jord. 8: 1 JB. — Är åter förläningen gifven på *behagelig tid*, så säger det sig sjelf, att den kan återkallas både af gifvaren sjelf och hans arfvingar när som helst. — 2:o Om en adelsman bortgifvit en förvärfd stadsfastighet, så får den icke af hans arfvingar återkallas. Adel. Privil. 1723 § 12. Bifafskedet d. 22 Sept. 1668 § 5. Är fastigheten bördköpt, så kommer det derpå an, om den var ärfd eller förvärfd i dens hand, från hvilken den bördköptes. I förra fallet fortfar den att anses såsom ärfd; i sednare fallet åter såsom förvärfd. Detta kunna vi sluta af det förutnämnda stället i 1668 års Bifafsked. Detta innefattar nemligen svar på adelns begäran att, der någon af dem sig förvärfvade någon *aflinge tomt*, de då måtte hafva fri makt att disponera deröfver, hvilket beviljades; men icke mer heller.

b) En annan orsak, hvarföre gåfva kan återkallas, är gåfvotagarens *otacksamhet*. Hvad vår Lag derom i 8: 2 JB. innehåller är uppenbarligen hämtadt ur romerska Lagen, l. 10 C 8: 56, och det är derföre utan tvifvel i sin ordning, att förutnämnde Lagrum tolkas i öfverensstämmelse med källan, hvarur det är hämtadt. Den första fråga, som här möter att besvara, är den, om allenast gåfva af fast gods, eller äfven gåfva af löst gods för denna orsak kan återkallas. För den första meningen skulle kunna anföras, att 8 Cap. JB. enligt sin rubrik endast handlar om gåfva af fast gods. Af denna tanka är *Tengvall*, (Tvistemåls-Lagfarenhet pag. 112) *Lind* (Domarens profning pag. 65) och *Nehrman* (then Svenska Jurisprudentia Civilis efter Sveriges Rikes år 1734 antagna Lag förbättrad. Stockh. 1746 pag. 3). För den andra åter:

1) att 8: 2 JB. icke nämner allenast fast gods, 2) att romerska Lagen, hvaraf denna § är hämtad, icke heller nämner allenast fast gods; 3) andra nyare Lagar (den franska, preussiska och österrikiska), som äfven från romerska Lagen hämtat sina stadganden om gåfvas återkallelse för otacksamhet, göra icke heller någon skilnad mellan gåfva af löst och fast gods; 4) att intet rimligt skäl kan uppgifvas, hvarföre en otacksam gåfvotagare, som erhållit löst gods, mera bör få behålla sin gåfva än den, som erhållit fast gods; 5) det, som i rubriken nämnes, har sannolikt afseende på 1 och 3 §§, hvarest verkligen allenast är fråga om fast gods; men detta Cap., likasom många andra, innehåller verkligen mer än rubriken lofvar. Dessa skäl synas mig vara öfvervägande. — Beträffande sedan sjelfva otacksamhetens beskaffenhet, så är icke all sådan tillräckligt skäl till gåfvans återkallande, utan den måste vara antingen: 1) märkelig *orätt*, som han gjort gifvaren, hans barn eller första arftagaren; d. v. s. antingen grofva verbalinjurier, (*injurie atroces*) eller realinjurier; (*manus impie*) d. v. s. öfverfallande med hugg och slag; ty sådana injurier äro i och för sig sjelfva alltid grofva, (*märkelig orätt*) eller 2) märkelig *otjenst*, som han gjort en af dessa personer. Dit hör t. ex. om han bragt honom i någon lifsfara; men äfven om han vägrat, att göra gifvaren en *tjenst*, som denne, då gåfvan skedde, ålagt honom; (*Donatio sub modo*) eller 3) märkelig *skada*, som han gjort en af dem; d. v. s. om han ådragit en af dem någon betydlig egendomsförlust. (*Non levis sensus substantiæ impositus*). — För dessa orsaker kan gåfvan återkallas af gifvaren antingen otacksamheten blifvit bevisad mot honom sjelf, eller hans barn; ty det är detsamma, som om den blifvit bevisad mot honom sjelf; men annars regulariter endast af den, som sjelf lidit orätt, otjenst eller skada; men icke af hans arvingar, så vida icke det kan särskildt bevisas, att han ver-

keligen velat, men icke haft tillfälle, att återkalla gåfvan. — Har gåfvotagaren icke längre det gifna i sin ägo, så får den väl icke återkallas från den, till hvilken han för-
 yttrat densamma, och icke en gång, om gåfvotagaren sjelf
 är död, från hans arvingar, så vida icke process mot
 honom redan under hans lifstid varit anställd; men om
 han vid föryttringen erhållit något vederlag, så är intet
 som hindrar, att detta kan återkallas. — Denna återkal-
 lelse-process bör icke anses såsom klander, utan såsom
 en *actio personalis*. — Verkan af återkallelsen är, att den
 otacksame måste återlemna icke allenast det gifna, utan
 äfven regulariter den afkastning, som detsamma gifvit af
 sig. Men om gåfvan består i penningar eller andra fun-
 gibla ting, så felas förr än rättgång är anställd rättsgrund
 för räntas fordrande. Först från den tid, då stämningen
 är communicerad, bör således svaranden betala uppskofs-
 ränta. Jfr. 9: 8, 10 HB. — Ett undantag, då ingen åter-
 kallelse äger rum, är om gåfvan är remuneratorisk; och
 orsaken dertill är, att den, som emottagit en tjänst af en
 annan, anses vara *naturligen* förbunden, att derföre visa
 sig tacksam. Jfr. fr. 25 § 11 D 5: 3. Har han der-
 före verkligen gjort detta, så anses han endast hafva be-
 talt en skuld; och att den som det gjort, icke kan åter-
 fordra hvad han gifvit, är uppenbart. — Deremot lär väl
 en afsägelse af återkallelserätten knappast kunna hindra,
 att återkallelse ändock kan äga rum, när laga skäl dertill
 finnas. En sådan afsägelse lär nemligen knappast kunna
 anses som giltig, enär Lagen om gåfvas återkallelse för
 otacksamhet, som åsyftar förekommande af vissa omo-
 raliska handlingar, derigenom skulle blifva till en del o-
 verksam.

c) Slutligen kan gåfva äfven af kreditorer återkal-
 las, om en bedräglig gäldenär till dessas förfång sålunda
 föryttrat något; åtminstone om gåfvotagaren är delak-
 tig i bedrägeriet. Jfr. *Concurs-Lagen* d. 12 Mars 1830

§§ 43, 46. Den närmare utvecklingen af detta ämne hör till läran om konkurs.

§. 75.

c") **Ratihabition.**

En annan juridisk handling af så allmän natur, att den icke bör här med tysthet förbigås, är *ratihabition*, d. v. s. godkännande af en förut ogiltig handling. I allmänhet är den lika så giltig, som om samtycket vid sjelfva denna handling blifvit meddeladt. Det är likgilligt om godkännandet sker uttryckligen eller stillatigande, d. v. s. genom sådana handlingar, hvaraf man kan skuta till samtycke; jfr. 3: 1. 4: 1 GB. 18: 10 HB. Huruvida en sådan ratihabition har retroactiv verkan, eller icke, kan väl icke i allmänhet bestämmas, utan beror detta på den godkännandes vilja och afsigt; men likväl tyckes man kunna antaga, att, om icke denne uttryckeligen tillkännagifver annan afsigt, ratihabitionen verkligen har en sådan verkan. Åtminstone har vår Lag på alla de nyss åberopade ställen, hvarest fråga är om ratihabition, tydeligen förutsatt, att godkännandet gäller icke blott för framtiden, och att den godkända handlingen verkligen bör så anses, som om den från första början varit fullkomligen giltig.

§. 76.

d") **Renunciation.**

Slutligen kunna rättsförhållanden upplösas äfven genom *Renunciation*; d. v. s. derigenom, att den, som har en rättighet, sjelf afsäger sig densamma; förutsatt nemligen, att han har fri disposition deröfver. Om icke derjemte *acceptation* erfordras är dock omtvistadt. Denna

fråga sönderfaller återigen i tvänne andra. Den första lyder så: är den, som afsagt sig sin rätt, när denna afsägelse icke blifvit accepterad, berättigad, att sedan återkalla sin afsägelse, eller icke? Denna fråga kan sålunda besvaras: Om någon afsagt sig ett honom tillfallet arf eller, som det vanligen heter, gjort sig urarfva, så kan han i allmänhet icke sedan återkalla sin urarfvagörelse; ehuru denna regel icke alldeles är utan undantag; men i alla andra fall är en icke accepterad afsägelse af en rättighet i och för sig sjelf utan kraft och verkan, och kan när som helst återkallas. Äganderätten, t. ex. förloras aldrig genom ägarens blotta vilja; utan först derigenom, att han tillika öfvergifver besittningen till tinget; (dereliction) likaså, om någon har en sakrätt i ett ting, som tillhör en annan; då kan han icke förlora den genom sin blotta vilja, utan genom öfverenskommelse med ägaren; och om någon har en fordran hos en annan, så kan han väl förlora den genom ett aftal med gäldenären, (pactum remissorium) men borgenärens egen vilja allenast binder honom icke, eller hindrar honom, att sedan vilja motsatsen af hvad han förut velat. — Den andra frågan lyder sålunda: kan den, som har en rättighet, genom sin blotta vilja träda ur ett rättsförhållande, eller icke? Här förutsättes naturligtvis, att en annan, med hvilken han stod i förutnämnde rättsförhållande, vill hindra honom derifrån. I sådant fall kan rättigheten, som han vill afsäga sig, vara antingen äganderätt, eller en annan sakrätt, eller en fordran. Att en ägare af en annan skulle kunna hindras, att öfvergifva sin egendom, är väl svårigen antagligt. Äfvenså lär det väl icke kunna bestridas den, som har nyttjanderätt eller panträtt till ett ting, eller innehafvaren af en prædialservitut, att afsäga sig en sådan rättighet. Likaledes är det otvifvelaktigt, att en kreditor kan, äfven utan debtors samtycke, afsäga sig en fordran; ty om man också antager, att denne, af stolthet, delicatesse, eller nä-

gon annan orsak, icke vill mottaga en sådan skänk, utan deponerar det, som han är skyldig, hvartill han visserligen är berättigad, så kan han likväl icke tvinga sin kreditor, att emottaga det deponerade. — Deremot är det uppenbart, att en debitor icke kan genom sin afsägelse befria sig från sin skuld; och af samma skäl kan i allmänhet den, som har en rättighet, icke egenmäktigt afsäga sig densamma, när den är så förenad med vissa motsvarande skyldigheter, att dessa icke kunna derifrån åtskiljas.

§. 77.

c) Tidens inflytande.

a') Rättsförhållanden, på hvilkas uppkomst eller upphörande tiden har inflytande.

Solander. Diss. de Præscriptione. Ups. 1745. *Lindblad.* Om Præscriptioni enligt Sveriges Lag. Stockh. 1827. 2:dra Upl. 1843. *Munck af Rosenschöld.* Diss. de Præscriptione. Lund 1809. *Colling.* De Sanctitate fatalium. Lund 1755. *Solander.* De tempore legitimo rite observando. Ups. 1778.

Tiden är ofta ett af de vilkor, hvaraf förvärfvandet eller förlusten af en rättighet beror. Ehuru dels de rättsinstitut, hvari ett sådant tidens inflytande äger rum, dels sättet, huru tiden utöfvar ett sådant inflytande, äro ganska olika, så kan man dock classificera de hithörande fall på följande sätt. A. Då existensen af en rättighet beror deraf, att mensklig verksamhet eller overksamhet oafbrutet fortläp under en tidrymd. Dit höra: a) *häfd*, hvarunder man inbegriper de fall, då äganderätt eller en annan sakrätt antingen verkligen förvärfvas, eller åtminstone möjligen kan förvärfvas derigenom, att någon under en tidrymd varit i *besittning* af ett ting. Den sönderfaller återigen i tvänne underarter, nemligen: a') då tiden är bestämd (*ettårig och tjuguarig häfd*; Kongl. Förkl. d. 14

Maji 1805) och b') då tiden är obestämd (*urminnes häfd* 15 Cap. JB.) b) Då en person, som har en rättighet, genom sin under en viss tidrymd fortfarande översamhet, förlorar denna rättighet, eller åtminstone sin talan. Hvilketdera, antingen rättighetens eller talans förlust, blir en följd af översamheten kan icke i allmänhet bestämmas; stundom föreskrifver Lagen det förra; se t. ex. *Concurs-Lagen* d. 12 Mars 1830 § 136; stundom det sednare; t. ex. 9: 12 HB. Tilläfsventyrs skulle man kunna inbegripa dessa sistnämnda fall under den gemensamma benämningen *præscription*. Vanligen inbegriper man äfven häfden under denna benämning och skiljer mellan *acquisitiv* och *extinctiv* præscription; men detta är dels mindre nödigt, då vi hafva en svensk ganska passande benämning, dels i så mätto tilläfsventyrs förvillande, att sålunda tvänne ganska heterogena instituter under en benämning sammanfattas. Ännu oriktigare är det dock, att inbegripa äfven det vi hafva kallat præscription under benämningen häfd; ty häfd betyder besittning, men i detta fall är alldeles icke fråga om någon sådan. Jfr. Lagberedningens Förslag till Handelsbalk. Stockh. 1850. Nya Motiver, pag. 62. — Den andra hufvudklassen B. innefattar sådana fall, då en rättighet förvärfvas eller förloras derigenom, att ett af mensklig frihet oberoende tillstånd oafbrutet fortfarit under en bestämd tidrymd. Dit hör: att en mansperson blir myndig vid 21 års ålder; 19: 1 ÅB.; att en mö får gifta sig vid femton års ålder; 1: 6 GB. o. s. v. — Slutligen C. kan det äfven vara, att tiden har inflytande på en rättighet, utan att dock fråga är om en hel tidrymd. Dit hör: att ett barn anses såsom äkta, allenast modren varit gift vid den tid, då barnet möjligen kan vara afsladt, fastän äktenskapet icke sedan ända till dess födelse fortfarit. 5: 2 ÅB. — Utaf alla dessa fall, äro de, som höra till den första klassen, utan jemförelse de viktigaste. Orsaken, hvarföre Lagstif-

taren i dessa fall gjort förvärfvandet eller förlusten af en rättighet beroende af förloppet af en tidrymd, är hufvudsakligen den, att det i menliga sammanlefnaden är af så mycken vigt, att rättsförhållanden äro säkra och otvifvelaktiga, hvarföre det är nyttigt, att den ovisshet, som är oundviklig, åtminstone varar så kort tid som möjligt. Dertill kommer, att om någon förlorar derpå, att en rättighets förvärfvande eller förlust är beroende af förloppet af en tidrymd, så har han sig sjelf att skylla, som icke i rätten tid bevakat sin rätt. Ofta sker äfven genom tidens förlopp icke någon verkelig förändring uti rättstillståndet; utan påföljden blir blott den, att en person befrias från den honom förut åliggande bevisningsskyldighet. Sålunda kan man ofta anse häfd, såsom en præsuntion om äganderätt, (i synnerhet gäller detta om urminnes häfd) och præsuntion af en skuldfordran, såsom en præsuntion, att skulden är betald. Att närmare beskrifva beskaffenheten af häfd och præsuntion är här icke rätta stället. Författare öfver romerska Civilrätten bruka väl att i systemets allmänna del afhandla urminneshäfd; men det skäl, som derföre uppgifves, att nemligen detta institut är af en så allmän och i de mest olikartade rättsförhållanden ingripande natur, att det icke annorstädes än i systemets allmänna del lämpeligen kan framställas och beskrivas, gäller utan tvifvel icke om vår urminnes häfd, hvilken står i ett sådant sammanhang med läran om laga fång till fastigheter, att den icke derifrån lämpeligen lär kunna lösryckas. — Slutligen bör det här anmärkas, att icke blott *lagen* kan hafva gjort ett rättsförhållandes uppkomst eller upphörande beroende af tid, utan att äfven *domarens* förordnande och till och med, såsom vi förut hafva sett, (§ 63) *enskilda personers* uti ett testamente eller kontrakt uttryckta vilja kan hafva enahanda verkan. Sådana fall äro dock från de förstnämnda till sin beskaffenhet väsendtligen åtskiljda. Endast deruti stämma de med dem öfver-

ens, att de göra en riktig kunskap om tidens beräkning nödvändig. Framställningen deraf skall derföre blifva föremålet för nästföljande §§.

§. 78.

b') **Kalendern.** a'') **Historia.**

För att kunna mäta eller räkna tiden behöfver man likasom till hvar och en annan mätning en viss måttstock, och en sådan är vår efter astronomiska grunder inrättade Kalender eller så kallade Almanach. Det är således nödvändigt att känna dess beskaffenhet; men för att det kunna, måste vi till undanrödjande af åtskilliga äfven hos oss rådande villfarelser förutskicka en kort historia om vår eller, som är detsamma, romerska Kalendern; ty vår Kalender är, såsom bekant är, ingen annan än den romerska. Det äldsta romerska eller så kallade romuliska året bestod af 304 dagar fördelade på 10 månader; men derom vet man icke mycket med visshet. Sedernera ända till Cæsars tid bestod det af 12 månader, hvilka innehöllo 355 dagar. Men hvart annat år inskjöts efter d. 23 Februarii en hel månad, som man kallade Mercedonius, och som ömsom bestod af 22 och 23 dagar. Sålunda afskuros från Februarii 5 dagar, så att denna månad i ett skottår hade allenast 23 dagar. Dessa 5 dagar ansågos som en fortsättning af skottmånaden Mercedonius, som således ömsom bestod af 27 och 28 dagar. På detta sätt kom ett år att öfver bufvud innehålla $366 \frac{1}{4}$ dagar, och då detta i jämförelse med det astronomiska året var för mycket, utlemnades efter 24 års förlopp på en gång 24 dagar från det löpande året, hvorigenom ett år kom att i medeltal innehålla $365 \frac{1}{4}$ dagar. Det är lätt att finna hvilka svårigheter en sådan tidräkning måste medföra. Julius Cæsar föranleddes der-

af, att tänka på en genomgripande reform, som han också verkställde och som ännu ligger till grund för alla christna nationers Kalender. Han förordnade, att året skulle bestå af 365 dagar, och att hvarjtjerde år en skottdag skulle inskjutas på samma ställe, der förut en hel månad blifvit inskjuten. Men denna dag borde dock anses såsom tillsamman med den näst derpå följande utgörande en enda, på det att alla år skulle komma att bestå af 365 dagar, och att således, om man ville räkna ett visst antal af år, man, utan afseende på skottdagen, allenast skulle behöfva, att räkna så många gånger 365 dagar. Denna tidsräkning hade det väsendtliga felet, att den antog det astronomiska årets öfverskott öfver Kalenderåret till 6 timmar, i stället att det i sjelfva verket är 5 timmar 48 minuter och 48 sekunder. Häraf uppkom ett årligt fel af 11 minuter och 12 sekunder d. v. s. det Julianska året var så mycket för långt; och detta fel hade redan i 16:de århundradet förorsakat, att året bestod af 10 dagar förmycket. Detta förmådde påfven Gregorius XIII, att utelemna de 10 dagarna och, för att i framtiden förekomma samma fel, förordna, att af 100 skottdagar framdeles 3 skulle utelemnas. Jfr. *Nicander*. Underrättelse om Skottår och hvarföre år 1800 ingen skottdag kommer att insättas; (intagen i Allmanackan för år 1799) hvarest likväl derivationen af ordet *skottår* oriktigt förklaras. Denna förbättring af Kalendern infördes i Rom år 1582 och kort derefter i alla catholska länder, men i de protestantiska och de, som bekände sig till grekiska religionen, fann den motstånd. Här i Sverige infördes Gregorianska Kalendern eller den så kallade nya stilen först år 1753. Den skiljer sig från den förut gällande Julianska, eller den så kallade gamla stilen, blott deri, att skottåren inträffa mindre ofta. I allt annat är ingen ting ändradt, utan den gamla af Julius Cæsar införda Kalendern ännu äfven hos oss fullkomligt gällande.

§. 79.

b^o) **Beskaffenhet.**

Sedan vi nu känna vår Kalenders historia, är det lättare att förstå dess verkliga beskaffenhet. Den innehåller ett år med dess underafdelningar, nemligen månader och dagar. Det är således först och främst nödvändigt att känna dessa tidsmåts beskaffenhet. — Ett astronomiskt eller *naturligt år* (annus naturalis) betyder egentligen så lång tid, som jorden behöfver till sitt omlopp kring solen, eller 365 dagar, 5 timmar, 48 minuter och 48 sekunder; men för enkelhetens skull finnes denna tid i Kalendern förkortad till jemnt 365 dagar. Denna tid af jemnt 365 dagar kallar man derföre ett *Kalenderår* (annus civilis). För att nu likväl förekomma den oreda i tidsräkningen, som uppkommer derigenom, att Kalenderåret icke alldeles öfverensstämmer med det astronomiska året, inskjutes hvart fjärde år, såsom förut är nämnt, efter den 23 Februarii en just deraf så kallad *skottedag*; men på hvarje 400 år uteslutas 3 sådana. — En naturlig *månad* (mensis naturalis) betyder egentligen så lång tid, som Månen behöfver till sitt omlopp kring jorden, eller 29 dagar, 12 timmar, 44 minuter och 3 sekunder; men af samma orsak, som förut angående året är nämnt, består uti Kalendern månaderna af jemma dagar, hvilka likväl äro olika många uti hvarje. Sju månader, nemligen Januarii, Mars, Maji, Julii, Augusti, October och December, hafva 31 dagar, fyra nemligen April, Junii, September och November hafva 30 och en, nemligen Februarii, i vanliga år 28 men i skottår 29 dagar. Sålunda består hela Kalenderåret af tillsamman 12 Kalendermånader (mensis civiles). — En astronomisk *dag*, eller hvad vi vanligen kalla ett *dygn*, betyder så lång tid, som jorden behöfver för att vända sig omkring sin axel; och den består återigen af tvänne naturliga afdelningar, *dag i in-*

skränkt mening, eller naturlig *dag*; (*dies naturalis*) d. v. s. tiden från solens uppgång till dess nedgång; och *natt*; d. v. s. tiden från solens nedgång till dess uppgång. Men som både den astronomiska och naturliga dagen äro olika långa, är för enkelhetens skull i Kalendern en kalenderdag, (*dies civilis*) alltid 24 timmar, räknade från midnatt till midnatt. Under medeltiden var det brukligt, att dagarna betecknades med de helgons namn, till hvilkas ära på dessa dagar fester anställdes. Detta bruk har ännu i vår närvarande Kalender och äfven i vår Lagbok blifvit bibehållet. I Lagboken betecknas dagarna sällan efter månad och numerföljd, utan merändels med det helgons namn, hvars fest på denna dag under medeltiden firades. Se t. ex. 17: 1 JB. 14: 2, 10 HB. 3: 1 RB. o. s. v. Likväl saknas icke alldeles exempel, att dagarna äfven betecknas med månad och numer. Se t. ex. 16: 5 JB. 20: 6 BB. 2: 1 RB. — De nu nämnda afdelningar äro egentligen de enda, hvori Kalendern är fördelad. Visserligen förekomma der äfven *veckor*; hvarmed man förstår ett antal af sju dagar; hvilka tidsafdelningar äfven hafva en naturlig grund, nemligen de synbara förändringar, som månen under en naturlig månad undergår; men en vecka är dock icke någon verkelig del hvarken af månaden eller året. — *Timmar* deremot, hvarmed man förstår $\frac{1}{24}$ af ett dygn, förekomma alldeles icke i Kalendern såsom tidsafdelningar, och hafva icke heller någon naturlig grund. Det samma gäller äfven om deras underafdelningar *minuter* och *secunder*.

§. 80.

c'') **Bruk.**

Colling. De diebus utilibus. Lund 1761.

Men det är icke nog att man har en måttstock till mätande af tiden; man måste äfven veta, huru denna mått-

stock för detta ändamål skall brukas och användas. Detta sker derigenom, att man reducerar den verkliga tid, som måste vara förfluten, om ett rättsförhållande skall uppkomma eller upphöra, till kalendertid. För verkställandet af en sådan reduction är det först och främst nödigt, att veta, med hvilken dag räkningen skall börjas. Om t. ex. en händelse tilldrager sig d. 1:ste Maji 1856 kl. 4 eftermiddagen och från denna tidpunkt ett visst antal år eller månader skola räknas, så uppstår frågan: skall räkningen börjas med d. 1:ste eller 2:dre Maji? Denna fråga besvaras i vår Lag vanligen sålunda, att den dag, då den händelse tilldragit sig, hvarifrån tiden skall räknas, icke deri inbegripes. Jfr. 25: 9. 30: 1, 9 RB. Detta är orsaken, hvarföre Lagen vanligen uttrycker en tidrymd, som innehåller ett år, med talesättet *natt och år*, eller *år och dag*; se t. ex. 18: 3 ÄB. 4: 8. 13: 4 GB. 25: 22 RB.; hvilka talesätt betyda ett och detsamma. I våra äldre Lagar förekomma äfven talesätten *dag och månad*. Se t. ex. SudermL. JB. 4: pr; *natt och månad* t. ex. SudermL. JB. 7: 1. I äldre tider börjades dygnet om aftonen och derföre betecknades detsamma med ordet *natt*, af samma skäl, som man med *vinter* utmärkte hela året, emedan det tog sin början om vintern. Vid första påseendet kunde det tyckas, som om 25: 1, 15 RB. innehölle undantag från den förut nämnda reglen, då det der heter, att vad vid Härads-Rätt skall erläggas innan åttonde dagen gått till ända, och vid Rådstufvu-Rätt "inom kl. 12 å åttonde dagen, *then dag inräknad*, tå Domen föll," men detta vill i sjelfva verket intet annat säga, än att vad det skall erläggas inom en vecka, eller sju dagar, den dagen *oräknad*, då domen föll. Af samma skäl säger man i vanligt tal *åtta dagar* i stället för *en vecka*; fastän en vecka i sjelfva verket består af sju dagar. Af hvad som nu är sagdt om tiden, från hvilken räkningen börjas, kan man sluta, att den alltid hos oss är hvad

man kallar *Civil* (*Computatio Civilis*). Denna skiljer sig nemligen på det sättet från den så kallade naturliga, (*Computatio Naturalis*) att den förra, likasom Kalendern, alltid räknar hela dagar och aldrig mindre tidsdelar, timmar, minuter, etc. — Sedan man sålunda vet, med hvilken dag räkningen skall börjas, så är det vidare nödigt att veta, huru många dagar, som skola räknas på hvarje år och månad, hvilka, som vi förut hafva sett, bestå af olika många dagar. Är det då år, som skola räknas, så är det icke nog att räkna så många gånger 365 dagar, som årens antal är, utan man måste dertill lägga så många dagar, som skottårens antal är, eller, som är ännu riktigare, men kommer på ett ut, man måste uti hvar och ett skottår anse skottdagen, såsom utgörande ett med den näst derpå följande, så att äfven skottåren komma att bestå af jemnt 365 dagar. Är det åter månader, som skola räknas, så räknar man, så vida intet annat är genom Lag, praxis eller öfverenskommelse bestämdt, så många gånger 30 dagar, som månadernas antal är. Jfr. Kongl. Förkl. d. 23 Mars 1807. Punct. 42. Annars händer det väl också att man räknar 28 dagar d. v. s. jemnt 4 veckor på månaden, eller så många dagar, som den i fråga varande månaden verkligen innehåller. Men antingen det är år eller månader, som skola räknas, måste, om tidrymden börjas eller slutas med en skottdag, d. v. s. d. 24 Februarii i ett skottår, denna tillsamman med den påföljande dagen anses såsom en dag. Häremot skulle visserligen kunna invändas, att detta gäller icke hos oss, emedan i våra tryckta Almanackor, skottdagen är betecknad med ett eget tal och således erkänd såsom en särskild dag. Men denna omständighet är i sjelfva verket likgiltig. Ty vårt i sednare tider uppkomna sätt, att beteckna dagarna i en månad, står icke i något nödvändigt sammanhang med sjelfva Kalenderns väsende. Förutnämnda regel deremot är icke annat än en consequent

följd af skottdagens natur och vår Kalenders beskaffenhet. Då vi från Romarna lånat denna, så måste vi tillämpa den sådan som den är. Annorlunda är förhållandet om ett visst antal veckor skola räknas; emedan veckoräkningen, såsom förut är nämnt, ligger helt och hållet utom Kalendern. När en tidrymd bestående af veckor föreskrives, tänker man blott den efter ett visst antal veckor återkommande dagen af samma namn (Måndag, Tisdag etc.) och derpå har skottdagen intet inflytande. — Äfvenledes är klart, att nyssnämnda regel icke gäller när någon privat person genom aftal, testamente eller på annat sätt gjort en rättighet beroende af en viss tidrymms förlopp; ty då kommer det endast derpå an, hvad han verkligen velat; och då är det alldeles icke gifvet, att det varit hans mening, att skottdagen icke skulle räknas. — Sedan man nu genom sådan räkning har funnit, å hvilken dag fatalierna äro ute, så blir det en annan viktig fråga: Är det nog, att denna är börjad, eller fordras det att den äfven skall vara slutad? I somliga fall utsätter vår Lag en viss timma, då fatalierna skola vara ute. T. ex. kl. 12 på dagen. 25: 15. 27: 1. 30: 1 RB.; kl. 7 på aftonen; Concur-Lagen 1830 § 67. I andra fall åter har saken mera svårighet. De romerska Juristerna antogo, att om genom tidens förlopp en rättighet förvärfvades, så var det nog att den sista dagen allenast var börjad. Deremot om genom tidens förlopp en rättighet (t. ex. talan) förlorades, så var det icke nog dermed; utan då måste den sista dagen vara helt och hållet förfluten. Att det sista är öfverensstämmande äfven med vår Lag lär väl af ingen sättas i tvifvelsmål. Snarare torde den förstnämnda sakens riktighet sättas i fråga. Jag tror dock, att äfven den är öfverensstämmande både med vår Lag och med sakens natur. Om någon, t. ex. ett visst antal af dagar måste hafva varit i besittning af en fastighet, för att genom häfd erhålla äganderätt till densamma, så har han

under så många dagar varit i besittning deraf, om han också blott en timma af sista dagen varit det; enär, såsom förut är nämndt, Kalendern endast räknar dagar, men icke timmar etc. Denna tolkning bekräftas äfven deraf, att hela den theorie om häfd, som förekommer i Kongl. Förkl. d. 14 Maji 1805, uppenbarligen är hämtad ur romerska Lagen. Enär det så är, synes det vara consequentast, att denna Lagens grundsater följas äfven vid fråga om tidens beräkning, när intet annat är uttryckeligen stadgadt och detta icke heller är stridande mot hvad vår Lag annars innehåller. Det är således klart, att om man också i allmänhet medgifver riktigheten af denna grundsats, så lider den dock undantag i de fall, då Lagen uttryckeligen till en rättighets förvärfvande fordrar att vissa år skola vara *fyllda*. Se t. ex. 1: 6 GB. 19: 1. 20: 8 ÄB. — Slutligen bör en annan romerska Lagens distinction, hvaraf äfven i vår Lag finnes ett spår, icke alldeles med tysthet förbigås, skilnaden nemligen mellan *continuum* och *utile tempus*. Då uti en tidrymd alla dagarna räknades, utan afseende på om det var möjligt, att begagna dem till en viss juridisk handling, (t. ex. rättegång) eller icke, så sades tiden vara *tempus continuum*; då deremot endast sådana dagar räknades, som på sådant sätt kunde begagnas, så sades dessa vara *utiles* eller *utile tempus*. Nu är det enligt vår Lag väl i allmänhet icke så, att, när Lagen bestämt vissa fatalier, endast *söknedagarna* räknas, men föreskrifvet är det dock, att om process-fatalier regulariter skulle vara ute på en Sön- eller helgedag, så förlängas de till nästa söknedag derefter. 25: 23 RB. Men detta, som förmodligen icke hör vidare utsträckas, är det enda exempel af detta slag, som i vår Lag förekommer.

Arter. a) I allmänhet.

Ihre. De jure hominis in membra sua. Ups. 1752.

Tengvall. De jure hominis in suam ipsius Personam. Lund 1785.

Alla rättsförhållanden kunna indelas i tvänne hufvudklasser, nemligen *rent personliga* d. v. s. sådana, som icke hafva något egentligt object, och *förmögenhetsförhållanden*. De förra äro återigen af tvänne slag: a) emellan en person och *alla* andra. Hvar och en menniska har rätt till sin egen person, sina själskrafter, sin kropp och sina lemmar. Denna rätt kallar man vanligen *urrätt* eller *ursprunglig rätt*, emedan den ligger till grund för alla andra rättigheter, och emedan dessa om denna rättighet icke existerade skulle vara utan nytta. Den skyldighet, som motsvarar denna rätt åligger *alla*, men är af helt och hållet *negativ* natur. De skola nemligen *afhålla* sig från alla læsioner af denna rätt. Oaktadt nu, som hvar och en finner, denna rätt är af största vigt, så tarfvar den likväl hvarken något erkännande eller närmare bestämmelse af positiv Lag, och behöfver derföre icke heller blifva föremål för någon särskild framställning och beskrifning. I motsats mot denna rätt kallar man alla andra rättigheter *förfärfade rättigheter*, och dessa äro egentligen de, som äro föremål för rättsvetenskapen och med hvilkas beskrifning jag således kommer att sysselsätta mig. b) Emellan en person och en annan *bestämd* person. Hit höra i Privaträtten endast de personliga rättsförhållanden, som äga rum emellan personer, som höra till samma familj, t. ex. man, hustru, föräldrar och barn o. s. v. — Med förmögenhetsförhållanden förstår man sådana rättsförhållanden, som hafva till *föremål*, antingen ett *kroppslig ting*, eller en annan persons *handling*. De kunna på samma sätt, som de rent personliga rättsförhål-

landena, fördelas uti: a) sådana, som äga rum emellan en person och *alla* andra. Men rättigheter till ting af den beskaffenheten, att alla andra blott den negativa skyldigheten åligger, att *afhålla* sig från att göra ingrepp deri, kallar man *sakrätter*, och af dem är *äganderätten* den förnämsta och viktigaste. b) Sådana, som äga rum mellan en person och en annan *bestämd* person. Dessa rättsförhållanden äro alla af den beskaffenheten, att en person har rätt, att af en annan person *fordra* en *handling*, hvilken således är objectet för detta rättsförhållande. Man kunde således betekna ett sådant rättsförhållande med namnet *fordran* (*Jus ad rem*), men dermed har man dock egentligen endast beteknat den ena sidan deraf. Mera passande vore i sjelfva verket ordet *förbindelse*, men dermed förstår man dock hos oss vanligen endast en skyldighet; och när ordet toges så inskränkt, så har det samma fel som ordet *fordran*, att det allenast beteknar den ena sidan af förhållandet. Bäst vore kan hända, att betekna dessa förhållanden med det romerska ordet *obligation* eller *obligatoriskt förhållande*, hvilket också i sednare tider börjat att komma i bruk; men man måste då blott väl akta sig, att sammanblanda obligation i denna betydelse med obligation i bemärkelse af förskrifning eller skuldebref. Båda dessa sistnämnda rättsförhållanden hafva det med hvarandra gemensamt, att de liksom utvidga en persons magt eller *förmåga* utöfver dess naturliga gränser. Derföre kallar man inbegreppet af alla de rättsförhållanden, hvarigenom en persons förmåga således är utvidgad, hans *förmögenhet*, sjelfva rättsförhållandena, *förmögenhetsförhållanden* och inbegreppet af de rättsinstituter, som derpå hafva afseende, *förmögenhetsrätt*. Det bör dock anmärkas, att ordet *förmögenhet* ofta toges så vidsträckt, att äfven skulder derunder inbegripas. I denna mening talar man om *passiv* förmögenhet, ehuru en persons magt eller förmåga derigenom minskas och icke

ökas. — Jemföra vi nu dessa förmögenhetsförhållanden med de förut nämnda rent personliga förhållanden, så finna vi, att det är mycken likhet å ena sidan mellan ur-rätten och sakrätterna och å andra sidan emellan de personliga familjeförhållandena och de obligatoriska förhållandena. Denna likhet har också verkligen förmått många, att betrakta en människas rätt till sina själskrafter, till sin kropp och sina lemmar såsom ett slags äganderätt, och äktenskapet såsom ett kontrakt. Likväl är det af mycken vigt, att inse skilnaden dem emellan. Ville man antaga, att en människa har äganderätt till sin kropp och sina lemmar, så leder ett sådant antagande, om man vill vara consequent, derhän, att människan skulle vara berättigad, att dräpa eller stympa sig sjelf; och antager man, att de personliga familjeförhållandena äro af samma natur och beskaffenhet, som de obligatoriska, så leder detta till ganska falska föreställningar om de förras väsende. Ett obligatoriskt förhållande har till föremål en särskild handling, som genom sin materiella natur har ett slags likhet med ett kroppsligt ting och som man derföre anser såsom sådant; ett personligt familjeförhållande deremot afser en människas hela personlighet, hvilken är af en helt annan natur. Till och med om man vill anse en persons handlingar såsom föremål äfven för ett sådant familjeförhållande, så är det likväl den väsendtliga skilnaden mellan de handlingar, som äro föremål för sådana förhållanden, och dem, som äro föremål för de obligatoriska, att de förra äro af en sådan natur, att de icke såsom de sednare lämpeligen kunna taxeras i penningar och räknas till en persons förmögenhet; flera andra olikheter att förtiga.

§. 82.

b) Förmögenhetsförhållanden. a') Sakrätter.

Efter denna allmänna framställning af rättsförhållandenas särskilda arter skall jag säga några ord om *förmö-*

genhetsförhållandena och *familjeförhållandena* hvar för sig. Af dessa böra förmögenhetsförhållandena af det skälet nämnas i första rummet, att äfven en stor del af familjeförhållandena verkligen äro förmögenhetsförhållanden, som af de personliga hafva sitt ursprung; och det är till och med dessa som, ehuru viktiga de rent personliga i andra hänseenden äro, i egentligen juridiskt hänseende äro af största betydhet. Bland förmögenhetsförhållanden äro återigen *sakrätterna* de viktigaste. Vi hafva i föregående § sett, att dermed förstås sådana rättigheter, som hafva ett kroppsligt ting *omedelbarligen* till föremål; d. v. s. de gälla icke allenast mot någon viss förpligtad person, utan mot alla; hvilkas deremot svarande skyldighet åter är icke af positiv utan blott af *negativ* art. Bland sådana rättigheter sätter jag i första rummet: a) *besittningsrätt*, emedan det egentligen är den, från hvilken alla de öfriga hafva sitt ursprung. Angående den frågan, hvilken plats rätteligen tillkommer *besittning* i Civilrättens system, hafva meningarna varit och äro ännu ganska delade. Somliga anse läran om besittning rätteligen höra till obligationsrätten; andra åter antaga, att besittningsrätt (*Jus possessionis*) är en särskild art af rättigheter till ting, hvilken icke bör hänföras hvarken till sakrätterna, eller obligationsnerna, utan är båda coordinerad. Andra åter, och dessa äro de flesta, afhandla läran om besittning i Civilrättens allmänna del. Jag kan icke inse annat än, att den bör hafva sin plats bland *sakrätterna*. Egentligen är *besittning* icke något juridiskt begrepp; ty dermed menas icke annat än det *factiska* herraväldet öfver ett ting; men just häraf följer den rättighet, som jag kallar *besittningsrätt*, (*Jus possessionis*) hvilken noga bör skiljas från *rätt att besitta* (*Jus possidendi*); och det är just denna rättighet, som gör besittning till ett juridiskt begrepp. Denna rättighet är, så vidt jag kan se, en verkelig sakrätt, ty den både har ett ting *omedelbarligen* till föremål och den

gäller mot *alla* andra; hvilkas motsvarande skyldighet endast består deri, att de *icke* skola *egenmäktigt* (t. ex. genom våld, jfr. 18 Cap. JB.) göra ingrepp deri. Från denna rättighet härleder sig vidare: b) *äganderätten*, som icke är annat än ett *lagligt* herravälde öfver ett ting; den viktigaste af alla förmögenhetsrättigheter. Egentligen är detta herravälde aldeles oinskränkt och uteslutande; men det händer dock ofta, att det är på ett eller annat sätt *inskränkt*. En annan kan hafva rättighet, att i *något visst hänseende* disponera öfver samma ting, eller att neka både ägaren sjelf och alla andra *en viss* disposition öfver detsamma. Här af härleda sig: c) sådana rättigheter, som göra inskränkning i en annans äganderätt — *jura in re* (aliena). En logisk och uttömmande indelning af dessa sakrätter är icke lätteligen möjlig om man icke åtskiljer särskilda arter af sådana, som pläga innefattas under ett namn och tillsammans afhandlas. Men ett dylikt afsöndrande af det, som hör tillsammans, skulle tilläfvans mera förvilla än tjena till upplysning. Det torde därför vara lämpligast, att här, utan anspråk på fullständig fullständighet, allenast nämna de vanligaste arterna af sådana sakrätter. De äro: a') *Servitutter*, b') *Panträtt*, c') *Emphyteutisk rätt*, (sämje- stadge- stubbe- och rögselrätt.) d') den så kallade *ständiga besittningsrätt*, som äger rum i vissa heman på landet; e') den *lösningsrätt*, som oskylda personer stundom hafva till en förnyttad fastighet — JB. 4: 5, 6 samt 7 Cap. — ehuru denna rättighet nära gränsar till obligationerna. Den bör således icke sammanblandas med den lösningsrätt, som grundar sig på ett *pactum de retroemendo*; ty denna är en verklig obligatorisk rättighet, som allenast gäller mot den person, med hvilken ett sådant aftal blifvit gjordt; då deremot den, hvarom här är fråga gäller mot hvar och en, som köper den ifrågavarande fastigheten. Det torde därför vara rättast att, såsom äfven vanligen sker, hänföra

denna rättighet till sakrätterna. Detsamma gäller om f) den *sakrätt*, som förvärfvas genom intekning af liststidsstädja, undantagsaftal och andra afhandlingar om nyttjanderätt till fastigheter på landet. Kongl. Förordn. d. 9 Nov. 1844. Man skulle kunna anse denna rättighet såsom en temporär servitut. g) *Onera Realia*, som åligga fastigheter; t. ex. frälserränta, dagsverksskyldighet, tionde o. s. v. Somliga, som antaga att servituter hos oss äfven kunna bestå in *faciendo*, hänföra dem till servituternas klass. h) *Qvarstad* torde äfven rätteligen böra hänföras till sakrätterna. Jfr. *Örsted* Haandbog over den danske og norske Lovkyndighet. 3:de Bind. pag. 504. Slutligen bör det här anmärkas, att, utom de nu nämnda, äfven andra ganska vigtiga sakrätter i vår Lag förekomma. Men dessa sakrätter härröra af familjförhållanden och höra således till familjerätten. En sådan är t. ex. *bördsrätten*. Inbegreppet af alla de rättsreglor, som angå de allmänna, och således icke till familjerätten hörande, sakrätterna plägar man, i brist af någon annan benämning, äfven kalla *sakrätt*. Man skulle kan hända, för ännu mera tydlighets skull, kunna bruka benämningen *allmän sakrätt*, till skilnad från den så kallade *använda familjerätten*, hvarmed man, eburu denna benämning icke just synes särdeles passande, förstår de förmögenhetsförhållanden, som förekomma i familjerätten.

§. 83.

b') **Obligationer.**

Vi hafva sett, (§ 81) att en *obligation* är ett rättsförhållande mellan tvänne personer, af den beskaffenhet, att den ene af dem har rätt, att af den andre fordra en handling. Häraf synes, att ett sådant rättsförhållande icke *omedelbarligen* har afseende på ett kroppsligt ting. Der-

emot är ingenting, som hindrar, att handlingen kan hafva afseende på ett sådant; handlingen kan t. ex. bestå deri, att ett sådant ting öfverlemnas åt en annan; på detta sätt kunna dessa rättsförhållanden *medelbarligen* hafva sådana ting till föremål, och detta är till och med den vanligaste händelsen. Nödvändigt är det dock icke; ty handlingen kan äfven bestå i något, som skall *göras*; till och med i något, som skall *underlätas*. Den person, som af en annan har rätt att fordra en sådan handling, kallar man *borgenär (creditor)* och den, som är förpligtad till en sådan handling, *gäldenär (debitor)*. — Det vanligaste är väl att sådana obligationer uppkomma genom *kontrakter*, men det är dock långt ifrån att dessa äro deras enda källa; de kunna äfven uppkomma på många andra sätt. Inbgreppet af alla de rättsreglor, som angå obligationer, kallar man vanligen *obligationsrätt*.

§. 84.

e) Familjeförhållanden.

Ordet *familj* tages stundom i en inskränktare, stundom i en vidsträcktare betydelse. I den inskränktare och egentliga betydelsen förstås dermed inbgreppet af de personer, som höra till ett *hushåll*; i vidlyftigare bemärkelse deremot innefattas härunder äfven de personer, som höra till en och samma *ätt*. Vi kalla derföre rättsförhållandena mellan de förstnämnda personerna *egentliga familjeförhållanden*, och deras inbgrepp *egentlig familjerätt*. Dit höra: 1) *rättsförhållandet mellan äkta makar (äktenskap)*. 2) *Rättsförhållandet mellan föräldrar och barn*. 3) *Rättsförhållandet mellan husbonde och tjenstehjon*. Huruvida detta förhållande rätteligen bör hänföras till familjeförhållandena, eller tilläfväntys snarare upptagas i obligationsrätten, är mera tvifvel underkastadt. I vår

Lagbok, äfvensom i romerska Lagen, förekommer det bland kontrakterna; och de handlingar, som äro föremål för detta förhållande, synas äfven vara af en mera materiell natur. Icke destomindre synes detta rättsförhållande, om man gör mera afseende på dess beskaffenhet än på dess upphof, snarare böra hänföras till familjeförhållandena, emedan det verkligen är af en mera *personlig* beskaffenhet än de vanliga obligationerna. Å ena sidan är tjenaren förpligtad till vördnad och lydnad mot sin husbonde, och å den andra sidan denne till en närmare omvårdnad om hans hälsa och välfärd. Det är i detta hänseendet en högst betydlig skilnad emellan det förhållande, som äger rum mellan husbonde och tjänare, och det, som äger rum mellan en arbetskarl och den, som han arbetar för; så att dessa båda förhållanden icke böra sättas i jembredd med hvarandra. Orsaken, hvarföre i vår Lagbok det förstnämnda förhållandet fått sin plats i Handelsbalken, är den, att det hade varit opassande, att upptaga detsamma i Giftermålsbalken, som är den Balk, hvilken annars afhandlar den egentliga familjerätten. Hade uti vår Lag någon Balk funnits för familjerätten i sin helhet, så hade utan tvifvel detta rättsförhållande blifvit der upptaget. I preussiska Lagen (II: 5) finnes det verkligen upptaget icke bland kontrakterna utan i personrätten. Danska och norska Lagarna upptaga också detta rättsförhållande icke bland kontrakterna, utan i den afdelning af Lagboken, som handlar om "*Huusstand*:" hvarföre också de rättslärda, som systematiskt behandlat dessa Lagböcker, vanligen upptaga detta rättsförhållande i den så kallade *personrätten*. Orsaken, hvarföre detsamma i romerska Lagen var upptaget bland kontrakterna, var hufvudsakligen den, att som Romarne hade talrika slafvar, så behöfde de sällan sådana tjenstehjon som vi. Något när enahanda var förhållandet äfven hos oss i äldre tider, då trälar här funnos. — Till de rättsförhållanden åter, som äga rum

mellan personer hörande till en och samma ätt, höra:

1) *Arfsrätten.* Hvilken plats i Civilrättens system rätteligen tillkommer denna rätt; derom hafva meningarna varit mycket delade. Somliga hafva upptagit arfsrätten bland sakrätterna. En sådan uppfattning af denna rätts natur är dock förmycket ensidig. Huru kan man t. ex. säga, att en arfvinge, som ärver skuld, dertill har en sakrätt? Andra åter upptaga arfsrätten bland de sätt, hvarigenom äganderätt förvärfvas (laga fång). Äfvenså ensidigt; ty det är icke blott äganderätt, utan äfven andra rättigheter, som genom arf förvärfvas. Andra åter, och detta är bland nuvarande civilister det vanligaste, upptaga arfsrätten såsom en särskild hufvudafdelning af Civilrätten, coordinerad sakrätten, obligationsrätten och familjerätten; och det är väl möjligt, att denna uppfattning af arfsrättens beskaffenhet också är mest öfverensstämmande med romerska Lagen, hvarest testamente är den förnämsta och egentliga arfsrätten, hvarifrån intestatarfsrätten endast är att anse såsom ett undantag. Alldeles motsatt är åter förhållandet hos oss. Enligt vår Lag är arfsrätten verkligen att anse såsom en följd af det personliga förhållande, som äger rum emellan personer hörande till samma ätt; och därför tror jag mig rätteligen hafva här upptagit densamma. Att äfven oskylda personer genom *testamente* kunna erhålla en döds qvarlåtenskap är således att anse såsom ett undantag. Det samma gäller äfven om andra fall, då enligt vår Lag arf tillfaller en annan än den dödes skyldemän. T. ex. då arfsrätten tillhör hospitaler och fattighus, konungen, eller någon, åt hvilken han upplåtit sin rätt. Genom det, som nu är sagdt, anser jag rättfärdigadt, att jag åt arfsrätten anvisat plats bland de rättsförhållanden, som äga rum mellan personer hörande till en och samma ätt. Orsaken åter, hvarföre jag upptagit densamma i första rummet är egentligen den, att arfsrätten ligger till grund för de öfriga hit hörande förhål-

landen; hvarföre dessas beskaffenhet icke riktigt kan inses, förr än man känner den förra. — 2) *Bördrätten*; hvilken rättighet dock numera icke såsom förr tillhör *alla* dem, som äro medlemmar af en ätt, utan endast några af dem, som med hvarandra stå uti ett närmare skyldskapsförhållande. 3) *Förmynderskap*, som egentligen och ursprungligen icke är annat än ett slags surrogat för föräldramagten, i synnerhet då föräldrarna eller en af dem är död. I sådant fall är det medlemmarna af ätten, som värden öfver den omyndige *regulariter* tillhör; ehuru visserligen *undantagsvis* äfven andra personer kunna vara förmyndare. Jfr. ÅB. 20: 1—6. — Alla dessa familjeförhållanden äro dels rent personliga, dels förmögenhetsförhållanden, som af de förra hafva sitt ursprung. Inbegreppet af de förra kallar man vanligen *ren familjerätt* och inbegreppet af de sednare *använd familjerätt*. Åtskilliga nyare författare afsöndra den förra från den sednare, som de hänföra antingen till sakrätten, eller dels till sakrätten, dels till obligationsrätten; men båda stå i ett så nära sammanhang med hvarandra, att det icke är ändamålsenligt, att åtskilja dem.

§. 85.

d) Jemförelse mellan båda.

Jemföra vi nu familjeförhållandena med förmögenhetsförhållandena, så finna vi att de förra icke, såsom de sednare, äro blott och bart juridiska, utan äfven fysiska och moraliska förhållanden. Det fysiska föreningsband, som sammanknyter medlemmarna af en familj, är dels *blodsbandet*, dels det *naturliga behofvet*. Hvar och en människa för sig är på sätt och vis endast en ofullständig varelse. Han behöfver en annan såsom sitt supplement. Af sådan beskaffenhet äro de båda könen för hvar-

andra inbördes. Barnet skulle i början af sitt lif ensamt icke kunna existera. Modren är dess supplement. En ensam människa skulle i sin hushållning svårligen kunna hjälpa sig utan andras biträde. Därföre behöfver han tjenstehjon. Den enskilda människan kunde i samhällets barndom, då människorna lefde i ett slags krigstillstånd, svårligen ensam försvara sig; deraf den nära förening mellan personer hörande till samma ätt, hvilken, ehuru nu mera icke så mycket som förr af behovtet påkallad, likväl ännu till en del bibehåller sig. Men detta naturliga föreningsband antager hos människan äfven en högre, mera andelig karakter. Ett sådant andeligt föreningsband könen emellan är *könskärleken*; emellan föräldrar och barn den *naturliga* och instinktlika *kärlek*, som föräldrar (isynnerhet modren) hysa för sitt barn (*ζοφγη*), och skyldemän emellan den *vänskap*, hvaraf de hafva namnet *fränder* (*Freunde*). Men detta fysiska och andeliga föreningsband är tillika ett *moraliskt*. Det förorsakar, att människan icke lefver för sig allena; dess personlighet likasom upplöses i en annan personlighet, människan är icke mera blott människa, utan make, fader o. s. v. På samma sätt som uti ett förmögenhetsförhållande den enskildes makt utvidgas; så utvidgas uti ett familjeförhållande dess personlighet; människan är icke mera en isolerad varelse, utan en organisk lem af hela statskroppen. En sådan moralisk karakter hafva icke förmögenhetsförhållandena. Snarare motsatsen. I ett sådant förhållande hänför människan allt till sig sjelf. Hon underkastar sig icke allenast den yttre naturen, utan äfven andra människors krafter, och om möjligt är sjelfva deras personlighet. Dessa förhållanden äro af en helt och hållet egoistisk och man kunde nästan säga omoralisk natur. Visserligen är det sannt, att den förmögne kan på ett moraliskt sätt, och icke blott till sin egen förmon, använda sin förmögenhet; men det finnes åtminstone ingen ting i sjelfva för-

mögenhetsförhållandet, som drifver honom dertill. Ingenting hindrar, att han ju kan låta den fattige försmägta af hunger, under det att han simmar i öfverflöd; så vida han icke från annat håll tvingas att dela med sig. Med ett ord: Familjeförhållandena äro till sin natur communicativa, förmögenhetsförhållandena åter tvärtom. De förra äro tillika fysiska och moraliska förhållanden; de sednare blott och bart juridiska.

§. 86.

Collision.

Icke sällan händer, att flera särskildta rättsförhållanden concurrera. Om de kunna bestå med hvarandra, så har saken ingen vidare svårighet; men i annat fall uppstår den frågan: hvilketdera af dem skall vika för det andra? Ett sådant sammanträffande af rättsförhållanden, som icke kunna bestå jemte hvarandra, kallar man *collision*. Stundom är orsaken till collisionen endast den, att rättsförhållanden, hvori subjecterna varit olika personer, förena sig hos ett subject. I sådant fall beror det stundom på den berättigade sjelf, att bestämma hvilketdera af dessa rättsförhållanden, som skall blifva bestående; men ännu vanligare är det att, oberoende af hans vilja, antingen det ena upphäver det andra, eller båda hvarandra. Båda händelserna kallar man *confusion*, emedan de colliderande rättsförhållandena likasom sammangutas, så att de icke mera kunna åtskiljas. En sådan confusion kan uppkomma både i sakrätten och obligationsrätten. Confusion af sakrätter äger rum när äganderätten till ett ting och ett jus in re, (aliëna) t. ex. en servitut, sammanträffa hos en person; t. ex. derigenom, att ägaren till prædium serviens ärfver ägaren till prædium dominans, eller tvärtom. I sådant fall upphör alltid detta jus in re, emedan

enligt sakens natur ingen kan hafva en sådan rättighet i det, som han sjelf äger. På samma sätt kan en collision af obligationer äga rum, hvaraf följden endast blir den, att den ena af dem likasom uppslukas af den andra; t. ex. om löftesman ärfver gäldenären, eller tvärtom; ty det ligger i sakens natur, att ingen kan vara löftesman för sin egen skuld. Deremot om en borgenär är sin gäldenärs universalarfvinge, eller tvärtom, så blir följden den, att både fordran och skuld *helt och hållet* upphöra. — Äro åter subjecterna i de båda colliderande rättsförhållandena olika personer, så kunna påföljderna blifva olika i olika fall. I allmänhet äger i sådan händelse en mera speciell rättighet företräde framför en mera generell; (species derogat generi) likväl är denna regel icke utan undantag. Så hafva t. ex. de generella hypothecker, som förekomma i 17: 4 HB. företräde framför de speciella, som nämnas i 5 § af samma Cap. Stundom äger ett äldre rättsförhållande företräde framför ett yngre; t. ex. en äldre intekning framför en, som skett sednare; stundom tvärtom; t. ex. 17: 7 HB.; stundom är det besittningen, som deciderar dem emellan; t. ex. i köp och lega af lösören; 1: 5. 13: 2 HB.; stundom är det objectets för rättigheten kvantitet, som gifver den ene af de berättigade företräde framför den andre; t. ex. 12: 7 ÄB. Stundom blir påföljden af collisionen den, att hvardera lider en minskning i sin rätt; t. ex. 17: 15, 16 HB. Stundom gifves ingen annan utväg, att skilja dem emellan, än att de måste lotta; t. ex. 12: 4 ÄB. o. s. v.

§. 87.

Detta arbetes plan.

Genom det, som i det föregående blifvit sagdt om rättsförhållandenas särskilda arter och deras förhållande

till hvarandra, anser jag nu följande indelning af detta arbete rättfärdigad. Sedan i det följande äfven till inledningen hörande Capitlet en allmän öfversigt blifvit gifven af Civilrättens källor, litteratur och hjälpmedel, kommer Sveriges nu gällande allmänna Civilrätt att afhandlas i tvänne delar, hvaraf den första innehåller *förmögenhetsrätten* och den andra *familjerätten*. Förmögenhetsrätten sönderfaller vidare uti tvänne hufvudafdelningar; nemligen *sakrätten* och *obligationrätten*. Familjerätten indelar jag äfven i tvänne hufvudafdelningar, af hvilka den första kommer att innehålla *den egentliga familjerätten*, hvarmed jag förstår rättsförhållandena a) mellan äkta makar, b) mellan föräldrar och barn och c) mellan husbönder och tjenstehjon; och den andra *rättsförhållanden mellan personer hörande till samma ätt*, nemligen a) arfsrätten, b) förmynderskapsrätten och c) bördsrätten.

Femte Kapitlet.

Svenska Civilrättens Källor, Litteratur och Hjelpmedel.

§. 88.

Källor. a) Omedelbara.

Med *omedelbara* rättskällor menar jag sådana, hvaraf ännu gällande rättsregler kunna hämtas, eller som äro att anse såsom ännu gällande Lag. Sådana källor för Civilrätten äro förnämligast *Giftermåls-, Ärfda-, Jorda- och Handels-Balkarna* i vår nu gällande Lag och de *sednare författningar, som ändra eller förklara dem*; likväl innehålla äfven de andra Balkarna i Lagboken och dermed i sammanhang stående författningar icke sällan stadganden, som mer eller mindre höra till Civilrätten; t. ex. 48 Cap. MB. om fynd. Äfven *speciella* Lagar och författningar innehålla ofta rättsregler, som i den allmänna Civilrätten äro användbara. *Allmänna ordspråk*, som innehålla rättsatser, höra såsom uttryck af folkets gemensama öfvertygelse äfven anses som rättskällor, hvilka, ehuru af mindre vikt, likväl icke alldeles böra lemnas onämnde; och af samma beskaffenhet äro äfven de så kallade *domarereg-lorna* och Romarnas *Regula juris*; jfr. 16 domareregl. Äfven en del af *Mosaiska Lagen* kan anses såsom en sådan rättskälla, emedan våra domare enligt sin Ed. 1: 7 RB., äro skyldiga, att dömma efter "Guds Lag;" hvarmed, såsom Rabenius d. ä. (i ett bref till Michaelis, intaget i första delen af dennes *Mosaisches Recht*) tillräckligen bevisat, icke förstås annat än Moses Lag. Derföre innehålla

också de äldre upplagorna af den gamla Landslagen stundom ett appendix af ställen hemtade ur denna Lag, som en domare skulle rätta sig efter vid dömmande. Slutligen bör det här anmärkas, att äfven äldre, förr än vår närvarande Lag utgifna, Lagar och författningar till en del skulle kunna hänföras till denna klass; ty den föreställningen är utan tvifvel falsk, att de skulle vara genom vår närvarande Lag *helt och hållet* ändrade och upphäfnade. Icke destomindre äro dessa såsom *medelbara* rättskällor af vida större vikt och torde derföre lämpligast bland dem höra upptagas; jfr. följande §.

§. 89.

b) Medelbara. a') Inländska.

Rabenius. Decas Thesium juridicarum usum juris antiqui hodiernum ostensura. Ups. 1769.

Med *medelbara* rättskällor förstår jag sådana, hvaraf de förutnämnda omedelbara rättskällorna äro hämtade. De äro af tvänne slag; *inhemska* och *utländska*. Till den första klassen höra först och främst våra gamla Landskaps-Lagar, förnämligast Uplandslagen och de öfriga Svea-Lagarna, nemligen Södermanna-Lagen, de båda Westmanna-Lagarna och Helsing-Lagen; men äfven de Götiska, nemligen Westgöta- och Östgöta-Lagarna, samt Gottlands-Lagen. Af mindre vikt är Skåne-Lagen, emedan den egentligen är en gammal Dansk Lag, hvilken såsom sådan haft större inflytande på Danmarks än på vår Lagstiftning. Af större vikt äro deremot Stads-Lagarna; mindre dock den äldre eller så kallade Bjärköa-Rätten än den yngre Stads-Lagen, hvaraf ganska mycket i vår nu gällande Lag är hämtadt. Vidare äro äfven äldre särskilda stadgar och författningar, i synnerhet de som utkommit på 1600talet, af största vikt, såsom källor, hvarur våra nu gällande Ci-

vil-Lagar blifvit hämtade. Men i synnerhet böra bland dessa följande utmärkas; nemligen 1686 års Kyrko-Lag, af hvars femtonde och sextonde Capitel en stor del af Giftermåls-Balken är hämtad, Testaments-Stadgan d. 3 Julii 1686, Förmyndare-Ordningen d. 17 Mars 1669 och Börds-Ordningen d. 27 Junii 1720, som äro källorna, hvarur det, som vår Lag om dessa ämnen innehåller, förnämligast är hämtadt. Angående dessa Lagar och författningar kan jämföras *Posse*. Bidrag till Svenska Lagstiftningens Historia från slutet af sextonde århundradet till stadfästelsen af 1734 års Lag. Stockholm 1850. Slutligen äro dels projectet till vår nu gällande Lag, dels, med hänseende till sednare författningar, ståndens vid riksdagarna hållna protokoller och förnämligast Lagutskottens betänkanden och utlåtanden att anse såsom ganska viktiga medelbara källor för vår nu gällande Civilrätt, i synnerhet derföre, att Lagarnas grunder och motiver af dem bäst inhämtas.

§. 90.

b') Utländska. a'') Romerska Lagen.

a''') Dess historiska vigt.

Nehrman. De abusu Juris Romani in Jurisprudentia patria. Lund 1730.

Colling. De Usu Juris Romani in Jurisprudentia svecana. Lund

1778. *Schrevelius*. De vi Juris Romani in Jus svecanum. Lund

1824.

Bland utländska Lagar, som utöfvat inflytande på vår svenska Civilrätt, bör af många skäl romerska Lagen nämnas i första rummet. Detta inflytande har i sjelfva verket varit vida större, och vår Lag innehåller vida mera, som är hämtadt ur denna källa, än mången nu för tiden inbillar sig. Det vore ganska lätt, att derpå anföra många exempel; men hvar och en, som vill med uppmärksamhet jämföra vår Civilrätt med den romerska, skall bäst

sjelf kunna öfvertyga sig derom. Visserligen är det sannt, att mycket, i synnerhet under medeltiden, torde vara hämtadt icke omedelbarligen ur romerska Civilrätten, utan närmast ur Canoniska Lagen; men det är otvifvelaktigt, att också ganska mycket, i synnerhet efter reformationen, blifvit hämtadt antingen directe derur, eller ur de Lagfarnas skrifter, som förklarar denna Lag. Det bör anmärkas, att detta inflytande till och med i sednaste tider icke alldeles upphört. Våra sednaste Lagar och författningar äro nemligen ofta hämtade ur nyare utländska Civillagar och dessa grunda sig återigen i romerska Lagen. Också är det temligen erkänt, att romerska Lagen verkligen utöfvat ett sådant inflytande. Sjelfve *Nehrman*, som ofta klagar öfver denna Lagens missbruk hos oss, erkänner i och med detsamma detta inflytande. Men orsaken, hvarföre man dels icke fullkomligen insett vigten af detta inflytande, dels ansett detsamma skadligt, torde egentligen vara den, att man tyckt mycket, som i sjelfva verket är hämtadt ur denna Lag, vara så förnuftigt, att man ansett förnuftet sjelf såsom den gemensamma källan, hvarur det blifvit hämtadt, hvaremot åtskilligt i våra äldre Juristers skrifter, som är hämtadt ur denna Lag, icke ansågs vara af denna beskaffenhet. Denna öfvertygelse återigen har isynnerhet efter *Nehrmans* tid, som ehuru han sjelf hämtat mycket ur denna Lag, likväl häftigt ifrade deremot, vållat, att man har allt mer och mer försummat denna Lagens studium och i stället kastat sig in på studium af toma naturrättstheorier, hvaraf ingenting dugligt varit att hämta. Det, som härtill betydligen bidragit, var den hufvudsakligen från Tyskland hit inkomna läran att förnuftet egentligen är den källa, hvarur rättsvetenskapen kan och bör hämtas; hvarföre ingen var så enfaldig, att han icke trodde *sitt förnuft* tillräckligt för detta ändamål, och hvaraf återigen följden blef den, att den positiva rättens studium försumrades. Om jag icke mycket bedrager mig

har just detta, bland flera andra orsaker, åstadkommit det förfall, hvori Lagfarenhetens studium icke långt efter Nehr- mans tid hos oss råkade, men hvarur det nu, om icke alla tecken bedraga, dels genom upplifvandet af Laghisto- riens studium, dels genom det comparativa studium af andra europeiska Lagar, som blifvit en följd af sednare tiders bemödanden för stiftande af en ny Civillag, dels ge- nom de nu inrättade flere lärostolar i Lagfarenheten, är på vägen att höja sig.

§. 91.

bⁱⁱⁱ) Andra orsaker, som rekommendera denna Lagens studium.

Men äfven utan afseende derpå, att romerska Lagen är en ganska vigtig historisk källa till vår Civilrätt, gif- vas äfven andra nästan icke mindre vigtiga orsaker, som anbefalla denna Lagens studium och göra detsamma oum- gängligt för den, som vill hinna till någon fullkomlighet i Lagfarenheten. En sådan orsak är denna Lagens egen inre förträfflighet. Det är numera allmänt erkänt af alla, som i sådana frågor äga någon röst, att de gamla ro- merska Juristerna, af hvilkas skrifter Pandekterna innehålla utdrag, varit de största mästare i juridisk slutkonst och att dessa skrifter innehålla de rikaste skatter af sann rätts- klokhet, resultatet af många århundradens juridiska erfa- renhet i hela den civiliserade världen. Af samma orsak derfore som den, hvilken vill hinna någon väg i bildhug- garekonsten, icke gerna kan underlåta att studera antiker- na; af samma skäl måste den, som vill hinna till någon fullkomlighet i rättsvetenskapen, studera de gamla romer- ska mästarernas skrifter; ty oaktadt det visserligen icke är aldeles otänkbart, att någon kunde blifva en utmärkt ju- rist utan att hafva gjort detta, likasom möjligen någon

kunde blifva en stor bildhuggare utan att hafva studerat antikerna, så lära dock de exempel, att någon blifvit det ena eller andra utan ett sådant studium, vara ganska få. För denna orsak kan ett grundligt studium äfven af de delar af romerska Lagen, som icke hafva något motsvarande hos oss, hafva sin stora nytta med sig. Likasom matematikens studium anses såsom ett af de bästa öfningsmedel för tankekraften, såsom ett slags själsgymnastik; på samma sätt kan den romerska Lagens studium med skäl anses såsom ett af de bästa medel till uppöfvande af det juridiska omdömet. Men ett grundligt studium också af sådana delar af romerska Lagen, som kunna synas icke närmare angå oss, är äfven af det skälet nyttigt, att dessa ofta stå i ett så nära sammanhang med de delar deraf, som haft inflytande på vår Lagstiftning, att dessa icke kunna riktigt förstås af den, som icke har en tillräcklig kunskap om de förra. — Slutligen är denna lags studium äfven i det hänseendet af vigt, att den är föreningsbandet emellan alla Europeiska nationers Lagstiftning och jurisprudence. Det är nemligen icke blott på vår Lagstiftning, som denna Lag yttrat sitt inflytande. Det samma är, och det i ännu högre grad, förhållandet med de flesta öfriga Europeiska nationers Lagar. Den derföre, som vill begagna dessa, såsom jag sedan skall visa, icke obetydliga hjälpmedel för Civilrättens studium; den, som vill läsa och draga nytta af hvad utländska rättslärdar hafva skrivit öfver denna del af Lagfarenheten, han kan svärigen underlåta, att studera romerska Lagen.

§. 92.

c^{'''}) Dess beskaffenhet.

Romerska Lagen är icke någon Lagbok i modern mening. Den består först och främst af en på kejsar

Justiniani befallning författad Lärobok, kallad *Institutioner*, fördelad i 4 Böcker, som vidare äro indelade i så kallade *Titlar*. Hvarje Titel börjar med ett så kalladt *principium* och är sedan indelad i paragrapher. Derefter följa *Pandekterna* eller *Digesterna*, som äro en samling fragmenter af romerska juristers skrifter. De äro indelade i 50 Böcker. Hvarje Bok består af Titlar, som innehålla flere eller färre dylika fragmenter; de flesta af dem bestå af ett *principium* och en eller flera paragrapher. Sedan kommer Justiniani *Codex*, som är en samling af dels af äldre romerska kejsare dels af Justinianus sjelf utgifna förordningar. Den innehåller 12 böcker, som vidare äro indelade i titlar, hvarest förordningarna eller utdrag af dem förekomma i chronologisk ordning. Slutligen innehåller den, under namn af *Noveller*, en samling af nyare dels af Justinianus dels af hans efterträdare utgifna förordningar, som sedermera blifvit indelade i 9 så kallade *Collationer*, af hvilka hvar och en innehåller flera Capitel. Dessa särskilda delar af romerska Lagen citeras numera vanligen på följande sätt. Institutionerna citeras antingen med paragraphens numer och Titlens rubrik; t. ex. § 3 I de nuptiis, eller blott med Tal; t. ex. § 3. I 1: 10, eller på båda sätten tillika; t. ex. § 3. I de nuptiis (1: 10). Skall en Titels *principium* citeras, så sker det t. ex. på följande sätt pr. I de nuptiis (1: 10). Digesterna citeras bäst med fragmentets och paragraphens numer och Titlens rubrik samt Bokens och Titlens numer inom parentes; t. ex. fr. 5 § 6 D de jure dotium (23: 3) eller l (d. v. s. lex) 5 § 6 D de jure dotium (23: 3). Är det ett *principium*, som skall citeras, så sätter man i stället för paragraphens tecken och numer pr. t. ex. fr. 5 pr. D de jure dotium (23: 3). — Ungefärligen på samma sätt citeras Codex, blott med den skilnaden, att man i stället för fr. sätter Const. (Constitutio) eller l. (lex) t. ex. Const. 22 C mandati vel contra (4:

35). — Novellerna citeras nu för tiden blott med deras numer, utan afseende på i hvilken Collation de finnas; t. ex. Nov. 118 Cap. 1.

§. 93.

b^u) Canoniska Lagen.

Ehuru Canoniska Lagen både såsom källa till vår Civilrätt och i andra hänseenden i allmänhet är af långt mindre vikt än romerska Lagen, så har den dock i synnerhet på våra Giftermålslagar och vår Civilprocess haft ett icke ringa inflytande, så att dessa delar af vår allmänna rätt utan kunskap om denna Lag svårligen kunna öfverallt riktigt förstås. Den består af följande hufvud-delar. Först *Gratiani Decretum*; en samling af Kyrkofäders meningar, Kyrkomötens Beslut och Påfvebref; äfven en del falska. Detta Decretum är vidare fördeladt i tre Delar. Den första delen är indelad i så kallade *Distinctiones*, den andra delen åter i *Caussæ* och *Quæstiones*. Caussa 33 quæstio 3 innehåller en afhandling *de Poenitentia*, som återigen är fördelad i *Distinctiones*. Den tredje Delen (de Consecratione) är äfvensom den första indelad i *Distinctiones*. Både *Distinctiones* och *Quæstiones* äro vidare indelade i *Canones*. Några af dessa, som icke äro af Gratianus, kallas *Paleæ*. Såsom Bihang till Decretum förekomma vanligen *Canones poenitentiales* och *Canones Apostolorum*. Den andra delen af Canoniska Lagen är Gregorii IX *Decretales*; en samling af påfvebref i fem Böcker, hvilka vidare äro fördelade i sina *Tituli* och *Capita*. Såsom ett bihang dertill kan anses den på påfven Bonifacii VIII befallning utgifna *Sextus Decretalium Liber*. Den tredje Delen af Canoniska Lagen är de så kallade *Clementinæ Constitutiones*; en samling af påfvebref, som skett på påfven Clemens V:tes befallning. De

nu nämnda samlingar af påfvebref kallas in Corpore Juris *clausæ*; men utom dessa, och just derföre kallade *Extravagantes*, finnas ännu tvänne egentligen privata samlingar Canoniska Lagen bifogade. Den första af dem kallas *Extravagantes Johannis XXII*, emedan den är en samling af denne påfves förordningar; den andra åter *Extravagantes Communes*, emedan den innehåller bref af flera särskilda påfvar. Den utgör på sätt och vis en fortsättning af Decretalerna. — Dessa särskilda delar af Canoniska Lagen citeras numera vanligen på följande sätt. Första delen af Decretum citeras sålunda: t. ex., C. 1 D 16 d. v. s. 16 Distinctionen, Canon 1. Andra delen sålunda: t. ex., c. 20 C 23 qv. 5. d. v. s. Canon 20 Causa 23 qvæstio 5. Afhandlingen de Pœnitentia sålunda: t. ex.; c. 18 de Poen. D. 1. d. v. s. Canon 18 Distinctio 1. i Causa 33. qv. 3. de Pœnitentia. Tredje delen af Decretum citeras sålunda: t. ex., c. 62 de Consecr. D. 1. d. v. s. Canon 62 Distinctio 1 i tredje delen af Decretum (de Consecratione). — Canones pœnitentiales och Apostolorum citeras blott med numertalet; t. ex., Canon. Apost. 32. Can. poen. 14. — Decretalerna citeras med X d. v. s. *extra* Decretum sålunda: t. ex., c. 34 X de Elect. d. v. s. Capit. 34 i den Titel af Decretalerna, som handlar de Electione d. v. s. 5:te Titlen i 1:sta Boken. — Sextus Decretalium citeras ungefärligen på samma sätt, dock med tillägg af orden *in 6*. T. ex., c 3 X de temporibus ordinat. in 6. — Clementinæ Constitutiones citeras vanligen på följande sätt: t. ex., Clem. 2 de sent. et re jud. d. v. s. Constitutiones Clementinæ Caput 2 i den Titlen, som handlar de sententia et re judicata; d. v. s. i 2:dra Boken 11 Titlen. — Extravagantes citeras på följande sätt: c. un. Extrav. Jo. XXII de Præb. d. v. s. det enda Capitel, som finnes i den Titel af Extravagantes Johannis XXII, som handlar de Præbendis; d. v. s. i tredje Titlen; och c 1 Extr. Comm. de Majorit.; d. v. s. Caput. 1.

i den Titel af Extravagantes Communes, som handlar de Majoritate; d. v. s. 8:de Titlen i 1:sta Boken.

§. 94.

c^u) Andra medelbara Källor.

Utom romerska och canoniska Lagarna äro utan tvifvel äfven danska, norska och tyska Lagar stundom källor, hvarur vår nu gällande Civilrätt till en del blifvit hämtad. Att man vid redactionen af vår nu gällande svenska Lag på flera ställen gjort afseende på Christian den femtes danska och norska Lag anses af danska jurister vara otvifvelaktigt. Se t. ex. Schlegel. Juridisk Encyclopædie. pag. 452, och att i synnerhet Lübeckska Lagen stundom är en källa, hvarur bestämmelser i vår Lag blifvit hämtade, är äfven ostridigt. Såsom exempel derpå vill jag blott nämna 11: 4 HB. Jfr. *Ol. Rabenius* om klander å lös egendom, som på god tro kommit i tredje mans hand. Ups. 1770 § 3. I den före vår närvarande Lagbok gällande Stads-Lagen finnes ännu mera ur denna Lag hämtadt. Sålunda t. ex. är det i 10 Cap. GB. St. L. förekommande straffet för hor hämtadt ur Lübeckska Lagen. Jfr. *Paulsen*. Beitrag zur Geschichte der Südjütischen Stadtrechte und Versuch einer Darstellung des Geistes derselben (i *Falcks* Staatsbürgerliches Magazin. 5:te Band. sid. 96). Att äfven i Wisby stadslag åtskilligt finnes, som är taget ur Lübeckska Lagen, lär vara ostridigt. Äfvenså, att Sachsenspiegel är en af de förnämsta källorna, hvarur 1669 års förmyndareordning är hämtad. Jfr. *Dabelow*. Geist der Schwedischen Vormunderordnung vom 17 Mars 1669. Dorpat 1820. pag. 13. Han påstår äfven, ibid. pag. 14, att författarna af samma förordning vid dess utarbetande också begagnat andra tyska källor; t. ex. das Magdeburgische Recht. Icke desto mindre torde

man icke alltid af den likhet, som kan finnas emellan vår Lagbok och utländska Lagar, strax vara berättigad att sluta, det vår Lag derur blifvit hämtad. Dessa Lagar synas derföre rättare böra betraktas såsom viktiga hjälpmedel vid studium af vår Civilrätt, än såsom egentliga källor till densamma; hvarföre jag ansett lämpligast att upptaga dem i denna klass. (jfr. § 105).

§. 95.

Litteratur.

a) **De inhemska Källornas.** a') **Skrifter, som innehålla upplysning om svenska Civilrättens Litteratur.**

De skrifter, som innehålla upplysningar om svenska Civilrättens litteratur, kunna hänföras till trenne hufvudklasser: a) Litterärhistoriska arbeten. Hit höra: 1) *Stjernman*. Bibliotheca sviogothica. Stockh. 1731 in 4:o. 2) *Wieselgren*. Sveriges sköna Litteratur. 3 Delar in 8:vo. Lund 1833—35. Andra och Tredje Delarna innehålla svenska Statens sköna Litteratur. 3) *Lenström*. Sveriges Litteratur- och Konsthistoria i Utkast; Upsala 1841 in 8:vo. 4) *Ol. Rabenius*. De Fatis Litteraturæ juridicæ in Svecia Commentatio. Sect. 1. Holmiæ Impensis C. C. Gjørwell. 1772 in 4:o. 5) *Schlözer*. Neueste Geschichte der Gelehrsamkeit in Schweden. 6) *Dreyer*. Beyträge zur Litteratur der Nordischen Rechtsgelehrsamkeit. Hamb. 1794 in 8:vo. 7) *Grimm*. Litteratur der altnordischen Gesetze. (i Zeitschrift für Geschichtliche Rechtswissenschaft v. Savigny, Eichhorn und Göschen 3 Bandet 1 Häftet). 8) *Schildener*. Bemerkungen zu Hn. J. Grimms Abhandlung: Litteratur der altnordischen Gesetze. Greifswald 1818. 9) *Schrevelius*. Om Lagfarenhetens tillstånd i Sverige under medeltiden. (i Juridiskt Arkif utg. af *Schmidt* 7:de Ban-

dets 1:sta Häfte.) b) Bibliografiska verk. Ett sådant är *Warmholtz*. *Bibliotheca historica sveogothica*. 14 Delar. Stockh. och Ups. 1782—1816 in 8:vo. 12:te Delen innehåller de böcker och skrifter, hvilka angå sveriges regering och statsförfattningar, eller allmänna rättshistoria, och 14:de Delen de böcker och skrifter, hvilka angå sveriges Lagar och statsintresse i anseende till främmande makter, samt *Miscellanea Historica*. c) Författningsregister. Sådana äro af tvänne slag: a) Sådana som blott uppräknas dem. Till denna klass hör *Höppener*. Förteckning uppå alla Kongl. placater, förordningar, påbud, resolutioner, privilegier, manifest, fredsfördrag, relationer, domar och andra allmänna handlingar, som ifrån år 1522 till och med år 1750 på Kongl. befallning af trycket särskildt utgångna äro. Allmänheten till tjänst framgifven. Stockh. 1754. b) Alfabetsiska register öfver författningarnas innehåll. Om dem är här icke fråga. Jfr. om dem 96 §.

§. 96.

b') Källorna.

a) Uplagor af särskilda källor: 1) Westgöta Lagen utg. af Stjernhjelms. Stockh. 1613 in fol. 2) Codex Juris Westrogothici. Ed. Bring. Lund 1812—1822 in 4:o. 3) Östgöta-Lagen utg. af Anund Olufsson. Stockh. 1607 in fol. 4) Uplands-Lagen utg. af Andreas Guttervitz. Stockh. 1607 in fol. 5) Dito utg. af Olof Rudbeck med Latinsk öfversättning af Løccenius. Ups. 1700 in fol. 6) Dale-Lagen utg. af Hadorph. Stockh. 1676 in fol. 7) Westmanna-Lagen utg. af Akerman. Stockh. 1666 in fol. 8) Gottlands-Lagen utg. af Hadorph. Stockh. 1687 in fol. 9) Dito af Schildener in 4:o. Greifswald 1818. 10) Skåne-Lagen utg. af Gottfried af Ghemen. Köpenh. 1505

in 4:o. 11) Dito af Hadorph. Stockh. 1676 in fol. 12) Den gamla Stadslagen eller så kallade Bjärköarätten utg. af Hadorph. Stockh. 1687 in fol. 13) Den mest brukbara Edition af Lands-Lagen är den, som är utgifven af Abrahamsson. Stockh. 1726 in 4:o och 14) af Stadslagen den, som år 1730 är utgifven af Arnell. Stockh. in 4:o. Af vår nu gällande Lag finnas många Editioner. Den nyaste är den, som är utgifven af Lundeqvist. Stockh. 1849. — Projectet till vår nu gällande Lag är äfven tvänne gånger utgifvet; först år 1731 in 4:o, under titel: Sveriges Rikes Lagbok, af Kongl. Maj:ts och Rikens Lagcommisson författad, samt Rikens Högloffliga Ständers öfverseende och stadfästade understald på then Allmänna Riksdagen år 1731; och sedan äfvenledes in 4:o Stockh. 1841, under Titel: Lagcommisionens Förslag till Sveriges Rikes Lag af år 1734, jemte de vid samma förslag gjorda anmärkningar, Lagcommisionens derå afgifna Svar, samt Rikens Ständers Förhandlingar och Beslut vid Lagens granskning och antagande å Riksdagarna 1731 och 1734.

b) Lagsamlingar. 1) Sveriges Rijkets Landz- och StadzLagh, Medh ett nytt och gagneligt Register vidh endan bifogat: Sampt Uplandz- Östgötha- Helsinge-Laghen Medh Hen. Kon. Maj:ts Nådige Befällningh af trycket utgångne. Stockh. hos Henrich Keyser Anno 1643 in 4:o Maj. 2) Sveriges Rijkets Gamble Laghböcker, såsom Uplandz- Östgötha- Helsinge-Laghen sampt Konungastyrilse. Stockholm tryckte och uplagde af Henrich Keyser medh eghen bekostnad år 1650 in 12:o. 3) Sveriges Rikes Laghböcker, som äre LandzLagh, StadzLagh, UplandzLagh, WästgöthaLagh, ÖstgöthaLagh, Söderman. Lagh, Wästmannaoch HelsingLagh. Såsom ock Kon. Maj:tz Placat angående Justitiæ-Sakerne, Rättegångz-Ordinanzie, Rättegångs-Process och Domare-Reguler. Nu på nytt medh nyttiga Concordantier och Register uthgången och förbättrat. Cum gratia et Priv. S. R. M. Sveciæ. Tryckt i Stockholm aff

Ignatio Meurer, med eghen Bekostnadt, åhr 1666 in fol.

4) Corpus Juris Sueo-Gotorum antiqui. Samling af Sveriges gamla Lagar, på Kongl. Maj:ts nådigste befallning utgifven af D. H. S. Collin och D. C. J. Schlyter, hvaraf första Bandet innehållande Westgöta-Lagen, andra Bandet innehållande Östgöta-Lagen, tredje Bandet innehållande Upplands-Lagen, fjerde Bandet innehållande Södermanna-Lagen, femte Bandet innehållande Westmanna-Lagen och sjette Bandet innehållande Helsinge-Lagen, Kristna-Balken af Smålands-Lagen och Bjärköa-Rätten, hittills utkommit. 5) Några gamla Stadgar, ifrån konung Magnus Ladulåses tid åhr 1280 till konung Gustaffs den förstes etc. utgifna af Hadorph vid Bjärköarätten. Stockh. 1687 in fol. Dessutom har väl Hadorph också utgifvit en annan Samling af gamla Bref, som finnes bifogad hans uplaga af de gamla Rimchronikorna, men denna innehåller allenast sådana Handlingar, som höra till Jus publicum. 6) Liljegrens och Hildebrands Diplomatarier innehålla äfven många Rättskällor. Det förra består af 3 Delar in 4:0 utgifna i Stockholm år 1829—37, innehållande Diplomer från år 817 till och med år 1310. Det sednare är en Fortsättning af det förra, hvaraf tvänne delar nu utkommit i Stockh. 1842 och 1850. Det innehåller Diplomer från och med 1311 till och med 1326 samt alphabetiskt Register öfver personer, ställen och saker, som förekomma i dessa tvänne sista Delar. 7) Af de påfvebullor, som angå Sverige, hafva vi ingen fullständig tryckt samling. De finnas dels i utdrag uti v. Celses och Porthans Bullarier, dels i åtskilliga Historiska arbeten; t. ex. Örnhjelm's Historia ecclesiastica, Wildes Historia pragmatica o. s. v. dels i allmänna samlingar af påfvebullor t. ex. Cherubinis Bullarium Magnum o. s. v. 8) Kongl. Stadgar, Förordningar, Bref och Resolutioner angående Justitiæ- och Executionsärender. 2 Delar utg. af *Schmedeman* (från år 1528 till 1701). 9) Utdrag utur alla ifrån den 7 December 1718

utkomna Publiqve Handlingar, Placater, Förordningar, Resolutioner och Publicationer etc. 15 Delar in 4:o utgifne först af *Modée* och sedan af hans enka och arvingar. Går till år 1795. 10) Samling af Kongl. Maj:ts Bref, hvilka på inkomne förfrågningar om Lagens rätta förstånd eller eljest i sådana mål, som rättegången röra, utfärdade blifvit, utgifven af *Jusléen*. 2 Delar in 4:o från år 1736 till år 1760. 11) Dito af *Ugla* (af Ugglas) 3 Delar från år 1760 års början till Mars månads slut år 1792. 12) Dito af *Norell*. Från Mars månads slut år 1792 till 1798 års utgång. 13) Samling, hvaruti äro under allmänna Lagens Balkar, Capitel och Paragrapher upptagne sådana till efterlefnad nu gällande författningar och stadgar, hvilka antingen ändra eller förklara sjelfva Lagen i åtskilliga rum, eller ock angå ämnen, som äga med dem ett närmare sammanhang; författad och utgifven på Kongl. Maj:ts nådiga befallning år 1807; hvaraf sedan tvänne fortsättningar utkommit, en år 1819, och en annan år 1831. 14) Ny Lagsamling. (af *Backman*) 5 Häften, utom tvänne, som innehålla Supplementer och Register. Stockh. 1831—1851. 15) *Enblom*. Samling af äldre och nyare nu gällande författningar, hvilka antingen ändra eller förklara allmänna Lagen, eller ock äga ett närmare sammanhang med de i Lagen förekommande ämnen. Stockh. 1836. 2 Delar. 16) *Thurgren*. Samling af Författningar, hvilka antingen ändra eller förklara allmänna Lagen, från den 1:ste Febr. 1836 till den 8 Augusti 1843. Upsala 1843 in 4:o. En fortsättning af denna samling är utgifven i Jönköping 1848. 17) *v. Koch*. Samling af de från d. 23 Januarii 1836 till slutet af September månad innevarande år utfärdade författningar, hvilka antingen ändra eller förklara allmänna Lagen. Stockh. 1845. 18) Ny Lagsamling, utarbetad i allabetisk ordning år 1843, hvori fullständigt upptagas ej allenast de förordningar, som ändra eller förklara allmänna Lagen från år

1836, då sista Lagsamlingen utkom, utan och grundlagsförändringar och andra stadganden för nödigt supplement till N. W. Lundeqvists Juridiska Handbok. Stockh. 1843.

19) Kongl. Maj:ts nådiga Resolutioner på the Allmänna Besvär, som Rikens Allmoge uti Sverige och Finland andragit vid Riksdagarna åren 1719—1752; hvarefter särskildt följa några Kongl. Förordningar. På bedervärda Bondeståndets begäran i samling tryckte. Stockholm år 1756.

20) Åbo Hofrätts Universaler. 2 Delar från d. 26 Mars 1736 till d. 15 Maji 1787.

21) *Drangels* Lagsamling, innehållande de till kännedom för allmänheten nödvändigaste Lagar, utfärdade från äldsta till närvarande tid, och bragte i beqväm ordning, samt urskiljde från de förfallne. Första delen Stockh. 1798 (innehållande de fyra första Balkarne). — Till Lagsamlingar höra äfven rätteligen hänföras: 22) Anmärkningar till Sveriges Rikes Lag, hvilka innehålla korta utdrag utur Kongl. Förordningar, Resolutioner, Bref och Kungörelser etc. som förklara eller ändra allmänna Lagen, eljest röra de derunder begrepne ämnen etc., af *Drangel*. Stockh. 1766 in 4:o. Slutligen bör här anmärkas, att från 1794, med hvilket år Modées verk slutar, till år 1825 då Svensk Författningssamling började utgifvas, finnes utom det så kallade årstrycket, d. v. s. sådana författningar, som blifvit upplästa på Predikostolarna, ingen tryckt samling af allmänna författningar i chronologisk ordning, utan måste dessa sökas i Archiverna. Men från 1825 års början utgifves årligen ett band af Svensk Författningssamling, som innehåller de under året utkomna Författningar och Stadgar.

23) Såsom jag redan i det föregående (§ 89) anmärkt, äro äfven Riksdagshandlingar att anse såsom en ganska vigtig medelbar källa till vår Civilrätt. Från år 1521 till år 1731 hafva vi en samling af sådana Handlingar af v. Stjernman (alla Riksdagars och Mötens Beslut. 3 Band in 4:o med ett Bihang. Stockh. 1728—1743). Särskildt Re-

gister dertill är utgifvet af Leyonmark. Stockh. 1820 in 4:o. För sednare Riksdagar finnas Protokoller och andra handlingar särskildt tryckta. c) Ordspråkssamlingar. Allmänna ordspråk, som innehålla Rättssatser, äro, såsom jag i § 13 nämnt, äfven uttryck af folkets rättsöfvertygelse och derföre såsom rättskällor att anse. Både vår närvarande Lag och ännu våra äldre Lagar innehålla sådana; men med undantag af de korta förteckningar, som förekomma dels i 16:de Domarereglan, (äfven de öfriga så kallade *Domarereglorna* äro dock egentligen af samma natur och beskaffenhet) dels vid *Loccenii* Latinska öfversättning af Lands- och Stads-Lagarna, dels vid *Funchs* genväg till kunskap och utöfning af Svensk Lagfarenhet, hafva vi af sådana Ordspråk icke någon samling. Ännu mindre hafva vi, såsom tyskarna, någon Commentarius öfver dem. Några samlingar af Ordspråk i allmänhet (icke blott sådana, som innehålla rättssatser) hafva vi dock, hvilka derföre böra här nämnas. Sådana äro: 1) *Grubbs* Penu Proverbiale. Linköping 1656, hvaraf sedan en tillökt upplaga blifvit utgifven af *Törning*. Stockh. 1678 in 12:mo. 2) *Rabe*. Elfvahundra Elfva Latinska och Svenska Sentenser etc. Götheborg 1807 in 8:vo. 3) *Rhodin*. Samling af Svenska Ordspråk, i ordning stälde efter alfabetet, med tillägg af några utur Latinen och andra språk, liklydande eller motsvarande. Stockh. 1807 in 8:vo. 4) *Reuterdahl*. Gamla Ordspråk på Latin och Svenska, efter en Upsala-Handschrift utgifne och med Glossarier försedde. Lund 1840 in 8:vo. — Dessutom hafva vi om våra Ordspråk tvänne Akademiska Afhandlingar; en af *Beronius*. (de Proverbiis Ups. 1716) och en af *Ihre*. (de Adagiis Sviogothicis. Ups. 1760). — Till denna klass torde för deras nära sammanhang med källorna äfven böra hänföras d) alphabetiska Register och Repertorier öfver källorna. 1) Ett sådant Register blef Lagboken vid dess utgifvande bifogadt, hvilket *Colling* sedan förökat och

förbättrat. "Tillökning på Registret öfver Sveriges Rikes Lag, som år 1734 på Riksdagen är antagen, och 1736 tryckt. Stockh. 1740 in 8:vo" och "Förbättradt Register öfver Sveriges Rikes Lag, som år 1734 på Riksdagen är antagen och år 1736 tryckt. Stockh. 1773 in 8:vo. 2) *Wilde*. Promptuarium Juris et Processus, constans Repertorio juridico et Inventario Legum. Stockh. 1743. 3) *Hedengran*. Alphabetiskt Ordaregister öfver alla kongliga och andra Förordningar, Resolutioner, Förklaringar, Publicationer och Notificationer, hvad namn de hafva kunna, som ifrån början af åhr 1719 till 1728 åhrs slut äro utaf trycket utgångne. Stockh. 1729 in 4:o. 4) *Stålhammar*. Svenska Justitiæ- och Politiaë-Värket af Riksens allmänna Lag, Regeringsform, äldre bruklige och nyare Kongl. Stadgar, Förordningar, Privilegier, Resolutioner och Bref sammandraget, och uti de mäst förekommande och angelägnaste mål, under alphabetisk ordning förestäldt, samt några de romerska Lagklokas ordalag, med våra svenska, på tillfälliga rum, jämnförde, och utur lärda mäns skrifter förklarade. Stockh. 1749 in 4:o. 5) *Qviding*. Nytt slags Register till Sveriges allmänna nu gällande Lag, med dit hörande Författningar, ämnadt dels till Handbok för en hvar, dels till öfversigt och rekapitulation för studerande, dels ock att vara en lättfattlig och möjligast fullständig framställning af vår Lagfarenhet för icke jurister. Örebro 1839 in fol. 6) *Colling*. Register uppå innehållet af Kongl. Maj:ts Resolutioner, Förordningar och Placater, så ock Kongl. Öfverrätternas och Collegiernas, samt Öfverståhållarens och Magistratens i Stockhohn Universalier, Bref och Resolutioner, som från början af år 1729 till 1736 års slut utkomne äro af trycket. 7) *Raab*. Register och summariskt innehåll utaf alla de Resolutioner, Förordningar, Placater och flera acta Publica, hvilka från 1737 års början till 1744 års slut genom Kongl. trycket utgångne äro. 8) Till denna klass

kan äfven hänföras "Ny Lagsamling," utarbetad i alfabetisk ordning. Stockh. 1843.

§. 97.

c') **Skrifter, som innehålla bearbetning af Källorna.**

a'') **Öfversättningar.**

1) Legum W. Gothicarum in Svionia Liber, qvem e Gothico in Latinum convertit Johannes Loccenius etc. Ups. sine anno in fol. 2) Jus vetus Uplandicum, quod Birgerus Magni filius, Svionum Gothorumque Rex A:o Chr. MCCXCV recognovit, et e Svionico in Latinum transtulit Johannes Loccenius etc. Ups. 1700 in fol. 3) Hadorphs och Schildeners förut (§ 90) nämnda upplagor af Gottlandslagen innehålla äfven öfversättningar af densamma; den förra en svensk, den sednare en gammal och en ny tysk. 4) Leges Svecorum Gothorumque per Doctorem Ragvaldum Ingemundi Ecclesiae Archidiaconum Ubsalensis Anno MCDLXXXI Latinitate primum donatæ etc. Stockh. 1614. (en öfversättning af Magnus Erikssons LandsLag). 5) Loccenii Lat. öfers. af Lands- och Stads-Lagarna. Sveciæ Regni Leges provinciales etc. Sveciæ Regni Leges civiles aut Civitatum etc. Stockh. 1672 in fol. 6) Das Schwedische Land- und Stadt-Recht mit denen dazu gehörigen Notis und Allegaten. bey Matth. Nöller. Franckfurt und Leipzig 1709 in 4:o. 7) Codex Legum Svecicarum receptus et approbatus in Comitiiis Stockholmensibus anni MDCCXXXIV ex Svetico sermone in Latinum versus a Christiano König. Stockh. 1743. Dessutom finnes vår nu gällande Lag äfven öfversatt på tyska. Stockholm 1807. 8) Och på Finska af Salenius, utgifven af Matthias Calenius in 8:vo. Stockholm 1808. 9) 1807 års Lagsamling finnes äfven utgifven på tyska. Stockh. 1807.

§. 98.

b^u) Exegetiska arbeten.

1) De förut (§ 97) nämnda *Loccenii* latinska översättningar af Westgöta- och Uplands-Lagarna innehålla äfven Anmärkningar öfver dessa Lagar författade af *Lundius*. 2) *Abrahamssons* Anmärkningar till Lands-Lagen i den förut (§ 90) nämnda upplagan af år 1726, hvar-till Drysell år 1728 utgifvit Orda-Register. 3) *Arnells* Anmärkningar till Stads-Lagen i dess förut (§ 90) nämnda upplaga af denna Lag. 4) *Nehrmans* Föreläsningar öfver Giftermåls-Balken. Stockh. 1747 och 5) öfver Ärfda-Balken. Stockh. 1752. 6) *Westdahl*. Uttydning öfver Sveriges Rikes Lag. 2 Delar. Stockh. 1770—1772. 7) Anmärkningar till Svea Rikes Lag. 2 Häften. Lund 1811 (innefatta anmärkningar öfver Giftermåls- och Ärfda-Balkarna). 8) *Schös*. Försök till tydning och utredning af the ämnen och ordasätt, hvilka Sveriges Rikes Lag af åhr 1734 innehåller. 1 Delen Stockholm 1766 in 4:o. (Hinner ej öfver Företalet till Lagboken.)

§. 99.

c^u) Dogmatiska arbeten.

1) *Loccenii* Synopsis juris. Stockh. 1653 och Göteborg. 1673. 2) *Kloot*. Lagfarenhetsspegel. Göteborg 1676. 3) *Ralamb*. Observationes Juris practicae. Stockh. 1679. 4) *Nehrman*. Inledning till then svenska Jurisprudentiam civilem. Lund 1729. 5) Den svenska Jurisprudentia Civilis efter Sveriges Rikes år 1734 antagne Lag förbättrad af David Nehrman. Stockh. 1746. (Innehåller blott rättelser och tillägg till det nyssnämnda arbetet.) 6) *Tengvall*. Tvistemåls-Lagfarenhet. Lund 1794 och 1802. 7) Samme författares Anmärkningar till Gif-

termåls-Balken. Lund 1794. 8) *König*. Angående Lagfarenheten (i andra Tomen af dess Lärdoins öfning. Stockh. 1745.) 9) *Funck*. Genväg till kunskap och utöfning af Svensk Lagfarenhet. Stockh. 1761. 10) *Bring*. Grunderna till Svenska Civil-Lagfarenheten uti systematisk ordning. Lund 1817. Af detta arbete har icke mer än första Delen utkommit. 11) *Ol. Rabenius*. Primæ Jurisprudentiæ communis svecanæ Lineæ. Ups. 1760—1763. 12) Slutligen torde här äfven böra nämnas *Sparre*. Aperçu sur le Droit publ. et privé de la Suède. Paris 1847.

§. 100.

d') **Skrifter af rent praktiskt syfte. (Handböcker, Formulärböcker etc.)**

På arbeten af denna beskaffenhet hafva vi ingen brist. Sådana äro 1) *Björman*. Brefställare. Stockholm 1739. 2) *Lundeqvist*. Juridisk Handbok för medborgare af alla klasser, eller alfabetiskt ordnad sammandrag af alla vigtigare lagrum, stadgar och författningar, som den enskilde behöfver känna för behandlingen af sina juridiska angelägenheter, jemte formulärer till dithörande Acter och Dokumenter. Sista upplagan, som är den åttonde, är utgifven i Stockholm 1849. 3) Af samme författare finnes äfven en annan Juridisk Handbok för medborgare af alla klasser. Urval af de Lagar och Stadganden, hvilka man företrädesvis behöfver känna, för att kunna sjelf behandla sina juridiska angelägenheter; jemte dit hörande formulärer. Stockh. 1849. 4) *Ekdahl*. Juridiske Bref- och Formulär-samlingar. Lund 1833. 5) *Sellander*. *Juridisk Brefsamling*, medelst formler och anmärkningar, jemte Titulaturer, Tabell öfver Stämpelpapper och utdrag af Expeditions Taxan, äfvensom *Juridisk Handbok*, innehållande ett sammandrag i alphabetisk ordning, af allt hvad

den enskilde i rättegångsväg nödvändigt behöfver känna, för att vara sin egen sakkörare. Örebro 1835. 6) *Petersson*. Den Svenske Handsekreteraren, eller Anvisning till upprättande af alla slags egentliga Bref, med åtföljande rättskrifningslära, som af Juridiska skrifter, Inlagor, Kontrakter, Fullmakter, Skuldebref m. m. Äfvensom af Räkningar och enskildt Bokhålleri, med talrika Mönster och Formulärer etc. 7:de upl. Upsala 1847. 7) *Westerberg*. Utförlig Brefställare och Rådgifvare i lifvets alla förhållanden. En praktisk hjälpreda vid författandet af alla slags Bref, Uppsatser och Juridiska Skrifter, som förekomma i det Borgerliga och Affairslifvet. 2 upl. Stockh. 1843. 8) *Thurgren*. Fullständig juridisk Handbok för alla Samhällsklasser, framställande i alfabetisk ordning de Lagar och Stadganden, som den enskilde behöfver rådfråga, för att på egen hand kunna utföra sina juridiska angelägenheter; med Formulärer. Stockh. 1850. 9) *Andersson*. Svensk Bref- och Formulärbok, innehållande jemte Rättskrifningslära, fullständig Anvisning till uppsättande af ej mindre alla slags Bref, än äfven legala Skrifter och Handlingar, såsom Böneskrifter, Ansökningar, Kontrakter, Fullmakter, Skuldebref m. m. Stockh. 1851.

§. 101.

e') **Monographier och skrifter af blandadt innehåll.**

Af Monographier, eller Afhandlingar öfver särskildta till Civilrätten hörande ämnen, hafva vi en stor mängd, till större delen Akademiska Dissertationer. De författare, som utgifvit det största antalet sådana, äro Loccenius, Lundius, Nehrman, Solander, Colling, Hernbergh, Calonius och Ol. Rabenius. Att här fullständigt uppräknat dem skulle blifva allt för vidlyftigt. Jag har derföre ansett lämpligast, att citera dem på de ställen i denna Lärobok, der

de af dem afhandlade ämnen förekomma. — Till Civilrätten hörande skrifter af blandadt innehåll kunna hänföras till tvänne hufvudklasser. a) Sådana, som hafva en och samma författare. Dit hör: 1) *Flintbergs* Lagfarenhets-Bibliothek. 6 Delar in 4:o. Är dels en Lagsamling och dels en Commentarius öfver Lagboken. 2) *Caroli Lundii* selectiores Dissertationes juridicæ. Ed. Chr. Nettelbladt. Greifswald 1743. 3) *Matthiæ Calonii* Opera Omnia. Ed. A. J. Arvidsson. 5 Volumer in 8:o. Stockh. 1829—1836. 4) Juridiska Skrifter af *Johan Holmbergson*. Christianstad 1845. 5) Juridiska Afhandlingar af *C. J. Schlyter*. Första Häftet. Upsala 1836. 6) *Königs* Lärdomsöfning. 11 Tomer. Stockh. 1745—1751. 7) Juridiska Samlingar. Första Häftet. Strengnäs 1815. 8) *Solanders* strödda besvarade Lagfrågor. En samling af Akademiska Disputationer utgifna i Upsala år 1774 och följ. b) Sådana, som hafva särskilda författare. 1) *Nettelbladt*. Schwedische Bibliothek. Stockh. 1728—1736. Till denna klass skulle äfven hans *Themis Romano-Svevica* egentligen höra; men den af detta arbete utkomna *Fasciculus primus Disputationum juridicarum Upsaliensium*. Greifswald 1729 in 4:o, innehåller blott de samma Disputationerna af *Lundius*, som han sedan år 1743 utgaf under annan Titel. 2) *Carlén*. Handbok i Svenska Lagfarenheten, innehållande allmänna Lagen, med dertill hörande Författningar, jemte Ordförklaringar, Parallelställen, Præjudikater, Schemer och Tabeller m. m., samt utdrag ur kända författares arbeten från äldre och nyare tider. Af detta arbete äro förra Afdelningen och tvänne Häften af sednare Afdelningen, det sista innehållande Utsöknings-Balken, för det närvarande utkomna. Men isynnerhet höra hit en del Juridiska Tidskrifter, hvaribland må nämnas 1) *Den Svenska Lycurgus*. Stockh. 1786 in 4:o. 2) *Juridisk och Ekonomisk Läsning*, 5 Häften. Upsala 1813 och 1814. 3) *Juridiskt Arkiv*, utgifvet af *Carl Schmidt*.

Började utgifvas i Christianstad 1830. Fortsattes ännu. Hittills hafva 22 Band samt Register öfver de 15 första Bauden utkommit. 4) Juridiska Föreningens Tidskrift började att utgifvas år 1850; men deraf hafva ännu allenast tvänne Häften utkommit.

§. 102.

f) Förslaget till ny Civil-Lag.

Sluteligen bör äfven det nya förslaget till allmän Civil-Lag med skäl räknas till vår nu gällande Civilrätts Litteratur. Visserligen är det sannt, att detta förslag icke ännu gäller såsom Lag; men det innehåller dock dels i Motiverna många upplysningar om vår nu gällande Civilrätt, dels i sjelfva Texten mycket, som icke är annat än en consequent följd af vår redan gällande Lags grundsatser, och som således tjena till upplysning om vår Lags Analogie. Af detta Förslag utkommo först särskilda Balkar; nemligen Förslag till Giftermåls-Balk. Stockh. 1815; Förslag till Ärfda- och Jorda-Balk. Stockh. 1818; Förslag till Byggnings-Balk. Stockh. 1819; Förslag till Handels-Balk. Stockh. 1815; och Förslag till Utsöknings-Balk så ock till Rättegångs-Balk. Förra Delen. Om Rättegång i Tvistemål. Stockh. 1822. Sedan blefvo alla dessa Balkar sammanfattade under en gemensam Titel: Förslag till Allmän Civil-Lag. Stockh. 1826 in 4:o; en ny upplaga utkom år 1838 och Register dertill i Stockholm 1839. Till upplysning deraf tjena a) de Anmärkningar, som deröfver blifvit gjorda; nemligen 1) Anmärkningar vid Förslaget till Allmän Civil-Lag författade vid den af Kongl. Maj:t i näder Presidenten uti Kongl. Götha Hofrätt anbefallda granskning af berörde Förslag. Stockholm 1827 in 4:o. 2) Anmärkningar vid Förslaget till Allmän Civil-Lag författade vid den af Kongl. Maj:t i näder

Presidenten uti Kongl. Hof-Rätten öfver Skåne och Blekinge anbefalldes granskning af berörde Förslag. Stockh. 1827 in 4:o. 3) Högsta Domstolens Protocoll vid granskningen af Förslaget till allmän Civil-Lag. Stockh. 1836 in 4:o. 4) *Delldén*. Anmärkningar vid Förslaget till allmän Civillag. Ups. 1829. b) De Tableauer, som blifvit uppgjorda öfver dess öfverensstämmelse eller olikhet med vår nu gällande Lag. Sådana finnas upprättade 1) af *Boye*, nemligen a) Förslag till Tableau, utvisande de väsendtligaste skiljaktigheter emellan nu gällande Lagbud, och Stadganderna i Förslag till Civil-Lag, samt den del deraf, som omfattar Giftermåls- och Ärfda-Balkarna. Med Anmärkningar. Stockh. 1838 i 8:vo. b) Förslag till Tableau, utvisande de väsendtligaste skiljaktigheter emellan nu gällande Lagbud och Stadganderna i Förslag till Civil-Lag, samt den del deraf, som omfattar Jordabalken. Stockh. 1838. c) Tableau, utvisande de väsendtligaste skiljaktigheter emellan nu gällande Lagbud, och Stadganderna i Förslag till Civil-Lag, samt den del deraf, som omfattar Giftermåls- Ärfda- och Jorda-Balkarna. Stockh. 1839. d) Tableau utvisande de väsendtligaste skiljaktigheter emellan nu gällande Lagbud och Stadganderna i Förslag till Civil-Lag, samt den del deraf som omfattar Handels- och Utsöknings-Balkarne. Stockh. 1840. Hit kan slutligen äfven hänföras e) samme författares yttrande angående Civil-Lagförslagets Plan och Grundsatser, så vidt de förekomma uti Giftermåls- Ärfda- Handels- och Utsöknings-Balkarna. Stockh. 1839. 2) Af *Cassel*, nemligen a) Tablå af det väsendtliga skiljaktiga emellan Lag-Committéens Förslag till Civil-Lag och den nu gällande. Giftermåls- och Ärfda-Balkarna. Stockh. 1838. b) Tablå af det väsendtliga skiljaktiga emellan Lag-Committéens Förslag till allmän Civil-Lag, och den nu gällande. Jorda-Balken. Stockh. 1838. c) Tablå af det väsendtliga skiljaktiga emellan Lag-Committéens Förslag till Civillag och den nu

gällande. Handelsbalken. Stockh. 1838. 3) Af *Norin*. Tablå utvisande det skiljaktiga emellan Lag-Committéens Förslag till Civil-Lag och den nu gällande. Byggnings-Balken. Linköping 1838. År 1841 förordnades en ny Committée, att ytterligare granska och genomgå de af Lag-Committéen utarbetade Lagförslag. Denna så kallade *Lagberedning* har nu utgifvit: 1) Förslag till Giftermåls-Balk, Arfda-Balk, Jorda-Balk och Byggnings-Balk. Stockh. 1847. 2) Förslag till Handels-Balk och Utsöknings-Balk m. m. Stockh. 1850. 3) Förslag till Rättegångs-Balk. Stockh. 1849.

§. 103.

b) De Utländska källornas. a') Romerska Lagens.

Öfver Romerska Lagen är utomordentligt mycket skrifvet. Att här gifva en någorlunda fullständig öfversigt af denna Lagens Litteratur kan icke komma ifråga. Den, som åstundar en sådan, bör söka den i de bibliographiska verk, som häröfver utomlands blifvit utgifna; t. ex. Martini Lipenii *Bibliotheca realis juridica*. Frankfurt 1672 in fol. med de dertill sedan utgifna Supplementer. Något derom bör dock äfven här nämnas. Till upplysning af romerska Lagen tjena först och främst de kvarlefvor, som ännu finnas af romerska Rätten före Justinianus. De viktigaste af dessa äro några arbeten af romerska jurister, som ännu finnas, ehuru icke fullständiga, nemligen 1) Fragmenter af ett arbete af *Ulpianus*, som anses hafva hetat *Liber singularis Regularum*. 2) *Pauli receptæ sententiæ* och 3) *Gaji Institutionum Commentarii*, som för icke särdeles länge sedan blifvit upptäckta af *Niebuhr*. Utom dessa finnas visserligen också af andra romerska Jurister åtskilliga mindre Fragmenter; men dessa äro af mindre vigt. Ett godt Lexicon öfver de i denna Lag förekommande ord och talesätt är *Brissonius de Verborum*,

quæ ad jus civile pertinent, Significatione. Halæ Magdeb. 1743 fol. med dertill komma af seduare författare tillagda Supplementer. Ett nyare sådant är utgifvet af *Dirksen*. Manuale Latinitatis Fontium Juris civilis Romanorum. Berlin 1837. Bland den mängd af Commentatorer, som förklarar denna Lag, anses *Cujacius* (Cujas) allmänt såsom en af de utmärktaste, och såsom en af de yppersta Exegeter, som funnits. Hans Opera omnia äro flere gånger utgifna. En af de bästa Editionerna är den, som år 1755 och 1758 utkom i Neapel; men för att riktigt kunna begagna den behöfver man tillika *Dominici Albanensis* Promptuarium universorum Operum Jac. Cujacii. 2 Vol. fol., ett arbete, som dock är ganska sällsynt. — Bland dogmatiska verk är isynnerhet *Donelli* (*Doneau*) Commentarii Juris civilis ett, hvars utmärkta värde allmänt erkännes. Den sednaste Editionen är den, som är utgifven i Nürnberg 1801 och följ. Till en riktig insigt i romerska Lagen, och af flere andra skäl, är kunskap om romerska Rättens historia före Justinianus af mycken vigt. Häröfver finnes, bland flere andra, ett förträffligt arbete af *Hugo*, (Lehrbuch der Geschichte des Römischen Rechts bis auf Justinian.) hvaraf sista (den 11te) upplagan utkom i Berlin 1832. För den, som önskar en elementär kunskap om denna Lag, är ett godt Compendium öfver Institutionerna, (t. ex. *Vinnii* Commentarius; sist utg. i Leyden år 1767 in 4:o, eller *Mackeldeys* Lehrbuch des heutigen Römischen Rechts; sist med betydliga förändringar och tillägg utgifven af *Fritz*. Wien 1851) att recommendera. Numera finnes äfven en i det hela ganska god öfversättning att tillgå, utgifven på tyska af *Otto*, *Schilling* och *Sintenis*. Leipzig 1830 och följ. år. — Bland de i sednaste tider utkomna arbeten öfver romerska Lagen bör slutligen den berömde *Savignys* System des heutigen Römischen Rechts. Berlin 1840—49, 8 Band, som innehålla Systemets allmänna Del, företrädesvis nämnas.

§. 104.

b') Canoniska och Mosaiska Lagarnas.

Öfver Canoniska Lagen är äfven ganska mycket skrifvet. I första rummet vill jag nämna *Lancelotti* Institutiones Juris canonici, för deras likhet med Justiniani Institutioner och emedan de äga ett slags half authenticitet enär de vanligen finnas intagna i de tryckta upplagorna af Jus Canonicum. Flere andra Läroböcker öfver denna Lag finnas äfven; t. ex. G. L. *Böhmer*. Principia Juris Canonici. Göttingen 1802. *Wiese*. Grundsätze des gemeinen in Deutschland üblichen Kirchen-Rechts. Göttingen 1826. Vidlyftigare Commentarier och dogmatiska verk öfver denna Lag äro t. ex. *Oberhauser*. Prælectiones Juris Canonici juxta titulos Librorum Decretalium. Antwerpen 1762, 1763. 3 Tomer i 4:o. *Engel* Collegium universi Juris Canonici. 3 Volumer i 4:o. Salzb. 1770. v. *Eybel* Introductio in Jus ecclesiasticum catholicorum. 4 Volumer in 8:o. Wien 1777. Arbeten, som visa huru denna Lag användes i protestantiska länder, äro t. ex. *Schmalz*. Handbuch des Canonischen Rechts und dessen Anwendung in den Evangelischen Kirchen. Berlin 1834 och J. H. *Böhmer*. Jus ecclesiasticum Protestantium. 5 Volumer in 4:o. Halle 1756—1789; ett arbete, som, ehuru nu temmeligen gammalt, ännu allmänt värderas. — Dess historia är behandlad af *Spittler*. Geschichte des Canonischen Rechts bis auf die Zeiten des falschen Isidor. Halle 1778. Fragmenter af en fortsättning äro efter författarens död utgifna af *Wächter* i Spittlers samtliche Werke. Stuttgart und Tübingen 1827. 1:ster Band. Af de i sednaste tider utkomna arbeten vill jag blott nämna *Eichhorn*. Grundsätze des Kirchenrechts der Katholischen und Evangelischen Religionspartei. Göttingen 1831—33. — Mosaiska Lagen deremot är hittills ganska litet bearbetad. Med undantag af några särskilda afhandlingar, som mest angå

Moses Giftermåls-Lagar, och hvaribland må nämnas *Seldenii Uxor Hebraica* och *Michaelis* afhandling "von den Ehegesetzen Mosis, welche das Heirathen in der nahen Freundschaft untersagen;" Göttingen 1786, har samme författares "Erklärung des Mosaischen Rechts." Frankfurt 1779, länge varit nästan det enda brukbara arbete öfver denna Lag. Ett sammandrag deraf är år 1806 i Stockholm utgifvet af *Hedén*. Numera kunna dermed äfven jemföras *Salvador*. Histoire des Institutions de Moïse et du Peuple hébreu. Paris 1828 och *Saalschütz*. Das Mosaische Recht mit Berücksichtigung des spätern jüdischen. Berlin 1848. Äfven *Pastoret*. Histoire de la Legislation. Paris 1817 handlar i 3 och 4 Vol. om judarnas Lagar.

§. 105.

Hjelpmedel.

Till denna klass hänför jag a) de rättsvetenskapens hjälpvetenskaper, som redan förut (§ 18) blifvit omnämnda. Men isynnerhet böra de *philologiska hjälpmedel*, som äro nödiga för att riktigt förstå det i rättskällorna förekommande språk, här särskildt nämnas. Sådana äro: 1) (för medeltidens Latin) *du Cange*. Glossarium mediæ et infimæ Latinitatis. Paris 1733—1736. 6 Tom. in fol. 2) *Ihre*. Glossarium Sveo-gothicum. Ups. 1759. 2 Vol. in fol. 3) *Loccenius*. Lexicon Juris Sveo-gothici. Stockh. 1674. 12:o. 4) *Verelius*, Index Lingvæ veteris Schyto-Scandicæ vel. Gothicæ cum notis subitariis C. Lundii. Ups. 1691. 5) *Hadorphs* och *Stjernhjelm*s Ordförklaringar till de af dem utgifna Lagar. 6) Lag-Lexicon, eller förklaring öfver de i vår allmänna Lag och Författningar brukade ordasätt och termer i alphabetisk ordning. Stockh. 1823. Men framför allt 7) *Collins* och *Schlyters* ypperliga Glossarier till de af dem utgifna gamla Lagar.

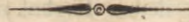
b) Stå de andra rättsvetenskapens delar, i synnerhet Laghistorien, i ett så nära sammanhang med Civilrätten, att deras kännedom kan anses såsom ett af de förnämsta hjälpmedel till dess grundliga studium, och deras Litteratur såsom på sätt och vis hörande äfven till Civilrätten.

c) Äro de andra europeiska folkens nyare Civil-Lagar, fastän de icke äro källor till vår Lag, likväl att anse såsom ganska viktiga hjälpmedel till ett grundligare studium af vår Civilrätt. Emellan de europeiska folkens Rätts-Instituter är nemligen en så stor likhet, att deras jemförande icke kan annat än vara i hög grad lärorik, och som många af dessa Rätts-Instituter i utländska Lagar, ur samma principer, som ligga till grund för vår Lag, finnas vara väl och consequent utvecklade, måste en sådan jemförelse ofta icke allenast göra den, som söker förvärfva sig en grundligare insigt i vårt Rättssystem, uppmärksam på många viktiga rättsfrågor, på hvilka han annars till äfventyrs icke skulle hafva tänkt, utan äfven leda till en djupare och säkrare kunskap äfven om vår Lags Analogie, än den, som dess förutan kunde vinnas. I tvivelaktiga fall är det cæteris paribus ett icke oviktigt argument för riktigheten af en rättssats, om densamma finnes i främmande med oss beslätade folkslags Lagar antagen; i synnerhet gäller detta, om flere utländska Lagar deruti öfverensstämma, eller densamma i alla tider varit såsom riktig antagen. (*Jus Gentium*). I alla fall är det väl, när vår Lag är i någon mon otydlig, ingenting orimligt uti, att antaga, det dess mening kan vara densamma, som uttryckeligen finnes i en eller flere utländska Lagar; när nemligen ordalydelsen och sammanhanget likaså väl medgifva en sådan tolkning, som en derifrån afvikande, hvilken föregifves vara med förnuftet mera öfverensstämmande; ty hvad andra upplysta Lagstiftare verkligen och bevisligen hafva ansett för det rätta; det har præsumption för sig, att icke vara så orätt. De utländska Civil-La-

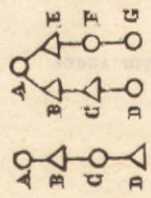
gar, som i detta hänseende äro för en svensk jurist mest lärorika, äro: 1) *Danska och Norska Lagarna*; den förra utgifven af konung Christian den femte år 1683, och den sednare af samma Konung år 1687. Öfver båda finnes en god Commentarius af *Brorson*. Försög til Fortolkning af Christian den femtes Danske och Norske Lov. Köpenhamn och Sorø. 1791—1801 in 8.vo. 10 Band. För öfrigt tjena i synnerhet *Örsteds* Skrifter till mycken upplysning. 2) *Engelska Civil-Rätten*. Derom gifver *Blackstones* Commentaries on the Laws of England. The 18 Edition with copious notes comprising all the important alterations, wick the Law of England, particularly the Criminal Law has recently undergone. By T. Lee, T. G. Hovenden and A. Ryland. IV. Vol. den bästa upplysning. Sednare Commentarier af *Stephen* (New Commentaries on the Laws of England (Partly founded on Blackstone). London 1841—45) och *Bayly* (Commentaries on the Laws of England. London 1840) förtjena äfven att jämföras. 3) Skottska Civilrätten. *Bell*. Commentaries on the Laws of Scotland, and on the Principles of mercantile Jurisprudence. Edinburgh 1821. 4) Nordamerikanska Civilrätten; till upplysning hvarom tjena Commentaries on the American Law by *James Kent*. Nework 1826—1828. 3 Volumer in 8.vo. 5) Ryska Civil-Lagen af år 1833. (Code Civil de l'Empire de Russie, traduit sur les Editions Officielles par un juriconsulte Russe, et précédé d'un Aperçu Historique sur la Legislation de la Russie et l'Organisation judiciaire de cet Empire, par M. Victor Foucher; i Collection des Lois civiles et criminelles des Etats modernes. Huitieme Livraison. Paris 1841). 6) Lübeckska Lagen af år 1586; hvarmed kan jämföras *Mevii* Commentarius. Frankfurt am Mayn 1664 och *Stein*; Abhandlung des Lübischen Rechts. Leipz. u. Rostock 1738—45. 5 Delar in 8.vo. 7) Baierska Civil-Lagen af år 1756, hvartill författaren Baron

v. *Kreitmayr* utgifvit Anmärkningar i 5 octavband. 8) Preussiska Lagen (Allgemeines Land-Recht für die Preuss. Staaten). Till upplysning kan begagnas t. ex. *Merkel*, Commentar z. Allg. preuss. Landrecht. 2 Th. Breslau 1812, *Hübner*, System des Allgem. Land-Rechts für die preuss. Staaten. 2 B:de. Hildesh. 1806, *Klein*, Grundsätze des preuss. Civil-Rechts. Halle 1801; men i synnerhet *Bornemann*. Systematische Darstellung des preussischen Civilrechts. Berlin 1845. 9) Österrikiska Civil-Lagen. (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie). Till upplysning tjénar v. *Zeillers* (Den samme, som utarbetat det sista projectet till denna Lagbok) Commentar. 4 B:de. Wien 1811—1813. 10) Franska Civil-Lagen. (Napoleons Code civil). Till upplysning tjéna t. ex. *Maleville* (en af redacteurerna.) Analyse raisonnée de la discussion du Code Civil au Conseil d'Etat, l'indication de la conformité ou de l'opposition de ces articles aux lois anciennes, les arrêts rendus par la Cour de Cassation pour en fixer le sens, et les observations particulières de l'auteur. Paris 1805. 4 Vol. 8. Den är äfven öfversatt på tyska under titel: Maleville. Commentar mit Pract. Erläuterungen so wie mit vielen Urtheilen vermehrt v. Blanchard. 4 B:de. Cöln 1808—9. *Toullier*. Droit civil francais. 15 Tomer. Brux. 1820 följ.; hvilket arbete sedan är fortsatt af *Duvergier*. *Duranton*. Cours de Droit civil suivant le Code Français. 11 Tomer i 8:vo. Brüssel 1841. *Boileux*. Commentaire sur le Code civil. 3 Tomer in 8:o. Paris 1838—39. Äfven *Zachariae*. Handbuch des franz. Civilrechts. 4:de Ed. Heidelberg 1837. 4 Vol. berömmes mycket och är äfven öfversatt på franska af *Aubry* och *Rau*. Strassb. och Paris 1835 följ. 11) Holländska Civillagen (Burgerlijk Wetboek.) Den sist utgifna och bästa upplagan deraf är följande: Het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek, de Code Civil, het Wetboek Lodewijk Na-

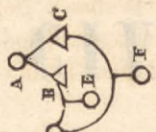
oleon en het Burgerlijk Wetboek van 1830. Met ver-
wijzingen tot elkander en tot de overige Wetboeken, be-
nevens opgave van de voornaamste schrijvers over het
tegenwoordig Nederlandsch Burgerlijk Wetboek. Leyden
en Amsterdam. 1851. Till opplysning kan begagnas *de*
Pinto. Handleiding tot het Burgerlijk Wetboek. s'. Hage
1837. 2 Vol. 8:vo och *Asser*. Het nederlandsch bur-
gerlijk Wetboek vergeleken met het Wetboek Napoleon.
Gravenhage 1838. 12) Sardiniska Civillagen. (Codice ci-
vile per gli Stati di S. M. il Re di Sardegna. Torino 1837.

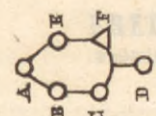
N:o 1. N:o 2.

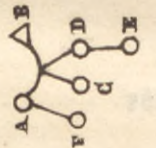
N:o 5.

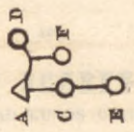
N:o 4.

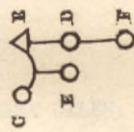
N:o 5.

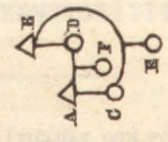
N:o 8.

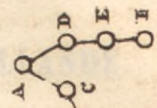
N:o 7.

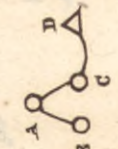
N:o 6.

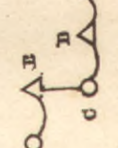
N:o 15.

N:o 12.

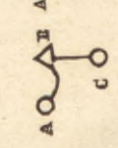
N:o 11.

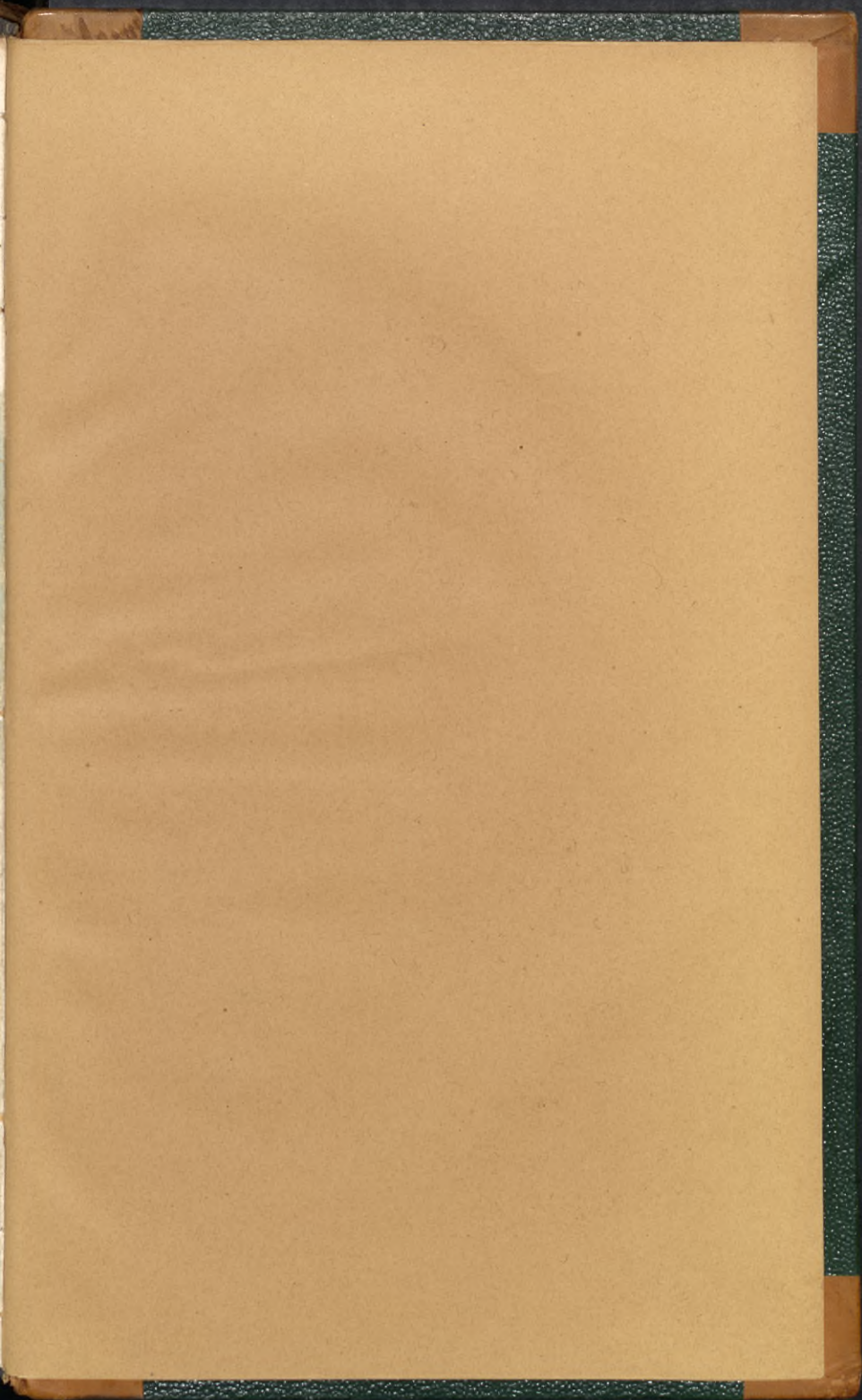

N:o 10.

N:o 9.

6000137266

Göteborgs universitetsbibliotek

